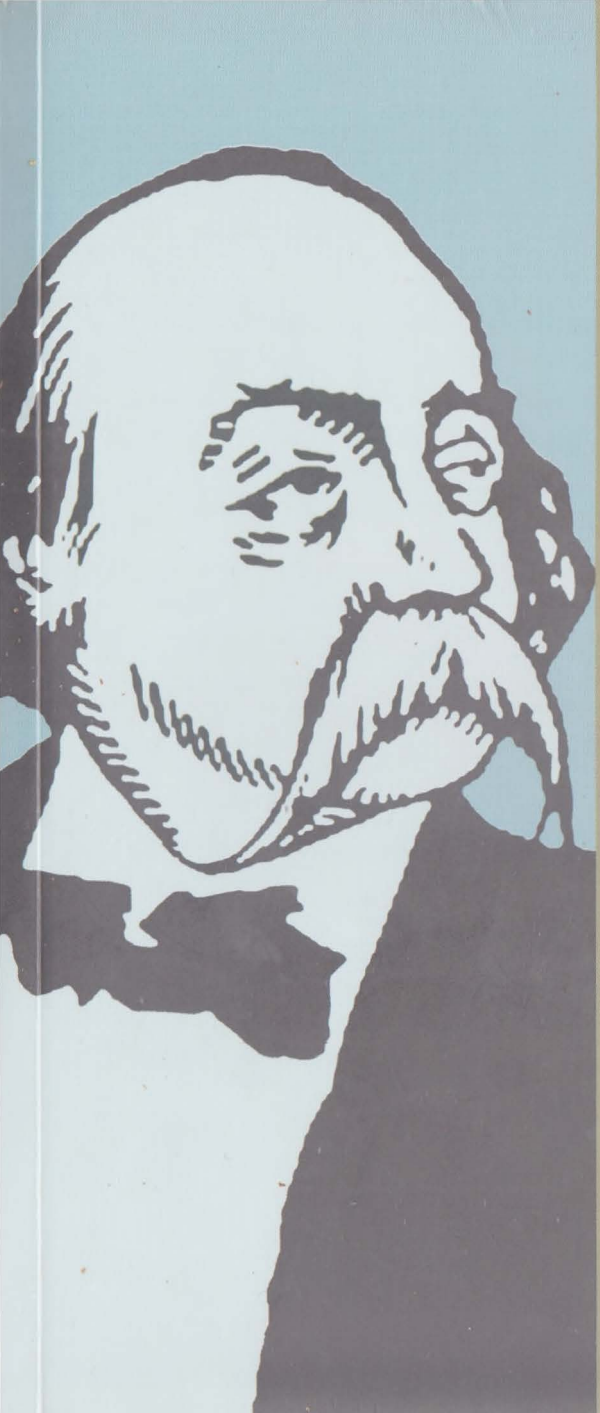

Cehennem Rüyası

G. FLAUBERT

Çev.: Hande Ersöz

SAY ÖYKÜ

Cehennem Rüyası
Gençlik Öyküleri

Gustave Flaubert
(d. 1821 – ö. 1880)

Çok iyi anlaşmış bir ailenin içinde yetişen Flaubert, küçük yaşta aile ocağında gördüğü sevgiyi bütün hayatı boyunca unutmadı. Rouen lisesinde öğrenci iken, içinde yazarlığa karşı bir eğilim duymaya başladı ve ilk edebiyat denemelerini kendisinden başka yazarı olmayan *le Colibri* (Sinek Kuşu) adlı okul gazetesinde yayımladı. Hukuk öğrenimi yapmak üzere Paris'e gittiği zaman, Maxime du Camp ile aralarında uzun sürecek bir dostluk kuruldu. Ne var ki, daha 1844'te başlayan ve bütün hayatınca sürecek olan sinir bozuklukları genç Flaubert'i öğrenimini bırakarak Paris'ten ayrılmaya ve Rouen yakınlarındaki Croissset'de yerleşmeğe zorladı. Flaubert'in birkaç gezi dışında, bütün ömrünü geçirdiği yer bu kasabadır. Gezilerine gelince; 1845'te İtalya'ya, 1847'de Maxime du Camp ile Bretagne ve Normandiya'ya, 1849 Ekimi ile 1851 Mayısı'nda Mısır'a ve Türkiye'ye, sonra yine Maxime du Camp ile 1858'de Cezayir ve Tunus'a gitti. Croisset'deki evinde, yorucu bir çalışmanın ürünü olan eserini ağır ağır olgunlaştırdı. *Revue de Paris* 1856'da *Madame Bovary*'nin yayımına başladı. Flaubert bu romanına 1851'den beri çalışıyordu. Romandaki bazı sahneler ham sofu burjuva çevresini küplere bindirdi; bunların kışkırtıcılığı yüzünden Flaubert kovuşturmaya uğradı. Ceza mahkemesinde yargılanan yazar beraat etti (7 Şubat 1857). Dava, "gerçekçilik" etrafında, yani yazarın gerçeği olduğu gibi açıklama hakkı üzerinde dönmüştü. Flaubert'in yargılanması, sonra da beraat etmesi romanın ün kazanmasına geniş ölçüde yardım etti; 1857'de kitap halinde yayımlanışını tenkitçiler, özellikle *Moniteur*'deki yazısıyla Sainte-Beuve, *Artiste*'deki yazısıyla da Baudelaire, hareretle karşıladılar. Bu başarıya rağmen yargılanma Flaubert'i çok sarstı. Bu yüzden Kuzey Afrika seyahati, yazar için bir değişiklik oldu. Bu gezi sırasında yazmaya başladığı yeni eseri *Salammbô* için malzeme toplamıştı; altı yıllık bir çalışmadan sonra 1862 Kasımı'nda yayımlanan bu roman da *Madame Bovary*'ninkine denk bir başarı kazan-

dı. Daha sonraki eseri için yedi yıl çalışması gerekti. Bununla birlikte *Duygusal Eğitim*'i (l'Education Sentimantale) yazmak için belge toplamak zorunda değildi. Çünkü üç kere ayrı biçimde yazdığı bu roman, sadece kendi hayatından alınmaydı. 1869 Kasımı'nda yayımlanan roman, gerçekten de, genç Flaubert'in daha lise öğrencisi iken madam Schlesinger'e karşı beslediği aşkın hikâyesiydi. Arka arkaya birkaç kere elden geçirdiği yeni bir eserini gün ışığına çıkarması için Flaubert'e gene bir beş yıl gerekti. Kitap *Voyage en Reve d'Enfer* (Cehennem Düşü) (1837), *Smarlı* (1839) adlarını aldıktan sonra 1848-1849'da *Ermiş Antonius* (Tentation de Saint Antoine) adı altında yeni bir şekle büründü. Arkadaşlarından Bouilhet ile Du Camp, bu son şekli beğenmedikleri için, romancı, eserini 1856'da tekrar elden geçirdi. 1872'de tamamlanan eser 1874'de yayımlandı. Bu, daha önce basılmış olan üç kitap gibi bir roman değildi; din ve felsefe konularında bir çeşit derin düşünüştü. Bunun üzerinden üç yıl geçtikten sonra 1877'de *Trois Contes*'u (*La Légende de Saint – Julien l'Hospitalier, Hérodias Un Coeur Simple*) (Üç Hikâye: Keşiş Saint Julien'in Efsanesi, Herodias, Sade Ruhlu Bir İnsan) yayımladı. Bundan sonra 1874'te Vandeville tiyatrosunda oynanan fakat aşarı kazanamayan *le Candidat* (Aday) ve Osmoy ve Bouilhet ile birlikte yazdığı *le Chauteau des Coeurs* (Gönül Şatosu) adlı peri masalı ile Flaubert'in sağlığında yayımlanan kitapları tamamlanmış oldu. Öldüğü zaman yarım kalmış büyük bir roman bırakmıştı; *Bouvard et Pécuchet* (Bouvard ile Pécuchet). Bu roman 1881'de yayımlandı.

Say-Öykü dizisinden çıkan diğer kitaplar

Anadan Doğma Diktatör – O. Henry
Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu – F. Kafka
Bir Delinin Güncesi – N.V. Gogol
Aşkın Suçları – M. de Sade
Aşk Başkadır – Guy de Maupassant
Gelin Odasındaki Hayalet – Charles Dickens
Locarno Dilencisi - H. V. Kleist
Cehennem Rüyası - G. Flaubert
Matmazel Scuderi - E.T.A. Hoffmann
Mutlu Prens - O. Wilde

Cehennem Rüyası

Gençlik Öyküleri

Gustave Flaubert

Fransızca aslından çeviren:
Hande Ersöz

say
İstanbul

Say Yayınları
Edebiyat Dizisi / Öykü

Cehennem Rüyası / Gustave Flaubert

ISBN 975-468-483-9

Yayın yönetmeni: Murat Batmankaya
Editör: Özgü Celik
Fransızca aslından çeviren: Hande Ersöz
Düzelti: Buket Öktülmüş

Baskı: Engin Ofset
İstiklal Cad. Ayhan Işık Sok.
No: 11/12 Beyoğlu/İst.
Tel: 0212 612 05 53

1. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2004

08 07 06 05 04 5 4 3 2 1

© Say Yayınları
Ankara Cad. 54/12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 512 21 58 • Faks: 0 212 - 512 50 80
http://www.sayyayinlari.com
e-posta: sayyayinlari@ttnet.net.tr

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54/4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 528 17 54 • Faks: 0 212 - 512 50 80
e-posta: saydagitim@ttnet.net.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
9

GENÇLİK ÖYKÜLERİ
13

1835
15

SANAT VE GELİŞİM: II
17

GUISE DÜKÜ'NÜN ÖLÜMÜ
23

ANLATILAR VE SÖYLEMLER
31

MATTEO FALCONE
33

CHEVRIN VE PRUSYA KRALI YA DA KRALIN KAFASIYLA EŞEĞİN KAFASI SIK SIK KARIŞTIRILIR
37

MANASTIRDAKİ KEŞİŞ YA DA
BAŞRAHİBİN YÜZÜĞÜ
41

BOURGONYALI MARGUERITE'İN
ÖLÜMÜNÜN SON SAHNESİ
45

LORD BYRON'UN PORTRESİ
49

SAN PIETRO ORNANO
51

1836
55

BİR TACIN ÜZERİNDEKİ İKİ EL YA DA XV.
YÜZYILDAKİ İKİ EL
57

HİSSEDİLMESİ GEREKEN BİR PARFÜM
YA DA CAMBAZLAR
71

X. YÜZYILDA NORMANDİYA HAKKINDA BİR YAZI
107

DÜNYEVİ KADIN
115

İSPANYA KRALI II. PHILLIPPE'İN SIRRI
119

FLORANSA'DA VEBA
131

BİBLİOMANYA (KİTAP SAPLANTISI)
147

ÖFKE VE GÜÇSÜZLÜK
163

1837
175

SON SAAT - FELSEFİ ÖYKÜ
177

ÇELİK EL - FELSEFİ ÖYKÜ
183

CEHENNEM RÜYASI
187

MEMUR TÜRÜRÜN HAYAT BİLGİSİ DERSİ
217

KUTSAL GÖREV'LE İMPARATORLUK MÜCADELESİ
223

UIDQID VOLUERIS
225

TUTKU VE ERDEM - FELSEFİ ÖYKÜ
257

GUSTAVE FLAUBERT
287

KRONOLOJİ
289

FLAUBERT HAKKINDA
369

Önsöz

Aslında «toplu eserler» olarak nitelenen bir yayında seçici bir yöntem izlendiğini ve daha fazla eser eklemek yerine bazı eserlerin çıkarıldığını yazmak bir çelişkidir. Ancak bu seçiciliğin gerekçeleri bellidir. Bu yayında, belli taleplerin karşılanması hedeflenmiştir; ne ki bazı talepler birbirine uymamaktadır. Bu, rahat okunan ve ilgi çeken, aynı zamanda referans niteliğininden ödün vermeyen, geniş bir kitlenin faydalanmasına yönelik olarak tasarlanan bir yayındır. Dolayısıyla hem referansların bulunduğu ciddi bir yayın, hem de araştırma kitaplarının havasından sıyrılan bir yayındır. İzlediğimiz orta yolun, hangi taleplere karşılık geldiğini okur takdir edecektir.

Şüphesiz bu yayın «toplu» bir yayındır, belli bir mantık sırasına göre yayınlanmıştır. «Eser» niteliğinde olan ve son derece ilgi çeken, Flaubert'in tarzının ve sanatının gizemli yanını yansıtan mektuplar, doğal olarak bu yayına dahil edilmemiştir. Seçimlerimiz ve yayın programımız, Flaubert'in sanatsal yaratısının

özellikleri dikkate alarak düzenlenmiştir. Bu «toplu» yayında, mümkün olduğunca tamamlanmış, son şekline ulaşmış yazılardan oluşan Flaubert'in «eserleri» yer almaktadır. Eleştiri ve inceleme yayınlarının kapsamına giren çalışma notları, planlar, taslaklar, okuma notları, değişkeler ve düzeltmeler bu yayına dahil edilmemiştir. Yayınlanmamış projeler ve ham halindeki notlar, Flaubert hakkında çok önemli bilgiler içermektedir, Bayan M. J. Durry, 1862 ve 1874* yılları arasında yazılan ve Flaubert'in çizimleriyle projelerini kapsayan üç çalışma defterini inceleyerek ve yorumlayarak bu yazıların önemini vurgulamıştır. Ancak bu gibi yazılar, inceleme yayınlarının uzmanlık alanına girmektedir ve onlarla rekabet ettiğimizi iddia etmek doğru olmaz. Hedefimiz, okuyucuyu olanaklar çerçevesinde, metinlerin son haline ulaştırmak, metinlere olan ilgisinin artmasını sağlamaktır.

Metinlerin düzenlenmesi konusunda, imkânlarımız çerçevesinde, yazarın kontrol edip düzenlediği metinleri son şekliyle basmaya özen gösterdik. Bu metinler "son"-haliyle Charpentier Yayınevi tarafınca basılmıştır. Diğer durumlarda Conard** Yayınevi'ne ve René Descharnes, Edouard Maynial ve René Dumesnil'in aralarında bulunduğu yetkin Flaubert uzmanlarının çalışmalarına başvurduk.

Bu seçkide metinler kronolojik olarak ve okuma kolaylığı dikkate alınarak düzenlenmiştir. Eserleri büyük bölümlere ayırarak ve mümkün olduğunca bu bölümlerde kronolojik sıralamaya özen göstererek, Flaubert'in şaheserlerinin karmaşada boğulmasını engellemek istedik.

* M. J. Durry, Flaubert et ses projets inédits, Paris, Nizet, 1950 (M.J Durry, Flaubert ve yayınlanmamış projeleri, Paris, Nizet, 1950)
** G. Flaubert, Toplu Eserleri, Paris, Conard, 1910-1954, 26 cilt.

Böylelikle bütünsel bir bakış açısı yakalanmış ve okuyucunun nitelik açısından birbirinden farklı olan metinler karışımında kaybolması engellenmiştir.

Eserlerin ya da bölümlerin başında bulunan giriş yazılarında, yazınsal tarih hakkında nesnel bilgiler yer almaktadır. Notlara gelince, sürekli sözlüklere ve ansiklopedilere bakmak zorunda kalmadan, rahat bir okuma sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Notların kısa ve açıklayıcı olmasına özen gösterdik. Adı geçen kişilerin adını içeren bir ekle, aynı şekilde okuma kolaylığı sağlanmıştır. Ayrıca Flaubert'in hayal ürünü kişilerin adlarının ve en ünlü sözlerinin bulunduğu bir ek, özellikle öğrencilere ve öğretmenlere yöneliktir ve eserin pedagojik yanını yansıtmaktadır. Hâlâ basılmayan metinlerin varlığından* haberdarız, ancak bir çoğuna geçici olarak ya da uzun bir süre boyunca ulaşmak mümkün değildir. Bazı eserleri, planları ya da projeleri çeşitli yayınlara** konu olmuştur. Bu seçki, günümüzde oluşturması imkânsız olan bütüncül bir Flaubert sunumu olmaktan çok, sanatçı Flaubert'in çeşitli yönlerini sunan bir seçkidir. Dileğimiz, çoğu zaman bulunması imkânsız olan eski anıtsal eserleri, çağdaş bir şekilde sunmaktır. Umarız bu sınırlı ve zor görevde başarılı olmuşuzdur.

Jean Bruneau

* P.Moreau, "Etat Présent de notre connaissance de Flaubert" (Flaubert hakkında bilgilerimizin durumu), in L'information Littéraire, mai-juin 1957, s.93-105; G.Flaubert, Préface à la vie d'écrivain (Yazar hayatının önsözü), G.Boléme'in seçkileri ve sunumu, Paris, Le Seuil, 1963; s.11-19; J.Bruno, Les Débuts Littéraires de G.Flaubert (G.Flaubert'in yazınsal başlangıçları), Paris, Armand Colin, 1962; s.12-15.

** Örneğin: "Souvenirs, notes et pensées intimes" (özel anılar, düşünceler ve notlar), (Le Figaro, 7 Kasım 1931,s.5-6); "Rêve" (Rüya), (J.S. Marchand, Candide, Ekim 1932); "Influence des Arabes d'Espagne sur la civilisation française au Moyen Age" (Ortaçağ Fransa Medeniyetine İspanya Araplarının Etkisi) (E.Vinaver, French Studies, Ocak 1947, s.37-43); "la spirale" (Döngü), (E.W.Fischer, La Table ronde (yuvarlak masa), Nisan 1958, s.96-98); vs.

Gençlik Öyküleri

Aşağıda bulunan gençlik yazılarının oluşturulması ve kronolojik olarak sıralanması konusunda, René Descharmes'ın Flaubert - Toplu Eserleri yayınından ve özellikle Jean Bruneau'nun «Gustave Flaubert'in Yazınsal Başlangıcı» (s.344-345 not: 5) adlı tezinde önerdiği düzeltmelerden büyük oranda faydalandığımızı belirtmemiz gerekir. Bu zengin ve ayrıntılı kitabı okurken edindiğimiz faydalar ve ihtiyac anında bu kitaba başvurmamız, bize sağladığı engin bilgilere dair en büyük onuru sağlayacaktır.

Kitaptaki sınıflamada, ayrıntılı bir şekilde tarih sırasına uymaya çalışılmıştır. Yalnızca *Mémoires d'un fou* (Bir Delinin Anıları) ve *Novembre* (Kasım), genel sunumda belirtilen nedenlerden ötürü bu kitapta yer almamaktadır.

Kitaptaki «yılların» başlangıç yazılarında, henüz yayınlanmayan yazıların varlığını, farklı yayınlarda bası-

lan yazıları ve gerekli bilgileri sizlere belirttik, ancak onları baskımıza dahil etmeyi düşünmedik. Bunların büyük bir kısmı, proje ya da taslak aşamasındadır ya da pek ilginç olmayan ders notları ya da okuma notlarından oluşmaktadır. Bu seçkileri ağırlaştırmamak amacıyla, temel aldığımız Conard Yayınları'nın iki cildinin içeriğinin Flaubert'in gençlik yazılarının en temel olanlarını sunduğu görüşündeyiz.

1835

Redaktörünün genç yaşına karşın *Sanat ve Gelişim II*, bulunan ilk Flaubert yazısı değildir. Flaubert'in öğrenci defterinde 1831 yılına ait üç sayfa bulunmuştur. Jean Bruneau «Les Débuts Littéraires de Gustave Flaubert»* başlıklı tezinde, sayfa 40-41'de Flaubert'in bu üç sayfasına ve Flaubert'in annesine «bayram» için yazdığı ve henüz yayınlanmamış olan *Louis XIII* başlıklı *Tarih Dersi Özeti*'ne değinmiştir.

Sanat ve Gelişim, 1834-1835 eğitim öğretim yılında genç Gustave'ın kurduğu bir tiyatro ve edebiyat gazetesinin adıdır. Günümüzde bu gazetenin sadece ikincisi bulunmaktadır. Genellikle, Flaubert'in kendi yazdığı «geceler» çoğaltılmıştır. Tarihlerin belirgin olmamasına karşın, R. Descharmes, bu yazıların 1835 yılının ilk yarıyılına ait olduğunu saptamıştır. *Guise Dükünün Ölümü,* Eylül 1835 tarihli tarihsel bir öyküdür. Bu öykünün bir ödeve benzer yanı yoktur, dönemin modası olan zevke göre «tarihi sah-

* Gustave Flaubert'in Yazınsal Başlangıcı. (Çev. n.)

nelerin» kesitlerini alarak Chateaubriand'ın *Histoire de France*'ındaki [Fransa Tarihi] mantık analizini taklit etmektedir.

Flaubert, 1835-1836 yılında *Anlatılar ve Söylemler* başlığı altında bir defter tutmuştur. Genç öğrenci, «içindekiler» bölümünün de bulunduğu bu defterde, Collège Royal de Rouen'da öğretmeni Gourgaud- Dugazon'un yönetiminde yaptığı bazı okul ödevlerini bir araya getirmiştir. Jean Bruneau'nun yazısında, öğrenci Flaubert hakkında ilginç tarihsel ayrıntılar s. 52'den 68'e olan bölümde bulunmaktadır.

ÇALIŞMA GECELERİ EDEBİYAT DERGİSİ

Redaktör: Gustave Flaubert

6. Gece Cehenneme Yolculuk

I Ve Atlas Dağı'nın tepesindeydim, altını ve çamuruyla, erdemi ve gururuyla dünyayı izliyordum.

II Ve şeytan karşıma çıktı, «izle, sonra da benimle gel, krallığımı, benim dünyamı gör,» dedi.

III Ve şeytan beni aldı ve dünyayı gösterdi.

IV Ve göklerde uçtuktan sonra Avrupa'ya vardık. Varınca şeytan bana bilim adamlarını, edebi-

yatçıları, kadınları, budalaları, ukalaları, kralları ve bilgeleri gösterdi, onlardı en deli olanlar.

V Ve gördüklerim, kardeşini öldüren kardeşler, kızını kandıran anneler, kalemin şöhretiyle halktan faydalanan yazarlar, inançlıları sırtından vuran din adamları, gençliği çekemeyen ukalalar ve insanları biçen savaşlardı..

VI Çamurda sürünerek gelip büyüklerin topuğunu ısıranlar da vardı, ısırılan düşüyordu ve çamura düşünce diğerlerine korkuyla bakıyordu.

VII Aldatma derslerinin babadan oğula aktarıldığı o alçak tabakada, Kral, Fransa'yı yöneten gözde fahişesinin tadına varıyordu, halk onları alkışlıyordu, halk körleşmişti.

VIII Ve iki dev gördüm: İlki yaşlı, iki büklüm, zayıf ve yıpranmış haldeydi, ukalalık olarak adlandırılan uzun ve dolambaçlı bir değneğe yaslanmıştı. Diğeriyse genç ve gururlu, dikkatli, Herkül gibi, iri yarıydı, aklı bir şairinkini, kollarıysa altını andırıyordu. Dolambaçlı değneğin yıprattığı koca bir topuza dayanıyordu, topuzu aklıydı.

IX İki dev dövüştü, sonunda yaşlı olanı pes etti, adını sordum:

– Mutlakiyet, dedi.

– Seni yenen kimdi? diye sordum.

– İki adı var, dedi.

– Adları nedir?

– Bazıları ona «medeniyet» der, bazılarıysa «özgürlük» dedi.

X Sonra şeytan beni bir tapınağa götürdü, tapınak harabe haldeydi.

XI Halk, gülle yapmak için tabutları eritiyordu, çıkan tozlar acı veriyordu, o yüzyıl kanlı bir yüzyıldı.

XII Harabeler bomboştu ve bir adam, giysileri paramparça olan beyaz saçlı zavallı bir adam, acıların ve utancın izlerini alnında taşıyan, yirmi yaşında bir asrın acılarını taşıyan o zavallı adam harabelerde bir sütunun dibinde oturuyordu.

XIII Bir piramidin dibinde duran karıncaya benzer bir hali vardı.

XIV İnsanlara uzun uzun baktı, insanlarsa ona acıyarak ve aşağılayarak baktı. Herkesi lanetledi, bu yaşlı adam, Gerçeklikti.

XV Şeytana, – Bana ülkeni göster, dedim.

– İşte benim ülkem! dedi.

– Bu nasıl olur? dedim.

Şeytan, "Aslında dünya, cehennemdir," diye yanıtladı.

7. Gece Bir Düşünce

Deliler zıplayıp durur, dik ve gururlu bir şekilde gerilip kalkar, atın koşar adımlarıdır bunlar.

Ve bu çiçeklerin içinden bir tanesi, daha uzun, daha güzel ve daha kokuludur.

Bu elbiselerden biri, diğerlerinden çok titretir beni arzudan.

Dönen bellerden, diri göğüslerden ve mavi gözlerden biri benim etrafımda döndü, bir çift göğüş benim için titredi, bir çift mavi göz bana baktı.

Onu davet ettim, dans etti, beline sarıldım, gülümsediğim kişi oydu, bir tek ona gülümsedim.

Yorulmuşçasına yaslandı bana, ateşli dudakları iç çekti... İçini çektiğinde ben anladım.

Ona baktım, mutluydu, valsi ve dünyayı, etraftaki kadınları, parlayan aynaları, ateşli ışıkları unuttum. Sabah olunca, Elveda! Bu düşünce solan bir gül gibi uçtu gitti. Aşk düşüncesi, bahar gülü gibidir.

11. Gece Haber

Geçen pazar duyurmuş olduğumuz Sayın Saint Léger ve Sayın Lireux'nün düello haberi asılsızdır.

Lalanne balosu olağanüstüydü, balo kıyafetleri harika, giysiler süslü ve hoştu.

Ata gelince, bu konuda ne diyebiliriz? At hakkında kulağımıza iyi şeyler ve kötü şeyler geldi. Bir söylentiye göre, at arka bacaklarını tutamıyormuş.

Bir sonraki sayıda, bütün öğretmenlerin dergimi okuduğunu bildireceğim ve bu konu hakkında ayrıntılı bilgi vereceğim.

12. Gece Tiyatro

Bir söylentiye göre boğazına kadar borca batan Matmazel Coeline kimseye haber vermeden Rouen'dan kaçtı.

Meşhur Martin, az kalsın Neron adlı ayısı tarafından yutulacaktı.

Besançon'daki bir temsilde, adamla hayvan arasında korkunç bir kavga başladı, izleyiciler perdenin inmesini talep etti. Oysa hayvana diş geçirmesini bilen Martin, ayıyı yendi (Tiyatro dergisi).

Cimrinin Kızı'nın İngilizce çevirisi çıktı, çok başarılı oldu.

Les feuilles d'automne (Sonbahar Yaprakları)'la rekabete ederek, size, Chevalier'nin** şiirlerini okumanızı tavsiye ediyoruz.

La nonne sanglante'la*** (Kanlı Rahibe) Porte Saint-Martin Tiyatrosu biraz dirilmişti, ancak şimdi yeniden mezarına dönüyor.

Ambigu'de kalabalık var, kalabalık, hep kalabalık.

Bocage taşra turnesine çıktı ve oldukça verimliydi.

Herbin yeni bir drama yazdı (*l'Athée*) (Dinsiz).

Bayan Salard'ı ve Bayan Lavry'yi kaybettik! Acımız büyüktür!

G. Flaubert

Her pazar çıkan dergimizin üyelik koşulları:

Bir aylık üyelik ücreti ..... 3 B.S****

Üç aylık üyelik..... 6

Altı aylık üyelik 12

Yıllık üyelik 24

* *Cimri'nin Kızı,* Bayard ve Paulin'in vodvili, Paris, Gymnase: 7 Ocak 1835, Rouen: 16 Şubat 1835.

** *Ernest Chevalier,* Flaubert'in arkadaşı

*** *La nonne sanglante,* Anicet Bourgeois ve Maillan'nın draması, Paris, Porte Saint-Martin, 17 Şubat 1835

**** ***B. S.***: Boş sayfa (Çev. n.)

Guise Dükü'nün Ölümü

I. Guise Yandaşları Kulübü

– Cesur Guise Dükü'müze!
– Projelerinin başarısına!
– Kralcılara ölüm!

Bu sözlerden sonra, bardakların tokuşması, konuşma uğultusu, kucaklaşma sesi ve öfke dolu vahşi ve korkunç yeminler duyuldu. La Chapelle Marteau, "Sevgili Dük, birlikte yediğimiz son yemek olabilir," dedi.

– Son yemeğimiz mi? Neden?

– Şu mektuba bakın, gördüğünüz gibi, "Tetikte olun, size karşı kötü bir şey düzenlenmek üzere" (tarihi) yazısı .....

– Güzel bir şaka! Bana bir kalem verin de şu şom ağızlı Nostradamus'a bir cevap yazayım. Kalemi olan var mı?

Kimsede kalem yoktu.

– O zaman Mondreville, hançerini bana ver.

Balafré, sarkan kandile hançeri uzatarak ucunu kararıp "buna cesaret edemezler," diye yazdı ve kâğıdı masanın altına attı. Dirseğini masaya dayayan La Chapelle Marteau düşüncelere dalmıştı, gözlerini Guise Dükü'ne sabitlemişti. Birdenbire, "Dostum, bu mektup sizde bir şüphe uyandırmadı mı?" diye sordu.

– Kral hakkında değil mi? Evet, bir de, bu sabah annesiyle yaptığı görüşme hakkında.

O ana kadar, sadece Mısır tütününün dumanını üflemek için ağzını açan kardeşi Kardinal,

– Asıl kralın, kraliçe Catherine olduğunu ve sizden nefret ettiğini biliyor musunuz dostum? dedi.

Yüzü gitgide kararan dük, "Evet, ne yazık ki biliyorum. Kralin kötü emelleri olduğunu ve adımı duyar duymaz canı sıkıldığını, rahatsız olduğunu, cesaret ve zafer dolu namımın onu aşağladığını, bakışlarımın onu, tahtta oturan Henri de Valois'yı, ürküttüğünü biliyorum. Biliyorum ki bir cellat göndermese bile bir katil gönderecektir. Mandreville, bira versene! Hararetli bir şekilde bardağını boşaltıp devam etti:

– Sevgili dostlarım, işte bu yüzden önerilerinizi almak isterim.

– Hepimiz hazırız.

Bardakları masaya koyup dinlemeye başladılar. Balafre, "Orléans'a gidip birkaç gün orada kalmayı öneririm," dedi. Bardağını şiddetle masaya vurup kıran Lyon Başpiskoposu, "Gitmek mi? Burayı terk etmek mi? Sizi tanıyamıyorum dük, bu nasıl olur? Durum apaçıkken Blois'dan nasıl kaçarız, fetih neredeyse tamamlanmak üzereyken nasıl bırakabiliriz? Yo hayır, güçlü ve kuvvetli ellerinizin altındaki taç parçalanır. Henri'yi terk etmek mi? Asası parçalanmak üzereyken, tahtı sizin için başka bir tahtın basamağı ola-

cakken, yerine daha güçlü ve zafer dolu bir taht gelecekken onu nasıl terk edersiniz! Kutsal birliğin bunca üyesini çağırmışken, siz, dinin başındayken, halkın ve kraliyetin başındayken, artık kral olmuşken, ünvanınızı, ülkenizi, bunca emeğin ve çalışmaların meyvesini nasıl terk edersiniz? Söylenip duran bir kadın ve tehdit eden bir çocuk yüzünden nasıl terk edersiniz!" dedi

Mandreville, "Tanrı aşkına! Başpiskoposun fikri hayatımda duyduğum en güzel fikir değilse cennetteki yerimden olayım. Henri'nin zayıf ve aptal bir kral olduğu doğrudur, kralınızın yapacağı devrimin ilk soluğunda devrilecek olan çelimsiz ve zavallı bir çocuktur." dedi

Elini bıyığına götüren Guise yanıtsız, "Öyle olsun, Henri ve katilleri umrumda değil, ölüm yakınsa, ister kılıcıyla, ister ben yataktayken gelsin, umrumda değil," dedi. "Çünkü işler öyle bir noktaya vardı ki onu, pencereden girerken gördüğünde, kaçmak için kapıyı kullanmak istemem." (tarihi)

– Yaşasın Guise Dükü! Çok yaşa Guise Dükü! diye bağırdıktan sonra gittiler, büyük merdivenin taşlarında botlarının çıkardığı sesler duyuluyordu sadece.

II. Charlotte de Baume

Guise Dükü yerine döner dönmez iki kez kapı çaldı. Genç bir kadın girdi, dişleri titriyordu, saçı darmadağın, gözleri baygın, dudakları titriyordu. Hatlarında mora çalan bir solgunluk belirmişti. Girerken, "Ah sevgili Balafré, neler çektiğimi bilemezsin, seninle konuşabileceğim anı dört gözle bekledim," dedi.

– Ne diyeceksin?

– Söyleyeceğim şey, az önce zaferini kutladığın tahtın haberi değil. Dinle, yarın öleceğini söylüyorlar.

– Çocuk mu korkutuyorlar!

– Seni öldürecekler diyorum. Hayır çocuk gibi korkutmuyorlar, bunlar zavallı bir kadının sözleri değil, Alençon Dükü bana dedi ki yarın...

– Eee?

– Dedi ki yarın Guise Dükü paramparça bir ceset olacak.

– Nasıl?

– Kardeşinin, senin yarın öldürülmeni kurula önereceğini söyledi.

– O mu? Birini öldürecek ha! Bunu yapamaz!

– Yalvarırım Blois'yı terk et!

– Hayır, ölürüm de gitmem!

– Ah ne kadar acımazsızsın! Yalvarırım uzaklara git, beni ister dışla, ister aşağla, ama ne olur kaç!

– Bir tek seninle olmaz, ülkem var, tacım var.

– Şaka mı yapıyorsun, aman Tanrım!

– Peki sen korkuyor musun?

– Evet korkuyorum, senin için korkuyorum, ama sen yarın ölümün ürpertisiyle titreyeceksin ben de rahat uyuyacağım.

Gece mutlu bir aşkla ve dokunuşlarla geçti.

III. Kralın Kurulu

Guise Dükü'nün arkadaşlarıyla III. Henri'nin tahtını nasıl ele geçireceklerini tartıştıkları sırada III. Henri de, kendi arkadaşlarıyla tahtını nasıl muhafaza edeceğini konuşuyordu. O zamanlar cinayetler gündemdeydi, öyle öngörmüştü Catherine. Kurulun toplanmasını talep eden kral birdenbire kalktı ve

– Sevgili dostlarım, uzun süreden beri dük kral oldu, kral'sa bir dük! Artık her şeyin değişmesi gereki-

yor, her şeyin olması gerektiği gibi, yerine oturması gerekiyor. Evet biliyorum, Bay de Guise hükmetmek ister, bir taht ister, ama ben ona bir tabut vereceğim. Yarından itibaren Fransa'nın diğer kraldan kurtulmasını istiyorum. Ben de kraliyeti bu kişiden kurtarmış olacağim.

Rieux Baronu, "Bunun bir yolu var, Meclis'te bir davayla hallolur," dedi.

Maintenon Dükü, "Yalancı şahitler de gerekli, sonra da ömür boyu hapis," diye ekledi. Onu büyücülükle, krala karşı çıkmakla, suikast düzenlemekle ya da ne bileyim, buna benzer şeylerle suçlayacak yalancı şahitler gerekli, dedi.

Henri, "Hayır, Guise yanlısını hapse atmak, bir yaban domuzunu zayıf bir ağın içine koymaktır, bağlarımızı kesecektir," (tarihi) dedi.

Rieux Baronu, "Ya dava edilirse?" diye devam etti.

– Ona dava açmak mı? Hayır, kendisi yargıçlardan birine dava bile açabilir. Hayır, Beyler, kılıçları, hançerleri görelim! Aranızda kim benim tarafımı tutuyor?

Sekiz hançer havaya yükseldi.

Kral, "O zaman, yarın kellesinden olacaktır, III. Henri'den başka kral olmayacaktır," dedi.

IV. Kralın İşlediği Cinayet

– Larchant, merdivenin başındayken ona bir şey soracaksın, Effrenati, sen de ayaklarına atılacaksın, Saint Malines, sen de ilk darbeyi atacaksın, sen de Saignac, onu öldüreceksin; dedi.

Merdivene otuz muhafız, kabineye de sekiz muhafız yerleştirdi. Sonra da odasına çekildi. Gece boyunca gözüne uyku girmemişti, sanki çatışma öncesi ya da iki halkın kaderi söz konusuymuş gibiydi. Aslında

bu kurul, bu muhafızlar, katiller ve savaş aletleri sadece bir kişiyi öldürmek için düzenlenmişti. Bu kişi, Guise Dükü'ydü. Saint Barthélemy gecesinde Charles, adamlarının bütün halkı katletmesini endişe duymaksızın izlemişti, düşmanını vurmaya hazırlanan Henri'yse tir tir titriyordu.

Sabah olunca, şatonun parmaklıklarına yaklaşırken gözü yaşlı bir adam Balafré'yi durdurup:

– Dük, burdan çıkamayacaksınız, dedi

– Zavallı dostum, tamam içiniz rahat etsin, uzun zamandan beri önsezilere dikkat ediyorum.

Büyük merdivene gelince burnu kanamaya başladı. Acı acı gülerek

– Yine mi kan? dedi ve bir şeyler demeye devam etti.

Diğerlerinin yüceliği nasıl gün ışığına çıkıyorsa, arada bir zayıf anı meydana çıkan metin ve kandırması zor olan kişi aynı kişiydi, Guise Dükü'ydü. Birdenbire Reval titreyerek geldi, rengi solmuştu ve ayakları tutmuyordu.

– Bay de Guise, dedi, Majesteleri sizi eski dairesine çağırıyor.

Dük oraya gitti, kral yoktu, selamladığı birkaç muhafız vardı, muhafızlardan biri ayağına bastı. Bir dostun son uyarısı mıydı acaba? O an Monthery atıldı, onu kolundan tutup, "Hain! Öleceksin, dedi ve hançeri sapladı. Effrenati ayaklarına atıldı, Saint Maline hançeri gırtlağına saplayıp göğsüne kadar indirdi, Saignac kilici böbreklerine sapladı. Sariac İskoç ağızlı kılıcıyla yaklaşıp sırtından vurdu. Guise Dükü'nün dayanacak gücü kalmamıştı, katilinin yatağında, kralın yatağında öldü. Kralın fuhuşlarına şahit olan bu yüz karası yatak, bu adamın ölmüyle, bir asırlık zaferin sona erdiğine tanık olur!

Birkaç dakika sonra, ceset, mermer gibi soğuyunca, kılıçlar ve hançerler geri çekilince Henri kurbanını izlemek için içeriye girdi, suratına tükürüp başına bir tekme attı. Buna karşın, cesedin korkunç ve yiğit yüzünde, derin darbelerinin ve cinayetinin hesabını sorar gibi bakan donuk ve cansız gözlerini görünce, bir an, evet bir anlığına da olsa, Henri, Guise Dükü'nün cesedi önünde titredi.

Anlatılar ve Söylemler
1835-1836

MATTEO FALCONE*

Ya da bir kaçak için iki tabut

Korsika'da, büyük bir tarlada, saman yığınında sırtüstü yatan Albano kedisini ve yavruları okşuyor, aynı zamanda gökyüzünün derinliklerinde seyreden bulutları izliyordu. Parlayan güneş yakıcıydı ve göz alıyordu, tepelerle çevrili ovada parlıyordu. Albano güzel bir çocuktu, uzun ve lüle lüle saçları omuzlarına düşüyordu, güldüğünde neşe dolu sözler duyabilirdiniz, bakışında gözlerindeki şimşekleri görebilirdiniz.

Art arda ateş sesi duyup sıçrayarak döndüğü anda bir adam koşarak kendini saman yığınına attı. Saçları darmadağın, giysileri paramparça, dizi parçalan-

* Mérimée'nin aynı konuyu işleyen ve aynı adı taşıyan denemesi 1829 yılı Mayıs ayında *La Revue de Paris* dergisinde yayınlanmıştır.

mış, kan içindeydi. Yerdeki izlere bakılacak olursa, bir kaçağın geçtiği hemen anlaşılıyordu.

– Çocuk! Bana yerini ver, saklanayım, ne olur! dedi. Albano hâlâ kedisiyle oynuyordu.

– Ne olur! Acı bana, sakla beni!

– Ne istiyorsunuz?

– Gizle beni! dedi.

Ona bir bozuk para attı, düşünce para samanların içine gömüldü ve kaçak samanın altına girdi. Albano bir anlığına oyuncağını bırakıp iki eliyle parayı aldı ve yüzü koyun yattı, gülerek parayla oynamaya başladı. Beş dakika sonra yaklaşık on muhafız onu çevreledi. Önden yürüyen ve üstleri gibi duran muhafız Albano'ya yaklaşıp:

– Çocuk, buralarda koşan bir adam gördün mü? Yaralıydı ve giysileri paramparçaydı, diye sordu

– Siz kimden bahsediyorsunuz?

– Aradığımız adamdan.

– Kimseyi görmedim, sadece sahibini arayan bir keçi gördüm, ağır ağır yürüyordu ve inanın sapasağlamdı. Aradığınız yoksa o muydu?

– Albano sen kanunla dalga geçiyorsun!

– Niçin beni uyandırmaya geldiniz?

– Uyandırmamız gerekliydi.

– Canınız cehenneme!

– Vay! Devletin adamlarına böyle mi davranırsın! Al bakalım! dedi ve çocuğa nişan alır gibi yaptı.

Çocuk sert bir şekilde, "Bunu yapamazsınız, çünkü babam öcümü alır, babam Matteo Falcone'dur, Korsika'nın en güçlü ve keskin avcısı ve yörenin en güçlü savaşçısıdır," diye karşılık verdi.

Temkinli asker silahını indirdi ve diğerlerine dönüp:

– Gidelim, burda bir şey bulamayız, dedi. Ve Albano'ya dönüp saatini göstererek:

– Albano, sana bunu versek?

– Neyi?

– Onu istiyor musun?

Çocuk, bir süreliğine sessiz kaldı, ona sahip olma isteği içini kemirdi, ancak daha güçlü bir şekilde ortaya çıkan onuru: "Albano, sen kalleşsin," dedi.

Asker, "Onu bize göstersen," dedi.

Albano, saman yığınına doğru keskin bir bakışla baktı ve saati aldı, onu yere koyup güneş ışığında parlamasını izledi. O anda Albano'nun babası Matteo Falcone geldi. Bağrışmaların ve yerdeki kanın ne anlama geldiğini sordu, ne olup bittiğini öğrendi.

Asker ona, "Bir şey yok, bir tutuklu kaçtı, saman yığınının altına saklanmıştı ve oğlunuz onu bize ihbar etti..." dedi ve parmağıyla işaret ederek "Bu saat sayesinde," dedi.

Kaçak samandan çıkarıldı, dizleri tutmuyordu, dudakları soluktu ve öfkeden gözlerine kan oturmuştu. Titreyen ellerini adeta hançerini arar gibi kemerine getirdi, derin bir yaradan başka bir şey bulamayıp kan içindeki yumruğunu belinden çekti. Çevresine baktı ve Matteo'nun bakışlarıyla karşılaştı ve:

– Sen misin beni ele veren? Kalleşsin! Benim ne yaptığımı biliyor musun? Kızıma küfrettiler, intikamını almak istedim, Prens'e vurdum ve başıma kanı sıçradı, benimkisiyle karıştı. Elveda.

Onu idama götürdüler. "Elveda, artık Matteo'nun bir hain olduğunu herkes öğrenecek!"

Asker, alçak sesle, "Kral buna sevinecektir, oğlunuzun çok faydası dokundu," dedi

Avcı bir şey demedi ve uzun karabinasını doldurdu. Akşam olunca, Korsika'lı Albano'ya, tepenin arkasına kadar onu izlemesini söyledi. Tüfeğini almıştı ve çıkmaya başlamıştı, karısı onlarla gelmeyi teklif ettiğindeyse, "Hayır kadın! Kalmanı emrediyorum!" dedi. Sözlerinde o kadar olumlu ve baskın bir ses to-

nu vardı ki kadın taş bankın üzerine yığılıp kaldı ve endişesine ve evhamına karşın sesini soluğunu çıkarmadan gitmelerini izledi. On beş dakika sonra bir silah sesi duyuldu ve bir şeyin suya atılırken çıkardığı ses duyuldu. Kadın kulakları parçalayan bir çığlık attı, yere yıkıldı ve kalkınca garip bir gülümsemeyle dudaklarını büzdü. Ertesi gün Ajaccio'da dereden bir çocuk cesedi çıkarıldı. Vay! Zavallı çocuk! Güzel sarı saçları omuzlarına düşmüştü, dudaklarında siyah lekeler vardı, sanki elleri dua etmek için bir tespihle bağlanmıştı, kurşun göğsünü delmişti ve yarasında kan oturmuştu.

Bir kadın koştu, solgun ve darmadağındı, gözleri cesede uzun süre kenetlendi, morgun parmaklıklarına yapışıp acıyla, "Ah! Yavrum, yavrum!" diye tekrarladı. Ve can çekişen biri gibi çığlık atarak yere düştü. O anda tabutu getiren mezarcı geldi, kalabalıktan biri ona, "Eksik getirmişsiniz, iki tabut gerek," dedi.

Chevrin ve Prusya Kralı

Ya Da Kralın Kafasıyla

Eşeğin Kafası Sık Sık Karıştırılır

Dedeniz size Prusya Kralı Fredrich'ten hiç bahsetti mi? Saçları pudralı, iki büklüm, kuru bir adamdı, hep ahşap bastonuna dayanırdı. Pomeranya'nın fethinde giydiği ve hiç fırçalamadığı aşınmış yeşil kıyafetinin yakası, sırtının ortasına kadar inen uzun saç kuyruğuyla daha da pis bir görüntü oluşturuyordu. Parlak zekâlı ve görünürde yalnızca fetihlerle ve savaşlarla uğraşan bu adamın Voltaire'le yazışmaya ve sizin de bildiğiniz gibi, fahişelerle eğlenmeye vakti bile vardı.

Kral bir gün Chevrin'i çağırıp ona bir sandık verdi ve verirken sevgi dolu sözlerle:

– Chevrin, seni hep sadık bir dost bildim, minnettarlığımın karşılığını veriyorum, dedi.

Bu sandığın içinde ne olduğunu merak ediyorsunuz, biraz sabredin, açıklayacağım. Küçük sandık ahşap, altın işlemeli, değerli taşlarla süslüydü. Chevrin sandığı alıp evine götürdü ve sabırsızlıkla açtı. Açtığında ne general rütbesi, ne banknot, ne nişan, ne güzel bir hançer, ne asalet belgesi, ne bakanlık ataması, ne birkaç altın para, ne bir yüzük, ne basit bir mücevher, ne de kücük bir şeyi bile bulamadı. Küçük bir resim buldu, burun delikleri gerilmiş, ağzı anırır gibi sırıtan, kulakları yakasına kadar sarkan ve aslı gibi apaçık gözlerle bakan donuk gözleri vardı. Her şeyiyle, eşekten başka bir şey değildi. Bunu görünce Chevrin donakaldı, bütün umutları suya düşmüştü, hayalleri adeta sis gibi dağılmıştı. Ah! Saymakla bitmeyen nice dilekleri, hayalleri, umutları... Bir eşek kafası karşısında, sis gibi dağılmıştı, uçuşmuştu! Aklına güzel bir fikir geldi, eşeğin değil adamın. Kralın, birlikte savaştığı dostunu ve verdiği hizmetlerini unuttuğunu aklına getirdi ve ağlamaya başladı. Ah! Eşeğin kafası karşısında ne çok gözyaşı döktü! Sonra da, kralın şaka yaptığını düşündü ve gülmeye başladı, tıpkı bir eşeğin karşısında gülenler gibi. Sonra da, eşeğin başını daha iyi görebilmek için pencereye yaklaştı. Ne çok eşek başı görünmüştü pencereden! Buna karşın intikam almaya yemin etti. Bu olaydan birkaç ay sonrasına gidelim.

Prusya Kralı sofrada tatlısını yemek üzereyken, Chevrin cebinden bir sandık çıkardı, içinde eşek resminin bulunduğu o sandık bu sefer açıktı ve herkes, içindeki resmi alıp inceledikten sonra krala dikkatlice baktı ve yeniden resme döndü ve

– "Evet, bu o, yarı açık ağzı konuşuyor sanki, evet, bu büyük burun delikleri, iri gözleri tıpkı kralınki gibi!" dedi.

Sonunda resim Voltaire'in eline geçti ve filozof Voltaire, daha gür bir sesle:

– Ah Efendim! Hiç size bu derece benzeyen bir şey görmemiştim! diye sesini yükseltti. Chevrin'e verdiği hediyeyi hatırlayan kral, bunun bir nispet olduğunu düşündü, rezaletten tepindi, öfkeden kıpkırmızı oldu ve dayanamayıp resmin üstüne atıldı. Resme bakıp: "Portremi eşek resmi sandım," dedi.

Bu durumda, asıl sahibi bile resimleri karıştırdığına göre, bir kral kafasıyla bir eşek kafası arasında pek fark olmadığı kanısına vardık.

Manastırdaki Keşiş

Ya Da Başrahibin Yüzüğü

Başrahibin defninden, Büyük Manastır'da cenaze şarkılarının yankılanmasından sonra sekiz gün geçmişti bile. Odasında yatan keşiş Bernardo, cenazeyi ve o acı günü, en küçük ayrıntısıyla aklında canlandırıyordu. Başrahibin uzun giysisini, beline bağladığı bağı, beyaz sakalını, mermer mezarını ve göğsünün üstünde kavuşmuş ellerini düşünürken hemen duraksadı. Uzun zamandan beri içini kemiren o fikir aklına geldi. Birkaç günden beri gözüne uyku girmiyor, bir saatliğine de olsa dinlenemiyordu. Hayatta sahip olduğu her şey pahasına, aklından çıkmayan ve güzelliğiyle onu cezp eden bu düşünceyi silmek; yok etmek ve ondan kurtulmak istiyordu.

Keşiş yataktan kalkıp diz çöküp dua ederek biraz huzur bulmak istedi. Ama nafile! Bu fikir aklından bir an olsun çıkmıyordu. İsa heykelinden ya da dualardan çok sakin bir gecenin ve uykuya dalan doğanın

kendisine huzur getireceğini umarak pencereye çıktı. Ama nafile! Hava tertemizdi, gökte bulut yoktu, ay sakin sakin parlıyordu, kırlar güzeldi, ufukta bir iki kulübe ve büyük bir şato vardı. Alnı kırıştı ve başrahibin mezarını düşünmeye başladı, aklına yine aynı şey geldi. Kasılan dudaklarından, çıkar çıkmaz dağılan birkaç sözcük çıktı: «Ah! Ona sahip olmak! Onu tutmak! Hapishanede dünyayı, mezarda hayatı düşlemek! Gideceğim! Bu yüzüğü alacağım!» dedi. Aslında dünyevi şeylerden zevk almayan bu zavallı adamın hayal kurması doğal bir şey değil miydi? Başrahibin yüzüğünün, yitik tutkulardan sonra sevginin kopamadığı gençlik ve aşk anılarının bir yadigârı olduğunu manastırda herkes bilirdi. Bu sevgi tıpkı öldükten sonra bile büyüdüğü çınara sarılıp kalan sarmaşık gibiydi.

Bernardo ormana bakıp, "Ah! Bu ormanda belki huzur içinde yaşayan, yaldızlı giysilerle güzel mavi göğü büyük bir zevkle izleyen genç biri geziniyordur, gözleri, bir kafesin parmaklıklarıyla karşılaşıp bakışlarını düşürmeden, geleceğe ve hayata bakıyordur."

Ve şatoya bakarak, "Ah! Orada yaşayan insanlar var, oradaki vals neşeli, hareketli ve çılgın olmalı! Kavalyelerinin kollarına kendini kaptıran ve fırtına gibi dönen kadınlar var, altın getiren uşaklar var, atlar var ki, üstündeki kaplamalar, sıkıntıyla geçirdiğim zamandan çok uzun bir çalışma gerektirmiş, bin bir ışıklı avizeler var, aynalarda parlayan pırlantalar, açan hayat gülleri var!" dedi ve yatağına yatıp uyumaya çalıştı. Köşede, parlayan yüzüğü görüyordu, sanki şeytan ikide bir ona yüzüğü gösterip duruyordu. Arkasını döndü ve yine parlayan yüzüğü gördü. Nefesi daraldı, kalkıp oturdu. Odasının parmaklıklarına ve yatağının üstünde asılı duran İsa heykeline yansıyan ay ışığına bakarak «Şu anda geçmişi ve geleceği, ha-

yatı ve sonsuzluğu düşünmeden yaşayan neşeli ve mutlu insanlar var, çiçeğin yaydığı koku gibi gününü mutlu bir şekilde yaşayanlar var. Yo, olmaz! Herkes uyuyor, yakında gün doğacak" (neredeyse gece yarısıydı)» dedi, tan sanki hayatının anlamı olan yüzükle birlikte odasına sızıyor, hayatının mezarlığında onunla birlikte yaşıyor gibiydi. Önceden hazırlamış olduğu alet çantasını ve mezarlığın anahtarını hemen aldı, yağ lambasını yaktı, merdivenlerden inip kilisenin kapısına geldi. Titreyen eliyle kilise kapısını açtı. Attığı her adım, arkasında yürüyen birinin adımları gibi geldi, titreyerek döndü, yüzü, etrafındaki ölüler gibi bembeyazdı. Nefes nefese mezarlığın kapısına geldi, kapıyı açıp ardından kapattı. Basamaklardan indi, son basamağa gelince durdu ve mezarda oluşan ufuğu izledi. Bakışlarını başka bir yana çevirdiği halde yine ölümü, hep ölümü gördü. «Mezarı hemen açayım, yokluğumu fark edebilirler, hatta belki şu an beni arıyor bile olabilirler!» dedi. Lambasını alıp bir basamak çıkmak istedi ancak lamba elinden kaydı, adım atamadı. Dışarıya kulak verdi, sadece uzaktan gelen baykuşların sesiyle tepesinde esen rüzgârın karışımını duydu. O anda yaprak gibi titredi, dişleri titredi, dizlerinin bağı çözüldü şimdiye dek ona hayatı andıran şeyler, can çekişen ruhunda ölüme dönüştü. Sonra, ilerleyip mezarları saymaya, mezar taşlarındaki yazılara bakmaya başladı. Mezar taşına her dokunduğunda, sanki onu lanetlemek için ölüm uyanacak gibi geliyordu. Ve başrahibin mezarını bulup kapağını açtı, kefenini çıkardı... Yüzük ordaydı ve hayallerindeki gibi parlıyordu.

– Cesedden bir şey almak neden kötü bir şey olsun! Madem ki canlı değil, ne hatırası kalmış ne de hayal edecek bir dünyası! dedi ve başrahibin etleri dökülen soğuk elini tuttu, yine duraksayıp yaşlı rahi-

bin beyaz sakalına ve yüzündeki görkeme baktı. İşte o anda, insanın kalbinde vicdanın ve pişmanlık duygusunun hiç olmamasını diledi, geçmişi hatta yaşadığı bu anı unutup sadece geleceğini ve hayallerini düşlemeyi diledi! Bu arada cesedin elini tutuyordu! Yüzüğü koparıp sapkınlıkla parmağına geçirdi ve aletleri alıp tabutun çivilerini yeniden çaktı. O anda gece duasının çanını duydu ve kalktı... Ancak bir şeyin elbisesini tuttuğunu hissetti ve tepetaklak düştü, mezarlığın duvarına kafasını çarptı, kanı başrahibin tabutunun üzerine fışkırdı.

Başka bir rahibin cenazesi vesilesiyle mezarın yeniden açılması bir iki yılı buldu. İçinde bulunduğu elbisenin alt tarafı yanındaki tabuta çakılmış bir iskelet bulundu; kafatası korkunç bir şekilde çatlamıştı, parmağında bir yüzük vardı. Ona acıyıp buldukları yerde bir çukur açıp gömdüler, akşamına da, mezarda bulunan bu yabancının huzur içinde yatması için ruhuna De profundis duası edildi.

Evet! Hayata sahip olmak için bu yüzüğü istemişti, yaşamıştı da, çünkü hayal kurmak, korkmak, beklemek, can çekişerek de olsa, sahip olmak yaşamaktır, diğer yaşamlar gibi. Keşiş, zenginliği mezarda buldu ve umutları bir ölünün kefeniyle yıkıldı

Bourgonyalı Marguerite'in* Ölümünün Son Sahnesi

Ünlü isimlerin anılarını canlandıran eski kalelerle dolu o güzel bölgeyi, Normandiya'yı bilir misiniz? Toprağının her karışı için mücadele verilen, her taşın bir adı olduğu Normandiya'yı, eski efsanelerle, fantastik hikâyelerle ve bizi ortaçağ tarihine bağlayan halk gelenekleriyle dolup taşan Normandiya'yı bilir misiniz?

Evet, Seine Nehri'nin kıyılarında Chateau-Gaillard harabeleri hâlâ dimdik durur ve yedi yüzyıl boyunca doğup ölen ve geçerken ondan yavaşça birkaç taş koparmaktan başka bir şey yapmayan, geçerken fırtınayla ve yağmurla taşlarını uçuruma sürükleyen her neslin yüzüne güler gibidir.

Flaubert bu öyküde Alexandre Dumas'nın meşhur melodramı *La Tour de Nesle*'den (Nesle Kulesi) etkilenir. Jean Bruneau'ya göre Flaubert bu eseri 1835 yılında 23 Temmuz -14 Ağustos tarihleri arasında okumuştur.

O zamanlar, 1316'da, hâlâ gençti. Tepesinde, rüzgârda dalgalanan beyaz sancağı, içerde nöbetçileri vardı ve altta, zindanda, inleyen bir kadın vardı veda eden, öfkeli ve çaresiz bir edayla güneşin batışını izliyordu. Bu kadın gençti, 26 yaşındaydı, ama belki de suçlarının sayısı yaşadığı günlerin sayısını aşmıştı. 26 yaşındaki Bourgonyalı, Nesle Kulesi'nde kanlı eğlencelere düşkün, Marguerite'ti. Bu kadın uykusuz gecelerde kanlı rüyalar gören, Fransa Kraliçesi Marguerite'ti. O gün, hücresinin parmaklıklarından biraz daha bakmak için yalvarmıştı, sanki sonsuzluğa yetecek kadar uzun bir soluk almak ister gibiydi.

Zindan bekçisinin eli kapakları kapatmak üzere birkaç kez uzanmıştı.

Marguerite, "Beş dakika daha," dedi şefkatli ve yalvaran bir sesle. Bekçi yerine döndü, kum saatini ters çevirirdi, zindana gidip geri döndüğü ve tekrar gidip dönerken katettiği zamanı hesapladı.

Marguerite, sonunda dörtnala gelen bir atlı gördü ve zindanın kapısına aceleyle yönelen bu adamın kim olabileceğini düşündü. Kısa bir süre sonra, zindan kapısının sürgüleri açıldı ve karşısına bir adam çıktı. Adam kapının eşiğinde ayakta duruyordu.

– Ne! Siz misiniz! dedi Marguerite.

– Siz! Burda, Lyonnet!

– Ah Lyonnet, hücreme kadar beni takip ettiğine ve tabutuma kadar beni rahatsız ettiğine göre benim iblisim olmalısın.

Acı acı gülmeye başladı.

– Dinle Marguerite, ikimiz de dayanmak için bir asa, köle olacak bir halk istemiştik. Evet Marguerite, sen babanı öldürdün ve Fransa Kraliçesi oldun, ben ise kimseyi öldürmedim ve bir hiçim.

– Babamın ölümüyle mi suçluyorsun beni Lyonnet, oysa sen aldın, hançeri alan sendin!

– Evet bu doğru.

– Neden hâlâ beni izliyorsun?

– Marguerite, seni sevmeye başladığımda saf bir çocuğu sevmiştim, şimdi Marguerite, aldatan bir kadına dönüşen o çocuktan nefret ediyorum.

– Hayır, beni hiç sevmedin.

– Ah Marguerite, seni sevmiştim ve sana mutluluğumu vermiştim babanın cinayeti hakkında aklım karıştı ve inancımı yitirdim ve şimdi varlığım, bir insanın kalbinde olabilecek tüm kötülüklerden ve nefretten oluşan bir karışıma dönüştü. Ama bu nefret ve tutku kabından taştı, birkaç damla senin üstüne sıçradı ve seni kemiriyor.

– Tanrım, sen burada cellat mısın?

– Dinle beni Marguerite, sen beni hiç sevmedin, zindanımda, "Lyonnet, beni dua etmeye teşvik ettin," demeni bekliyordum, gözyaşlarımı acımadan izledin; bir katilin ayaklarının önünde yıkılan gururumu zevkle izledin ve şimdi, can çekişmeni son kasılmalarını ben izleyeceğim, başının celladın yapış yapış eline düşmesini izleyeceğim. Ve bu kanlı başın yere düşüp sekmesini göreceğim. Şimdi Marguerite, zaman değişti ve hâkimiyeti ele geçiren benim, sen ise kurbansın. Evet Marguerite, Louis, seni kendi saçlarınla boğmamı emretti.

– Lyonnet, Bourgonya'daki aşklarımızı, yeminlerimizi hatırlamıyor musun?

– Hayır, hayır, Nesle Kulesi'ndeki zevk duvarında gördüğümüz kan izleri, her sabah Seine Nehri'nin yatağında dönen cesedler, utanç, alçaklık senin olsun! Ölüm senin olsun, lanet senin olsun!

– Ah merhametli ol Lyonnet! Birlikte gideriz, buradan uzakta yaşarız, ilk aşkımızla yaşarız ve kanlı bir rüya gibi her şeyi unuturuz. Affet, bağışla beni!

– Ya sen? Nesle Kulesi'nde katillerinin hançerleri altında merhamet isteyenleri bağışladın mı?

– Marguerite, işlediğin tüm suçlara rağmen, tüm kanlı gecelerine ve alçak âlemlerine rağmen geride bir şey kalmadı mı? Biraz dua edecek misin? Edeceksen hemen et çünkü son saatin geldi.

Marguerite, ağzındaki sözcükleri geveleyerek diz çöktü. Bunlar dua mıydı yoksa gözyaşı mıydı?

Lyonnet onu kolundan tutarak "Kalk!" dedi. Senin gibi bekleyen nice insanlar var. Benden sürekli bir saat, yarım saat, bir dakika istiyorlar, ben daha fazlasını veriyorum: Sonsuzluğu veriyorum!

– Ah bana sonsuzluktan söz etme!

– Marguerite, boneni çöz, saçlarını sal, Ah ne güzeldi saçların, neşe kaynağın ve gururundu. Ah saçların, omuzlarında ne güzel dalgalanıyordu. Ah o saçların ne ateşli ve tutkulu dudakları karşıladı.

O anda, saçlarından iki tutam aldı ve Marguerite'in boynuna sardı. Keskin bir çığlık duyuldu, bir vücut yere düştü ve güzel Marguerite bir cesede dönüştü!

Ertesi gün, Vermonet'ye bir tabut getirildi, orada bir çukur kazdılar ve bir şeyler yazan basit bir mezar taşı dikildi:

Fransa Kraliçesi Bourgonyalı Marguerite burada yatmaktadır.

Bu mezarın üstünden asırlar geçti, zaman cesedi kemirdi, otlar yazıyı gizledi. Zaman her şeyi, hatta kralları bile siler. Suçlara gelince – evet zaman suçları da siler – ancak çok uzun bir zaman sonra.

Lord Byron'un Portresi

Lord Byron, akıllı, büyük fikirleri ve şiddetli tutkuları olan, duyarlı ve aynı zamanda önemli biriydi. Yani tek kelimeyle Lord Byron yüzyılın adamıydı. Her türlü kötülüğe ve kötülük yapmanın zevki için var olan bir Tanrı'nın varlığı dışında bir şeye inancı yoktu. Vatan sevgisinden, zekâsının gücünden ve sevgilisinin gözlerinin etkisinden başka bir şeye inanmıyordu. Bunların dışında, dünya ona göre önyargı, hırs ve cimrikten oluşuyordu.

Byron'a göre, kadının gururu bir gül gibiydi, geçerken herkesin koklayabildiği, yıpratabildiği ve soldurabildiği bir güle benzerdi. Yüze yakın sevgilisi oldu ancak birini sevdi, hatta deli ve tutkulu aşkı yüzünden sevdiği kişiyi ezip hor gördü. Çifliğinde daima yirmi at bulunurdu, her birine bağlıydı. Fransa'yı sevmezdi çünkü yeterince sis yoktu Fransa'da, yeterince kar yağmıyordu, Venedik'teki güzel kokulu villaların kokusu da yoktu.

Tanrıtanımazdı, ama buna rağmen bütün bir gününü kilisede geçirir, sessizce hayranlığa ve derin düşüncelere dalardı. İngiltere'deyken atıyla tek başına çıkardı; sigara içerken, rüzgâra kapılan ve aralık ayının sisine karışan dumanı ve güzel arap kısrağının köpüğünü izlemeyi severdi. Tavernalara ve çifliklere gider, faytoncularla görüşürdü, sık sık *groomslar*'la meydanda dövüşürdü. Halk onu çok severdi, asillerse ondan nefret ederdi. Birçok kez her iki kesime hitap etmek durumunda kalmıştı. Venedik'te sık sık akşamları gondola biner, denizde dolaşırdı, kendini dalgaların sallantısına bırakırdı. Evine döner dönmez siyah giysilerini çıkarır, şöminenin ortasına koyduğu ölü başını bütün gece izlerdi. İtalya'yı severdi, bir anayı ya da bir sevgiliyi sever gibi severdi. Kalpler sevgi ya da nefretle dolu olduğu, gözlerde aşk ya da tutku şimşekleri olduğu, genç bir erkeğin yaldızlı hayallerindeki gibi, her daim güzel ve yabancı kadınların bulunduğu; aşkla ya da hançerle karşılaşıldığı için İtalya'yı çok severdi. Gölün beyaz sularındaki ay ışığında hep yankılanan tatlı bir sesi ve her zaman gitar sesini duyduğu, orda her zaman bir roman ya da drama konusu bulduğu için dolayı İtalya'yı çok severdi.

Byron'a göre özgürlükten güzel, altından çirkin bir şey yoktu. Zevk ve ukalalık yüzünden birçok kez tehlikeli durumlarla karşılaşmıştı ve Yunanistan'da kan aldırmaktansa ölmeyi yeğledi. Oraya, kölecilikten tükenen bir ülkenin yeniden doğuşuna katılmak için, tiranların sapladığı özgürlük örtüsünün zırhını kaldırmak için gitmişti, ancak bu zırh onu daha da yüceleştirdi, Byron'u, yüzyılın adamını ölümsüzlüğe kavuşturdu.

San Pietro Ornano

Korsika Öyküsü

I- Harika görünümlü ince uzun bir gemi, yelkenlerini açıp Ceneviz Limanı'na yaklaşıyordu. Gece esen yel eşliğinde gururlu ve görkemli bir şekilde dalgalanan beyaz aleviyle, her şeyiyle, egemenliğini ve hükümdarlığını sergiliyordu.

Arka kasarada, manevraya hiç karışmamasına rağmen, sahibi gibi görünen bir adam vardı, yarı İtalyan yarı Yunan tarzında giyinmişti, gururlu ve güzeldi, dalgalı uzun saçları çıplak ve yağız omuzlarına geliyordu. Mavi ve beyaz kemerinde, süslemeli bir hançer ve uzun bir kılıç asılıydı. Kemerinden yere kadar sarkan yaldızlı düğüm, sarı ahşap piposundan kırmızı ayakkabılarına arada sırada dökülen külleri süpürüyordu. Sonunda gemi durdu. Ornano indi, bakışları sertti, kendisini parmağıyla gösteren kalabalığı küçümser gibiydi. Kalabalık, eskiden elleri ziftli olan ve fırtınayı evcilleştirmekten, bir şehri ateşe vermekten başka bir şey bilmeyen; adı Pietro Ornano olan, ge-

misinden başka ülkesi, denizcilerinden başka adamları olmayan bu Korsikalı köylüyü saygıyla işaret ediyordu. Ancak bu köylü, bu korsan, bu vahşi ve kaba adam, bazı kuralları dayatmak için ve Duka'yı tahtında titretmek için Ceneviz'e gelmişti.

Ceneviz'le savaş halinde olan Fransa, San Pietro sayesinde Korsika'da kendine güçlü bir yardımcı bulmuştu. Erdemli, hatta aşırıya kaçan bir kişiliği vardı; bir tek zaferi düşünürdü, bir tek zafere inanırdı, dini zaferdi. Tek zevki denizcilerine emir vermek, İtalyan tütünü içmek, dalgaların arasına gömülen ufuğu izlemekti, bahar habercisi kuşlar uçtuğunda, hafif bir rüzgâr estiğinde, deniz sakin olduğunda, dalgaların sallantısına kendini bırakmayı severdi.

Ancak, birkaç günden beri canı sıkkındı, sık sık alnını kırıştırıyordu. Sürekli iç çekmesinden, düşüncelere dalmasından, yüreğini parçalayan bir şey olduğu ve bu tür duygulara ilk kez kapıldığı tahmin edilebiliyordu.

II- Saray kapıları denizci için açıldı, muhafızlar ona selam verdi; büyük merdivene halı serildi, adı kral dairesinde yankılandı ve onu özellikle Duka karşıladı.

"Seninle barış şartlarını görüşmeye geldim. Hizmetlerime karşılık müttefiğim olan Fransa, bana, dilediğim gibi davranma yetkisi verdi. Dinle, senden ne altın, ne de kan dökmeni istiyorum. Ancak benim için en değerli olan şeyi, senden kızını, Vanina'yı istiyorum." dedi.

Çevresindeki saray alayı, "Vanina'yı mı istiyor?" diye, sanki yanlış duymuş gibi tekrarladı.

Korsan, "Evet, Vanina'yı kendime istiyorum! Ya da yarın Ceneviz'i ateşe veririm, yarın ya Vanina'yı alırım ya da sana esareti ve acıyı veririm! Tahtını da yıkarım, sarayını hapishaneye çeviririm. Hiçbir duygunun beni etkileyemeyeceğini sanıyordunuz, bir de-

nizcinin yüreğinde aşkın yeri olmadığını düşünüyordunuz, tutkuların bir köylünün yüreğini kral yüreği gibi etkilemediğini düşünüyordunuz! Oysa taçlı biri ve bir korsan varsa, kral olan korsan, esir olan kraldır."

"Duka, tamam, sen belki hükümdar olabilirsin, ama San Pietro unutma ki, asla, asla kızımı alamazsın, kızımı sana vermem, istersen öfkenden kaplan gibi tahtımı parçala ve kirlet, istersen intikam almak için bu sarayı yak, istersen asamı ve tacımı kır, parçala... Ama asla, asla Vanina'yı sana vermem, Vanina sevgilin olacağına Ceneviz esirin olsun! Bazen esaret kralları daha da yüceleştirir, ama kendi rızasıyla şerefini ayaklar altına alan kralları lekeler ve onlara gölge düşürür.

Korsan gür sesiyle, "O halde Vanina'yı bir daha göremeyeceksin! Otuz gün içinde Ceneviz'i, otuz birinci gündeyse kelleni kaybedeceksin!" dedi. Sarayın merdivenlerinden inerken bir ara dönüp, alaycı ve küçümseyen bir bakışla, "Böyle güzel bir sarayın yanması ne acı!" dedi.

III- Gece yarısına doğru, on iki adamın kumsala indiği görüldü. Aralarından birinin siyah bir maskesi, uzun ve güzel iki kılıcı vardı. Kemerindeki iki tabanca parlıyordu. Ay ışığı toplara yansıyınca, ayın yanındaki iki yıldız gibi, parlıyordu. Halatlardan yapılmış bir merdivenle Dukalık bahçesinin büyük duvarına çıktılar. Siyah maskeli adam taraçaya çıkmak için merdiveni dayarken, merminin biri kulağını sıyırıp geçti, arkasındaki arkadaşı yere yığıldı. Sonra da, ortalık kana bulandı, çığlıkların ve cesedlerin arasında Vanina kaçırıldı.

Denize açıldıklarında, Ceneviz Feneri gözden kaybolduğunda, adam maskesini çıkardı, baygınlık geçiren genç kız kendine geldi. Babası ve köleleri için, akşamları denizi izlemeğe ve kumsalda can veren

dalgaların sesini dinlemeğe seve seve gittiği bahçeleri için genç kadın gözyaşı döktü. Güzel sarayı, banyoları ve Ganj kuğuları için ağladı. Buna rağmen, üzüntüsü, özlemi ve gözyaşı gün geçtikçe azaldı ve Ornano'ya tutulmaya başladı.

Korsan verdiği sözü tuttu, dört gemiyle Ceneviz'e baskın yaptı, Vanina yanındaydı. Limanın girişi kapatıldı, demir atılan yerlerde korumalar bulunuyordu. İki topla, duvar çöktü. Ardından Ornano girdi, arkasındaki üç geminin girmediğini ve zorla girdikleri limanın içinde hapsolduğunu fark etmedi. Öfkeden köpüren Ornano, teslim olmayı aklından geçirenleri kendi elleriyle boğacağını söyledi. Bir dakika öncesinde, adamlarından biri Vanina'nin emriyle denize atlamıştı. Ornano Vanina'ya, "Ona ne söylemesini emrettin?" diye sordu.

"Ah özür dilerim, beni bağışla Ornano. Sana olan sevgimden, babama gidip, bağışlamasını rica ettiğimi iletmesini söyledim."

Sinirlenen San Pietro hemen, "Bana bir silah verin! Silah verin, adamın karaya ulaşmaması gerek!" diye bağırdı. Ancak denizci, topların dumanı arasında gözden kaybolmuştu. Ornano düşüncelere daldı, başını öne eğdi, Vanina'ya ters ters baktı. Yüzü solmuştu, dudakları titriyor, acı bir kahkaha atmak için kasılıyor gibiydi. Duka'nın bir adamı, gemiye ulaştı ve Ornano'yla konuşmak istediğini söyledi. Habercinin verdiği mektubu açarken Ornano'nun elleri titriyordu. Omzuna yaslanan Vanina, mektubu merakla okudu. Vanina, "Bağışlamanı istiyor," dedi.

Organo'nun rengi soldu, Vanina'ya acıyarak, sevgiyle baktı ve haberci'ye:

"Bu akşam yanıtımı öğrenirsiniz!" dedi.

1836

1836 yılına ait yazıların yapısında, genç Flaubert'in tarihe olan tutkusu yansımaktadır. 1834 yılının Ekim ayından 1839 yılının Ağustos ayına dek tarih öğretmeni Adolphe Chéruel'e karşı hayranlık duyar. Tarih öğretmeni yönetiminde, Flaubert bu alanda okulda birçok ödül almıştır. Tarihe olan ilgisi doğal olarak Flaubert'i ünlü dönemlere ve kişilere sürükler, üstadları Hugo ve Dumas'ın yolunu izleyen Flaubert'in bu yazılarında Ortaçağ ve Rönesans, İspanya ve İtalya önem kazanmıştır.

Tacın Üzerindeki İki El, 1835 yılında yayınlanan Alexandre Dumas'nın tarihi romanı *İsabel de Bavière*'den esinlenerek 1836 yılının Ocak ayında yazılmıştır. 1836 yılının mayıs ayında yazılan *X Yüzyılda Normandiya Hakkında Bir Yazı*'nın ana kaynağının, 1834 yılında Theodore Licquet'nin Rouen'da yayınlanan *Histoire de Normandie'e* [Normandiya Tarihi] dayandığı düşünülmektedir. Ancak bu öyküde yazar tarihsel gerçeklere kurgunun özgünlüğünü eklemiştir. Yarım kalan *II. Phillipe'in Sırrı*'nın tarihi Eylül 1836'dır, kaynağında tarihten çok yazın alanına de-

ğinilmiştir (*Avusturyalı Don Juan ya da Yetenek*, Casimir Delavigne'in Théatre Français'de 17 Ekim 1835 yılında düzenlediği bir komedyadır). 1836 yılının Eylül ayında yazılan *Floransa'da Veba* adlı öyküde, halkın romantik bir yazar olarak tanıdığı Ginguné'nin *İtalya'nın yazın tarihi* adlı eserinin etkileri fark edilmiştir. Aşağıda yer alan ve aynı döneme ait diğer dört öykünün esin kaynağı farklılık gösterir. Bu yazıların birer öykü olduğunu söyleyebiliriz, ancak farklı türlere ve geleneğe bağlı öykülerdir. 1 Nisan 1836 yılında yazılan *Hissedilmesi Gereken Bir Parfüm ya da Cambazlar*, eleştirmenlerin çaba göstermeden Balzac'ın etkisini fark ettikleri bir felsefi öyküdür. *Dünyevi Kadın* bir doğaçlamadır (elyazmasında "1 Haziran 1836'yı 2 Haziran'a bağlayan gecede yarım saaten kısa bir sürede yazılmıştır" notu bulunmuştur). Bu doğaçlama, Kasım 1836 tarihli *Ölülerin Dansı ve Smarth'ın, Kitap Hastalığı*'nın, 15 Aralık 1836 tarihli *Öfke ve Güçsüzlük* adlı öykülerin de ait oldukları mistik türe bağlıdır. İlkinin esin kaynağı, birçok romantik eserin de esinlendiği, 23 Ekim 1836 tarihli "La gazette des Tribunaux" daki bir köşe yazısıdır. İkincisinin esin kaynağıysa, hem yazın alanındaki romantik geleneğe (canlı canlı gömülme temasıyla), hem de 1832 yılında kolera salgını boyunca, Rouen Şehri'ndeki hastanede Flaubert'de derin etkiler bırakan anılarına dayanmaktadır.

Bir Tacın Üzerindeki İki El ya da XV. Yüzyıldaki İki El

(VI. Charles'ın Hükümdarlığı Hakkında Bir Yazı)

I
Kraliçe Paris'te

Jehan de Montlhéry, Kraliçe'nin maiyetini gördünüz mü? (**A. Dumas**, *La Tour de Nesle*)

O gün Paris'te büyük bir heyecan yaşanıyordu, şehirde bayram havası vardı, Louvre'un eski duvarları bile sevinçten kendini koyvermiş gibiydi. Sarayları ve köprüleriyle 1385 yıllarındaki Paris, günümüz Paris'inden çok farklıydı. O zamanların Paris'i düzensiz ve uyumsuz, iç içe geçmiş pis siyah küçük evlerden oluşan bir ormandı. Dolambaçlı sokakların tam ortasında, karşınıza adım başı kamu binaları çıkardı. Paris insan deryasıydı, adamlardan, kadınlardan, dilencilerden ve askerden oluşan kapkara bir kovandı. O gün evler düzenlenmiş, sokaklar çiçekler-

le süslenmişti. Zaman zaman geçen ve duraksayan, boğulan köpeği ya da geçen kralı merakla izlemek isteyen iyi Parisliler çatılara, pencerelere ve tavan aralarına tıka basa doluşmuştu. Charles ve Kraliçe Baudets Kapısı'ndan girip Notre Dame'a, oradan da Louvre'a gideceklerdi. Akşam olunca kral Paris kapılarında görüldü, gümüş işlemelerle ve çiçeklerle süslenmiş zırhlı, olağanüstü güzel beyaz bir ata binmişti, kraliçe de arkasındaydı. Sokakta Kraliçeyi görür görmez insanlar coşkuyla çığlık atıp sevinçten tepindi ve ona çiçek attı. Kraliçe arada bir Charles'a dönüp iri siyah gözleriyle "mutluyum," dermişcesine bakıyordu, dudaklarındaysa "sizi seviyorum," diyen bir tebessüm vardı. Orléans Dükü Tanneguy Duchatel, kralın atının dizginlerini tutarak yanlarında yürüyordu, ardından Flandr Dükü Olivier de Clisson, iktidar göstergeleriyle kurul üyeleri, Fransa ve Bavyera beyleri, şövalyeler, kralın maiyeti, Paris subayları, üniversite doktorları, diyakoslar, diyakos yardımcıları ve papazlar takip ediyor ve sanırım en arkada, ülkede ne kadar kılıç, takke ve kare başlık takan insan varsa, hepsi alayı izliyordu.

Orléans Dükü'ne bakarak Isabelle Kral'a, "üzel bir maiyetiniz var," dedi. Kral, yerdeki çiçek yığınından dolayı gümüş nallarından ses çıkmayan atın dizginini çekerek, "Halkım da güzeldir," diye yanıtladı. Coşkulu kalabalığın, lüks ve görkemli alayın, kral ve kraliçeden oluşan asil çiftin, geçerken çiçek ve ışıltı saçan atların, hepsinin harika ve dillere destan, görkemli ve yüce bir yanı vardı. Akşam olunca, avluda şenlik düzenlendi, hiçbir Fransız'ın hayatında henüz görmediği bir şenlikti. Şenlik, gençlik dolu bir hayalgücünün abarttığı lüksün ve İsabel usulunun belirgin olduğu, tutkunun danslara işlediği, müziğin şehvet uyandırdığı, ilk kez bando takımının ve açık saçık

dansların düzenlendiği, şarabın su gibi aktığı, ağırlığın inceldiği, zenginliğinse doruklara ulaştığı bir şenlikti. Doğrusu, bu şenlik, kraliyet adına düzenlenen bir eğlence âlemiydi. Kral tacını, Kraliçe utangaçlığını, kadınsa namusunu bırakmıştı. Takılarını mantosunu çıkarır gibi çıkarıp kendini gösteren Kral, "İşte âlemde yan gelip yatan kral, işte şehvet dersi veren kraliçe ve işte satılık kadınlar," der gibiydi.

Hey gidi eski Louvre! O gece nasıl da neşeliydi! Salonları ışıl ışıldı, bin kandille bin bir ışıltı saçıyordu, pencereden sanki alevler taşıyordu. Dansçılar yorulduğunda, şarap tükendiğinde, ışıklar gün ışığına yenik düştüğünde, Paris kentsoylu temsilcilerini kabul etmek için, Kral kraliyet dairesine, Kraliçeyse odasına çekildi. Halkın ayaklarına kapandığı Kral yorgun başını tacına eğdi. Gecenin şenliğinden söz etmek gerekirse, harikaydı! Kraliçeye gelince, ah! Kraliçe şenliğin gözbebeğiydi. Onu Orléans Dükü'nün kolları arasında Bavyera Minuetto'sunda dans ederken görmeliydiniz. Kraliçenin bir gülüşe nasıl güldüğünü, bir bakışa nasıl baktığını, aşk dolu sözlere nasıl aşkla yanıt verdiğini görmeliydiniz. Bu gülücükler, bakışlar, aşk dolu sözler bir kişi içindi, Kral için mi? Hayır, Kraliçe ruhunu darmadağın eden ruhu, kalbinin içindekileri döktüğü bir kalbi ve "seni seviyorum," diyen dudaklara "sana tapıyorum," diyebilen dudakları Armangnac Kontu'nda bulmuştu. İsabeau'yu, yorgun kuğu boynunu Armangnac Dükü'nün omzuna yaslarken, ona güzel iri siyah gözleriyle bakarken görmeliydiniz. Ah o güzel iri siyah gözleri! İki inci, iki elmas, iki güneş gibiydiler. Dük bu güzelliği, iki inciyi, iki elması, iki güneşi seviyordu. Onu odasına götürürken, "Ülkenizde en çok sevdiğiniz nedir? En çok Kralı mı seviyorsunuz? diye sordu.

– Hayır.

– Ordusunu, saray erkanını mı?

– Hayır.

– Zenginliğini mi? Otuz yedi baronluğunu mu? En çok kimi, neyi seviyorsunuz?

Kraliçe eldiveninin ucuyla yanağına hafifçe vurarak, "Birini seviyorum işte! Yakışıklı Dük!" diye yanıtladı.

II
Dük Öldü!

Ah! Paolo hançerlenmiş!
(**A. Dumas**, *Térésa*)

Az önce sözünü ettiğimiz zamandan epey sonra, sarayda şenlikten öte bir şey düzenlenmişti. İsabeau oturduğu Saint Pol Malikânesi'ndeki kuruldan dönüyordu, Orléans Dükü'yle buluşunca öfkeli bir sesle,

– Ah şu kurul! İntikamım acı olacak, dedi.

Gözlerinden taşan sıcak ve yakıcı yaşlar dükün yanağına damladı. Ah bu adamlarda ne çok sevgi ve tutku vardı!

– Biliyor musun Armagnac Dükü, Kurul'dan intikam alacağım ve onlar için fena olacak!

– Ne oldu?

– Arzu nedir bilir misin? Arzu burda olan, sert ve kaynayan bir şeydir, seni boğan yılan gibidir, yatağına ve rüyalarına giren, pişmanlık gibi peşine takılan yılan gibidir. En parlak mermeri bile lekeleyen ve kemiren zehir damlası gibidir.

– Neden? Ne oldu?

– Kurul Başkanı beni suçlayacak, adalet karşısında adımı anacak ve karşıma çıkacak, evet, Fransa Kraliçesi İsabeau'yla yüzleşecek. Az önce bana akıl

almaz bir şey söyledi: Fransa'yı kasıp kavuran sorunların nedeni, Kralın aklını kaçırmasının nedeni benmişim! Hatta hükümdarlığı benden alıp Korkusuz Jean'a verdiler, o şimdi Paris sokaklarında zafer edasıyla dolaşıyor, Louvre'da kasılıyor, tahtın basamaklarında yükseliyor, hatta deliyi ve karısını uzaklaştırıp keyifle tahta yerleşiyor. Ancak, bu deli aptal olsa da Kraliçe uzaklaştırılsa bile tahtan düşmez! Kraliçe onu nasıl kovacağını bilir! Montfaucon'da tuzağa düşürür, Louvre Kapısı'nın önünde kellesini uçurur ve Kraliçe, şu Burgonyalı'nın kanıyla yerdeki çiçekleri sular! Ah! Orléans Dükü, aslında içimdeki şey basit bir öfke değil, içimden ezmek, parçalamak geliyor, susuzluktan ölüyorum, bana şarap gerek Orléans Dükü! Bana şarabın kırmızısı gerek!

– İsabeau! dediğin olacaktır, Burgonyalı ölecektir, size yemin ediyorum.

– Evet ölecektir, Kraliçe cesedini görmeye doyduğunda, bütün yaralarını sayıp yokladığında, Valoisların eski tahtına kendi bedenini basamak yaparak, Kraliçe Orléans Dükü'ne, Armagnac Kontu'na "Sizi Fransa Kralı ilan ediyorum," diyecektir.

Dük sessizlikle yanıt verdi. Kraliçenin ayak ucuna oturup bir şey söylemeden onu uzun uzun izledi. Kraliçe sevgiyle başını ona eğmişti. Diz çöken dükün tatlı ve ateşli gözlerinde âşık ve mutlu bir ifade vardı, İsabeau'nun gözlerindeki ifadeyse aşk ve hırs doluydu. Gözleri bal ve meyve özü gibi, aynı zamanda zehir gibiydi.

Duygularını paylaştıktan sonra dük, "Evet taht bizimdir!" dedi. "Sen benimsin, ben de seninim, kalbimiz ikimizin, aşkımız ikimizindir! Fransa senindir!"

– Ah! Taht! Tek olmak, hükümdar olmak! Bunu hiç düşündün mü? Tek olmak, halkı yönetmek, en küçük bir sözle titretmek, bakışları eğdirmek! Aya-

ğındaki tozu, ayaklarına kapanarak saçıyla silmek isteyen insanları düşün! Ah halk, saçma ve anlamdan yoksun bir sözcüktür aptal ve kör bir kalabalıktır! Halk kolaylıkla yönetilen ve "insanlar" adını taşıyan sıradan bir sürüdür. Krallar güçlü olunca, halk eğlenceleri, en sevdiği oyuncağı olur. Ve oyuncağı kırıldığında, sürünün yarısı mezbahaya gider. Dük aslında şimdi mutluyum, insanın ruhunu dolduracak tutkularının olması gerektiğini anladım, aksi takdirde ruh ölür, cansız kalır, ben mutluyum, aşkı, kini, ihtirası tattım, ama bir şey eksik: İntikam!

Notre Dame'ın çanları saat on biri çaldı.

Dük, "On bir olmuş bile!" dedi ve kalktı, geç olmuş, vedalaşalım, gidiyorum.

– Bu saatte tek başınıza, yanınıza kimseyi almadan mı gidiyorsunuz?

– Sizi korkutan şey nedir?

– Yo! Tanrı'ya şükür, beni korkutan bir şey yok, ama hani bazen insanın içine bir şey doğar, birden bire evham oluşur ya,

– Evham mı? Zavallı kadın!

– Endişeli halimle dalga geçme, çünkü endişem aşktan kaynaklanıyor.

– Bir öpücük daha! Gidiyorum!

– Böyle mi gidiyorsun? Korumaların nerede?

– Gelmemelerini söyledim

– Ne kadar temkinsizsin!

Dük, kalbi gibi ateşli bir öpücükle İsabeau'nun dudaklarını yaktıktan sonra güzel Toledo kılıcını yanına alarak gitti. Yalnız kalan kraliçe düşüncelere dalmıştı, birdenbire sokakta bir çığlık duydu, balkona koştu, uzakta, gölgelerin arasında kılıçların hançerlerin, kandillerin yansımasını gördü, silah sesini ve çığlıkları duydu. Yandanki evden kısa boylu, yüzü-

nü gizleyen bir adam çıktı, elinde dev bir gürz tutuyordu ve "Bu da Burgonya için!" diyerek kurbanının başına indirdi. Komşular yardıma koştular, paramparça bedeni alıp Saint Pol Malikânesi'ne götürdüler. Kraliçe onu görünce koşup üstüne yığıldı, bu kişi Düktü. Dük darmadağın olan yüzünü ona çevirdi, gözlerini açıp ona son kez uzun uzun baktı, bakışında aşk vardı, sonra gözlerini usulca kapatıp uykuya daldı. Güzel bir gün kötü bir şekilde son bulmuştu. Dük göğsünü kabartıp, bir kez daha iç çekti, son nefesini verdi. Dük ona tatlı bir şekilde veda etmişti. Son iç çekişiydi, ah ah! Sanki üstüne kapanan mezarın sesi gibiydi.

III
Deliren Kral

Zaman zaman Kral'ın bilinci yerine geliyordu.
(**Froissard**, XV. yüzyıl yazıları)

Ertesi gün, bütün Paris'te Orléans Dükü'nün cinayeti konuşuluyordu. Orléans Dükü'nün yandaşları, özellikle de Tanneguy Duchatel, Burgonya Dükü'ne savaş açmak ve onu Paris'ten kovmak istiyordu. Bazılarıysa daha kolay bir çözüm öneriyordu, bir cinayete kurban gitmesini istiyorlardı. Cinayete karşılık olarak işlenen bir cinayet suç değildir. Buna karşılık olarak, şehri ateşe vermek isteyenler de vardı, bunun sonucunda halk, başarısız olmak için elinden geleni yaptı, suç ve erdem arasında, çıkarının ve şerefinin arasında kaldı. Montaigne bu ikilemdeki sözcükleri saçma bulmuştur, birinin bencil diğerinin de uzlaşımsal olduğunu söylemiştir.

Ertesi gün saat üç civarında kurul toplandı. O gün Kral krize girmemiş, içindeki çocuk bağırmamıştı ve içindeki aptal hâlâ uyukudaydı. Başkan o gece işlenen cinayetin ayrıntılarını ve tutanağı okudu. Okuma faslı biter bitmez Kral ayağa kalktı, koltuğunun önünde dikildi. Rahat ve sakin gibiydi, konuşmak istiyordu ancak sesi titriyordu.

– Beyler, dedi, uzun zamandan beri buna benzer sorunlar tahtımızı sarsıyor, biz de bu konuya el atmıyoruz. Sevgili akrabalarımızı katleden, o yüzünü gizleyen adam, hain Korkusuz Jean'dır. Kana susayan bu adam ülkemize kan dökme arzusunu getirdi. Tanrım! Katliam izlemek istiyorsa neden Burgonya'yla yetinmiyor? Asıl, orda kellesi uçması gereken insanlar var, ilk önce de kendi kellesinin uçması gerekiyor. Yo, hayır, güzel Paris'imize kadar gelip, sarayımızın önünde en yüce değerlerimize ve duygularımıza küfredemez! İddiasına girerim, o kaplan, İngilizlerin Fransa kapılarına dayanıp talan etmelerini arzuluyordur. Hatta tahtı kirletmek ve mahvetmek için bu haydutların başına bile geçer. Ve diyorum ki beyler, bu şehirde siz onu dün kurula dahil etmişsiniz! Sizler hainsiniz! dedi ve birdenbire durdu, gözlerindeki ifade değişti, hafızasını tutmaya çalışırcasına elini alnına getirdi ve başkanı kolundan tutarak korkak bir sesle: Eyvah! Daha öteye gidemezsin kral, sırtından vuruldun! dedi. Dudakları titriyor, dişleri takırdıyordu, rengi solmuştu ve gözlerinde aptal ve şeytani bir ifade vardı. Aniden çıkıp odasına koştu, bir köşeye sininceye hıçkırarak ağlamaya başladı. Kurulun bu toplantısına Kraliçe de katılmıştı. Çıktığında saray hazinesine gidip, at tüccarının kızı Matmazel Perette'e verilmek üzere 42 altın ödedi.

Jehan de la Roche'a para verirken, "Kocamın geceleri için," dedi ve gülerek çıktı.

IV
Satılık

Sizin için bu kesede 200 Venedik Altını var ve yarın iki misline çıkacak. Tabi eğer söyleyeceklerimi yerine getirirseniz. (**V. Hugo**, *Angelo*)

Monsenyör de Bocherville uzun süreden beri ölüm döşeğinde yatıyordu, İsabeau çok ağladı, onu düşüneli çok olmuştu. İnnocents Sokağı'ndaki küçük ve pis, aynı zamanda kalabalık olan bu evde garip şeyler oluyordu. Evin tek girişi vardı, bu tuhaf barakaya yalnızca bir merdivenle ulaşılıyordu. Oysa burası Armagnacların kulübüydü. Odanın tam ortasında, sarkan bir lambadan belirsiz ve titrek bir ışık yayılıyordu. Silahlı adamlar, yuvarlak masanın çevresinde oturmuştu, kimse konuşmuyordu. Biri endişeli bir şekilde kılıcına bakıyordu, dirseğini masaya dayayıp başını eline yaslayan diğeriyse, lambanın dilini kılıcının ucuyla ayırmakla uğraşıyordu. İskambil oynayanlar da vardı, kâğıt oynamaları onların saraylı olduklarının ve armalı, zengin insanlar olduklarının bir göstergesiydi. Yeni çıkan bu oyunu, yalnızca kralın maiyeti biliyordu. Diğerlerinin bağırışmaları odada yankılanıyordu. En sakin olanlar, boşalır boşalmaz doldurulan kupalarını rahat rahat boşaltıyordu. Oysa içeride, asanın yönetimi, zaferin yükselmesi, zambağın açılması gerekiyordu. (Zambak Fransa'nın sembolüdür.)

Bir ses, "Evet beyler, bunun için mi toplandık?" diye gürledi. Konuşan Tanneguy Duchatel'di.

– Kimse Armagnac'ı düşünmüyor, kimse Burgonyalı'dan kurtulmamız gerektiğini düşünmüyor! Agnes Hanım'a kur yapmak daha güzel değil mi sayın Halef. Pierre de Haute Combe, Flemenk birası Kralın kanından daha güzel değil mi? Raoul de Rochepeau kor-

kak gibi, düşmanın arkasından dalga geçmenin bedeli, yüzüne küfretmekten daha kolay değil mi? Lyon Marki'si, zarın darbesi, kılıç darbesinden daha kolay değil mi? Robert de Brie, adamın göğsünü yoklayıp yüreğini sökmektense lambanın dilini söndürmek daha eğlenceli değil mi? Sadık dostlarım, artık sizleri tanıdım. Bocherville'in intikamını almayıp kemiklerinin sızlamasını mı istiyorsunuz? Armagnac mermer yatağında uykuya dalarken, Korkusuz Jean'ın cesedinin onu korkutmadığı ne malum? Kurumuş kemikleri Burgonyalı'nın kanıyla suladığınızda, intikamla onlara can vermez misiniz? Verirsiniz! Dostum! Yemin ederim, intikamını alacağıma yemin ederim! Sen son nefesini verirken bu yüce yemini ettim ve mezarının başında tekrarladım: Bu yemini bozacak tek şey diğerinin mezarıdır!

– Biz de bunu istiyoruz, dedi Halef.

– Ne kadar erken olursa o kadar iyi olur, diye ekledi Robert.

– O zaman mesela Montereau'ya görüşmeyi önerin.

– Ne! Bir görüşme mi? Bu vahşi hayvanın tuzağa düşeceğini mi sanıyorsun?

– Bir yem gerek.

– Öyle olsun, görüşme ayarlayalım mı demiştik?

– Ama yem olacak biri gerekli.

– Maiyetinden onu ikna edecek birini bulmak gerekir.

Eliyle alnına vurarak, "Tamam! Aklıma geldi, metresi!" dedi.

Paranın gücüyle, dualarla, sözlerle metresi Giac Hanım'ı ikna edebiliriz, dedi Rochepeau Kontu.

Halef, "Metresi mi? Metresinin sevgilisini satacağını mı düşünüyorsunuz? Ah! Ömür boyu vicdan azabı çeker!" dedi.

Henüz söz almayan kaba biri, "Monsenyör, özür dilerim, ama ben çocukken, çok bilgili ve zeki bir adam, bilinci bir teraziye benzetmişti. Bu terazinin bir yanında iyilik, diğerinde kötülük vardı, teraziye ne kadar para koyulursa iyilik o kadar hafifliyor ve böylelikle kalpler ikna oluyordu.

Tanneguy, "Aslında haklısınız," dedi.

– Evet, Giac Hanım'ı satın alabiliriz. Tanneguy! Sizi bu konuda pazarlık yapmakla görevlendiriyorum, iş bitirici, tatlı dilli birisiniz. Keseden istediğiniz kadar para alabilirsiniz, hiç çekinmeyin.

Ayrıldılar, attıkları her adımda merdiven sarsıldı.

V
Eller Yoksa Taçlar Da Yok!

Dük, baskınlardan korkuyor olsa da, sonunda kararını verdi, kararı kendi sonu oldu.
(**Barante**, *Burgonya Dükleri'nin Hikâyesi.*)

– Gitsem mi gitmesem mi, hâlâ bilemiyorum. Eğer o günden kaçarsam, benim için kötü bir gün olur, Henriette ben ne savaşlara katıldım, ne tuzaklar gördüm, yaralandım, kurşunların yanımdan geçtiğini gördüm. Şu an hissettiklerimi yaşamaktansa en kanlı çatışmayı, en kötü tuzağı, en derin yaraları yeğlerim.

– Neden?

– Neden mi? Bilemiyorum. Kaderin bir oyunu olabilir.

– Bir oyunu mu? dedikten sonra hanımefendinin yüzü değişti.

– Yo, hayır, korkmayın, gidin yoksa Korkusuz Jean adından olursunuz.

– Ah! Korkusuz Jean eskidendi, o şimdi öldü.

– Öldü mü? Ne demek istiyorsunuz?

– Yani yakında ölecek diyorum.

– Bu kötü düşünceleri aklınızdan çıkarın, siyah kısrağınıza binin. Haydi! Atınız sabırsızlıktan kişniyor, yerinde durmuyor. Avluda bir sürü insan sizi bekliyor, insanlar size "korkak ve inançsız" demeden gidin.

– Tamam, gidiyorum, elveda!

Henriette iç çekerek, "Elveda, elveda! Erken gelin!" dedi.

Kapıyı kapatır kapatmaz arkasından koşup başına gelecekleri haber vermek istedi, ancak Tanneguy'e verdiği sözü aklına geldi. Atına binip eşikten atladığını görünce, dayanamayıp balkona çıktı ve bir şey söylemek için yanına çağırdı.

– Kendinize dikkat edin, dedi.

Dük ve maiyeti dörtnala gittiler. Beş dakika sonra, toz bulutunu göremeyince ve atların sesini duyamayınca, dükün başlığının mavi ve kırmızı tüyleri gözden kaybolunca, ağlamaya başladı.

– Vazgeçtim, hayatını kurtarmak istiyorum, dedi. Derhal çömezlerinden birini çağırdı.

– Sevgili Paul de Hartcourt, ne olur ahırdaki en iyi ata binip Jean Dükü'ne koş, ona de ki... dedi ve başını eğdi.

– Ona de ki, dürüst şahsına dikkat etsin.

Çömezi gitmişti bile ancak zaman azalmıştı. Buluşma öğle vakti, Montereau Köprüsü'nde gerçekleşti.

İki kral iki zıt yönden geldi ve kendileri için dikilen çadır barınakta durdular. Selamlaşmak için karşılıklı olarak eğildiler, ilk davranan dük oldu. İki katil selamlaştı, iki taç çarpıştı.

İşte Korkusuz Jean ve VII. Charles, işte kurt ve tilki. Burgonyalı, "Monsenyör, yüreğim Tanrı'dan sonra sizin ve ülkenizinkiyle birliktedir. Hakkımda bazı şeyler söylendiyse, onlara asla inanmamanızı rica ediyorum, dedi.

Halef, "Daha iyisi söylenemezdi, diyerek karşılık verdi.

O anda Tanneguy baltasını düke kaldırarak "öldürün öldürün," diye bağırdı. Armangnaclılar bu işarete kılıçlarıyla yanıt verdi. Hâlâ nefes alıyordu, Olivier Layet onu çevirdi, sırtına hançeri sapladı, Lyon Markisi onu omuzlarından tutup Seine Nehri'ne attı. Nehirden çıkardıkları cesedi, akşam olunca sokaklarda dolaştırdılar, Burgonya'nın en büyük dükünün cesedi maskara konusu olmuştu.

Birkaç gün sonra, İsabeau sefil ve rezil bir şekilde öldü. Üç tacın aşkını bir araya getiren kişi bu şekilde can verdi. Charles, Orléans Dükü ve Jean onu sevmişti, ancak mezarında huzur içinde yatamadı çünkü dönemin insanları ona lanet okudu, tarihçilerse gölge düşürdü.

Tarih yazılarına göre, cesur ve faal, sözünün eri, dürüst ve iradeli biri olduğu için, işlerini düzgün bir şekilde yürütmesine karşılık Devlet hazinesinden günde 10 altın yurtluk alan Tanneguy Duchatel geri kalan günlerinde huzur içinde yaşadı.

Hissedilmesi Gereken Bir Parfüm ya da Cambazlar

Ahlaki ve Felsefi Öykü
Ad Libitum Ahlaksız

Belirtilmesi gereken birkaç nokta.

Belli bir düzen, tarz ve devamlılık endişesi güdülmeden yazılan bu sayfalar, çekmecemin dibinde, toz içinde olmalıdırlar. Eğer bu sayfaları birkaç dostuma gösterecek olursam, bu her şeyden önce içerdiği düşünceyi anlatmam gereken bir güven meselesidir.

Çirkin, aşağılanan, ağzı burnu dağılan, kocası tarafından dövülen cambazla, çiçeklerle, aşkla ve hoş kokularla taçlandırılan güzel cambaz arasında bir bağ oluşturmak, aynı çatı altında toplamak, garip ve tuhaf olan bir bağlılığa dek onları kıskançlıktan çatlatmak; yalanı ve fahişeliği gün ışığına sergiledikten, soytarı giysilerinin ve sahte gülüşlerin açtığı yaraları,

gizli kalmış ızdırapları gösterdikten sonra okuyucuya şunu sormak gerekir: Hata kimde? Hata kesinlikle bu dramadaki tiplemelerden birine ait değildir.

Hata, koşulların, önyargıların, toplumun, kötü bir anne konumuna düşen doğanındır.

Entelektüel ilerlemeyi demiyollarıyla ve ilkokulların yapımıyla sınırlandıran iyi yürekli insanseverlere soruyorum, bu güzel bilginlere öykümü okuyup okumadıklarını ve gösterdiğim acılara nasıl çözüm gertirebileceklerini soruyorum. Çözüm bulamıyorlar değil mi? Ve eğer söylenecek bir seyler varsa, o da αναγκη'dir. Hata, insanlık tarihiyle aynı anda doğan, yokluğunda ve sonrasında da süren, bütün asırlarda ve tüm imparatorluklarda kendini kötülüğe veren, varlığını inkâr etmek için sofizmde kıvranan insanlara ve felsefeye acımasızca gülen ve aynı zamanda kuru kafalarla oynayan bir dev gibi onları çelik elinde ezen bu gizemli ve karanlık yüceliğe aittir.

(Şubat 1836)

I

Gösteri az sonra başlayacaktı, bir iki müzisyen entrümanlarına ve çığırtkan kemanlarına akor yapıyordu, çadırın etrafında insanlar toplanmıştı. Köylüler siyah ve kırmızı harflerle SAYIN PEDRILLO'NUN CAMBAZ KUMPANYASI yazan büyük tabelaya şaşkınlık ve istekle gözlerini dikmişti.

Az ilerde, boyalı ağın yakınlarında, vahşi biri gibi çıplak, sırtında kocaman bir ağırlık taşıyan, atletik yapılı bir adam görülüyordu. Ağzından çıkan üç renkli şeritte BEN KUZEY'İN HERKÜLÜ'YÜM yazısı vardı.

Pierrot tiplemesinin haykırdığını siz de benim gibi biliyorsunuz. Eminim ki çocukluğunuzda durup bunun gibi basit gösterileri izleyip diğerleri gibi tepinerek ve konuşmacının anlatıklarını bölerek güldüğünüz olmuştur.

Çadırda farklı bir gösteri vardı: En küçüğü yedi yaşında olan üç çocuk merdivenin iç tarafından atlıyor ya da ip cambazlığı "gösterisi" için hazırlanıyordu. Zayıf çocukların teni sapsarıydı ve hatlarında çektikleri ve garibanlıkları okunuyordu. Gümüş oyalı pembe gömleklerinin ardından, yanaklarındaki farın ve yüzlerindeki narin tebessümün ardından gizledikleri acıların ve açlığın kemirdiği zayıf bedenlerini, çukur yanaklarını kolaylıkla görebilirdiniz.

Büyük olanı, yalnızca bileğinin gücüyle kendini yukarı çekmeye çalışan diğerine, sessizce ve sanki etrafında dolaşan suratsız adamın duymasından korkarcasına fısıldayarak, "Baksana," dedi, "Anne gideli çok oldu gibi geliyor."

Diğeri iç çekerek, "Evet, gideli çok oldu," dedi.

– Ernesto! Şu kadın hakkında konuşmanı yasaklamamış mıydım, canımı sıktı ve hangi cehenneme gittiyse gitti, üstelik gitmesi de iyi oldu! Sus artık, adını andığını duyarsam dayak yersin, dedikten sonra adam sokağa çıktı.

Pedrillo çıkar çıkmaz, her ağzını açtığında bize acı şeyler söyleyen ve içimizi burkan çocuk, "O hep böyledir, ne kadar kötü biri, en azından zavallı annemiz bizi seviyordu," dedi.

En küçük olanı, "Ah anneciğim, ah, bu adam canımızı çok, ama çok sıkıyor," dedi ve ağlamaya başladı.

"Çirkin olduğu için onu ne çok döverdi, zavallı kadıncağız!" dedi Auguste.

– Gözlerini sil, bak insanlar gelmeye başladı, gülümsememiz gerekiyor.

Her biri yerine geçti, çadır dolmaya başlamıştı. Gösteri bittiğinde Pedrillo da dönmüştü, dönmeden önce şunu tekrarlamıştı:

– Beyler, beyler, çıkarken ödersiniz!

Önce çocukların en genci çevik adımlarla merdivene çıkıp ipe yöneldi, ilk adımları belirsizdi ancak her adımını izleyen Pedrillo'nun, "Cesur olun beyefendi, cesur olun, bu akşam size şeker vereceğim," demesiyle cesaretini topladı. Sonra da indi. Diğer kardeşi onu takip edip birkaç kez atladı, başının üstüne düştü. Pedrillo öfkeli bakışlarla gelip onu kaldırdı, neredeyse ağlayarak kaçıp saklanacaktı. Sıra Ernesto'ya geldi. Eli ayağı titriyordu, babasının yerde duran beyaz sopayı aldığını görünce, daha fazla korkmaya başladı. İzleyiciler etrafını sarmıştı, ipin üstündeydi, Pedrillo bakışlarıyla baskı yapıyordu. İlerleyecekti. Zavallı çocuk, uçurumun kenarındayken aşağıya bakar gibi, nasıl da çekingen bir şekilde gözlerinin önünde zar zor taşıdığı sopanın ucuna bakıyordu. Dans eden çocuğun her hareketine sopası da uyuyordu, zarif bir şekilde kıvrılarak onu cesaretlendiriyor, öfkeyle sarsıldığında tehdit ediyor, ipteki dengeyi vererek cambazın ölçüsünü gösteriyordu, tek kelimeyle onun meleği, güvencesiydi ya da yanlış bir adım atması fikriyle başının üstünde sarkıp duran, Demokles'in kılıcı gibiydi. Bir süre boyunca Ernesto yüzünü kastı, havada uğuldayan bir ses duyulunca, cambazın gözleri doldu, yutkunmakta zorlanmaya başladı. Kısa bir süre sonra indi, ipin üstünde kan izleri vardı. Pedrillo, yani sahne adıyla Kuzey'in Herkülü, güç gösterisine başlamıştı, taa ki kapıdaki görevlinin dışardaki biriyle kavga ettiği duyulana dek.

– Hayır, giremezsiniz, giremezsiniz dedim!

– Girmek istiyorum.

– Sizin gibileri almıyoruz

– Pedrillo'yla görüşmek istiyorum, onunla konuşmam gerek, anlamıyor musunuz?

Kapıda nöbet tutan kişi sinirli bir şekilde, "Lanet olsun! Bu giysilerle giremezsiniz, dilenciler giremez," dedi. Kavga izleyicilerin dikkatini dağıtmıştı. Pedrillo ne istediğine bakmaya gitti.

Salaş giyimli sefil kadına, "Sen misin cadı kadın! Bu kadar kısa bir sürede yeniden karşıma çıkacağını ummuyordum, nerelerdeydin? Neyse sonra anlatırsın, Gir Marguerite, gösteri şimdi başladı, gir de işimize yara, atlayacaksın anladın mı! En iyisini yap!" dedi. Verilecek bir cevap yoktu, ama karşılık vermeye kalktı.

– Pedrillo görmüyor musun benimle dalga geçecekler, giysilerime bir bak! Başka şeyler de söyleyecekti, ama cesaret edemedi.

– Gir hadi!

Girmesi gerekiyordu, izleyiciler onu görür görmez uğultu yükseldi, düşen birine güldükleri gibi, alaycı kahkahalar; yaldızlı giysiler içindeki kibirin fahişelere gülmesi gibi, aşağılayıcı; kelebeğin kanatlarını koparırken çocuğun attığı kahkahalar gibi, zalim yükseldi.

Marguerite güçlük çekmeden ipe çıktı ancak iki adım atar atmaz yere düştü. Bağrından keskin bir çığlık fırladı, sopa paramparça olmuştu. Çadır kısa bir sürede boşaldı, insanların çoğu çıktı. Son sahne izleyicilerin çoğunu ayağa kaldırmıştı, o ana dek maroken bot ve pembe pantolon giyip ipe çıkmak isteyen pembe ve dolgun yanaklı çocuk üzülmüştü.

II

Çocuklar ve Pedrillo'yla baş başa kalınca Marguerite, "Sana söylememiş miydim?" dedi.

– Sana ne oldu?

– Hastayım, hâlâ ağrılarım var, ah! Neler çektiğimi bir bilsen Pedrillo, seni sevdiğim gibi, sen de beni sevsen keşke!

– Aman Marguerite, yine mi şikâyet etmeye başlayacaksın! Beni sıktığını bilmiyor musun? Söyle hadi neyin var?

– Ne olduğunu gayet iyi biliyorsun, bugünki gibi, düştüğüm günü nasıl hatırlamazsın?.. Bacağım kırılmıştı, akşam yemek yiyememiştim, çok ağlamıştım, bundan böyle işe yaramayan biri olduğumu sana söyleyememiştim, Ernesto ve Garofa'yı bırakmamak için hastaneye gitmek istemiyordum.

– İyi de, sen hastaneye gitmemiş miydin?

– Evet maalesef gitmiştim yoksa hayatımı kaybedecektim.

Bu arada cambazlar çadıra çekildiler, arkada, akşam içecekleri çorba, kömürde ağır ateşte kaynıyordu. Gece olmuştu, hava serin ve nemliydi, kasım rüzgârı şiddetle eserek caddedeki ağaçları sallıyordu, arada sırada çadırın içine kadar esip ip cambazlarının etrafında toplandığı kandili de titretiyordu. Herkes büyük bir kasanın çevresinde oturmuş elinde çanağını tutuyordu, titreyen elleri tabaktan çıkan buharla ısınıyordu. Kandil, gecenin karanlığında zayıf bir ışık saçıp yüzlerine yansıyor, onlara garip bir hava veriyordu. Kimse ağzını açmıyor, birinin sessizliği bozmasını bekliyorlardı. Pedrillo sessizliği bozdu. Marguerite'e bakıp, yarım saat önce açtığı konuya dönerek – Demek hastaneye gittin, peki şimdi iyileştin mi? Marguerite başını kaldırdı, çocuklarına bakıp başını eğdi ve ağlamaya başladı.

Alçak sesle, "Hayır, hâlâ topallıyorum," dedi.

– Marguerite ne yapayım seninle, hangi işe yarayabileceksin?

Zavallı kadın kocasına doğru eğilip kulağına bir şey fısıldadı.

Kopcası, "Çocuklar! Yatmaya gidin, duydunuz mu! Çabuk olun!" Garofa söylediklerini yadırgadı, üzgün bir havayla:

– Hani şeker? dedi.

Pedrillo acı acı güldü.

– Dua et de yarın yiyecek ekmek bulabilesin! Gülüşü zorakiydi, soğuktan moraran dudaklarının arasından beyaz dişleri görünüyordu, iri siyah gözleriyle çocuğa öyle kötü baktı ki çocuk korktu. Tam o anda rüzgâr şiddetini artırdı, baraka çıtırdamaya başladı.

– Şekerimi istiyorum, bana söz vermiştin!

– Sana susmanı söylüyordum!

– Ya baba, ne olur!

Geriye ittiği zavallı çocuk ağlayarak yatmaya gitti. Onun kadar Pedrillo'nun da canı sıkılmıştı, suratı gerildi ve dişlerinden sesler geldi.

Marguerite, "Ona çok sert davrandın," dedi.

– Doğru. Pedrillo derin düşüncelere daldı, uykuya dalmış gibiydi. Rüzgâr ikinci kez estiğinde mum söndü.

Marguerite yanına yaklaşarak, "Üşüyorum, hem de çok üşüyorum, ceketini verir misin," dedi.

– Ne ceketi? Ceketimi sattım.

– Neden sattın?

– Ekmek için sattım Marguerite, sana da ekmek vermem gerekmiyor muydu?

– Az önce çocukları yollayıp ne diyecektin?

– Nasıl söylesem... Söylemek istediğim şey aslında...

– Çok üşüyorum!

– Marguerite ne yapayım? Hiçbir şeyim kalmadı! Durakladı ve devam etti.

– Sadece bir mermim kaldı.

– Ah! Ne olur, benim için, Pedrillo!

Kıpkırmızı ve zayıf elleriyle ona sarıldı. Yırtık pırtık kıyafetli bu çirkin kadının böylesine şefkatli bir şekilde, doğalmış gibi elinin tersiyle onu geri çeviren bu adama sarılması, sefaletle şefkatin bir araya gelmesi iğrenç ve aynı zamanda harika bir görüntüsüydü.

Pedrillo, "O zaman yarın kemanımı alıp çocuklarla birlikte meydana gidersin, ekmek için elinden gelen her şeyi yapacaksın, dedi. Yarım saat sonra bütün cambazlar uykuya dalmıştı, rüzgâr kesilmişti, çevresindeki bulutlardan kurtulan ay, bu güzel ve buzlu kış gecesinde parlıyordu ve ikide bir sallanmayı kesen tabelaya yansıyarak, adeta gümüşe çeviriyordu. Çadır sakindi, ama arada sırada birinin iç çekip ağlaması duyuluyordu. Ağlayan bir kadındı.

III

Ertesi gün Marguerite erken kalktı. Gece boyunca uyuyamamıştı, hastalıktan elleri terden yapış yapış olmuştu, ayakları ateşten ve terden kıpkırmızı olmuştu, alnı yanıyordu. Pedrillo'nun kemanını, eski bir İran halısını aldı; Ernesto ve Garofa'yla birlikte çıktı. Ah! Kışın kilise kapısının önünde iki büklüm duran dilencilerin yüzünü hiç gördünüz mü? Akşamları dar ve karanlık sokakta yürürken birinin ceketinize asıldığı oldu mu? Döndüğünüzde acıklı şeyler söyleyen "Açım!" diyen ve gölgeniz uzaklaştığında ağlayan, kalabalığın ve altın paraların arasında gösteri kapısında bekleyen yırtık giysili dilencileri, zavallı kadınları gördünüz mü hiç? Gösteride ara verdiklerinde, sokak lambasının ışığının altında üzgün ve renksiz yüzleri görüp belki yüreğinizin iyi olduğunu hatırlayıp çıktınız ve onlara yardım ettiniz. Ama belki onları yakala-

yamadınız, orkestranın coştuğu ve insanların heyecanlanıp alkışladığı sırada, belki kadın, eğlence yerlerine gidip vücudunu satarak ekmek almaya gitmişti ve belki de dilenci Pont Neuf Köprüsü'nde mücadele veriyordu.

Beni en çok üzen şey, zenginliğin yırtılan yerlerinde gizlenen sefalettir, fakirliğin çıplak saçları çevresinde uşağın rütbeli olmasıdır, gözyaşlarını gizleyen şarkı, bal damlasının altındaki gözyaşıdır. Ve cambazlara ve hayat kadınlarına derinden üzülüyorum. İki çocuğuyla Marguerite'i görseydiniz, keman çalan ve çocukları halının üstünde zıplayan Marguerite'i görseydiniz, alaycı ve aptal bakışıyla ilerleyen barbar ve meraklı kalabalığın duyarsızlığını bir görseydiniz, aklın tasarlayabileceği en üst düzeye ulaşan bu bencilliğin karşısında yüreğiniz kan ağlardı. Doğru, toplumun bir cambaza ve veletlerine bakmak yerine yapacak başka işleri var. Ekmeği var mı yok mu Devletin umrunda değil, ona verecek parası yok; çünkü 86 celladın maaşını ödemesi gerek. Aslında bu soğuk kasım sabahında, marifetlerini göstermeye çalışan Marguerite'in önünde kim hangi menfaat için durmak ister ki? Saçları kızıldı ve beyaz bir kemik tokayla tutturulmuştu, uzun boyluydu ancak sağlıksızdı, elbisesine gelince, elbisesi görünmüyordu çünkü dizlerine kadar kahverengi bir bezle örtülmüştü. Daha da aşağısını süzersek, iri ancak biçimsiz baldırları, pembe çorapları ve kalın derili yırtık pabuçların içinde sıkışıp kalmış biçimsiz ayakları görünüyordu. Başını bir bezle sarmış, pembe kurdeleler ve renksiz yanağına ve dişsiz çenesine kadar düşen solmuş çiçeklerle süslemişti.

Bir saatten beri Ernesto ve Garofa kalabalığın dikkatini çekmek için çabalıyordu. Kalın ve ağlamaklı sesiyle Marguerite, iki beyaz atın çektiği parlak bir

arabanın yanlarından geçip giysilerine çamur sıçratana dek geçen insanlardan yardım dileniyordu. Marguerite'in ceketi ve pembe çorapları çamura batmıştı, bakışlarını kemanına eğip ağlamaya başladı. Gözyaşları ahşaba damladı, kemanın içine damlayarak kayboldu, ağlamaya devam ettiğinde, başını ceketinin içine gizledi. O anda garip ve etkileyici bir düş kurdu, çamur sıçratan arabaların kendisini çevrelediğini, aşağılanarak çocuklarının yanı başında açlıktan öldüğünü, kocasının deliye döndüğünü hayal etti. O anda bütün hatıraları gözünün önünden geçti, hastanede yattığı yatağı, ona bakan rahibeyi, bir gece önce Pedrillo'nun onu dövdüğü, geldiğinde nasıl karşılandığı aklına geldi. Bu hatıralar, gelip giden, teker teker kaybolan gölgeler gibiydi. Uyumuyordu, hayal kuruyordu, başını öne eğerek, gözyaşlarını saçıyordu, ellerine düsen damlalar sımsıcaktı.

Bir süreden beri çalmıyordu, ancak çocukları hâlâ oynuyordu, kadının kemanından tek bir nota çalmadan çocukların oynamasını görünce insanlar durmuştu. Sonra sıçrayarak kalktı, birdenbire açılan iri gri gözleri ve şaşkın yüzü, insanlara grotesk ve komik geldi. Garip duruşu, yere serilen halı gibi delik deşik ceketi, pembe çorapları, solmuş çiçekleri ve kızıl saçları saçmaydı. Bir tek şey duyuluyordu: "Ne kadar çirkin," ve insanlar gülerek uzaklaştı. Hava soğuktu, hatta çok soğuktu. Marguerite parmaklarını hissetmemeye başladı, onları oynatacak gücü kalmamıştı, kemanı elinden bıraktı, keman paramparça oldu ve parçalar kof bir ses çıkararak halıya sıçradı. Ellerini birbirine geçirip nefes nefese kalarak düşmesini izledi. Pedrillo, Marguerite'in, eli boş döndüğünü gördüğünde ne diyecekti? Bu düşünce Marguerite'i korkutuyor, yüreğini sıkıp parçalıyor, kocasının öfkesinden

kurtulmak için aklına bin bir fikir geliyordu; tıpkı bir kâbus gibi, sonra da diğerlerinin yerini alan garip düşünceler geliyordu. Bazen çocuklarını alıp kaçmak istiyordu, ama nereye kaçacaklardı? Bilmiyordu. Ama en azından Pedrillo'nun acımasız ve delip geçen bakışlarından kaçmak, korkunç gülüşünden kaçmak, "Halimiz ne olacak Marguerite," sözlerinden kaçmak istiyordu. Başka bir anda Tanrı'yı düşündü, sonra da şeytanı çağırdı, ölmek istiyordu. Bir tek çocukları onu hayata bağlıyordu, onsuz ne yaparlardı? Sonunda, eski halıyı kıvırarak ve kemanın parçalarını toplayarak, gözyaşı döktüğü ve aşağlandığı bu meydanı terk etti. Aklına güzel bir fikir geldi, gülümsedi, halıyı ya da ceketini satıp Pedrillo'ya para verebilirdi ve kemanını tamir ettirebilirdi. Ama Pedrillo ceketini sorardı. Bunları aklına getirerek daha da üzüldü, Tanrı'yı suçluyordu çünkü bir anlığına da olsa umut verip acı gerçeklerle yüz yüze gelmişti, ruhu adeta kamçılanıp işkence görmüştü. Öğleden sonra, saat 2 ya da 3 civarı, güneş açmıştı, hava arada sırada kışın pazar günleri açtığı gibi açmıştı ve insanın içini ısıtıyordu, insanlar dışarıya çıkıp dolaşıyordu, akşam duası saatiydi, sokaklar hareketli, mağazalar açıktı. Marguerite bir pastanenin önünde durdu, fırından yeni çıkan pastalardan, mis gibi kokan ve geçenlerin burnunu cezp eden ılık bir buhar saçılıyordu. Vitrinin önünde durup içerde Ernesto ve Garofa yaşında iki çocuklu bir anneyi gördü. İkisi de uslu çocuklardı, sarı saçlı, güzel pembe yanaklı, giysileri tertemiz ve güzeldi; saten kravatlarının arkasından görünen çamaşırları, ellerindeki pastanın şekerlemesi gibi bembeyazdı. Bu görüntü Marguerite'e acı verdi. Şapkalı ve yaldızlı kemerli yeşil mantolu kadının yanında, elinde bir siyah köpek tutan hizmetçisi duruyordu. Çocuklar hevesi-

ni aldıklarında, ellerindeki artıkları hayvana verdi, bunca sevgi gösterisinden sonra da köpek kalıntıları yedi. Marguerite açtı ve çocukları o gün kaç kez ekmek istemişti, en ufak bir ekmek parçasına bile razıydılar, Marguerite öfkesinden yerinde tepiniyordu! Alnı yanmaya başladı, serinlemek için başını duvara yasladı. Hanımefendi tatlıların parasını ödeyip çocuklarıyla çıkarken, ipek elbisesiyle şiddetli bir şekilde Marguerite'in ellerini sıyırdı. Marguerite garip bir duyguyla, cama yapışmış bir şekilde kalakaldı ancak rahatsız olan pastane sahibi küfürlerle onu kovdu. Kadıncağız ne söyleyebilirdi ki? Karanlık ve dolambaçlı sokaktan geçerken, yatakta uzanan ve açık saçık şarkılar söyleyen bir kadını gördü. O anda aklına Pedrillo geldi, kendi durumunun ne olacağını düşündü ve yeniden bu kadına bakıp şarkılarını dinledi.

– Yo, hayır, beni kim ister ki?

IV

Masalarda altın paralar vardı. Burası bir kumarhaneydi, ancak, kendine güvenen, bakışlarıyla bu acımasız ticaretin uzmanı olduklarını hissettiren maliye bakanlarının ve bankacıların kravat takıp geldikleri, Palais Royal'daki Tripot, yasal bir kumarhane değildi, iğrenç bir kadın ticaretinin olduğu, bazen ertesi gün cam parçalarıyla kanlı paçavralar arasına sıkışıp kalmış cesedlerin yerde bulunduğu bataklıklardan biriydi. Oda basıktı, duvarlar is içindeydi. Pis giyimli erkekler, kalın kirpikli parlak gözlerle bakan, dişlerini sıkan meraklı bir şekilde bakan yüzlerin bulunduğu, öfkeden yumruklarını sıkan insanların olduğu masaların etrafına yığılmıştı. Alnındaki karanlık çizgilere rağmen, suçun teşvik edildiğini görebilirdiniz. Birkaç

kadın erkelerin çevresinde yavaş yavaş dolanıyordu, biraz ilerde köşede, silahlı iki adam, yerde yatan elleri bağlı bir genç kızın başında dikilip kısa çöpü çekmeye çalışıyordu. Sevgili bayan okuyucular, toplumun bu görüntüsü, bu kumarhane manzarası karşısında belki tüyleriniz diken diken olabilir. Diğerleri hastane ve giyotin manzaralarıdır. Ah, gençler, aldığınız tek yönlü bir eğitimle, sefalete inemediniz, sefillerin cinnetini göremediniz, öfkelenip haykırmalarını duymadınız, onların yaralarını, acılarını, çaresizliğini ve suçlarını anlamadınız! Ah zavallı genç kız, varlığını bile bilmediğiniz yerler varsa eğer, bunun nedeni, toplumumuzu yansıtan bir sözcüğü "fahişelik" sözcüğünü sizden saklamış olmalıdır. Sonra kumar fırçasının keskin sesi, bekleyişin sessizliğini bozduğunda, iğrenç yeminler ve intikam sözcükleri, en korkunç küfürler ediliyordu, lambanın ışığı, insanların bağrına saplanan hançerlerde parlıyordu. O anda, mekân sahibi, kavganın ortasına bir kadını fırlatarak, dövüşen iki kişiyi ayırdı. Hışımla çarpan kapı birdenbire zorlandı. Kapıyı açtıklarında bir adam girdi. Cambaz gibi giyinmişti, uzun boyluydu, darmadağın siyah saçları gözlerini gizliyordu, yüz ifadesi görünmese de o anda korkunç olmalıydı. Sağ elini, yumruğunu sıkmıştı.

Parayı masanın üstüne fırlatarak, "Alın işte!" dedi ve sinirden gülmek için duraksayıp "İşte size on frank!" dedi. "Bu kumarbaza, bu cambaza, kötü hayatı olan bu adama acıyın çünkü karısını dövüyor ve çocuklarını sevmiyor. Ona acıyın o acımasız bir cambaz, çünkü karısını döven ve çocuklarını sevmeyen biri. Onu cambaz yapan sefaletti, açlık dişlerini öyle sivriltmişti ki kumara teşvik etti, onu kötü bir adam yapan, karısının çirkin, kızıl ve dişsiz olması, eğitimsizliğine bağlıydı. Ah zavallı kızıl kadın! Ve çocukları

canını sıkıyor, çünkü sürekli 'açım, açım' diyorlar, bu çığlıklar yüreğini parçalıyor çünkü onlara verecek bir şeyi yok. Ona acıyın, çünkü karısı az önce döndü ve kemanı kırıldı, para getirmedi. Öğleden sonra saat 6 olmuştu, hava soğuktu ve hepsi açtı. Dua eder gibi ellerini birleştiren, diz çöküp hem gülümseyerek hem de ağlayarak ondan 'ekmek' isteyen zavallı çocuklarını ölüme terk etmesini mi isterdiniz? Hem de bir cambazın önünde diz çökmüşken! Sefaletin insanı nasıl küçülttüğünü görüyorsunuz değil mi? Çaresizlikten karısını dövmüştü, çocuklarına lanet okumuştu, şeytanı çağırmıştı, tabancasını doldurmuştu sonra da, garip bir duyguyla yere düşürmüştü, başı yanıyordu, dönüyordu, silahını satmıştı. Bir kumarhanedeydi ve acı bir istekle hayatını, karısınınkini ve çocuklarınkini belirleyecek olan iki madeni paranın halıda yuvarlanmasını izledi. Şimdi eğer kaybederse, belki bir haydut ya da katil olabilir, hapise atılır, önünden geçerken anneler çocuklarına onu bir canavarmış, tek bir bakışı bile can yakan korkunç bir yaratık gibi gösterir, başı nemli yerde yuvarlanır: İşte bir suçlu, işte aç olan bir adam!"

Ya karısı? Acısından ölmese bile sefaletten ölecektir ya da hayat kadını olmaya başlayacaktır ve insanlar "Katilin karısı, hayat kadını, ne kadar da çirkin!" diyerek suratına tükürecektir.

Çocuklarına gelince, belki hastanelerin yetimhaneleri onları alacak, diğer insanlara karşı korku aşılayan dini bir eğitim verilecek, onları toplumdan alıkoyup üşüdüklerinde bir giysi ya da acıktıklarında bir ekmek parçası verecektir. Ya gözyaşları? Ah, gözyaşları uzun süre yüzünden damlayacak, yanaklarını kemirecektir, zengin çocukları yanlarından geçerken

alaylı bir şekilde gülümseyerek belki bir iki parlak altın para atacaktır. Sonra da birer adam olduklarında, lanetlinin oğulları oldukları için onlara lanet okuyan topluma karşı besledikleri kinle, ardı ardına suç işleyeceklerdir. Pedrillo'nun aklında dolaşan, zıplayan, dönenler bunlardı, bütün bu fikirler hayal gücünde bir araya gelmişti, her şeye rağmen onları görüyor ve hissediyordu. Örneğin neden ailesinin mutsuz olduğunu anlamıyordu, Tanrı'ya baş kaldırıp, elinden gelseydi, Yaradan'ı, Tanrı'yı yok ederdi. Nefesi daralmıştı, iç çekiyordu, belki aklını kaçırdığını sandı, şimdi yirmi frankı vardı. Parayı coşkuyla alıp sımsıkı tuttu, öptü ve gururlu bir hareketle tekrar koydu. Odada çığlıklar yankılanıyordu, masada kumar fırçasının arasından taşan altınları kim alacaktı? Pedrillo alacaktı! On bin frankı olan zengin Pedrillo içindi bu altınlar! Güldü, ağladı, zıpladı. Onları tekrar koydu, inanılmazdı! Şimdi mutluluğu yakaladı. On bin frank! Erdemli bir adam oldu, kendisine giysiler alabilir, karısına elbise çocuklarınaysa oyuncaklar alabilirdi. On bin frank! Cebindeki altınlarla sefaleti satın alabilirdi, dürüst bir adamdı. On bin frank! Ah ah, hatları değişti, kahkahaları yumuşadı, bakışlarındaki canlılık hafifledi, başını eğmeye başladı. Vah vah, sadece dört yüz frankı kaldı... Elini göğsüne koydu... Hâlâ elli frankı kalmıştı... Acısından küçük bir çığlık attı... Sadece beş frankı kaldı... Şimdiyse hiçbir şeyi kalmadı. Şansızlığından üzülmemiş gibi, görünüyordu, yanındaki adamın bile dikkatini çekmişti, on frankı atarken takındığı aynı alaylı gülüşle:

– Alın, bunu da alın! dedi. Pedrillo göğsünü açtı, göğsü kan içindeydi, tırnaklarının dibindeyse insan eti parçaları vardı.

V

Gece olmuştu, karanlık ve yıldızlardan yoksun, insanın içini ürperten bir geceydi. Beyaz mezar duvarlarında insanların hortlak ve hayalet gördüğü gecelerden biriydi, rüzgârın insanın tüylerini ürperttiği, saçlarını dikleştirdiği, hastane çevresinde dolaşan köpeklerin ulumasının uzaktan duyulduğu gecelerden biriydi. Pedrillo kumarhaneden çıkmıştı. Gecenin serinliğinin yüzüne vurmasıyla serinlemişti ve bu serinlik gerçek durumunu hatırlamasına yardımcı olmuştu. Ancak hayal gücü yavaş yavaş içine sinmişti. Yürürken gördüğü tüm nesnelerin devleştiğini hissediyordu: Bir önceki geceden daha şiddetli esen rüzgârın salladığı ağaçlar korkunç devlere benziyordu, bütün evler ona Tripot gibi geliyordu, balo yakınlarından geçerken müzik duyduğunda cehennem sesi gibi geliyordu, kırmızı perdelerin yanından sallanarak geçen bir kadın olduğunda bir hayat kadını görür gibiydi, tepsinin üstündeki bardakların sesiyse âlemi andırıyordu. Kısa bir süre sonra kar yağmaya başladığında giysilerine bakıp kendini kefenin içinde gibi hissetti. Bu halde sokaklarda koşuyordu. Bazen durup bir yere oturup ay ışığını ve yıldızların üstünde yuvarlanan bulutları izliyordu, bulutlar en garip ve en kaba şekillere giriyordu. Yüzünü buruşturan canavara, sonra da altın yığınına, çocuklu bir kadına, kafesinde kükreyen bir aslana, morga ve nemli bir cesede benziyorlardı. Canavarların tıslamasını, masanın üstünde şarkırdayan altınların yakısını, aslanın kükremesini duyuyor, kadının ve çocuklarının gözyaşını görüyor, yeşilimtrak bedenin ceset kokusunu hissediyordu. Göklere yeniden uzun uzun baktı, bulutlar şekil değiştirmişti, onu korku sardı, arkasına bakmadan koşturmaya başladı, çadırına geldiğinde nefes

nefeseydi ve yüzünde şaşkın bir ifade vardı. Marguerite onu kapıda bekliyordu. Bir şey sormaya cesaret edemedi, yeterince anlamıştı, çünkü keder ruhuna saplanmıştı, yüzünden akan teri, gözlerinin neden öfke dolu olduğunu, alnının solgunluğuna bakarak aklından ne geçtiğini anladı, dişlerinin titremesinin ne anlama geldiğini gayet iyi biliyordu. İkisi de bir şey söylemeden kalakaldılar, ne çaresizliği ne de acıları dile getirmemelerine rağmen gözleri her şeyi anlatmıştı, kederli ve yüreği parçalayan şeyler okunuyordu gözlerinden. Ertesi gün çocuklar kalktığında Pedrillo paketleri hazırlamalarını emretti, çadırı kendisi söküp katladı ve arabaya yerleştirdi ve sabah dokuz olunca, araba ağır ağır yol aldı. Dünden beri yağmur yağıyor ve arabanın ahşap çatısına çarpıyordu, gösteri giysilerinin ve ağların üstüne yığılan cambazlar, yağmurun ve rüzgârın düzenli sesiyle ve arabanın hareketiyle usulca uykuya daldılar. Herkesin gözleri kapalıydı ve sallanıyorlardı ta ki atı süren Ernesto eşyaları taşıyan iki arabayla karşılaşana dek. Bizimkilerin yanından geçerken, yan arabadaki kişi buharlı camlara rağmen Pedrillo'nun yüzünü tanıdı. Pedrillo'yu eskiden beri tanıyordu. Kamçısını şaplatarak kumpanyasını uyandırdı, arkadaşına söylediği ilk şey o... ç... ve p... gibi küfürler oldu, bu karmaşadan sonra şunları dedi:

– Bugün ne güzel yağmur var! Tanrı sidik torbasını boşaltıyor olmalı!

Pedrillo morarmış başını kaldırıp bu adama şaşkın şaşkın baktı.

Camı açıp "Sen miydin?" dedi.

– Vay be! Yoksa beni tanımadın mı? Ne kadar da gururlusun! Oysa zengin bir halin yok, hatta benimkisi gibi bir düzene de sahip olamamışın.

Bunu derken, yanındaki kafesi ve genç kızı kastetmişti. Karşılarına çıkan ilk köyde arabalarını bir ahırın içine yerleştirdiler ve burada inip kucaklaştılar. Pedrillo Iseballa'yı öperken hiç zorlanmadı, ama Isambart a gelince, durum değişti.

– Ona ne ad verdin? diye arkadaşına sordu.

– Marguerite.

– İsmini taşıdığı çiçek gibi tazedir.

Dudaklarının ucuna ve kızılımtrak alnına usulca dokundu.

– Vay be! Bir araya geldik, yola birlikte devam edelim mi? Birleşelim mi? diye sordu.

– Yani, hım! Hıım! Nasıl istersen! dedi. Bu güzel fırsatı kaçırmamak gerekirdi. Pedrillo fırsatı hemen değerlendirip sert bir şekilde avcuna vurup:

– Öyle olsun, cesur birisin! dedi.

Isambart suratını buruşturdu, ama geri dönüşü yoktu.

– Hem Pedrillo'nun ailesi ip gösterisi yapar ben de hayvanlarımı gösteririm, herkes kazançlı çıkar, sonra Iseballa'yı alsa da olur, umrumda değil, diye düşündü.

Yağmurun bitmesini beklediler, arabalarına binip gösteri yapacakları en yakın şehre doğru yola çıktılar. Bunları söylerken, Isambart şapkasını çıkarıp şunları ekledi:

– Ne mutlu o şehirde bulunan topluluğa!

VI

Isambart'ı yüz kere gördünüz. Ufak tefek, bodur, pembe suratlı, kırmızı burunlu gri gözlü bir adamdır. Çocukken güldüğünüz, büyüdüğünüzde acıdığınız

akrobasi gösterilerindeki adamdır o. Kırmızı çoraplar ve kısa bir pantolon giyen, gümüş halkalı geniş pabuçlu, tepesinde horoz tüyü olan bir şapka takan, ipe vurduğunda hep suratına tebeşir fırlatılan, yere düşüp duran, şamar yiyen odur. Kandilleri yakıp merdivenden tepetaklak düşer, sonra da ciddi bir havaya girer, yüzünü buruşturur, şapkasını eline alıp öne çıkarak programı açıklar.

Marguerite'i de biliyorsunuz. Her izleyicinin çıkarken vermesi gereken üç madeni parayı o topluyor. Sabolarını ayağına geçirip baldırlarını saran beyaz çoraplar giyen, başına kızılderili mendilini bere gibi geçiren biridir.

Pedrillo'yu da gördünüz, ince uzun, çopur, alımlı bir şekilde ipe atlayan, dengesiz atlayıp sıçrayan biridir.

İki yıldan beri iki gösteri grubu akıllıca davranmıştı, Pedrillo'nun ailesi bu ortaklığa karşı çıkmamıştı, hepsi mutlu ve huzurluydu, dertleri yoktu, gündüz kazandıklarını akşam yiyorlardı. Sadece Marguerite mutsuzdu. Oysa kocası artık onu dövmüyor, çocuklarınınsa karnı doyuyordu. Ah! Isaballa genç ve güzeldi, yirmi yaşındaydı, dişleri bembeyaz, güzel gözlü, siyah saçlı, ince belli, küçük ayaklı biriydi, Marguerite'se çirkindi, kırkına gelmişti, gözleri gri, saçları kızıl, beli kalınlaşmış, ayakları şişmişti. Kadınlardan biri karısı diğeriyse sevgilisiydi, biri hep söyleniyordu, diğeriyse ateşli öpücükler veriyordu. Isabelle da anne olmuştu, kendisi gibi güzel bir çocuğa sahip olmuştu, Pedrillo'nun ikinci aşkıydı. Isambart olup bitenlere filozof edasıyla bakıp, çadırda iki *anne* olduğuna göre çorba yapmak için su almaya gerek kalmadığını söyleyerek kötü bir espri yaptı ve her gelene tekrarladı, sonra da: "Ne şakacıyım değil mi?" diyerek yarım saat güldü. Marguerite'in en çok gücüne gi-

den şey günün her anında sürekli Isabelle'yle kıyaslanmasıydı. Bu kişiye kin beslemeye başladı, onun yaptığı her şey dokunurdu, akşamları iki mutlu sevgilinin öpüşmelerini duyunca, çekinmeden ve utanmadan şefkatle birbirine sarıldıklarını görmesi çok ağrına giderdi. Pedrillo'nun çocuğunu görünce karamsar ve acı dolu bir kıskançlıkla, bu çocuktan nefret ederdi. Bir yaz günü, çocuklar dışında bütün kumpanya tenha bir yol ağzında dans ediyordu. Marguerite ve Isabelle da dans ediyordu. Zavallı Marguerite! Başına Çin şapkasını geçiren, dizlerine çanları takan Pedrillo yan flüt çalıp büyük kasaya vurarak orkestrayı oluşturmuştu. Beyaz elbise giyen ve boynuna pembe fular takan Isabelle eski İran halısının üstünde zıplayıp dönüyordu. Bakışları hayat doluydu ve etrafına adeta şimşekler çakıyordu, beli inceydi, kuğunun boynu gibi eğilip doğruluyordu. Yo hayır! Üstündeki elbiseden çok kenarları çiçek oyalı, çorabının sardığı şehvetli kalçalarından düşen ince bir jüpondu. Valsını yapıyordu, bu onun dansıydı, bir şairin kalbinde hoplayıp zıplayan aşk düşünceleri gibiydi. Ve bembeyaz gerdanı, öylesine saf öylesine taze, öylesine tatlıydı ki, mermerlerin en beyazı gibiydi, başı, gözleri ve o gülüşü ne güzeldi! Genç ve güzelken kadının gerdanı, tülün ardındaki bir gül gibidir. Dansın hareketlerinde adeta sıçrıyor gibiydi, ah! Bir kadın gerdanı! Aşk dolu hayallerinizde, uykusuz gecelerinizde ağladığınız ve annenize lanet okuduğunuz gecelerde, sımsıcak ve ateşli başınızı yasladığınız gerdan, bu gerdan değil miydi? Onun gerdanında aşktan titrediniz, bu gerdana yaslanınca ruhunuzun her telli titreşti, tıpkı bir genç kızın dokunuşunda titreşen ve şehvetten bir atletin kasları gibi gerilen bir lir gibi. İki göğsünün arasını ateşli öpücüklerle öpmediniz mi? Tatlı bakışında hayatı tatmadınız mı? Gülüşlerinde

hayat bulmadınız mı? Sevimli ayağı, düzgün bacağı sizinkine sarılmamış mıydı yatağınızdayken? Ve bu gerdanın, bu kadın belinin, bu narin ve tanrısal bütünün üstündeki yüzü! Bakışında, gözbebeğinin hareketinde, eteği havada uçuşurken çıkardığı seste, delik deşik halının üstünde ayağının dönmesinde ifade edilmesi imkânsız, harika, saf ve hayali bir şey vardı. Zıplayan, dönen, dans eden bir kadın gibi değildi ah! Yo hayır, bir kadın değildi, aşkın düşüncesiydi. Garip ve tiz müzik eşliğinde Isambart ve Marguerite arasında onu öyle görünce, onu çamur yığınında duran bir elmas sanabilirdiniz. Isambart korkuluk gibiydi, bedenini saran kıyafeti, mavi beyaz çorapları ve yarı kırmızı yarı siyah bir peruğu vardı, bu grotesk giysilerin altındayken gülünç ve sıkıcı bir yığın laf ediyordu. Ya Marguerite? O ne yapıyordu? Acı çekiyor ve sessizce ağlıyordu. Evet sizin için acı çekmek, ağlamak bir şey değilse, o zaman anlıyorum. Periyi zevkle izlemeye gelen bütün seyirciler birkaç adım ötede duran kadına da bakıyordu. Bu kadın ne yapıyordu? Gövde gösterisi yapıyordu. Evet, bu taze ve güzel genç kızın yanında adeta bir ağırlık gibi, kızıl, sarkmış yanaklı, yamuk ayaklı, kötü duruşlu bir kadın vardı, aynı müziğin sesinde hareket ediyor, ayaklarıysa Isabelle'nin bulunduğu halının üzerine basıyordu. Hafif hafif atlayan, canlı gözbebeğindeki şimşeklerle etrafı büyüleyen, geçerken elbisesi kalçalarına dokunduğunda içinizi aşktan titreten bir cambazdı.

Bu belirgin hatlı bir bedenle, ayak seviyesine kadar eğilerek yürüyen, uzun mavi elbisesinin altında başından çok karnını ve ağırlıktan düşen tiksinç memelerini ortaya çıkaran bir kadındı. Evet, doğrulduğunda yüzü kıpkırmızı oluyor, kanlı gözleri mosmor oluyor ve damarları şişiyordu. Bu grotesk görüntünün havasında hem yosmalık ve dalkavukluk vardı,

dişlerden yoksun ağzı gülümsemeye çalışıyordu, aslında yüzünü buruşturuyordu, bakışları baskıcı ve sıkıcıydı, karga gibi kart sesiyle, "Bakın beyler, bakın yaptığım ne zor bir şey," dediğindeyse çok itici oluyordu. Müzik devam ediyordu, Isabelle dans ediyor, atlıyor, şairin kalbindeki sevda fırtınaları gibi dönüyordu. Zaman zaman halının üstündeki sahana bir şey atılıyordu, Isambart peruğunu çözerek "Bereketli olsun!" diyordu.

VII

Tiyatro Sokağı'nda ilerleyen dört maskenin kim olduğunu belki bilmiyorsunuz. Dana başlı bir Pierrot maskesi var, ufak tefek, tıknaz ve neşeli bir adamı gizler, bir *hörgüç* vereceğine söz verir, kendine has lafları vardır. Solunda siyah bir Domino vardır, başını eğip zar zor yürüyen biridir o, bu domino bir kadına benzer. Sonra da bir Diavolo maskesi vardır, doğru düzgün birine benzer, yüzünü gururla açan maskesiz kısa etekli güzele bir şeyler fısıldar. Maskeli balo ne tuhaf bir şeydir! Ocak ayında başlayan ve Mardi-Gras gününde sona eren, operadaki sıkıcı maskeli balolardan söz ettiğimi sakın düşünmeyin, bu balolara hiç gitmedim çünkü bu tür balolarda maskenin altında bankacının altın gözlüğünü, maymun kıyafetinin altında bir dandinin parfümlü eldivenini görebilirsiniz. Bu maskeli balo halkınkiydi, insanların kollarını sıvayıp tek başına gittiği, yirmi para verip bütün gece boyunca gülüp coştuğu, insanların başkalarından çok kendisini şaşırttığı, insanların sinirlenmediği, mevsimlerin kutlanıp ekmeğin ucuzladığı bir pazar günü hava açık olduğunda yöneticilerin halka düzenledikleri bir balodur. İşte bu tür balolarda, kız-

cağızım, yüzünüzü kızartan ayıp danslar edilir ve bu baloya gidecek olursanız, belki de ertesi gün bekâretinizi kaybetmiş halde bulursunuz kendinizi. Bu balo da herkes çok eğlenir, herkes mutludur, erkekler utanmaz, kadınlar namusunu bir yana bırakıp sarhoş olur, ahlaksız olunca insanlar ne mutludur! Garip değil mi? İnsanın ahlaksız olduğunda mutlu olabileceğini hiç düşünmüş müydünüz? Ama doğru! Bu durumda ahlak ne işe yarar?

Bu maskeleri tanıdınız, bunlar bizim cambazlar! Eskiden yiyecek ekmekleri yoktu, şimdiyse tiyatroya koşuyorlar, yani paraları var, evet, demek ki paraları var! Bu parayı nereden buldular peki? Paranın kaynağı Isabelle'den geliyor! Bu paranın Marguerite'in güç gösterisi ya da Isambart'ın hayvanları sayesinde bulunduğunu kesinlikle sanmayın! Şimdi baloda Macar valsına başlayan, kendini kaybedip adeta sarhoş olan ve salonda neşeden tepinen insanların alkışlayıp çiçek attığı bu güzel kız sayesinde para bulundu. Masalarda düşünceli olan bir tek maske vardı, hüzünlüydü ve salondaki alkışlar yüzünden ağlıyordu, Isabelle'nin güzelliği ona yük olmuştu. Ayrıca bu olay, maskesinin altında acı dolu bir kıskançlığın, öfke dolu bir kinin, derin ve kanlı yaraların, üzüntünün oluşmasına neden olmuştu. O siyah dominoydu.

Isambart'a gelince, ağır ağır dans ediyor, bağırıp çağırıyordu. Karşısına ilk çıkanı şaşırttıktan sonra diğer maskelilerle oyun masasına oturmuştu, sahtekârlık yapıyor, kahkaha atıyor, gürültü çıkarıyordu, insanları etrafına toplayıp yeniden başlıyordu. Bir süreden beri Marguerite onu göremiyordu, birinin omzuna dokunduğunu hissedip döndü. Dana başlı Pierrot' ydu. Adamımızı hemen tanıdı, ancak maskeli adam "Seni tanımasını bilirim, güzel maske," dediğinde onun sesi değildi, elbette ki o değildi. Aynı kıyafeti gi-

yen bunca insan varken bunu nasıl bilebilirdi? Hayvan maskesi takma olayı, o zamanlar çok modaydı. Maskenin altındaki ses gizemli bir sesti.

Pierrot, "Seni tanıdım, adını söylememi ister misin?" dedi.

– Evet.

– Sen, çirkin, kızıl Marguerite'sin.

Marguerite bu kırık ve titrek sesten, burun deliklerini gevşeten bu saçma dana suratından ve aptal gülüşünden korktu. Titreyerek köşeye sindi.

Maskeli adam, "Baksana, şurada zıplayan genç kız var ya, onu tanıyor musun?" diye devam etti. Isabelle'yi gösteriyordu, kocaman suratıyla gülmeyi sürdürerek:

– Senden daha güzel, göğsünün nasıl narince oynadığını, ellerinin nasıl bembeyaz olduğunu, kıyafetinin nasıl hatlarını meydana çıkardığını görüyor musun? Marguerite sabırsızlıktan tepiniyordu, dudaklarını ısırıp ağlamaya başladı. Gözyaşları siyah maskesinden süzülünce beyaz izler oluşmuştu. Dana başı, burun deliklerini açarak hâlâ gülüyordu, saçmalığı vahşileşmeye başlıyordu, dudaklarını açıp daha da hızlandı:

– Bu gece balodan sonra ışıklar söndüğünde, çocuklarının yanına, çadıra gittiğinde hemen yanı başında öpüşmelerini duyacaksın.

– Ah ne olur yapmayın!

Maskeli adam daha keyiflenerek gülmeye başladı, hatta uzun kollarını Marguerite'in başının üstünde gezdirip yanağını okşadı.

– Şimdi herkesin hayran olduğu bu kadın bir tek kişiye, kocana ait olacaktır.

– Ah! İnsaf! Isambart! Acıyın bana!

Kahkaha atıp etrafındakilere seslenerek, "Bakın, kocasının başka birini okşadığını söylediğim için bu

kadın bana sinirleniyor!" dedi. Marguerite'e dönüp onu pencere boşluğuna sürükledi. O anda Marguerite kaçamadı, maskeli adam ona bütün küfürleri edip suratına tükürebilir, başından geçen bütün üzüntüleri kendisine anlatabilir, ne kadar çirkin olduğunu söyleyebilir, onunla dansöz arasındaki farkları sıralayabilir, Pedrillo'nun aşkını ayrıntısına varana dek anlatabilirdi, ilk gecelerinde birbirlerine nasıl sarıldıklarını, neler fısıldadıklarını ve kesik kesik soluklarını ateşli bir şekilde anlatacaktı, anlattı da.

– Yarın bir çocuk kahkahası seni uyandıracak, bu çocuk onlarınki olacak!

– Ah Isambart! Ben sana ne yaptım!

– Hiçbir şey yapmadın, ama hoşuma gitmiyorsun hatta gösterini yaparken mavi elbisene çamur atmayı, saçlarını çekmeyi, memelerini parçalamayı istemişimdir hep. Bana hiçbir şey yapmadığını biliyorum, belki diğerlerinden iyi birisin, ama sonuçta hoşuma gitmiyorsun, senin kötülüğünü istiyorum, bu da benim kaprisim işte. Öncelikle, neden hep ağlıyorsun? Karamsarsın, insanın hoşuna gitmeyen bir şekilde davranıyorsun, beni sinir ediyorsun. Sonra da hep ağlaşıp duruyorsun, hep şikâyet ediyorsun. Ne yani! Neden çekip gitmiyorsun? Karnını doyuruyoruz, ama senin üzerinden hiç para kazanmıyoruz. Çocukların mı? Yetimleri toplayanlar onları alır, senin yerinde olsam en azından hayat kadını olurdum... Yo, sen olamazdın, çünkü çok çirkinsin! Maskenin ardındaki kedi gözlerini gördüğümde suratın hoşuma gitmiyor. dedi. Öfkesini yarıda bırakıp kahkaha atarak uzaklaştı. Yorgun düşen Isabelle Pedrillo'ya gitmek istediğini söyledi, balodan ayrılırken dekolte göğsünü ve hoş kokulu sırtını sergileyerek ağır hareketlerle koluna girdi. Hâlâ onun için alkışlar kopuyordu.

VIII

Aslında Pedrillo Marguerite'i yalnız bırakıp eşyaların olduğu tarafa gitti. Isambart onları baş başa bıraktı, erken yatıp ertesi günü saat birde uyandı. Siyah domino kendisini boğan maskeyi çıkardı, dirseklerini masaya yaslayarak mumun ateşine dalıp baloda olanları düşünedurdu. Isambart'ın sözleri sürekli aklına geliyor, maskesini delip geçen kahkahasını duyuyor gibiydi. Isabelle'nin dansını aklına getirdiğinde, başka biri için kopan alkışları, ona beslediği kini, Pedrillo'nun çocuğuna karşı duyduğu sevgiyi hatırlayınca acı çekmeye başladı. Dana yüzünü aklına getirdiğinde, açılan burun deliklerini ve vahşi gülüşünü, aptal ifadesini hatırladığında hâlâ ürperiyordu. Benim gibi bu grotesk yüzleri inceleyip incelemediğinizi bilmiyorum, ama insanoğluyla hayvanın aynı kartonda böylesi bir benzerliği bir araya getirebildiklerine göre maskeyi yapanlar tanrıtanımaz ve mizantrop olmalı. Nedensiz yere Isambart'ın ona kin beslemesi garip bir durumdu, doğru düzgün yürüyemediği için, saçları kızıl olduğu için ve çocuklarını sevdiği için Isambart ona kinlenmişti. Acılarını dindirmek için Isambart'ın önerdiği akıl almaz çözüm, bir hakaret olarak ona acıdıkları için beslediklerini söylemesi, onun yük olduğunu söylemesi gücüne gitmişti. Oysa Pedrillo'yu ne kadar çok seviyordu, Tanrı'dan aşk dolu bir hayat dilemişti, kendisini seven, şefkatini ve sevgisini anlayan, toplumun dışladığı bu zavallı kadının, bu cambazın kalbindeki şiirleri anlayan bir kocadan başka bir dileği yoktu.

Şapka takan namuslu bir kadının geçtiğini gördüğünde kendi kendine, "Ah! Neden şu kadın gibi değilim?" demişti. Isabelle'nin geçtiğini gördüğündeyse kalbini kıskançlık kaplıyor, Tanrı'ya niçin kendisini

onun gibi yaratmadığını soruyordu, kocasının metresinden nefret ediyordu. Ah! Bu anlarda, kendisi üşürken Pedrillo'nun mutlu ve huzurlu yaşadığını görünce içini kötülük kaplıyor ve Tanrı'ya inancını yitiriyordu. Paradan bile vazgeçecekti! Toplumdan sevgi beklemişti: İnsanlar yüzüne gülmüştü, insanlık namınaysa hastanenin yolunu göstermişlerdi, kimse acımadı ona çünkü bir cambazdı. Ah! Bir cambaza acımak mı? Çocuk hırsızına, sokaklarda sürten birine acımakla ne alakası var? Aslında ona ne ekmek veren ne de sevgi gösteren, ona acımayan bu topluma karşı kıskançlık duyguları ve kin besliyordu, yere diz çöküp yaşlı gözlerle o kadar çok yalvardığı Tanrı'ya, dualarını dinlemeyen Tanrı'ya, karşı baş kaldırıyordu, kendisini küçük düşüren doğayı da hor görüyordu. Ayrıca mutlu, zengin ve saygın insanlar gördüğünde bu insanlara özenle davranıldığını gördüğünde, onlara en büyük belaları okuyor, fakir fukaranın dualarına ve dileklerine gülüyor ve geçerken kilisenin kapısına tükürüyordu. İnsanların, tatlı gülüşlü güzel gözlü, kuğu boyunlu narin bir kadına hayran hayran baktığını görünce kalabalıkla dalga geçip:

"Benim gibi olması için ne gerekirdi? Saçlarının rengi farklı olsaydı, gözleri daha küçük olsaydı, vücudu daha biçimsiz olsaydı Marguerite gibi olurdu! Kocası onu hiç sevmeseydi, onu hor görseydi, dövseydi çirkin olurdu, Marguerite gibi küçümsenirdi!"

Bunları düşünüp durdu, sonra yavaş yavaş gevşedi, dirseğini masaya dayayıp elini yanağına yaslayıp uyumaya başladı, mum hâlâ yanıyordu.

IX

Ertesi gün Isabelle'yle kavga eden Ernesto'nun sesine uyandı ve kulak verdi.

– Neden onu benden aldınız? Benim değil miydi? Onu geri istiyorum!

Marguerite aceleyle giyindi, hayvan arabasının arkasına saklandı ve ses çıkarmadan onları izledi. Çocuklarının battaniyesini elinde tutan ve vermek istemeyen Isambart'ın kız kardeşini gördü. Bu kadından nefret etmesi için bin bir nedeni vardı, bir de bu eklendi, daha fazla dayanamadı ve üstüne atlayıp örtüyü elinden aldı.

– Isabelle yine mi sen! Bu sözleri en sert şekilde söyledi, hatta sesi kendisine bile çirkin geldi.

Hararetli ve ateşli bir şekilde:

– Yetmiyor mu? Bize gelmen, yerleşmen, egemenlik kurman, hükmetmen yetmiyor mu? Kocamı alman, onu her gece yatağımdan alıp kendi yatağına götürmen yetmiyor mu? Yetmiyor mu iblisin kızı! Karşına çıkan ilk kişinin hayranlığına sattığın bu güzelliğinle bizi herkese rezil ediyorsun, bizi küçük düşürüyorsun! Cevap ver! Yetmedi mi? Yeterince sefalet içinde değil miyiz ki sen gelip yaralarımızın kanını gizleyen örtüyü elimizden alıyorsun! Bak dikkat et bu kan sana da sıçrayacak!.. Aaah! Aaah! Şu güzel kızlar, herkesin itifat ettiği, çiçek ve para verdiği güzeller, buna karşılık siz de bize alçaklık, utanç ve sefalet getiriyorsunuz. Baksana Pedrillo, haklıyım değil mi?

– Ne oldu Isabelle?

– Çocuğu benimkinin battaniyesini almak istedi ve Marguerite battaniyenin ona ait olduğunu söylüyor.

– Marguerite sen ne diyorsun?

– Yalan söylüyor Pedrillo, onu dinleme!

– Yalan söyleyen sensin Marguerite, dedi ve Mar-

guerite'i hırpalayarak çadıra itti, kadın saçlarını yoldu, giysilerini parçaladı, yuvarlandı ve yüzünü kana buladı. Sonra ayağa kalktı..

– Eh Isabelle! Devam et! Daha da güzel oyna! Pedrillo sen de onu daha çok sev! Ben de sizden daha çok nefret edeceğim.

O anda çadıra giren Pedrillo'nun ayaklarına kapandı

– Buraya ne yapmaya geldin?

– Para almaya geldim.

– Kimin için?

– Onun için.

– Onun için mi? Hep onun için! Ah Pedrillo, o halde onu seviyorsun değil mi?

– Evet.

– Ne olur, onun varlığından, adından, güzelliğinden söz ederek beni üzme, ne olur sev beni, kendimi sana beğendirmek için ne yapmalıyım? Ne olur bana ondan söz etme. Yüzü kana bürünmüş, giysileri paralanmış ve öfkeden ayaklarının altında sürünen bu kadın bir anlığına olsa bile onu yumuşatmayı başardı.

– Ne istiyorsun Marguerite'im?

– Pedrillo, şu anı boş ver, bir gün, bu kadın, duyuyor musun? Bu kadın aşağılamaktan beni öldürecek, tıpkı Afrika aslanının kafesinde kükremesi gibi, akşam verilen eti bu aslanın nasıl iştahla parçaladığını biliyor musun? Ben de bir gün senden aynı şerefi isteyeceğim.

– Neyin var Marguerite, kendine gel!

– Neyim mi var? Kıskanıyorum! Ah sen kıskançlık nedir bilmezsin! Neyim mi var? Belki delirdim, bilemiyorum, ama ondan nefret ediyorum ve seni seviyorum!

X

Hava sıcaktı, güneş tozlu yola yansıyor, yol kenarındaki elma ağaçlarının yaprakları kavrulmuş durumdaydı. Bu tatlı haziran sıcağında faytonun hareketleriyle sallanmak, vasistasların mavi perdeleri kapalıyken ve giysilerinizi kaplayan ve rüzgârın kovaladığı toz bulutu perdelerin arasından sızarken, şairane hayallere dalmak ne güzeldir. Aslında güzeldir, ama herkes faytonlarda seyahat etmez, bizim cambazlar at arabasında uyuyordu. Marguerite ve Pedrillo yürüyerek kendi aralarında konuşuyorlardı. Kırlarda sadece onların konuşmaları, tozlu yoldaki atların adımları ve aslan kafesinin etrafında vızıldayan ve hayvanın uyumasına engel olan arının sesi duyuluyordu. Belki aslanın da hayalleri vardı, Afrika'nın güneşini, çok uzaklarda bıraktığı yuvasını, engin çölü, palmiyelerin gölgesinde onunla yatan dişisini düşünüyordu ve melankolik bir şekilde pençelerinin ucunu ısırıyordu. Bırakın eski mutlu günlerini düşünsün, hayvan mutluluğunu düşünsün, biz Marguerite'in üzüntülerine dönelim.

Birdenbire, "Demek onu seviyorsun." dedi.

– Evet seviyorum Marguerite, neden ikide bir bunu soruyorsun?

– Onda ne buluyorsun?

– Her şeyini seviyorum, canımı sıkmaya başladın, ne istiyorsun?

– Ölümü!

– Ah! Deli misin?

– Belki deliyim, ama sen kötü birisin, bana âşık olmanı, bana acımanı istemiyorum sadece bu aşkın nedenini soruyorum ve ölmesini istiyorum.

Pedrillo öfkeli bir sesle, "Nedenini bilmiyorum, ölüme gelince de, biliyorsun öfkelenince insanın taşkınlıkları olur." dedi.

Marguerite alaycı bir şekilde gülerek "Kadının da kıskançlık taşkınlıkları olur, kıskançlık, yani nefret taşkınlıkları, sana Isabelle'ya olan aşkının nedenini sormuştum, ondan neden nefret ettiğimi söyleyeceğim," dedi.

– Marguerite dikkat et!

– Yo hayır! Nedenini söyleyeceğim: O güzel olduğu için! Çirkin olduğum için güzellerden nefret ediyorum, sen onu seviyorsun ben de ondan nefret ediyorum, sevilenlerden nefret ediyorum, sen mutlusun, mutlu insanlardan nefret ediyorum, zenginsiniz, zenginlerden nefret ediyorum, çünkü kimse beni sevmiyor, çünkü mutsuz ve sefilim. Neden Pedrillo, utanacak bir şey mişim gibi, neden beni hep dışladın? Ha, insanların bakışlarından korktuğun için! Ben de senden nefret ediyorum, toplumun hor gördüğü şeyleri seviyorum, ben cambazları seviyorum, ben hayat kadınlarını ve sefil kadınları seviyorum, senin Isabella'ndan nefret ediyorum. Ah keşke ayağımın altına alıp onu ezebilseydim! Bedenini, göğüslerini, başını, yüzünü çiğnemek isterdim, onu zevkle parçalayıp yerdim.

Pedrillo öfkesini göstermeye başladı.

– Marguerite söylediklerine dikkat et! Bak, aslan kafesinde, ne olur kes artık.

– Beni bu şekilde aşağılamak ve kirletmek için utanmaz ve ruhsuz bir adam olmalısın, seni çok seven, sevgiyle ve şairane bir şekilde kendini kollarına atan zavallı Marguerite'e çamur attığın ve sahibinin ayaklarını yalayan bir köpekmiş gibi, ayağınla ittiğin için ne ruhsuzsun!

– Ah! Marguerite! Bana korkunç bir şey yaptıracaksın!

– Dahası var, bu kadının çocukları vardı, babaları onlara acımıyordu, hatta bazen onları aç bırakıyordu,

hâlâ yaşıyorlarsa Tanrı sayesinde hayatta kalabildiler. Vahşi yaban domuzu bile bazen çocukları yerse de, açlıktan ölmelerine izin vermez. Haydi, istiyorsan beni aslana at, ne senden yardım isterim, ne de beni affetmeni isterim. Sen bana pişmanlığı yaşattıysan ben de seni küfürlerle hakaretlerle zehirlerim. Dinle, daha söyleyeceklerim bitmedi, Isabella'dan nefret ettiğimi tekrar duymanı istiyorum: Evet, ondan nefret ediyorum, elime düşse onu ezerim, tırnaklarımla parçalarım, başımı kanlı bedenine sokarım ve susuzluğumu gidermek için yeniden başımı kanına daldırırım!

Kafesteki aslan kükredi, kuyruğunu parmaklıklara çarpıp duruyordu, yelesini oynatıp ağzını açtı, Pedrillo'nun kucağındaki kadını bekliyordu. Pedrillo kafes kapısını açıp onu içeriye attı. Hayvan hemen kadına atlamıştı ancak Isambart kükreyen hayvanın yanına gelip Marguerite'i ondan aldı, kadının göğsü parçalanmıştı, ellerinde pençe izleri vardı.

XI

Sallanarak hastaneden çıkan bu kadın da kim? İri yarı, kızıl saçlı, şaşkın şaşkın bakan, başında pis çiçekler ve dantel başlığı olan, yırtık giysili, acıma duygusu uyandıran bu zavallı kadın da kim? O bir deli. Görüyorsunuz ki garip garip gülüyor, sözleri anlaşılmıyor, koşup duruyor. Elbette deli biri. Yüzü ve elleri yara bere içinde. Elbette ki Marguerite. Evet bu kadın Marguerite. Nereye gittiğini bilmeksizin, yanına bir şey almadan, geçenlerin ona attığı çamur dışında hiçbir şey toplamadan iki gün boyunca yürüdü. Çocuklar peşinden koşunca dönüp:

"Utanmaz ve ruhsuz olmalısınız!" dediğinde suratını buruşturuyordu, giysileri ve yırtık şapkasının üstündeki çiçekler çocukları eğlendiriyordu, ona yuh çekip aşağılıyorlardı. Hırpalanıp yorgun düşen Marguerite caddedeki çimlere bayılıp düştü. Birdenbire başını kaldırıp şaşkınlıkla etrafına baktı ve hayretle:

– Çocuklarım nerede! Auguste! Ernesto! Garofa! diye haykırdı.

Bir fayton geçiyordu. İçinde rahatça serilmiş bir hanımefendi vardı, beyaz kaşmiri uşağının bulunduğu yere, arkaya kadar dalgalanıyordu, şapkasının siyah ve beyaz tüyleri de aynen, narin bir şekilde havada sallanıyordu. Tatlı tatlı gülen, ince belli, mutlu görünen bir kadındı, altın kolyeleri, elmasları, kaşmirleri ve uşakları vardı. Marguerite ona doğru koşup arabasına tutundu ve öfkeyle bağırarak:

– Yaralarımızı kaplayan örtüleri alman yetmiyor mu? Bunca hakaret ve sefalet yetmiyor mu?.. Sensin Isabella! Ah seni tanıdım! Hâlâ yosma gibisin, bedenin utanmazlarınki gibi! dedi. Yanılmıyordu, bir gün Isabella meydanda dans ederken, bir beyin dikkatini çekmişti ve o günden beri eşi olmuştu.

Faytondaki adam, "Kim bu kadın?" dedi.

– Bilmiyorum, delinin teki.

– Deli mi? Evet belki deliyim!

– John, onu kovun.

Uşağın yüzünü kırbaçlamasına rağmen hâlâ arabaya tutunuyordu,

– Hayır, gitmeyeceğim! Dinle, dinle: Sen bana pişmanlığı yaşattıysan ben de seni küfürlerle hakaretlerle zehirlerim.

İnsanlar Marguerite'in peşinden koşup, "Deli kadın! Deli!" diye bağırıyordu.

Durdu ve alnına vurdu.

– Ölüm! dedi gülerek ve Seine Nehri'ne koştu.

XII

Cesedi yeni sudan çıkarıp morga götürmüşlerdi, bir kadın cesediydi, başında dantelli ve pis çiçekli bir başlık vardı, yırtık giysilerinden zayıf bedeni görünüyordu, üstüne üşüşen sinekler açık ağzının çevresindeki kanı emiyordu, şiş kolları mosmordu ve siyah lekelerle kaplıydı. Güneş batmak üzereydi ve günün son ışınları morgun parmaklıklarından sızıyordu, yarı kapalı gözlerine güneş vurunca olağan dışı bir parlaklık belirdi. Yara bere ve pençe izleriyle kaplı şişkin ve yeşilimtrak ceset nemli yerde duruyordu, korkunç bir görüntüydü. Paramparça cesedin yaydığı iğrenç koku, korkuyla geçen insanların uzaklaşmasına neden olurken iki tıp öğrencisinin dikkatini çekmişti.

Öğrencilerden biri ona bir süre bakıp, "Baksana, geçenlerde hastanedeydi," dedi. Susup incelemeye başladı. Gerçek bir tıp öğrencisiydi, haki renkli giysi giyen, sakallı, kırmızı şapkalı ve Maryland tütünü içtiği fayans piposu vardı.

– Onu satın alsak?

– Bununla ne yapmak istiyorsun?

Arabacı, "Dikkat!" diyerek bağırdı. Geçen gün hanımefendiyi operaya götüren arabacının sesiydi, öğrencilerimiz derhal kenara çekildi, dönerken aralarından biri piposunu yere düşürdü.

Ayağını yere vurarak, "Hay aksi, bugün kırdığım üçüncü pipo!" dedi.

Ahlak Dersi

Michel de Montaigne üstadımız der ki: "Bu kitap iyi niyetli bir kitaptır, fikir vermek gerekirse, iyi demekten öte aynı fikirdeyim derim." Ben de, bu sayfaların

iyi niyetle yazıldığını söylerim, hatta bunları ateşli bir şekilde heyecanla yazdım. Önyargıları göstermek istedim, hatta benim gibi dikkatsiz bir yazara insanların bağırmasına bile sebep oldum. Başlığa gelince, *"Hissedilmesi Gereken Bir Parfüm"* başlığını seçerek, Marguerite'in hissedilmesi gereken bir parfüm olduğunu söylemek istedim, aslında *Görülmesi gereken bir çiçek* başlığını da ekleyebilirdim çünkü Isabella için güzellik her şey anlamına geliyordu.

Ahlaki (ad libitum), ahlaksız, felsefi öykü başlığım nedeniyle Katolik, Apostolik ve Roma kilisesinin şimşeklerini üzerime çekmekten çekindiğim için, bana, neyin ahlaki olup neyin ahlaksız olduğunu tanımladıkları anda gerekçelerimi açıklayacağım.

İstediğinizi düşünebilirsiniz

Yazma faaliyetinin nasıl zevkli bir uğraşı olduğunu bilmiyor olabilirsiniz.

Yazmak! Ah yazmak! Dünyayı, önyargıları, erdemleri alıp bir kitapta özetlemektir. Düşüncenin doğup büyümesini, yaşamasını, ayağa kalkmasını ve sonsuza dek orda durmasını hissetmektir.

Bu garip ve anlaşılması zor kitabı yeni bitirdim. İlk bölümü bir günde yazdım, sonra da bir ay boyunca çalışamadım, bir haftada beş bölüm daha yazdım ve iki günde bitirdim. Kitaptaki felsefi düşünce hakkında açıklama yapmayacağım, üzüntülü, acı dolu, karamsar ve kuşkucu bir fikir içermektedir... Fikri siz arayıp bulun.

Şimdi yoruldum ve yorgunluktan koltuğa kenetlendim. Okuduğunuz için size teşekkür etme gücüm ve eğer yazımın asıl başlığını bilmiyorsanız okumamanızı söylemeye gücüm bile kalmadı.

X. Yüzyılda Normandiya Hakkında Bir Yazı

Normandiya'yı bilir misiniz? Her taşın bir adı olduğu, harabelerin anılarla yüklü olduğu, her alanın savaş gördüğü, Ortaçağ'ın eski geleneksel toprağı Normandiya'yı bilir misiniz? Rouen'u bir düşünün, harekâtların, savaşların, açlığın hüküm sürdüğü, inançlı insanların çatısı altında dövüşmeye geldikleri zamanı, atların ve rıhtımdaki taşların hâlâ ingiliz kanıyla ışıldadığı zamanların şehrini düşünün.

O gün, yani 952 yılının 28 Ağustos'unu kastediyorum, o gün bütün çanlar çalıyordu, bayram giysilerini giyen insanlar çatılara, pencerelere ve sokaklara çıkmıştı, halk coşkuyla çiçek atarak telaş içinde, Paris yoluna gidiyordu. Akşam sekizde kral Beauvoisine Kapısı'na gelmişti. Onu görür görmez alkışlar koptu, çığlık atıldı hatta kulelerin mazgal deliğinden çıkan eller bile gül ve zambak atıyordu. Frandr'da öldürülen Guillaume Dükü'nün oğlu genç Richard onun

önüne geldi. On iki yaşındaydı, açık tenli, güzel gözlü, sarışın hoş bir çocuktu. Buna karşın siyah kısrağına ustalıkla biniyor, büyük kılıçları bile rahatlıkla kullanıyordu. Kralın önüne gelince, tıpkı derebeyin karşısında bağlılık yemini eden biri gibi kılıcını eğdi.

Kral IV. Louis ona sarılarak ve herekesin görebileceği bir şekilde gözyaşı dökerek, "Zavallı çocuk! Ben Guillaume'un intikamını almak için buraya geldim," dedi. Halk coşkuluydu, insanlar zıplıyor ve dans ediyordu, dövmeli kollar kralın başına çiçekten taçlar atıyordu. Heykellere, çatılara, duvar ve kilise tepelerine çıkan insanların, bu kişiyi şükranla ve hayranlıkla anması, görkemli ve yüce bir şeydi. Değil mi?

Gökyüzü açık ve aydınlıktı, birkaç yıldız parlamaya başlamıştı, atların önüne atılan çiçeklerden hoş bir koku yayılıyordu, Seine'in suları sakindi, halk uzun süre neşeli şarkılar söylemişti.

Ah ne güzel bir gündü! Ay şövalyenin tozlu silahına yansıyordu, silahlar adeta gümüşe dönmüştü ve kral malikâneye girdi. Basık salonun kapısından girerken düke, "Bizimle kalırsınız, beyler! Birlikte oturacağımız dairede her şeyin hazır olmasını sağlayın!" dedi. Gece yarısı olmuştu, Louis'nin yanında olan Richard rahat rahat uyuyordu. Louis'yse balkona çıkmış, şehirin son ışıklarının teker teker sönmesini dikkatlice izliyordu. Bir süre sonra her yer sessizliğe büründü, Rouen şehri, güzel sarı saçları yorgandan çıkan bu çocuk gibi huzurlu ve rahat bir şekilde uykuya dalmıştı. Alnını eline yaslayan Kral zevkle gecenin serin havasını soluyordu. Bazen hayatta öyle anlar vardır ki, doğa, insanın ruhuna işleyen güzel bir koku salgılar ve bu güzellikten faydalanmayan kendini suçlu hisseder. Selam vererek kapıyı açan bir çömez, kralın dalgınlığını bozdu.

– Ne istiyorsun? dedi ona.

– Beyim, kırmızı kadife başlıklı ve büyük mantolu bir adam sizinle hemen görüşmek ister, size açıklayacak önemli sırları olduğunu söylüyor.

– Girmesini söyle,

Mantosunu çıkaran, ağır, zayıf, alnı kırış kırış ve yüzü yara bere içinde olan yabancıyı görünce, "Ah! Sen miydin Arnould, Flandr'dan ne haber?" dedi.

– Öncelikle, büyük haberi biliyor musunuz?

– Biliyorum, peki, halk ne dedi?

– Bir şey demedi. Ağzını tıkayınca sesi soluğu çıkmıyor.

– Neyle susturdunuz?

– Fakir fukaraya buğday dağıtıldı.

– İyi, güzel, bu çocukla ne işin olacak? diyerek Richard'ı gösterdi.

– Size söylememiş miydim? Onu alıp hasta olduğunu, durumunun ağırlaştığını söyleyeceğim ve bir gece, odasına bir papaz ve bir cellat cağıracağım. Prens ölmüş olacak, odasından önce papaz sonra da cellat çıkacak. Ertesi gün de ruhuna 12 ayin düzenlenecek ve her şey sona erecek. Anlıyor musunuz beyim?

– Gayet iyi anlıyorum. Seni bakan yapıyorum, Normandiya elime geçince onu sana veririm. Ah evet Normandiya'yı ele geçireceğim! dedi kendi kendine kuru bir sesle. Elbette ki tacımın en güzel yerini elime geçireceğim. Memleketimde de kral olacağım. Neden Burgonya, Şampanya ve Brötonya'yı da ele geçirmeyeyim ki? Arnould, biraz gayret et, seni bakanım yapacağım.

Sarılarak onu uğurladı. O anda rüzgârın şiddeti artmıştı ve güneşten kavrulan birkaç çiçek kralın penceresine kadar havalanmıştı. Acı acı gülerek, "halkın çıçekleri" dedi ve pişmanlığın ızdırabını ruhunda hissetti. Ertesi gün, dükün velisi Osmond, Kral'dan sorumluluğundaki çocuğu istemeye geldi.

– Neden? diye sordu Kral.

– Beyim, Guillaume döneminde Normandiya'nın en cesur komutanlarından biriydim, savaştığım topraklarda kanımı akıttım, gözyaşı döktüm, dük beni öz oğlu gibi severdi ve hunharca öldürüldüğü Flandr görüşmesinden önce...

Kral kızarak, "Neden sürekli bu konuyu açıyorsun? Biliyoruz, devam edin," dedi.

– Diyorum ki Flandr'a gitmeden önce bir şey sezmişti, şu katil Arnould'dan şüphelenmişti.

– Sizi uyarıyorum Osmond, bana bağlı olan birine ve emrimdeki birine hakaret etmek, bana hakaret etmek anlamına gelir.

– Bu çocuğun sorumluluğu sizde diye kendinizi Normandiya'nın sahibi mi sanıyorsunuz? Kralın burda misafir olduğunu, Rouen'nı kimseye ihtiyaç duymadan yönetebileceğinizi, sizden başka kimsenin yaşamaya ya da ölmeye hakkı olmadığını mı düşünüyorsunuz? Birini tepeye diksem, ne dersiniz o zaman?

– Pardon derim.

– Devam edin.

– Beyim, bana yaşlı gözlerle geldi, ayağını dayayıp "Oğluma iyi bakın, onu bir an olsun yalnız bırakmayın, eğer on beş gün ya da bir ay içinde geri dönmezsem Notre Dame de Bon Secours Katedrali'nde benim için, dostunuzun ebedi huzuru için sekiz mum yakın. Oğlum size emanet, vedalaşalım ve eğer dönüşüm yoksa da, Elveda!" dedi.

Elimi sıkarken bana elveda deyişini daha dün gibi hatırlıyorum, beyaz sakalında hâlâ gözyaşları vardı, oğluna sarıldı ve ardından bir toz bulutu bırakarak atıyla uzaklaştı. Onu on beş gün, bir ay bekledik, dönen olmadı. O zaman bütün şehir yasa girdi ve dahası, gözyaşı döktü.

Kral iç çekerek, "Cesur bir adamsınız," dedi. Sözleriniz beni etkiledi. Bu çocuğun başına bir şey gelmesinden mi endişe ediyorsunuz? Ona yetecek kadar varlıklıyız, niçin onu geri almak istiyorsunuz? Osmond, içiniz rahat etsin, bir kral değerli bir şeyi korumasını bilir, öyle ki,

Kralın tacını almak isteyenler bazen kralın kellesini uçurmak zorunda kalır, kral tacına o denli bağlıdır.

Osmond bir şey demeden çıktı.

Ertesi sabah, Osmond krala giderek, "Kulağıma bir şey geldi, Richard hasta mı yoksa?" dedi.

– Ne yazık ki hasta!

– Nesi var?

– Bir şeyi yok... Bakın, dük benim yanımda kalacak. Bu saçma sapan oyuna son verme vakti geldi, bir saat içinde sekiz bin asker Rouen'ın kapılarına dayanacak, Arnould'u Normandiya birlikleri komutanı Bernard'a gönderdim.

– Size gelince Osmond, siz, yetişkin bir krala, cocuk yaşındaki bir düke ders verir gibi ders vermek istiyorsunuz. Sizi şimdi serbest bırakıyorum, ancak akşam olunca, avdan sonra ay çıktığında, akbabalara bir ceset daha çıkacak. Maskenin altındaki yüzü gördünüz, haydi, onu halka gösterir.

Aşağlandıktan sonra hızla merdivenlerden inen eski savaşçıyı biraz izleyelim. Eski kulenin kıvrımlı sokaklarında kayboldu. Saint Marc Meydanı'nda Jehan de Montivilliers'yle karşılaştı. "Tam da seni arıyordum," dedi. Sana önemli bir haberim var. Beyler, haberiniz var mı?

– Neyi kastediyorsun? dediler telaşla.

– İçinde bulunduğumuz şehir şu an, kuşatma altında...

Atıyla dolu dizgin meydandan geçen bir adam.

– Dikkat! diye bağırdı.

Bu kişi, kralın muhbiri, Flandr Dükü Arnould'du. Rochepeaux Kontu onun geçtiğini görünce, "Alçak sesle konuşun," dedi.

– Tamam beyler, diye devam etti Osmond, – Kral bu şehri kuşattı, coşkuyla karşıladığınız bu adam bir katil, Guillaume'dan intikam alan kişi onun kiraladığı bir katil.

– Nasıl olur! Bunu kimden öğrendiniz?

– Az önce sevgili çocuğu geri almak üzere gittiğimde Richard'ı vermek istemedi, bana dedi ki... Duyduklarınıza inanmayacaksınız, ama... Utanmadan bana dedi ki, yaptıkları bir oyunmuş, çocuk kandırır gibi halkı kandırmış ve... Bir saat içinde sekiz bin asker Rouen'ı kuşatacakmış. Tanrı aşkına, beyler! Buna izin veremeyiz, hepimiz Guillaume Langue Epée (Uzun kılıçlı Guillaume) gibi cinayete mi kurban gitmeliydik? Yo hayır, bu şekilde olmaz, halk oyuna gelmez, silahına sarılır. Jehan de Montivilliers, sen Beauvoisine Kapısı'na git, Arthur de Rochepeaux, sen de Notre Dame'ın avlusuna git, işten çıkma saati, halk oradadır, git, bir tanecik çocuğunu, dükünü aldıklarını söyle halka, onları harekete geçir, insanların eline silah ver. Sen, Henri D'harcourt, Saint Gervais'ye koş, kilise tıka basa doludur, kral için *Te Deum* duasını ediyorlar, IV.Louis'nin onları kandırdığını söyle. Dostlarımızı ana meydana yönlendir. Haydi cesur olun beyler!

İki saat sonra, öfkeden gözleri kan çanağına dönmüş insanlar, tehdit dolu çığlıklar atarak, kalabalık bir şekilde kralın sarayını kuşattı. Kapıdaki muhafızları çiğnemişlerdi, kralın çıkmasını, aksi takdirde kapıyı kıracaklarını söylüyorlardı öfkeyle. Oysa çiçeklerle, sevgi dolu çığlıklar atan eski halk da bu halktı. Şimdiyse öfkeden ve sabırsızlıktan yerinde duramıyor, cinnet geçiren biri gibi çığlık çığlığa "kral çıksın!"

diyorlardı. Binlerce elin tuttuğu baltalar, hançerler, mızraklar sabırsızca sallanıyordu, insanlar yumruklarını gösteriyorlardı.

Kral odasında tek başınaydı, yatağın üstüne oturup sabırsızca Arnould'nun gelmesini bekliyordu. Halkın artan çığlıkları, mahkûm kellesinin yere yuvarlanma zamanının yaklaştığını krala anlatıyordu. Bir an balkona yaklaşıp pencereden bakma cesaretini gösterdi, ama yollarda hareketlenen bunca başı, bir fırtına gibi saraya akın eden insan selini görünce titremeye başladı, az daha bayılacaktı, dizlerinin bağı çözülmüş, dişleri titriyordu, ecel terinden ıslanan elleriyle içgüdüyle göğsünde taşıdığı ahşap haçı kavradı. Koridorda kalabalığın adımlarını duyuyor, kalbi şiddetle çarpıyordu. Arnould girdi, yüzü solgun ve kanlıydı, suratıysa asıktı.

Kral heyecanla, "Ee? Birlikler?" dedi.

– Her şey bitti! Bernard'a gittim, birlikleri sordum, ölüm pahasına olsa da sizin için gitmesini söyledim. Kabul etmedi, ona yalvardım, ellerini öptüm, ayaklarına kapandım, Tanrı'ya yalvarır gibi ona yakardım: Kinli bir şekilde beni aşağılayarak ayağıyla itti ve "Hayır, gitmiyorum, emrimde katiller olsaydı onları ona gönderebilirdim, ama buna gerek yok çünkü onun emrinde zaten bir katil var, o da sensin! Guillaume'u öldürdüğün gibi halkı da katletmeye çalış, haydi, beni de öldürmeye çalış! Birliklerimi Fransa Kralı'na mı vereyim? Ben sadece Normandiya Dükü'nün çağrısına koşarım. Kral esirini geri versin ve bu bölgeden kaçsın! Sen de git!" dedi ve suratıma bir darbe indirdi, "Sen de git katil! Seni gönderene de bunları ilet!" dedi.

O anda halk kapıları kırıp merdivenlere akın etmişti ve kemerlerin altında adımları yankılanıyordu.

– Kral'ın kellesini istiyoruz! diyorlardı.

Pencere aralandı, IV Louis kollarına Normandiya dükünü alarak pencereye çıktı. Silahlar ve mızraklar indi.

Halk, "Müjde! Müjde! Yaşasın Kral, Yaşasın Dük!" diyerek çığlık attı. Bu coşkulu tezahürat bütün sokaklara yayıp bütün kalplerde yankılandı.

Dünyevi Kadın

Tanrı beni affetsin, şeytan beni alıp götürsün, ancak, şeytanın Tanrı'nın arkasında olduğu sonucuna vardım (*Auberge des Adrets* - Adrets'ler Hanı).

I Beni tanımıyorsun, narin ve cılız yaratık, o halde dinle beni.

II Adım Dünya'da lanetlendi oysa acı dünyaya zorbalıkla hükmeder, çaresizlik ve arzu sık sık benden yardım ister, beni çağırır.

III Büyük şehirlerde zevk-i sefa sürerim, şehir insanlarına oyunlar oynarım.

IV Çifçiye de uğrarım, ahırdan bir koyun alırım, tepelerde otlayan keçiyi, sert kayalarda zıplayan tekeleri, uçan kuşu, kralı ve tahtını alırım.

V Adem'le eşinin cenetten kovulduğu andan itibaren, ben, iblisin kızı, iskelet ayağımla yıktığım imparatorluklara, asırlara, kral hanedanlarına gösterdim kendimi.

VI Vebadan kavrulan insanların hayatın peşinden

koşup bağırdığını, kralların taca boşuna bağlandığını, benden çocuğunu boşuna geri isteyen anaların gözyaşlarını gördüm, duaları bana saçma geldi..

VII Parlak gençliği, güçlü imparatorlukları, kralları, onur ve zafer dolu yüzyılları ezip geçtim, armalı zaferleri sildim, çürümüş elimle rahibin değneğini parçaladığım gibi, altın asayı tuz buz ettim.

VIII Genç kızın yatağına girmeyi severim, yanaklarını usulca kemirmeyi, kanını emmeyi, onu yavaş yavaş elde etmeyi severim. Böylesine solan zavallı gülün başında ağlayan ailesini ve sevgilisini çıldırtmayı severim.

IX O anda, hâlâ beyaz alnının başında durup sevinirim, ateşten kavrulan dudaklarını izlerim, çürümek üzereyken başında toplanan sineklerin uğultusunu büyük bir zevkle dinlerim.

X Bedeninde sürünen kurtları görünce kahkaha atarım.

XI Görkemli şenliklerde, coşkulu kır şenliklerinde olmayı severim, Kırmızı taftanın üstüne otururum, çimlere serilirim, soğuk parmağımı beylerin ve halkın alnında gezdiririm.

XII Çoğu zaman, çocukların güldüğünü duyunca, çiçeklere büründüklerini görünce, onları kucağıma alıp götürürüm. Topladıkları çiçekleri kendi başıma koyarım; onlar gibi güldüğümde, zavallı bağrımdan çıkan ölümün kof sesini duyduklarında, hayalet sesi olduğunu anlarlar.

XIII Oysa yanlıştı! Bu hortlak, dünyadaki gerçeklerin en gerçeğiydi!

XIV Hatta, onunla karşılaştığında, herkes, Tanrı'nın oğlu bile darmadağın oldu.

XV Bana, son bulmayan bir okyanus dalgasınından, sevgi ya da kin sözcüklerinden, havadaki serinlikten, göklerdeki bir yolculuktan, dudaklardaki bir tebessümden söz edebilir misin?

XVI Sana derim ki, bütün gelecek, hatta dünya bile, keskin değneğimin önünde yıkılacaktır.

XVII Eskiden, Caligula ve Neron döneminde, Arena'da çığlıklarım duyuluyordu, yakarışları sırasında Messaline'in yardımına koştum, Hıristiyanları bozguna uğrattım, Koliseum'da aslanlarla kaplanlarla birlikte kükredim.

XVIII Fransa'da krallar döneminde, kurullarına katıldım, ben, Saint Barthélémy katliamıydım.

XIX Benden kaçan olmadı, ukala yüzü ve dik başıyla, felsefe ve rüşvet dolu, zirveye yükselen Voltaire yüzyılı bile benden kurtulamadı, onlara 93'ü gönderdim.

XX O yüce adamın yüzyılı da benden kaçamadı, yalancı havasıyla, yardımsever eliyle sanki hatalarını sorgular gibi, yeni bir hayata başlayan yaşlı bir hayat kadını gibiydi.

XXI Afrika sömürgesinden, yollardan, buhar arabalarından pek memnun olan bu yüzyıla bir felaket gönderdim. Veba öyle bir felaketti ki, güzel kadınlarla dolu parfümlü bir şenliğin tam ortasına isabet eden bir bomba gibiydi, insanları, çocukları hırpalayıp anında boğmuştu. Kolera'ya gelince, siyah tırnaklı, yeşil tenli, sarı dişli, vücudu sürekli kasılan o iğrenç kolera, yaydan çıkan bir ok gibiydi, yıldırım çarpması gibi insanları mezara sürüklemişti.

XXII Aslında Dr. Broussais'nin sülükleri, büyük Regnault'ın aşısı ve ilacı, gizli hastalıklar için bulunan şifalar biraz dikkatimi dağıtmayı başardı.

Ama bütün gücümü toplayıp onlara Chambre des Pairs'i, Mascarade'ı, 28 Suikastı'nı ve Fieschi Kanunu'nu gönderdim.

XXIII Ölünün ardından dua eden yaşlı kadın sesini severim.

XXIV Çanların kırık ve boğuk tınısını severim.

XXV Saat gece yarısını çalarken çanın titreşimini, şabbat ayinine giden cadıların tiz ve garip uğultusunu dinlemeyi severim.

XXVI Güzel bir şölen arabasında insanlar kibirlerini gösterdiklerinde, zevkten sıçrarım. Haydi köpek! Kenarda çürüyen köpeğe şerefini geri ver! Haydi toplum! Cenaze arabasınında geçen zengine onurunu geri ver, gümüşlerle süslü atlar yeri sarsıyor, altınla, değerli taşlarla kaplı gölgelikler muhteşem, meftanın ne kadar iyi biri olduğunu anlatan konuşmalar yapılıyor, kesinlikle liberal ve harika biri olduğu anlatılıyor; fakirlerin elinde iki para vardır, biri mum diğeri ekmektir, parasını düşünmeden harcıyordu.
Haydi köpek! Kargaların gagaladığı köpeğin övgüsünü söyle, her akşam fırlatılan at etini oburca yediğini söyle.

XXVII Kucakladığım bütün acıları ayrıntıyla anlatmayı severim. Şimdi kim olduğumu anladın mı? Başımda bir kuru kafa var, ellerim demir gibi ve elimde bir değnek var. Bana ölüm derler!

Kemiklerini saran kefen yırtıldı, yılanın emdiği çürük bağrı ortaya çıktı.

İspanya Kralı
II. Phillipe'in Sırrı

Tarihsel Öykü

Krallarda olup biteni bilseydik, çirkin olaylarla ve bir yığın saçmalıklarla karşılaşırdık (Rabelais, Gargantua).

I

Önemli şahsiyet ortada duruyordu, canlı ve parlak bir ateşin çıtırdadığı şöminenin önünde, geniş bir koltukta oturuyordu. İki yanında, başı çıplak iki adam ayakta duruyordu, saygılı ve itaatkâr davranışlanna bakıldığında bu kişilerin ya sırdaşları ya da hizmetçileri olduğu sanılırdı ya da öyle görünüyorlardı. Genç olanı baştan aşağıya siyah giysiler giymişti, boynunda kutsal haçın gerçek bir parçasının içinde bulunduğu bir kolye ucu vardı, parmaklarına Aziz

Hubert yüzüklerini takmıştı. İnce uzun biriydi, alnı solgun, sarı saçlı, yanakları içine göçmüş, doğal hali hüzünlü, yüzü olduğundan uzun görünüyordu, yüzü sinsi ve sofu havasıyla çelişiyordu. Hem tatlı hem de hüzünlü hali onun acı çektiğini, oruç tuttuğu için bedeninin yorgun düştüğünü, inançtan, ruhunun kendisini kücük düşürdüğünü ele veriyordu. Diğerine göre daha ufak tefek olanı, karşısına oturup ateşe yaklaşarak ısınmaya çalışan adam, İspanya ve Navarre Kralı II. Philippe'in ta kendisiydi. Yaşlı olan kişiyse, İspanya'nın en büyük engizisyoncularından, mutlak iktidara ve özgürlüğe sahip ve her şey keyfine göre yöneten Don Olivares'ti. Bu kişi Kral'a bir uşağa emreder gibi, falanca kutsal emaneti taşımasını emreden, filanca duayı okumasını söyleyen, şöyle konuşmasını, gösterdiği kadınla evlenmesini söyleyen kişiydi. Onunla istediğini yapıyordu, arkadaşı, sırdaşı, hizmetçisi, ajanı hatta ilk celladıydı. Ama çoğu zaman köpeğin sahibine baş kaldırdığı ve onu titrettiği görülmüştür. O an korkunç olmalıydı çünkü bir kralın öfkesi amansız ve acımasızdır. Phillipe büyük engizisyoncunun söylediklerine uyuyordu, Richelieu'nün elinin altında, mütevazi ve ezik bir uşak gibi, ezilen 13. Louis gibi olmasa da dinden çıkanları yaktırmak engizisyoncunun hoşuna gidiyordu, onunla benzeşen görüşleri ve önyargıları vardı. Philippe'inse, krallığına dokunan insanların afaroz edilmesi işine geliyordu. Bu insanları tanıyordu, meydan okuyup birbirlerinden korkarlardı, karşılıklı kin oluşmuştu. Daha kurnaz ve akıllı olanı, Tann'ya ve görevine daha bağlı ve daha vahşi olanı kazanacaktı. Ancak hep diğerinin önüne çıkan ve onu büken biri vardı. Kraliyet tacı, kiliseye boyun eğiyordu. Uzun zamandan beri üçünün sesi çıkmıyordu, Don Ruy ve kızmaya başlayan Don Olivares'e bakan Kral. Buna karşın,

pencereler açıldığında, uzakta tatlı kokusunu yayan portakal bahçeleri, Madrid'in sivri kuleleri görünüyordu. Kral, canını sıkan sessizliği bozarak, "Evet, haberler nasıl?" diye sordu. Engizisyona anlamlı ve sert bir şekilde bakıp durdu. Don Olivares göğsündeki cebinden altın haçla birlikte siyah mağrip cüzdanını çıkardı.

– Buyrun beyim!

Kral hararetle, "Don Ruy, bu sizin işiniz, okuyunuz!" dedi. Hitap ettiği kişi elli yaşlarında, tıknaz, kısa boylu, şişman, gözleri yerinde durmayan, kır saçlı, sakallı bir adamdı. Kakım kaplamalı bir ceket giymişti. Arada sırada pencereye çıkarak hava alıp, alçak sesle homurdanarak sabırsızlığını dile getiriyordu. Hatta bir keresinde ağzından şu sözler kaçmıştı:

– Monsenyör, İspanya alevler içinde, hem de ağustos ayında! Sinirlenen Kral, "Yeter!" dedi. Don Olivares, Efendim sizin de efendinizdir, arzusu da sizinkidir. Kutsal bir şahsiyettir, isteği bu yöndeyse, uymak zorundasınız. Don Ruy Gomez de Silva, size gelince, terbiye sınırlarını aştınız, size bunu söyleyeli çok oldu. Bir dahaki sefer dilinizi tutmasını bilin yoksa kellenizden olursunuz. Okuyun, gelecek için.

Titreyerek cüzdanı aldı ve ilk mektubu açtı.

– Bu mektup, Valensia Başpiskoposu'nun mektubudur.

– Tanrı ona uzun ömür versin, dedi engizisyoncu.

– Amin! diye kral yanıtladı.

Yahudi İsaac'ı bulduğunu, ona soruyu sorduğunu ve onu canlı canlı yaktığını Efendimize bildiriyor.

Philippe eliyle istavroz çıkararak ve şöminenin yanındaki ahşap hacı öperek, "Tanrı'ya şükür!" dedi.

– Don Juan'ın haberlerine sıra geldi.

Kral'ın yüzü karardı.

– Ne! Don Juan mı? Ne diyor?

– Villa Major Manastın'ndan kaçmış.

– Onu başka yere tıkmasını biliriz, kilitlerimiz sağlam, duvarlarımızsa sağlamdır, hatta...

– Devam ediniz Don Ruy!

– Duvarların üstünden atladı, söylenenlere göre aşağıda bir at onu bekliyordu çünkü hemen yok oldu ve izini bulamadık.

Hükümdar sinirli bir sesle, "Ah Don Juan! Kraliyetin askerlerini oyalıyorsunuz, ama sizi bulmasını biliriz! Manastırın duvarlarından atlamak ha! Sizin için bir hapis ayarlarız, eğer ordan kaçmak gibi bir hayaliniz olursa, cellat size kapıyı açacaktır."

Tepinerek, "Evet, Tanrım, ölü bir halde dışarı çıkacak." dedi, sonra da, "Hayır, böyle olmaz yoksa V. Charles'ın tacını kaybetmiş oluruz." diye düzeltti.

Yüce Engizisyoncu, "Efendim, şunu dinleyin, babamız İsa adına! Kötü sözler söylemeyeceksiniz," dedi. "Yaptıklarınıza bakın. Bunu için Del Pilar Kilisesi'ne altın bir kadeh ve üç gümüş şamdan vereceksiniz."

Kral, "Bağışlayın peder!" dedi ve eğildi. "Devam edin Don Ruy."

– İngiltere'ye gittiğini ve İspanya Kralı'na savaş açmak istediğini söylüyorlar.

– İspanya Kralı'na mı? Krala savaş açmak mı? dedi gülümseyerek.

Ah, bu sözlerdeki iddia gözlerimi kamaştırıyor, Ah Avusturyalı Don Juan, örnek aldığınız kişiyi iyi taklit ediyorsunuz. Moranalı Don Juan olmak için bir tek cinayet, kaçırma ve zina eksik!

– Dikkat edin! Bir yahudiyi yakmak için sizde fazlasıyla baş kaldırı, dinsizlik ve sapkınlık olayları var. Doğrusu, siz babamın oğlusunuz, gençlik hatası, eğlence tutkusunun, yasak aşkın meyvesisiniz.

– Siz! Ne olduğu belirsiz, dinsiz, zındık, piç, zavallı siz, kutsal tacımıza el mi uzatıyorsunuz? Kellenizi uçurarak bu ellerden kurtulmasını biliriz.

Olivares, "Don Ruy!" diyerek sözünü kesti. "Kralın ağzından şunu yazın: Don Juan'ı arayıp bulun, tutuklayın ve babasından uzak tutun." dedi.

Kral, "Sonra da ona bir İncil verip zindana atın, böylelikle devlete faydamız olur ve bir günahkârın dine dönmesini sağlayarak Tanrı'ya hizmet etmiş oluruz," diye ekledi.

– Bir mektup daha var, Peder Arsène'den söz ediyor.

– Ne olmuş?

– Canı sıkılıyormuş.

– Canı sıkılıyormuş mu dediniz? Meşgul olması gereken kutsal görev ona yük mü oluyormuş?

Dışardan ona haber veren bazı gizli ve saygın kişiler, ona oğlu Don Juan'ın Efendimizin emriyle takip edildiğini söylemiş. Bu haber onu çok sarsmış, hatta size teslim ettiği tacı geri almakla tehdit etmiş.

– Tacı bana bıraktı, taç benimdir, umarım Tanrı'nın ve bizlere kucak açan kutsal kilisenin isteği de bu yöndedir.

– Hatta ona gönderilen mektuplardan birini ele geçirdik, okumamı ister misiniz?

– Hayır! Mektubu bana ver!

Sırdaşının gösterdiği mektubu hararetle aldı, aceleyle titreyerek açtıktan sonra kalakaldı çünkü V. Charles'ı düşününce bile rengi kaçıyor ve elleri titriyordu. Aslında bu kişinin öyle gücü ve iktidarı vardı ki, gizlenen adı, telafuz edilirken, hayranlık uyandıran antik zaferin prestijini çağrıştırıyordu. Eskiden kraliyet kaftanı giyen bu şahış hâlâ Avrupa'yı korkutuyordu. Çıplak ve taçsız başının çevresinde öyle parlak bir hale vardı ki, bu parıltı diğer tahtlara bile gölge düşürüyordu.

Philippe bu adamın şanından korkuyordu, çok büyük bir namı vardı, ona lanet okuyordu. Yapmak istediklerini düşündüğünde, derhal V. Charles'ın görüntüsü karşısına çıkıyor ve ölümsüzlük hakkını elinden alıyordu. Bir savaş kaybettiğinde, geceleri derinden «Philippe! Tacıma dikkat et! Asama dikkat et! Işıltısını söndürüyorsun!» diyen korkunç bir ses duyuyor gibiydi. Bir savaş kazandığında, aynı ses gelip bir tek şey söylüyordu, bu ses kıskançlığın ve hırsın yansımasıydı. Babasının adına meydan okumaya girişti ancak zorlandı, bu sözcükleri belli belirsiz bir şekilde, alçak sesle okudu, tıpkı dine hakaret eden biri gibi.

"Sevgili Juano,

Sana yazmayalı uzun zaman oldu, değil mi? Ama beni kayıtsızlıkla ya da ağır olmakla suçlama! Yazamadım, hastaydım. Sana mektup yazıyorum, belki de son mektubum olacak. Durumumu öğrenince ne anlama geldiğini anlayacaksın. Baban V. Charles'ın şu anda nasıl olduğunu bir bilsen! İnsan doğasına acıyarak gülerdin: Doğru, madem ki kafası karışık, iyi ki tacın yükünden kurtuldu, madem ki elleri titriyor, iyi ki asasını bıraktı, iyi ki kraliyet kaftanını bırakıp bir keşiş elbisesine büründü çünkü kraliyet kaftanı, yaşayan bir cesedin kefenidir! diyeceksin. Durumum böyle işte, akıp geçen saatleri sayan canlı bir cesedim artık. Ne yazık ki sıkıntılarımla ve gözyaşlarımla bu zaman geçmek bilmiyor. Ah akşam olduğunda odama çekilip düşüncelere, hatıralara dalıyorum. Yatağımın başucunda asılı olan kılıca sık sık bakıp: Ey fetihlerin ve zaferlerimizin sadık dostu! Ey sen, bunca tacı yıkan, onca tahtı ezen sen! Eğer zavallı sahibine göğüs gerebiliyorsan, tesadüfen de olsa mutluluk sana arzuyla bakıyorsa, ona şunu söyle: Hayır, sakın aldanma, bu kişi asla mutlu olmadı! Mutluluk mu? Parayla satın

alınmış soytarının zoraki gülüşüydü mutluluk. Bazen, yıldızlı gecelerde hücremin parmaklıklarından geçmişin hayallerine dalıp kırlara baktığımda unutulmuş bir çocukluk hayali gibi mutluluğu düşlüyorum. Şimdi kadınların arasında, maiyetimin arasında ve Pavie mücadelesi sırasında tahtım aklıma geliyor. Eskiden ne olduğumu, neler yaptığımı, iktidar günlerimde neler söylediğimi düşünüyorum. Sonra da bakışlarımı kendime çeviriyorum, yara bere içindeki ellerime bakıp elimi kalbime koyuyor, beyaz sakalıma dokunuyorum. Ve diyorum ki: Evet, işte İspanya Kralı, Avusturya İmparatoru, I. François'yı korkutan ve bir hareketiyle Fransa'yı ve dünya'yı ürküten V. Charles! İşte manastırda unutulan karanlık keşiş! diyorum ve sıkıntılı ve unutulmuş varlığımı bir kenara koyup tahta çıkasım geliyor, askerlerime kavuşmak, komuta etmek, kılıcımı yeniden almak geliyor içimden. Kılıcımı almaya girişsem de ayaklarım tutmuyor, ellerim ağırlaşıyor, başımı kaldıramıyorum ve umutlarımı bırakıp üzüntüyle yeniden yatağıma düşüyorum. Yalnızlığıma, bir tek sen, Don Juan bir tek senin hatıran çare oluyor. Evet seni düşündüğümde yüreğime su serpiliyor, ruhum rahatlıyor. Gecenin tatlı serinliği siyah kıyafetimi estirdiğinde diyorum ki: Ah keşke bu saf ve serin yel Don Juan'ımın başındaki beyaz tüyü de estirse! O zaman bu havayı sevgiyle ve bencilce soluyorum. Sakin ve masmavi göğü izlediğimde şu anda Don Juan'ım babasını düşünerek gökyüzünü izliyordur, diyorum. İşte o zaman hayat dolu bu siyah başı, bu pembe yüzü, hayatımın anlamı olan bu masmavi gözleri, ölüm beni bu dünyadan ayırmadan önce eskiden öptüğüm elleri düşünerek gökyüzünü zevkle izliyorum. Don Juan'ımı düşünüp ona sarılamamanın yazgısını lanetliyorum.

Çünkü sen, Juano, krallığına rağmen sevgisini ve şefkatini muhafaza eden kurumuş bir adamın yüreğiyle seviyorum seni. Meşru çocuk sevilen kadından oluyorsa eğer, sen İspanya Kralı olurdun, veraset, tiksintiyle tahta sarılan kadınlardan bir varis olsaydı, Phillipe bir piç olurdu, hor görülen, dışlanan lanet olası bir piç olurdu. Elveda sevgili Don Juan, arzuladığım yüksekliklerden sakın! Nasıl davranman konusuna gelince, çok şey yaşamama ve hayatımda bir gün bile mutluluğu tatmamama rağmen, sana bir emrim yoktur. Ah! Aslında mutluluğun yaklaştığını biliyorum, buna kendimi çoktan hazırladım, çok yakınımda, tabutum hazır ve mezarım beni bekler.

Peder Arsène"

Kralın rengi değişti, çalınan mektubu buruşturdu. Ayakları titremeye başladı, birdenbire bedenini bir ürperti sardı ve pencerenin yanındaki masanın başına oturdu. Sırlarını öğrendiği, davranışlarını izlediği babasını düşünüyordu, V. Charles gibi bir adamın anısı hakkında bunca cesaretinin ve utanmazca düşüncelerinin olmasına şaşırmıştı. Saygın beyaz sakalıyla, siyah kıyafetiyle bir azizin havasını andıran yüzünü canlandırdı. Sanki rüyalarına giren ve "Phillipe, ne yaptın!" diyen öfkeli yüzü görür gibi oldu. Geçmiş bir hayal gibi geliyordu. Açılan mühre ve mektuba korkuyla baktı. Sonra da aceleyle kalkıp şömineye yöneldi, telaş içinde mektubu attı, bunun yeri değildi... Kâğıt parçası beyaz korların arasında kül oldu. Olivares Phillipe'in sıkıntısının ve pişmanlığının farkına vardı ve içten içe sevindi, başını eğip krala bakmadan ateşe yaklaştı:

– Evet, mektupta ne yazıyordu?

– Ne mi yazıyordu? Babam... Aslında hatırlamıyorum... Şimdi hatırladım, anlamsız şeyler yazıyordu.

Ne yazık ki düşünmeden mektubu yaktım, aslında size verecektim. Neyse, ilgimi çeken bir konudan, Carlos'u ne yapacağımızdan konuşalım

Don Ruy, "Ona ne mi yapacağız? Diğerlerine ne yapmıştık?" diye sordu.

Engizisyoncu, "Hangi diğerlerine?" dedi.

– Diğerlerine, onun gibi olanlara, hani dinden sapanlara.

– Tamam! Kutsal kiliseye hizmet etmek gerekir. Dedi kral ve istavroz hareketini yaptı.

– Oğlum olduğu için onu affetmeliyiz, yoksa Tanrı benim merhametimin hesabını sorar. Hayır, Monsenyör Olivares, bu görevi size veriyorum, onun hiç tespihi ya da din kitabı olmadı! Ah, o dinden sapmış biri! dedi, bir iki şey daha söyledi ancak öyle alçak bir sesle söyledi ki diğer iki kişi duyamadı.

– Devletin işine yarayan bir fikrim var, dedi Gomes, Efendimize zamanı geldiğinde söylerim.

– Peder, odada ne yaptığını burdan da izleyebilirsiniz, bana bunu Don Ruy gösterdi, ona minettarım, dedi ve haçı çıkarıp parmağını bir düğmeye getirdi, birdenbire bir katman açıldı, bir kapı göründü. İki demir tabakayı çıkarınca, büyük bir camdan İspanya kralının oğlunun odası görüldü.

Oda büyüktü, tavanı karanlık ve sefil bir durumdaydı, yatağın çevresinde kırmızı perdeler vardı, penceredeyse perde yoktu. Duvarda her türlü silah, kılıç ve hançer asılıydı. Kapılar demir sopalarla, zincirlerle ve kilitlerle kapanmıştı. İhanete uğramaktan korkan bir adamın evi gibiydi. Burada oturan kişinin boyu olağandı, lüle lüle güzel siyah saçları vardı, saçları omuzlarına geliyordu, vücudu çevik ve orantılıydı, yirmi yaşındaki bir delikanlınınki gibiydi, ancak yanakları içine göçmüştü. Hüzünlü mavi gözlerini ve kırışan alnını görseydiniz yaşlı biri olduğunu düşünür-

dünüz. Bakışlarında öylesine büyük bir acı vardı ki erken yaşta alnı kırışmıştı, bu adamın inanılmaz acılar çektiği hemen anlaşılıyordu. Dinç olması ona sağlıklıymış gibi bir hava veriyordu, ancak çöken yanaklarında mat ve cansız bir solgunluk vardı. Kalktığında sol ayağının aksadığı fark ediliyordu, hareketleri asildi, en ufak hareketinde bile asaletin onuru kendini gösteriyordu. Kişiliği ilgi çekiyordu, solgun ve güzel siyah başı ve hüzünlü yüzü, tutkulu ve duygu yüklü bir ruhu yansıtıyordu. Ruhu öyle duyguluydu ki bu ağırlığı kaldıramayıp çöktü ve yıprandı. Paslanmadan önce parlayan bir bıçak gibiydi. Üzgün ve endişeli bir hali vardı, dairesinde büyük adımlar atıyordu. Başını önüne eğip kollarını birbirine geçirmişti, sağ elinde bir hançer vardı. Kısa bir süre sonra, korkunç bir kâbustan tükenmiş olarak uyanan biri gibi oturdu, dirseğini masaya dayayarak Toledo hançerine baktı. Solgun ve kuru dudakları acı acı gülümsedi, alnında bir umut belirdi ve "canım arkadaşım, bana büyük bir iyilik etmiş olacaksın ve yakında..." derken birdenbire ürküp arkasına döndü, ancak bir şey göremedi. Camda vızıldayan bir sinek vardı, az sonra aynı ses tekrarlandı, bu bir hayal değildi, belirgin bir şekilde konuşan sesler duyuluyordu, tıpkı rüzgârın belirsiz ve karışık sesi gibi. Sabırsızlanıp öfkeden ayağını vurarak kalktı, tam o anda katmanlar yerine yerleştirildi ve kapı kapandı.

Bir ses, "Monsenyör onu gördünüz mü?" dedi. Bu ses, Phillipe'in sesiydi. Carlos daha solgun ve öfkeli bir şekilde koltuğa yığıldı.

Dişlerini sıkarak, "Yine o!" dedi. "Sözlerimi dinleyen, hareketlerimi gözleyen, yüreğimdeki duyguları ve aklımdan geçenleri tahmin etmeye çalışan yine o! Yanımda, arkamda dikilmiş, lambrinin altına saklanmış, kapının arkasından bakan kötü bir cin gibi mut-

luluğumu engelleyen, kadınımı yoldan çıkaran, özgürlüğümü elimden alan, sarayında beni hapseden yine o! Öfkeme, kıskançlığıma rağmen ağlayamam, lanet okuyamam, intikam alamam! Yo, o benim babam! Benim babam bir Kral! Bu darbeleri kaldırmak, zorlukları aşmak, sözlerini kabul etmek gerekir!"

O an durdu, ağlamaklı oldu ve sesi kalınlaştı, hançerini öyle güclü bir şekilde sıkıyordu ki cam parçası gibi parçalandı.

– Acımasız ve yüreksiz adam, seni böyle yıkabilir miyim? dedi, O kadını ne çok sevmiştim!

Ateşli yanakları kızardı, iri gözyaşları dudaklarında son buluncaya dek süzülüyordu.

– Boğazımı kesseler bile o kadını yine göreceğim! dedi ve kapının kilitlerini açarak aceleyle çıktı.*

Flaubert'in tamamlanmamış elyazması burada bitmektedir.

Floransa'da Veba

Kardeş kiniyle senden nefret ediyorum.
(**A. Dumas**, *Don Juan de Marana*)

I

Bir zamanlar, Floransa'da, Béatrice adlı altmış yaşlarında bir kadın vardı. Şehrin en sefil mahallesinde oturuyordu, tek geçim kaynağı asillere fal bakmak ve fakir komşularına hasta olduklarında kocakarı ilaçları yapmaktı. Geçimini dilencilikle tamamlıyordu. Gençliğinde bir hanımefendi olmalıydı, ancak kendini öyle ihmal etmişti ki yüzü belli belirsizdi, yüz hatları düzensizdi, büyük karga burnu, küçük siyah gözleri, uzun çenesi ve içinden birkaç sivri ve uzun sarı dişin fırladığı, alt dudağı sürekli salyalı geniş bir ağzı vardı. Giysileri de garipti: Mavi eteği ve siyah bir gömleği vardı, ayakkabılarına gelince, daima kendisinden büyük bir bastona dayanarak yalınayak yürür-

dü. Bu görüntüye, omzunu ve sırtını kaplayan muhteşem beyaz saçları ekleniyordu. Saçlarını toplayacak basit bir tokası bile olmadığı için, bakımsız ve düzensiz saçları yüzünün iki yanından düşüyordu. Günlerin ve gecelerin bir kısmını Floransa sokaklarında dolaşmakla geçirirdi. Akşam olunca, batıl inançlarından utanan ve onun gibi bir kadınla ulu orta görünmek istemeyen kişilere fal bakmak ve yemeğini yemek için evine dönerdi. Bir gün, iki seçkin kişi yanına sokulup onları evine götürmesini emretti, dediklerini yaptı ve önden yürümeye başladı. Eski mahallenin dolambaçlı ve karanlık sokaklarından geçerken, en genç olanı yol boyunca diğerine korktuğunu söyleyip fal baktırmak istediği için ona sitem etmişti.

– Bu kadına gitme fikri de nereden çıktı? diyordu diğerine, çok mantıksız!

– Saatin sekize geldiğini ve akşam olduğunu aklından çıkarma, şehrin en kötü ve pis mahallesine gelerek pahallı kılıcımızla, fötrümüzün tüyüyle, dantel yakalıklarımızla altın yüklü olduğumuzu düşündüreceğiz.

– Garcia aklını kaçırmışsın! diyerek François müdahale etti, Ne kadar da korkaksın!

– Ama bu kadın, onu tanıyor musun? Adını biliyor musun?

– Evet biliyorum, adı Béatrice.

Bu sözcük genci garip bir şekilde etkiledi ve aniden durmasına neden oldu. Üstelik, adının söylendiğini duyan falcı arkasına dönmüştü, rüzgârın hafifçe savurduğu uzun saçlarıyla soluk yüzü onları ürkütmüştü. Korkusunu bastıran Garcia kardeşi François'ya yaklaşarak sessizce yürümeye devam etti. Yarım saatlik bir yürüyüşten sonra, Béatrice'in evine gelmeden önce geçmeleri gereken, uzun bir yolun başına gelmişlerdi.

Garcia, yaşlı kadına hitap ederek, "İşini burada yapabilirsin," dedi

– İmkânsız, az kaldı, birazdan varırız.

Sonra, çınar ağacından ve dolambaçlı bir merdivene çıkan bir kapıyı açtı. Epey basamak çıktıktan sonra Béatrice başka bir kapıyı açtı, çalışma odasına geldiler. Oda tavandan sarkan bir lambayla aydınlanıyordu, ancak ışık o kadar solgundu ve o kadar az aydınlatıyordu ki oda neredeyse kapkaranlıktı.

Buna karşın, daire basık ve küçük olduğundan az bir çabayla gölgede duran kafatasları görünüyordu. Dairedeki yuvarlak büyük masaya tesadüfen eliniz değdiğinde, ıslak otlar ve kanı henüz kurumamış kanlı saç tutamları elinize geliyordu.

François, "Haydi, acele et," dedi.

Béatrice elini tutup lambanın altına getirdi ve şunları söyledi:

– Bak, şu M şeklindeki üç çizgiyi görüyor musun? Bunun anlamı mutluluktur. Başparmağına doğru kesişen ve birbirine giren diğer çizgiler, anlaşmazlıkların ve ihanetlerin habercisidir. Ailen ve sen, yakınınızın ihanetinden dolayı öleceksiniz. Ama derim ki, bunlar kısa vadede gerçekleşecek.

Garcia titreyen sesiyle, "Sıra bende," dedi.

Béatrice sağ elini tuttu, eli ateş gibiydi.

– Hayatında varlıklarla acılar iç içe geçecek, ancak arzu ve nefret kalbini kemirecek, elinde cinayetin kılıcı olacak ve hayatındaki alçaltıcı şeylerin intikamı kurbanının kanıyla ödenmiş olacak.

– Git! Elveda cehennem kadını! Elveda Babilonyalı kadın! Tanrı evini, bilimini lanetlesin ve başka insanların sözlerine kapılmasını engellesin! dedi Garcia ve altın para attı.

Altın yerde yuvarlanıp bir kurukafaya çarptı. Derhal gittiler, adımlarının gürültüsüyle merdiven yankı-

lanırken, Béatrice, parlayan yıldızları ve Floransa çatılarını gümüşe çeviren ayı hayranlıkla izliyordu pencereden.

II

Babası, Cosme döndüğünde gece boyunca Garcia'nın gözüne uyku girmemişti. Dayanamayıp kalktı çünkü damarlarındaki ateş gitgide yükselmişti ve gece boyunca Béatrice'in kehanetlerini düşünüyordu.

Benim gibi batıl inançlarınız var mıdır bilmiyorum, ama beyaz uzun saçlı bu kadının, gerek giysilerinde gerekse kendisinde, karamsar sözlerinde, dairesindeki kurukafalarda ve ceset saçıyla süslü korkunç aletlerinde, on yedinci yüzyılda İtalya'da, Floransa'da Medici Ailesi'nden Garcia gibi bir adamı korkutan fantastik, hüzünlü hatta korkunç bir şey vardı. O zamanlar yirmi yaşındaydı, yani ailesinin aşağılayıcı ve alaycı sözlerine, küçük düşürücü hareketlerine yirmi yıldan beri hedef oluyordu. Aslında Garcia, Medici Ailesi'nden olduğu kadar, kötü, hain ve kinci biriydi. Ancak onun muzip kötülüğü, karamsar ve kibirli kıskançlığı, doğduğundan beri yaşadığı zor günleri dile getiriyordu. Zayıf ve marazlıydı, François'ysa güçlü ve kuvvetliydi, Garcia çirkin ve sakardı, hantal ve sönüktü, ruhsuzdu; François kibar ve yakışıklı bir kavalye, kibar bir beyefendiydi, ustalıkla ata biner, Papalığa bağlı devletler arasında en iyi avcı kadar iyi ceylan avına çıkardı. Yani ailenin üzerine titrediği büyük oğlandı: Tüm onurlar, zaferler, ünvanlar, şan ve şöhret ona aitti. Zavallı Garcia'nın payına aşağılanmak ve karamsarlık düşedi. Cosme büyük oğlunu pohpohlardı, onun için Kardinallığı talep etmiş ve bu talebi elde etmek üzereydi, ortanca oğluna gelince,

babasının birliklerinde basit bir teğmen olarak kalmıştı. Garcia'nın içindeki nefret, uzun zamandan beri kalbini kaplamaya başlamıştı, yaşlı kadının kehaneti, gururunun başlattığı şeyi tamamlamıştı. Kardeşinin kardinal olacağını bildiği andan beri acı çekiyor, kinlenip François'nın ölmesini diliyordu. Ellerini başına getirip hırsından ağlayarak, "Ah! Bu nasıl olur?" diye kendi kendine söylendi. "Ah nasıl olur da nefret ettiğim bu adam, Monsenyör Kardinal François olacak? Dükten kraldan öte, neredeyse Papa olacak! Ya ben... Ah! Ben kardeşi, asilzadenin uşağı gibi zavallı ve sönük biri olarak kalacağım. Floransa sokaklarında Monsenyör'ün at arabasını hızla geçerken görenler, bu dünyanın halini bilmeyen bazı çocuklar annelerine, 'Kardinal'in arkasındaki kırmızı adamlar kim?' diye sorduklarında "Hizmetçileri!' Yanıtını alacaklardır. 'Ya diğeri? Onu takip eden siyahlı adam?' diye sorduklarında, – Kardeşi, onu atla takip eden kişi kardeşi!' diyeceklerdir."

Ah! Alay konusu olan, acınan biri olacağım. Üstelik bu Kardinal'a saygı duymak gerekecek, ona Monsenyör diye hitap edip ayaklarına kapanmak gerekecek. Ah ben genç ve safken, geleceğe ve mutluluğa hâlâ inanırken, dinsizliğin alaycılığıyla Tanrı'yı küçümsüyorum. Şimdiyse kanın verdiği sevinci, intikamın tadını, dinsizliği ve alçaklığı anlıyorum!" dedi ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Papalık sınıfından mektup geldiğinde gün ağarmıştı bile. Dükün sarayına gelmişti mektup, Garcia onu gördü ve acı acı ağladı.

III

Floransa'da ağustos ayında çılgın bir İtalyan gecesiydi, dükün sarayı aydınlanmıştı, halk meydanda dans

ediyordu, her yerde insanlar dans edip gülüyordu, gürültü vardı, oysa Floransa vebanın yıkımına uğramıştı, bu hastalık halkı mahvetmişti. Sarayda dans, kahkaha ve gürültü vardı, ama bunun nedeni mutluluk değildi, veba burada bir erkeğin kalbini yıkıma uğratmıştı, baskıdan katılaştırmıştı kalbi. Bu veba salgındakinden farklıydı. Vahşi pençeleriyle Garcia'yı saran acı, onu öyle sıkıyordu ki, sarhoşun elindeki kadeh gibi onu tuz buz ediyordu. Oysa halka bu eğlenceyi düzenleyen Medicili Cosme'dı, çünkü en sevdiği oğlu, Medicili François Kardinal olmuştu, bu eğlencede halkın başına gelen kötü olayları bir anlığına olsa bile unutması için düzenlenmişti herhalde. Zavallı halk! Can çekişirken boyamalarla ve tiyatro kostümleriyle eğlene dursun! Ah, kahkaha çoğu zaman gözyaşını gizler! Dükün salonunda, belki dans eden biri yere düşüp aynaların ve avizelerin ışığında kıvranacaktı. Şu genç kadının birdenbire düşüp bayılmayacağını kim bilebilirdi? Belki kendinden geçmeye başlamıştı bile. Bakın, elleri kasılmaya, ayakları tepinmeye, dişleri titremeye başladı. Bu genç kadın can çekişiyor, inliyor, tutmayan elleri saten elbisesinde aylak aylak dolaşıyor, bu kadın balo kıyafetinde can veriyor. Şenlik güzel ve göz kamaştırıcıydı, Cosme İtalya'nın tüm bilim adamları ve sanatçılarını çağırmıştı. Kardinal François bütün şereflerin ve zaferin doruğundaydı. Ona çiçekten taçlar atılıyor, övgüler, güzel dizeler söyleniyordu, bunlar övgü ve dalkavukluk dolu sözlerdi. Salonun bir köşesinde oturan, en saygın topluluklardan birinde, ciddi duruşuyla mesleğinin bilimsel olduğunu ilan eden siyah giysili bir adam vardı. Bu kişi Medicilerin aile dostu ve doktoru, Doktor Roderigo'ydu. Doktor Roderigo farklı bir insandı, zamanının seçkin simyacılarındandı, geçim kaynağı olan bilime kendini adamış biri değildi, daha

çok uğraşı alanında yetkinliği vardı. Kitapları ve insanları araştırdığından, alnındaki karanlık çizgileri hafifçe silen kuşkucu ve dalgacı bir gülümseme yüzüne işlemişti. Gençliğinde çok okumuştu, özellikle felsefe ve teolojiyle ilgilenmişti. Aslına bakılacak olursa, içinde şüphe ve tiksintiyi barındırıp, gerçeklik için varsayımı; dünya içinde kitabı bırakmıştı. İçinde onca okunacak şey barındıran diğer kitapları okumayı da bırakmıştı! O anda Salfieri Kontu ve Floransa Dükü'yle konuşuyordu, özellikle de bu iki kişiyle görüşmeyi severdi çünkü söylediklerini itiraz etmeksizin dinleyen ve her zaman onaylayan, evet diyerek yanıtlayan kişiler bulurdu karşısında. Aklımıza bir fikir gelince ya da yeni bir düşünceniz olunca, size göre asil ancak kapasitesi düşük birine göstermeyi tercih edersiniz bunu. İşte bu yüzden bilgili Dr. Roderigo, Medici Ailesi'nden Cosme'un bilgisiz elitini secerdi. Neredeyse iki saat boyunca Dükle Eski Ahit'in mucizeleri hakkında konuşmuşlardı. Cosme bu tartışmalarda birçok kez mağlup olmuştu çünkü Roderigo güçlü itirazları ve baskıcı olmakla birlikte hararetli mantığıyla onun saf ve basit din bilgisine karşı çıkmıştı.

Salfieri ona, "Şöyle geçseniz," dedi, "Bu genç kızın dans etmesini engelliyorsunuz, başka bir yere gidelim, burada kalarak diğerlerini engelliyoruz. Zar oyununa ne dersiniz?"

Tartışmayı kesmek için bu fırsatı yakalayan doktor,

– Memnuniyetle, dedi çünkü bazen kibar bir prensi aşağılamaktan korkardı. Oysa asilzade, her seferinde doktorla konuştuktan sonra, azalan inancı ve kaybolan fikirleriyle, giderek artan bir boşluğa düşerdi, ondan uzaklaşırken içinden geçenler: "Vay şeytan Roderigo, kendini ne güzel yetiştirmiş, ne de yete-

nekli. Bunun gibi bir insana inanmak günahsa Tanrı beni affetsin, çünkü söyledikleri doğru!" sözleriydi. Ve ertesi gün, onunla biraz felsefe hakkında tartışmak için koşa koşa giderdi. Majesteleri o günkü şölende kendini epey göstermişti, nadiren bunu yapardı. Her şey güzel, harika ve görkemli, zengin ve olağanüstüydü. Ancak zenginliğin ve lüksün göz alıcı figürleri arasında, inciyle, pırlantayla, çiçekle donanmış bu kadınların arasında, avizelerin, aynaların ve canlı Bolero'nun, şölen uğultusuyla masadaki altının şakırdamasında, balonun sarhoş edici dansında sürüklenen zengin süslemeli kadınların ve erkeklerin bulunduğu, tatlı gülüşlerin ve hoş sözlerin oluştuğu bu uzun gecede, orda balonun tam ortasında, Banco'nun hayaleti gibi, Garcia'nın karanlık ve aynı zamanda solgun yüzü görüldü. Tıpkı diğerleri gibi o da buraya gelmişti. Kanayan yarasını ve derin acısını neşenin ve kahkahanın arasına taşımıştı. Hayatın küçük yapay neşesine kayıtsız biri gibi, can çekişen birinin döşeğinden güneşe baktığı gibi cansız ve üzgün bir ifadeyle etrafını izliyordu. Balo başladığından beri kimse onunla konuşmamıştı, kalabalığın arasında yalnızdı, içini kemiren acısıyla baş başaydı, dansın gürültüsü ona acı veriyordu, kardeşini görünce sinirleniyordu, öyle sinirleniyordu ki, neşeli kalabalığa ardından bir de kendine bakıyordu, çaresiz ve hayat kadını kıyafetleriyle geçerken eteğiyle ona dokunan kadını, dans eden adamı, şöleni küçümsemek ve eğlenenlere dokunmak adına eli kılıcına gidiyordu, tırnaklarıyla parçalamaya meyilliydi. Kardeşi huzursuz olduğunu fark edip iyimser bir ifadeyle yanına geldi.

– Neyin var Garcia? dedi, "Neyin var? Elin eldiveni mahvetti, kılıcını hazırda tutuyorsun!"

– Ben mi? Yok bir şey Monsenyör.

– Mutlu musun Garcia?

– Ah! Evet, gururluyum, belki senden bile gururluyum!

Bunlar, dilencinin, atıyla geçerken çamur sıçratan beyefendiye söylediği aşağılayıcı sözlerdeki gururdu. Sözünü bitirince, zoraki bir kahkaha attı. Kardinal omuzlarını silkerek döndü, kalabalık maiyetinin takip ettiği Bellamonte Dükü'nün tebriklerini kabul edecekti. Masanın birinde biri bayıldı, geçen ilk hizmetçi onu kucaklayıp dışarıya götürdü, bu adamı soran olmadı. Bu kişi Garcia'ydı.

IV

Sarayda sıra halinde bekleyen okçular, gitmek için beylerin gelmesini bekliyor, sabırsız atları, ovada koşma isteğiyle yerinde tepiniyordu. Atlıların tasmayla tuttuğu köpekler havlayıp bacaklarını ısırıyordu, birkaç küfür ve tekme kızgın köpekleri sakinleştirdi. Dük ve ailesi hazırdı, birkaç hanımla ve güzel siyah katırıyla gelen Dr. Roderigo'yu bekliyorlardı. Büyük kapı açıldı ve yola çıktılar. Erkekler ata binmişti, omuzlarına karabinalarını almışlardı, av bıçağını sol taraflarına takmışlardı; hanımlarsa rahvan atlara binmişlerdi, yumrukta duran şahinler onları takip ediyordu. Kapıdan geçince, Cosme ve Kardinal önden yürüdü. Muhafızın kırmızı başlığından korkan kısrak sıçradı ve az daha Kardinal'in düşmesine neden olacaktı.

Dük homurdanarak, "Uğursuz kehanet!" dedi.

Roderigo'ysa, "Amaan! Bu saçmalıklara inanıyor musunuz? Şaka yapıyor olmalısınız!" dedi. Cosme sustu ve mahmuzlarını tırıs giden atının böğrüne sapladı, diğerleri onu takip etti. Oğlu Kardinal'le birlikte

ava giden Medicili Cosme II Dükü'nün alayını görmek isteyen insanlar, atların geçerken çıkardıkları sesle kılıçların eyerde çıkardıkları sesi duyunca hemen pencereye çıktılar. Meydana gelince, dükün yakınları üç ayrı gruba ayrıldı. İlk atlı boru sesi verdi ve Floransa sokaklarında atlılar dörtnala gitti. Cosme Roderigo'yla birlikteydi, Garcia François'yla, okçularla ve hanımlarla birlikte ise Bellamonte vardı, avı zorlamalıydı. Hava karanlık ve boğucuydu, fırtına öncesi gibiydi, atların beyaz köpüğü oluşmuştu bile.

Ormandaki hava çok güzeldir, serin ve saf bir havayı solursunuz.

O anda tam öğle vakti olmuştu, gölgede dalların arasından sızan güneşin tatlı hissini almışlardı, ormanın tam ortasındaydılar.

Siyah giysili karamsar ve düşünceli Garcia, az önce izini kaybettikleri ceylanı bulmak için uzaklaşan kardeşini takip etmişti. Kısa bir süre sonra, ormanın gitgide gürleştiği ve ilerleyemedikleri bir yere varınca, yanlız kalan ikili durup attan indi ve çimenlere oturdu. O ana dek üzgün olan ve konuşmayan Garcia heyecanla, "Demek Kardinal oldun!" dedi. "Ah! Kardinal oldun!"

Ve kılıcını çekti,

– Kardinal! dedi, zalim ve vahşi tınıyla yapmacık bir kahkaha attı.

– Bu seni şaşırtıyor mu Garcia?

– Hayır, kesinlikle! Béatrice'in kehanetini anımsıyor musun?

– Evet anımsıyorum.

– Kurukafaların ve deriden sıyrılmış saçların olduğu o odayı hatırlıyor musun? O kadında ve bakışında şeytani bir şey vardı değil mi Kardinal?

Gözlerindeki parlak ifade François'yı ürpertmişti.

– Bu kadından söz ederek ne demek istiyorsun?

– Kehanetini hatırlıyor musun?

– Yapmak istediklerini başaracağını söylediğini hatırlıyor musun? Hatırlıyorsun değil mi? Gördüğün gibi, her ne kadar üstünden iki gün geçse de ve bu iki gün bana iki asır gibi gelse de, benim hafızam yerinde. Ah! Hayatta öyle günler vardır ki, gece olunca birden çizgiler oluşur, dedi ve gözleri doldu.

Kardeşi aniden, "Garcia canımı sıkıyorsun," dedi.

– Canını mı sıkıyorum? Bak isteklerin gerçekleşti, kehanet gerçekleşti, ama unutma, kıskançlığın ve öfkenin sıkıntısının ruhunu yıpratacağını söylemişti.

"Kanınla vefa bulacağımı ve bir cinayetin yaşama sevincim olacağını söylediğini unuttun mu? Söylediklerini unuttun mu? Bak! Kehanet gerçekleşiyor! İki günden beri gözyaşımın izini görüyor musun? Dökülen saçlarımı görüyor musun? Yanağımdaki kırmızı izleri, sesimin nasıl zayıf ve kırık olduğunu görüyor musun? Öfkeden saçlarımı yoldum, yüzümü tırnakladım, çaresizlikten ve öfkemden geceleri haykırdım." Hıçkırarak ağlıyordu ve damarlarındaki kan fışkıracakmış gibiydi. Kardinal korktu ve kalktı.

– Garcia, aklını kaçırmışsın, dedi.

– Aklımı mı kaçırdım? Evet! Delirdim, belki de katil olacağım! Dinle, Papa'nın atadığı Monsenyör Kardinal François, bu korkunç şey; ölümüne bir düelloydu, ama hikâyesiyle ürperten aykırı bir düelloydu. Şimdiye dek, hep sen öndeydin, toplum seni korudu, her şey güzel ve doğruydu, hayatımı mahvettin, şimdi seni boğazlıyorum, dedi.

Elinin tersiyle onu devirdi ve kılıcını göğsüne dayadı.

Titreyen bir sesle, "Ah! Affet Garcia, ben sana ne yaptım?" dedi François,

– Bana ne mi yaptın? Al sana! dedi ve suratına tükürdü.

– Hakaretini hakaretle, aşağlamanı aşağlamayla yanıtlıyorum, sen Kardinalsin, ben de senin Kardinallik şerefine hakaret ediyorum. Yakışıklı, güçlü ve kuvvetlisin, gücüne güzelliğine ve kuvvetine hakaret ediyorum. Seni altıma aldım, dizimin altındayken korkudan titriyorsun. Ah! Titriyor musun? Titre o zaman, acı çek, benim titreyip acı çektiğim gibi.

Haksızlığın insanı vahşi bir hayvana dönüştürdüğünde şeytana benzediğini bilmiyordun, sen ki bilgeliğinle çok övünürdün. Yaşadığını görmek bana acı çektiriyor, al sana!

Yaprakların arasından çıkan keskin ses baykuşları yuvalarından kaçırdı. Garcia atına binip dörtnala gitti, dantel yakasında kan izleri vardı. Floransa sakinleri, sokakta kandillerle geçen atlıların ve atların muazzam sesiyle gece yarısında uyandılar. Gelen, avdan dönen Monsenyör Düktü. Onu, bir döşeği sessizce taşıyan dört hizmetçi izliyordu, fark edilmeden geçmek istiyor gibiydiler, çünkü parmak uçunda yürüyorlardı. Onların yanında, üstleri gibi görünen, bir adam vardi, üzgündü, mantosuna gömülmüştü, başını öne eğip gözyaşını tutmaya çalışıyor gibiydi. Dükün şatosuna gelince, avcılara koşan bir kadın Kardinal'i sordu, döşeği görünce kocası düke sordu:

– İçinde ne var?

Mantolu adam Garcia'ya sert ve soğuk bir bakış attı ve bir an tereddüt edip duyulması güç bir tonla, "Bir ceset," dedi.

V

Daire yarı aydınlıktı, iyice kapalı olan perdelerden sadece tatlı ve huzurlu bir ışık sızıyordu. Bir adam, dairenin içinde bir oraya bir buraya yürüyordu. Ruhunu

derinden sarsan düşüncelere sahip biri gibi duran bir yaşlıydı, masasına gidip tiksinerek incelediği kılıcı aldı. Arada bir, çevresinde kara sineklerin uçuştuğu, siyah büyük perdeyle çevrili odaya giriyordu. Bu oda serindi, hatta burada nemli ve tuhaf bir kokuyu anımsatan ölümle ilgili bir şey hissediliyordu. Sonunda aniden durdu ve öfkeden tepindi. "Evet, adalet yerini bulsun! Bu şart, haklı olanın kanı bize intikamı haykırıyor. O zaman intikamı alınmalı!" Hizmetçilerden birine Garcia'yı çağırmasını emretti. Dudakları, havale geçiren birininki gibi bembeyaz ve kırışıktı. Garcia az sonra geldi, arkaya taradığı siyah saçları, Tanrı'nın lanetini gösterir gibi, soluk alnını ortaya çıkarıyordu. Girerken, "Beni istemişsiniz baba?" dedi.

– Evet, takımlarını giymişsin bile! Üstünü değiştirmişsin, bunlar dünkü kıyafetlerin değil. Siyah kıyafette lekeler görülüyor değil mi Garcia? Parmakların nemli, aman, ellerini iyice yıkadın değil mi? Saçlarına parfüm mü sürdün?

– Baba bu soruları niçin soruyorsunuz?

– Niçin mi? Ah Garcia, oğlum! Av onurum için asil bir zevk değil midir? Ama bazen avlanacak hayvan unutulur, onu toplamak için yeterince hoşgörülü biri olmadığında... dedi ve kılıcını alarak Garcia'yı odanın köşesinde getirip perdeyi sol eliyle açtı, gözünü çevirip:

– Bak ve izle!!!

Yatakta uzanan ceset çıplaktı, hâlâ yaralarında kan toplanmıştı. Yüzü korkunç bir şekilde kasılmıştı, gözleri açık ve Garcia'ya doğru bakıyordu. Cesedin bu cansız ve donuk bakışını görünce, dişleri titredi. Ağzı aralıktı, karasinekler dişlerinin üstünde vızıldıyordu. Birkaç karasinek yanağındaki kana yapışıp kalmıştı. Teni mosmor, tırnakları bembeyaz, kolları ve dizleri yara içindeydi. Garcia korkudan ve şaşkın-

lıktan donakaldı. Kardinal'in cesedi gibi, kaskatı kesilip dizlerinin üstüne çöktü. Havada uğuldayan bir şey vardı, tavanın altında, ağır bir bedenin yere düşmesi ve cehennemi andıran bir inleme duyuldu.

VI

Floransa yasa boğulmuştu, çocukları vebadan ölüyordu, bir aydan beri şehirde veba salgını vardı ve gitgide büyüyordu. Halk, can verirken ve cinnet geçirirken dine küfredip Tanrı'ya ve elçilerine lanet okuyordu. İnsanların ölüm döşeğinde geride kalanlara söyledikleri tek şey lanet okumaktı. İnsanlar başına geleceklerinden emin olunca, mücadelesinde güle-rek, kötülüğün çamuruna yuvarlanıyordu. Hayatta öyle derin acı, çaresizlik ve uğursuzluk vardır ki, acı çektirene hakaret etme zevkine varmak için onu terk ederiz, insanlık şerefini aşağılayarak bir tiyatro maskesi gibi fırlatırız, bu mücadelede en pis şeye, kötülüklerin en aşağılığına kendimizi teslim ederiz ve müziğin sesiyle, içerek son nefesimizi veririz. Bunlar, idam öncesi sarhoşluğudur. İnsan onurundan, varlığından söz ederken felsefeciler insanı o an düşünmelidir. Çaresizlik çığlıkları, saçma dualar ve dilekler arasında boğulan Floransa'nın dikkatinin odaklandığı önemli bir olay olmuştu: Son kentsoylunun son uşağını bile bağışlamayan felaket ve Cosme Medici'nin iki oğlunun ölümü.

O gün, cenaze hazırlıkları yapılıyordu ve toprağa verilecek olan iki asilzadeyi izleme zevkine varmak için, halk bir an için yatağından kalktı, tutmayan elleriyle, kan ter içinde pencereye çıktı. Acılı cenaze alayı, Floransa'nın içinden geçti. Garcia'nın ve François'nın bedenleri, siyah katırların çektiği sedyelerin üstüne serilmişti. Her şey sakin ve huzurluydu, katırla-

rın zemindeki ağır adımları, en ufak harekette gıcırdayan sedye sesi ve iki cesedin çevresinde inleyen cenaze şarkıları duyuluyordu sadece. Ve uzakta bir yerde, keskin madeni sesiyle inleyen yas çanı duyuluyordu.

Doktor Roderigo, Bellamonte Dükü ve Salfieri Kontu sedyelerin yanında yürüyordu. Salfieri Kontu, doktora dönerek:

– Bu nasıl olur? Vebadan ölen birinin böyle derin yaraları olması mümkün müdür? dedi. Ve ona Garcia'nın yaralarını gösterdi.

– Evet... Bazen... Bunlar hacamat şişesinin izleridir, diye yanıtladı

Ve cenaze şarkılarıyla inleyen çanların sesi duyuluyordu.

Bitti.

Çünkü ahlak dersi herkese gereklidir.

BİBLİOMANYA
[KİTAP SAPLANTISI]

Eskiden, Barselona'nın dar ve güneşsiz sokaklarının birinde, Hoffman'ın Masalları'ndaki gibi, alnı soluk, donuk gözlü, garip ve şeytani biri yaşardı. Bu kişi kitapçı Giacomo'ydu.

Otuz yaşında olmasına karşın yaşlı ve yıpranmış birine benziyordu, uzun boyluydu ancak yaşlı biri gibi iki büklümdü, saçları uzun ancak beyazdı, elleri büyük ve damarlı, kuru ve kırışıktı, kıyafeti sefil ve paramparçaydı, sakar ve sıkıntılı bir hali vardı, yüzü solgun, hüzünlü, çirkin hatta anlamsızdı.

İlginç ve ender kitapların satıldığı açık artırma günleri dışında sokaklarda nadiren görünürdü.

O zamanlar bu adam o saçma, gülünç ve tasasız kişi değildi, gözleri canlıydı, koşar, yürür, tepinirdi; neşesini, endişesini, sıkıtılarını, acılarını tutmakta zorluk çekerdi; evine soluk soluğa döner, dili damağına yapışmış bir şekilde sevdiği kitabı alır, gözüyle takip eder, ona bakar ve cimrinin hazinesini sevdiği

gibi, babanın kızını sevdiği gibi, kralın tacını sevdiği gibi severdi.

Bu adam kitapçılar ve eskiciler dışında kimseyle konuşmazdı; ketum ve hayalperestti, karamsar ve hüzünlü biriydi.

Bir tek düşüncesi, sevdası ve tutkusu vardı: O da kitaplardı ve onu içten içe yakan bu sevda, bu tutku, günlerini alır, adeta varlığını yutardı.

Gece olunca komşuları, kitapçı dükkânının camlarının ardından titreyen, sonra da ilerleyip uzaklaşan, ardından da bazen sönen bir ışığı sık sık görürdü. O zaman, kapıların çaldığını, sönen mumu tekrar yakan Giacomo'yu duyarlardı.

Bu ateşli gecelerini kitaplarıyla geçirirdi o. Mağazalarda koşar, mutlu ve neşeli bir halde kütüphanesinin bölmelerinden geçer ve saçları darmadağın, gözleri parlak ve sabit bir şekilde dururdu, rafların ahşabına dokunduğunda elleri titrerdi. Raflar sıcak ve nemliydi.

Bir kitabı alır, sayfalanı çevirir, kâğıda dokunur, simleri, kapağını, harfleri, mürekkepi, kıvrımlarını ve "son" sözcüğü için düzenlenen resimleri incelerdi. Sonra da yerini değiştirir, daha yüksek bir rafa koyardı, şeklini ve başlığını saatler boyunca izlerdi.

Sonra da elyazmalarına doğru giderdi, çünkü onlar en sevdiği evlatlarıydı, bir tanesini, en eskisini, en kullanılmışını, en pisini alır, parşömenini sevgi ve mutlulukla izler, kutsal ve dağılan tozunu koklardı, mutlulukla ve gururla koklardı; dudaklarında bir tebessüm oluşurdu.

Bu adam çok mutluydu, edebi ve ahlaki değerini güçlükle anladığı bu bilimin içinde olabildiğine mutluydu. Bu kitapların arasında otururken ne mutluydu.

Gözlerini simli harflerin, kullanılmış sayfalarında, solmuş parşömenin üzerinde gezdirirdi.

Körün ışığı sevdiği gibi, bilimi seviyordu. Yo! Sevdiği bilim değildi, onun şeklini ve ifadesini seviyordu; bir kitabı, kitap olduğu için seviyordu. Kokusunu, şeklini, başlığını seviyordu.

Bir elyazmasında sevdiği şey, okunamayan eski tarihi, garip ve tuhaf gotik harfleri, resme yüklenen ağır yaldızlardı. Tatlı ve rutubetli kokusunu zevkle kokladığı tozu, tozla kaplı sayfaları, kurdelenin üstünde, fıskiyeye dayanan, mezar taşına işlenen ya da sepette duran altın elmalar ve mavi buketler arasında duran iki melekle çevrili güzelim son sözcüğünü severdi.

Bu tutku onu tamamen yutmuştu, neredeyse yemek yemiyordu, uyumuyordu, ancak gece gündüz sabit düşüncesinin hayalini kuruyordu.

Kraliyet Kütüphanesi'nin ne kadar güzel olduğunu, yüceliğini hayal ediyordu, bir kralınki gibi, büyük bir kütüphane yaptırmayı düşlüyordu.

Rahat nefes aldığına göre, gururlu ve güçlüydü; bakışı kitapların arasında kaybolduğu, gözleri engin bölmelerde daldığında etrafında yine kitaplar vardı! Başını eğdiğinde yine kitaplar! Sağında solunda yine kitaplar vardı!

Barselona'da garip ve şeytani bir adam olarak biliniyordu, bir bilim adamı ya da bir cadı sanıyorlardı onu.

Alnı o kadar katı ve soluktu ki, kimse onunla konuşmaya cesaret edemiyordu. Bir çocuğa zarar vermemek için asla ona dokumamasına ve dilenmemesine rağmen kötü ve hain bir havası vardı.

Kitapları için bütün parasını, varlıklarını, tüm heyecanlarını saklıyordu, rahip gibi olmuştu ve onlar için Tanrı'yı terk etmişti.

Daha sonraları, insanların Tanrı'dan sonra en değer verdikleri şeyi: Parayı kitapları için, feda etmişti, kitapları için paradan sonra en çok değer verilen şeyi: Ruhunu vermişti.

Özelikle son zamanlar, uykusuz geceleri daha uzun sürüyordu, kitaplarının yanında duran lambası daha geç saatlerde yanar görülüyordu, yeni bir hazinesi vardı, bir elyazmasıydı. Bir sabah, Salamankalı genç bir öğrenci dükkânına girmişti; zengin gibi görünüyordu, çünkü iki uşağı ve katırı Giacomo'nun kapısının önünde bekliyordu. Öğrencinin, kırmızı kadife başlığı vardı, parmağında yüzükler parıldıyordu.

Güzel kıyafetli ve sırmalı kollu üniforma giymiş hizmetçilerinin bilgisiz ve kendi beğenmiş bir havası yoktu.

Yo, bu adam bir bilim adamıydı, zengin bir bilimadamı. Yani Paris'te akaju bir masanın üstünde yazan, yaldızlı ciltli kitapları, işlemeli terlikleri olan, Çin'e merak duyan, robdöşambrlı, altın saatli, halısının üstünde kedisi olan ya da etrafında mısralarını okuduğu, aslında onu budala bulmalarına rağmen, "Ne kadar akıllısınız," diyen birkaç kadını olan bir adamdı.

Bu beyin davranışları çok nazikti, içeri girerken kitapçıyı selamladı, büyük bir reverans yaptı ve yumuşak bir ses tonuyla: "Üstat," dedi.

– Sizde hiç elyazması var mı? Kitapçı sıkılıp ağzında bir şeyler geveleyerek,

– Aman beyim, bunu bunu da nereden çıkardınız?

– Hiçbir yerden sadece, vardır diye düşündüm, dedi.

Kitapçının masasına gülümseyerek şıngırdattığı altın kesesini bıraktı.

– Beyim, dedi Giacomo, doğrudur, bende bir elyazması var, ama satılık değil, onları saklıyorum.

– Niçin, onlarla ne yapıyorsun?

– Beyim, dedi, öfkesinden kıpkırmızı olmuştu. Onları ne mi yapıyorum? Yo, siz bir elyazmasının ne olduğuru bilmiyorsunuz!

– Affedersiniz, Giacomo üstat, ben anlarım ve bunu kanıtlamak için de, sizde 'la chronique de Turquie' olduğunu söylüyorum.

– Bende mi? Yo, beyim, size yanlış bilgi vermişler.

– Hayır Giacomo, diyerek beyefendi yanıt verdi, merak etmeyin, onu sizden çalmak gibi bir niyetim yok, sizden onu satın almak istiyorum.

– Asla!

– Yoo, siz onu bana satarsınız, diye öğrenci yanıtladı. Çünkü sizde olduğunu biliyorum, Ricciami'nin ölümünde, satılmıştı.

– Evet beyim, elyazması bende. Bu benim hazinem, hayatım. Onu benden koparamazsınız Dinleyin! Size bir sır vereyim:

Baptisto, var ya, kraliyet meydanında yaşayan Baptisto, benim rakibim ve düşmanımdır, o buna sahip değil, bense sahibim.

– Ne kadar istiyorsunuz?

Giacomo uzunca duraksayıp gururlu bir edayla:

– İki yüz altın diye yanıtladı. Buradan gideceksiniz, çok pahalı ve daha düşük bir fiyata da satmam der gibi genç adama zafer dolu bir edayla baktı

– İşte size üç yüz altın, dedi genç adam. Giacomo'nun rengi attı, neredeyse bayılacaktı.

– Üç yüz altın mı? diye tekrarladı, beyim ben bir deliyim, dört yüz altına bile onu satmam, dedi.

Öğrenci gülmeye başladı ve elini cebine sokup, iki tane kese daha çıkardı.

– Evet Giacomo, işte sana beş yüz altın. Eee, onu satmak istemiyor musun Giacomo? Ona nasıl olsa sahip olurum, hatta bugün, şimdi sahip olurum, o bana gerekli, dedi.

Aşk öpücüğüyle verilen bir yüzüğü satmam gerekse bile, elmaslarla kaplı kılıcımı, malikânelerimi saraylarımı, ruhumu satmam gerekse bile bu kitaba sa-

hip olmalıyım, her ne pahasına olursa olsun, sekiz gün sonra Salamanka'da tezimi savunacağım, doktor olmam için bana bu kitap gerekli; din adamı olmam için doktor, alnımda papalık başlığı olması için omuzlarımda lâl gerekli.

Giacomo ona yaklaşıp anlayabilen tek adammış gibi, hayranlık ve saygıyla baktı.

– Dinle Giacomo, diye adam yine sözünü kesti, sana zenginlik ve mutluluk getirecek bir sır vereceğim: Burada bir adam var, bu adam Araplar'ın orda yaşar, onda bir kitap var.

Giacomo sevinç çığlıkları atarak, "Adı 'Mystère de saint Michel' mi?" dedi.

– Teşekkür ederim, hayatımı kurtardınız.

– Çabuk! Chronique de Turquie'yi ver bana.

Giacomo bir rafa doğru koştu, rafa gelince, birdenbire durup benzi attı, şaşkın bir havayla:

– Ama beyim, bende yok dedi

– Ah Giacomo, yaptığın oyunlar çok basit, bakışların sözlerin aksini söylüyor.

– Beyim, yemin ederim ki bende değil.

– Ama sen yaşlı bir delisin Giacomo, al işte sana altı yüz altın.

Giacomo elyazmasını aldı ve genç adama verdi.

Genç adam gülerek uzaklaşırken, "Ona özen gösterin," dedi. Genç adam katırına binerken uşaklarına:

– Çalıştığınız adamın deli olduğunu biliyorsunuz, ama o, bir aptalı kandırdı. dedi.

"Koca bir aptal!" diye tekrarladı, "Benim Papa olacağıma inandı!"

Giacomo'ysa, hüzünlü ve umutsuz bir şekilde kalakaldı, dükkânının camlarına ateş gibi yanan alnını dayayarak öfkesinden ağlayarak, onca özen gösterdiği, onca duygu beslediği şeyi, elyazmasının beyin kaba uşaklarınca taşınmasını güçlükle izledi.

– Ah! Lanet olsun! Şeytanın adamı! Dünyada en çok sevdiğim şeyi benden çalan sana yüz kere lanet olsun!

Ah, şimdi yaşayamam ben! Beni kandırdığını biliyorum, insaf, beni kandırdın. Eğer öyleyse; aah, öcümü alacağım. Bir an önce Araplar'ın oraya gideyim. Ya adam elimdeki paradan daha çoğunu isterse? Ne yapacağım. O zaman? Ah, ölürüm!

Öğrencinin masanın üstüne koyduğu parayı alıp koşarak çıktı.

Sokaklardan geçenleri, çevresindekileri hiç görmüyordu; çözümünü anlayamadığı bir hayalin karşısındaymış gibi, önündeki her şey geçiyordu.

Ne geçenlerin yürüyüşünü, ne de tekerleklerin zemindeki seslerini duyuyordu; ne düşünüyor, ne de hayal ediyordu, gözü bir tek şeyi görüyordu: Kitapları.

Mystère de St-Michel'i düşünüyordu, hayalinde onu canlandırmaya çalışıyordu: Bir parşömen ve genişli inceli altın harflerle süslü sayfalarının sayısını tahmin etmeye çalışıyordu, kalbi şiddetli bir şekilde çarpıyordu.

Sonunda geldi.

Öğrenci onu kardırmamıştı!

Ona yakın kitap, delik deşik eski bir İran halısının üstünde duruyordu. Yanlarında duran kitaplar gibi, güneşte yatıp horlayan adamla konuşmadan, Giacomo dizlerinin üstüne çöktü, kitapların kapağını endişeli ve evhamlı bir gözle taradı ve bağırarak kitapçıyı kaldırıp,

– Arkadaşım, sizde 'Mystère de St-Michel' yok mu? diye sordu. Tüccar gözlerini açınca, Ne? dedi. Bende olan bir kitaptan mı söz ediyorsunuz? Bakın işte!

Giacomo, ayağıyla vurarak, aptal, dedi, bunların dışında kitap var mı?

– Var, işte burdalar! deyip, iplerle tutturulmuş küçük bir paketi gösterdi. Giacomo bağları koparıp bir saniyede başlıklarını okudu.

– Lanet olsun! dedi, bunlar değil. Onu satmış olmayasın? Eğer sendeyse onu bana ver, yüz altın, iki yüz, ne istersen veririm, dedi. Kitapçı şaşırmış bir şekilde ona baktı:

– Yoksa Oviedo Katedrali'nin papazına dün 8 paraya verdiğim küçük kitaptan mı söz ediyorsunuz? dedi.

– Kitabın adını hatırlıyor musun?

– Hayır.

– 'Mystère de St-Michel' miydi acaba?

– Evet, oydu!

Giacomo birkaç adım geri çekildi ve saplantısının karşısına çıkmasından yorulmuş biri gibi, tozun arasına düştü.

Kendine geldiğinde, akşam olmuştu ve ufukta, kızaran güneş batmak üzereydi. Kalkıp, hasta ve umutsuz bir şekilde evine geri döndü.

Sekiz gün sonra bile Giacomo hayal kırıklığını unutmamıştı, yarası hâlâ tazeydi, üç günden beri gözüne uyku girmemişti çünkü o gün, ülkede tek bir nüshası olan, İspanya'da basılan ilk kitabın satılacağı gündü. Uzun zamandan beri ona sahip olmak istiyordu, hatta sahibinin öldüğünü öğrendiği gün mutlu bile olmuştu.

Ama bir endişe ruhuru daraltıyordu: Baptisto onu satın alabilirdi. Ki Batisto bir süreden beri ondan müşterilerini çekiyordu, bu onu pek ilgilendirmiyordu, ama bir sanatçı hıncıyla ününden nefret ettiği Baptisto, eski ve nadir olan her şeyi alıyordu.

Ona yük olan bu adam, açık artırmada, elyazmalarının yer aldığı her yerde duran adam istediğini elde ediyordu.

Kaç kez, zavallı keşiş, gurur ve hırs dolu rüyalarında Baptisto'nun upuzun elinin, tıpkı satış günlerinde olduğu gibi kalabalığın arasından ona yaklaşıp bunca zaman hayalini kurduğu ve bunca sevgi ve bencillikle istediği hazineyi ondan aldığını görmüştü! Kaç kez de, ne paranın ne de sabrin yapabileceğini elde etmek için suç işlemeye meyil duymuştu. Ama bu düsünceyi kalbine gömmüştü. Dikkatini bu adama güttüğü nefretten uzaklaştırmaya özen gösterip kitaplarının üzerine uykuya dalmıştı. Sabah olur olmaz satışın gerçekleşeceği evin önünde olmuştu, memurdan, halktan ve güneşten önce ordaydı. Kapıların açılmasıyla merdivene koşturmuştu, salona çıkıp bu kitabı sormuştu, ona kitabı göstermişlerdi, bu bile bir mutluluk kaynağıydı!

Böyle güzelini hiç görmemişti ve hiçbir kitabı böylesine sevmemişti. Bu kitap, Yunanca yorumlu bir Latin İnciliydi. Ona baktı, diğerlerinden çok ona hayranlıkla baktı ve acı acı gülerek parmaklarıyla kavrayıp sıktı, tıpkı açlıktan ölmek üzereyken insanın altın bulması gibi. Hiçbir zaman bir şeyi böylesine istediği olmamıştı, ne pahasına olursa olsun, kitaplarını, elyazmalarını, altı yüz altınını verme pahasına bu kitabı elde etmek istiyordu. Bu kitaba sahip olmak için her şeyi satmak ve sahip olduğu kitabı tüm İspanya'ya, krallara, bilim adamlarına, Baptisto'ya aşağılayarak ve gülerek göstermek istiyordu. Benim! Bu kitap benim olmalı! Hayatım boyunca onu ellerimin arasında tutmak, onun dokunduğu gibi dokunmak, hissettiği gibi hissetmek, ona baktığı gibi sahip olmak istedi. Sonunda satış vakti geldi, Baptisto da oradaydı, yüzü sakindi, huzurluydu. Sıra kitaba geldi, Giacomo önce yirmi altın teklif etti, Baptisto sustu ve İncil'e bakmadı. Keşiş ucuza mal olan kitabı tam almak üzere elini uzatır uzatmaz Baptisto: Kırk, dedi.

Giacomo düşmanına korkuyla baktı ve tüm gücüyle bağırarak, "Elli," dedi.

Baptisto, "Altmış!" diye yanıtladı.

– Yüz!

– Dört yüz!

Üzüntüsüne rağmen rakibi, "Beş yüz!" diye ekledi.

Sabırsızlıktan ve öfkeden tepinirken Baptisto alaycı ve kötü niyetli bir sükûnet içindeydi, satış memuru üç kez, beş yüzü tekrarlar ve Giacomo'nun içi giderken, bir adamın dudakları arasından bayılmasına neden olan bir söz çıktı, Kraliyet Meydanı'nın kitapçısı, "Altı yüz," demişti. Satış memuru dört kez altı yüz'ü tekrarladı ve etraftan hiçbir ses gelmedi. Sadece elleri titreyen, Dante'nin lanetlilerin gülüşü gibi acı acı gülen bir adamın sesi duyuluyordu. Başını eğdi, ellerini göğsüne dayadı, elini çektiğinde ıslak ve sıcaktı çünkü canını tırnaklarının ucunda hissediyordu. Kitap elden ele Baptisto'ya ulaştırılırken Giacomo'nun önünden geçti, geçerken kitabın kokusunu hissetti ve gözlerinin önünde, gülerek onu alan ve zevkle sayfalarını açan adamı gördü. O anda yüzünü gizlemek için başını eğmişti keşiş, çünkü ağlıyordu. Dönerken sokakta ağır adımlarla ve bin bir güçlükle yürüyordu, yüzü garipti ve affallamıştı, sarhoş bir adam gibiydi, çünkü sallanarak yürüyor, gözleri baygın ve kırmızıydı ve alnından ter akıyordu, şenlikte içkiyi fazla kaçıran biri gibi, ağzında bir şeyler geveliyordu. Bilinci yerinde değildi, vücudunun herhangi bir yerinde amaçsızca dolaşan aklı, titriyor, ağırlaşıyor gibiydi. Başı kurşun gibi ağırlaşmıştı, alnı ateş gibi yanıyordu. Evet hissettiklerinden dolayı sersemleşmişti, günler onu yormuştu, varoluş onu yıpratmıştı.

O gün pazardı, insanlar konuşarak, şarkı söyleyerek sokaklarda geziniyordu. Zavallı keşiş onların ko-

nuşmalarını dinledi, yoldayken birkaç konuşmaya kulak verdi, ancak bunlar hep aynı konuşmalar, aynı tınılar ve aynı uğultuydu. Beyninin içinde vızıldayan ve onu düşündüren şey aynı gürültü ve tuhaf melodiydi.

Adamın biri diğerine, "Aklıma gelmişken, yatağında boğulmuş olarak bulunan zavallı Oviedo Papazı olayını duydun mu?" diye sordu.

Giacomo akşam hava almak için kapıya çıkan kadınların, önünden geçerken konuşmalarını duydu:

– Martha, Salamanka'dan gelen zengin var ya, hani birkaç gün önce buraya gelmişti, güzel ve süslü, siyah bir katırı vardı hani, bu sabah kilisede onun öldüğünü söylediler, zavallı genç adam!

– Ölmüş mü?

– Evet canım, diye yanıtladı diğeri. Burda, Saint Pierre Hanı'nda ölmüş, önce başı ağrıyormuş, sonra da ateşi çıkmış ve dört gün sonra toprağa vermişler.

Giacomo buna benzer başka konuşmalar da duymuştu, hatırlayınca içi titredi, yüzünde vahşi bir gülümseme oluştu. Keşiş yorgun ve hasta bir şekilde evine döndü, çalışma masasının yanına, yere yattı ve uykuya daldı. Göğsü sıkışmıştı, boğazından kırık ve boş bir ses çıkmıştı. Ateşler içinde uyandı, korkunç bir kâbus yüzünden bütün gücü tükenmişti. Sonra da gece oldu, yandaki kilisenin çanı saat on biri çaldı.

Giacomo, "Yangın var, yangın var!" sesleri duydu. Camları açtı, sokağa çıktı ve çatılardan yükselen alevlerle karşılaştı. Evine dönüp dükkânına gitmek için yağ lambasını alırken "Yangın, Kraliyet Meydanı'nda, Baptisto'nun yeri yanıyor!" diye bağırarak koşan adamların sesini duydu.

Keşiş titredi, yüreğinin derinliklerinden gelen bir kahkaha attı kalabalığa doğru, kitapçının yerine gitti.

Ev yanıyordu, rüzgâr estiğinde, alevler korkunç bir şekilde alazlanıyor İspanya'nın güzelim mavi göğünde yükseliyordu. Hareketli ve telaşlı Barselona'nın tepesinde gökyüzü dalgalanıyordu, tıpkı gözyaşının üstünde dalgalanan bir mendil gibi. İlerde, çaresizce saçlarını yolan, Tanrı'ya lanet ederek yerde yuvarlanan, öfke çığlıkları atan yarı çıplak bir adam görünüyordu. Bu adam, Baptisto'ydu. Keşiş, onun çaresizliğini ve çığlıklarını, kanatlarını kopardığı kelebeğin can çekişmesini zevkle izleyen acımasız bir çocuğun ifadesiyle, huzur içinde, vahşi bir şekilde gülümseyerek izliyordu. Yüksekteki bir dairede birkaç kâğıt topunun alev aldığını gördü. Giacomo bir merdiven kapıp isli ve yanan duvara yasladı. Merdivenin sallanmasına rağmen Giacomo koşarak basamakları çıktı ve pencereye ulaştı. Lanet olsun! Bunlar ne yazık ki birkaç değersiz eski kitaptı. İki seçenek vardı, ya alevlerin arasına atılmak ya da ahşabı ısınmaya başlayan merdivenden inmek gerekiyordu. Giacomo içeriye girdi, vazgeçmedi, ilerledi. Birçok odadan geçti, adım attıkça döşemeler sallanıyordu, yaklaşınca kapılar düşüyor, tepesindekiler sallanıyordu. Soluk soluğa ve öfkelenerek yangının tam ortasına koşturuyordu. Bu kitaba sahip olmalıydı! Ya ona sahip olacak ya da ölecekti! Nereye gittiğini bilmeksizin koşturuyordu, sonunda, sağlam bir kapının önüne geldi, onu tekmeleyip kırdı, karşısına karanlık ve basık bir daire çıktı. El yordamıyla birkaç kitap buldu, birine dokunup odanın dışına götürdü. Bu oydu! 'Le Mystere de Saint Michel'di! Çılgına dönen biri gibi çıktı daireden, boşlukların üstünden atladı, alevlerin arasından uçar gibi atladı, ancak duvara yasladığı merdiveni yerinde bulamadı. Bir pencereye vardı, dışarıya çıkıp elleriyle ve ayaklarıyla çıkıntılara tutunarak indi.

Giysileri tutuşmaya başlamıştı, sokağa varınca alevleri söndürmek için su oluğuna yuvarlandı.

Birkaç ay sonra, kitapçı Giacomo hakkında, garip olması dışındaki söylentiler sona erdi. İnsanların çoğu onu sokakta görünce gülüyordu, çünkü onun tutkularını ve takıntılarını anlamıyorlardı. O sıralarda İspanya'nın gündeminde daha önemli ve ciddi şeyler vardı. Kötü bir cin ülkenin üstüne çökmüş gibiydi, her gün yeni cinayetler ve suçlar işleniyordu, bunları sanki gizli ve görünmez bir el işliyormuş gibiydi. Sanki her hanenin tepesinde düşmeye hazır bir hançer duruyor gibiydi, aileler bıçak sırtındaydı. Yaralarından kan akmadan, bir iz bırakmaksızın insanlar kayboluyor, yolculuğa çıkıp geri dönmüyorlardı. Bu korkunç felakette kimin parmağı olduğu bilinmiyordu. Bir felaketi başkalarına mal etmek, mutluluğuysa kendine mal etmek gerekiyordu. Aslında hayatta öyle kötü günler, insanların yaşadığı öyle karanlık anlar vardı ki, kimin lanetleneceğini bilmeden, göğe doğru haykırılır, böyle uğursuz günlerde insanlar kadere inanırdı. Aslında, aceleci ve faal polisler bu olayların failini bulmaya çalışıyordu. Muhbirler bütün evlere girip bütün konuşmaları dinledi, bütün bağrışmalara dikkatini verdi, herkesin gözünün içine baktı, ancak bir şey bulamadı. Savcılık bütün mektupları açıp okumuştu, mühürleri kırmıştı, köşe bucak aramasına rağmen hiçbir şey bulamamıştı. Oysa günün birinde Barselona sakinleri, cinayetlerin faili olduğu düşünülen kişinin alacağı idam cezasını izlemek için, yastan çıkıp mahkeme salonuna gitti. İnsanlar, gözyaşlarını sinirli gülümsemelerde gizliyordu, acı çekerken ağlamanın, bencil bir teselli olacağı ve gözyaşlarını saklaları gerektiğini düşünüyordu. Zavallı Giacomo sakin ve huzurluydu, Baptisto'nun evini ateşe vermekle, İncil'ini çalmakla ve bilmem kaç tane suçla suçlan-

mıştı. O da, hırsızların ve katillerin oturduğu yerde oturuyordu, sadece kitaplarını düşünen dürüst kitapsever cinayet meselelerine karışmıştı. Mahkeme salonu insan kaynıyordu, sonunda yargıç kalkıp kararını okudu, kararı uzun ve karmaşıktı, yorumlardan ve bazı göndermelerden dolayı asıl konu neredeyse fark edilmiyordu.

Yargıç, Giacomo'nun evinde Baptisto'ya ait olan İncil'in bulunduğunu, bu İncil'in İspanya'da başka sureti olmadığını ve bu değerli ve ender kitaba sahip olmak için Giacomo'nun Baptisto'nun evini ateşe vermiş olabileceğini açıkladı. Soluk soluğa kalan yargıç susup oturdu. Keşiş hâlâ sakin ve huzurluydu, ona hakaret eden kalabalığa gözleriyle bile bir karşılık vermedi. Avukatı kalktı, uzun uzun konuştu, konuşması güzeldi, sonunda dinleyicileri etkilediğini sandı. Cübbesininden bir kitabı çıkardı, kitabı açıp herkese gösterdi, gösterdiği kitap bu İncil'in başka bir örneğiydi. Giacomo çığlık attı ve saçlarını yolarak yerine düştü. Çok önemli bir andı çünkü suçlunun söz alması bekleniyordu. Ancak onun ağzından bir şey çıkmadı. Sonunda yerine oturup, uykudan yeni uyanan biri gibi yargıca ve avukatına baktı.

Baptisto'nun evini yakıp yakmadığı sorulduğunda

– Ne yazık ki hayır! diye yanıtladı.

– Hayır mı?

– Beni mahkûm edecek misiniz? Ne olur beni mahkûm edin! Artık hayat bana bir yük oldu! Avukatım size yalan söyledi, ne olur ona inanmayın, beni mahkûm edin, Don Bernardo'yu ben öldürdüm, papazı ben öldürdüm, kitabı ben çaldım, İspanya'da başka örneği olmayan kitabı ben çaldım, bu kitabın başka sureti yoktur! Beyler, idam edin beni, ben sefil biriyim.

Avukatı İncil'i göstererek ona yaklaştı:

– Ben sizi kurtarabilirdim, kitaba bakınız, dedi.

Giacomo kitabı alıp inceledi,

– Ah! İspanya'da tek olduğunu sanıyordum. Lütfen beni kandırdığınızı söyleyin! Lanet olsun! dedi ve bayılıp düştü.

Yargıçlar döndü ve idam kararını açıkladılar. Giacomo bu kararı duyunca ürkmedi, hatta daha sakin ve rahatlamış gibi duruyordu. Ona, Papa'dan bağışlamasını istemesi durumunda belki affedilebileceğini söylediler. Ancak bunu istemedi, sadece, kitaplarının İspanya'da en çok kitaba sahip olan kişiye verilmesini istedi. Sonra insanlar salonu boşaltınca, avukattan kitabı ödünç vermesini rica etti. Avukat kitabı verdi. Giacomo büyük bir aşkla kitabı aldı, sayfalarına bakıp gözyaşı döktü ve birkaç sayfasını yırtıp savunucusuna fırlatarak:

– Sayın Avukat! Yalan söylediniz! İspanya'da tek olduğunu söylemiştim! dedi.

Öfke ve Güçsüzlük

Hassas İnsanlar ve Sofu Ruhlar İçin Sakıncalı Bir Öykü

Tanrı, yalnızca dünyayı anlatmak için, düşlenen bir sözcüktür.
(A. de Lamartine).

Mussen Köyü, sükünet ve huzur içinde uykuya dalmıştı. Birbirinin ardından usulca sönen ışıkların arasında, köyün doktoru Ohmlin Bey'in camları hâlâ ışıl ışıldı. Küçük kilisenin çanı gece yarısını yeni çalmıştı, bardaktan boşalırcasına yağmur yağıyordu, Pilate Dağı'nın eteklerindeki kar, çığın estirdiği yelle birlikte uçuşuyordu. Dolu çatıları çınlatıyordu. Altmış küsur yaşında bir kadının oturduğu basık bir odayı aydınlatan ışık, o civarda yanan tek ışıktı. Kamburu çıkmış kadının derin kırışıklıkları vardı, hayatını kazanmak için dikiş dikiyordu; fakat sık sık, yorgunluk bastırdığı için, cesaretini yitirir, gözleri ağırlaşır ve başı eğilirdi. Diğerlerinden öfkeli ve gürültülü bir rüzgâr

panjurları çıtırdattığı zaman, yağmur şiddetli estiğinde uykusundan kalkar, oyuk küçük gözlerini hâlâ çevresini aydınlatan kandile çevirir, ürperip koltuğunu şömineye yaklaştırır ve istavroz çıkartırdı. Bu kadın, ailelerde doğan ve yanlarında ölen ve ölene dek de çalıştığı insanlara hizmet eden, çocuklara bakıp onları yetiştiren dürüst ve iyi niyetli kızlardan biriydi. Bay Ohmlin bu kadının elinde doğdu, kadın onun dadısı, sonra da hizmetçisi olmuştu. Sabahtan beri dağa çıkıp hâlâ dönmeyen zavallı Ohmlin için meraklanıyordu. İş yapmaya yüreği el vermiyordu, kollarını birbirine geçirip ayaklarını uzatmış, başı eğik ateşin yanında oturuyordu, anahtar deliğinde uğuldayan ve dağda uluyan rüzgârı korku içinde dinliyordu. Düşünceli ve hüzünlü kadın, gençliğinde, evde bütün aile fertlerinin ateşin etrafında toplandığında anlatılan kanlı ve korkunç efsanelerden birini hatırlamaya çalışıyordu. Zifiri karanlık ve soğuk kış gecelerinde karlı dağlarda, selde ve buzullarda geçen cinayet ya da hayalet öykülerini zevkle dinlerdi. Hayal gücü çocukluk anılarından böyle eserdi, o zaman köyünde monoton ve tekdüze geçen, buna rağmen tutkulu, sıkıntılı ve üzüntülü anlar yaşadığı hayatını tekrar canlandırırdı yaşlı Berthe. Kısa bir süre sonra, bir katırın düzenli adımlarıyla bir köpeğin uğursuz ve iç karartıcı havlamasını yanında duyup ürperdi; «Gelen o olmalı» diye sandalyeden kalktı ve koşup kapıyı açtı. Kisa bir süre sonra adamın biri odaya girdi, kahverengi büyük bir mantosu vardı, karlı giysilerinden oluk oluk su akıyordu. Girerken, "Berthe ateşi yak! Soğuktan ölüyorum," dedi. Yaşlı kızcağız derhal dışarı çıkıp birkaç dakika içinde kollarında yongalar ve çalılarla döndü. Getirdiklerini, şömineye attı, az da olsa ısı veren beyazlaşmış parçalarla beraber yaktı. Çıtırdayan ve parlayan ateş derhal daireyi aydınlattı. Bay Ohmlin man-

tosunu çıkardı, normal boyda, zayıf ancak garip huyları olan bir adamdı. Yanakları çukur ve solgundu, şapkasını çıkardığında üstünde bir tutam saçın bulunduğu geniş ve beyaz kafası göründü.

Ciddi ve ketumdu, siyah sakalı ona, dudaklarındaki iyimser gülüşüyle beraber, yumuşatılmış bir üzüntü ve karamsar hava veriyordu. Bay Ohmlin oturdu, ayaklarını ateşin demirlerine dayadı, yanında oturan Alpler'in güzel köpeklerinden birini okşadı. Hayvan sahibine üzgün üzgün bakıp soğuktan kızaran nemli ellerini yaladı. Berthe yaklaşarak, "Ee? Dişleriniz ne durumda?" dedi.

– Kötüyüm Berthe, Ah çok ağrıyor, bu soğuk dağ havasında canım yanıyor, dört gündür gözüme uyku girmedi, bu gece de uyuyamayacağım gibi görünüyor. Fox buraya!

Fox doktorun ayak ucunda yatan gözde köpeğinin adıydı. Sahibiyle geldiğinde acaip ve ağır sesler çıkaran köpekti.

– Sus Fox, sus!

Zavallı hayvan, acı çeken ya da ağlayan biri gibi inlemeye başladı.

– Sus Fox, sus! dedi ve sert bir şekilde onu ayağıyla itti.

– Neden susmasını istiyorsun? dedi Bay Ohmlin, keyfi yok öyle ya! Sadece yorgun ve aç.

Şöminenin yanındaki dolaptan aldığı bir parça ekmeği atarken,"Ah! Al işte!" dedi Berthe.

Fox donuk ve nemli gözleriyle ekmeğe baktı, güzel siyah başını sahibine çevirip ona hüzünlü bir şekilde baktı.

– Zavallı hayvan, neyin var? dedi sahibi.

– Bu iyiye alamet değil, dedi Berthe, Tanrı ve Aziz Maurice bizi korusun!

– Yaşlı deli! O hasta!

– Acıktınız mı? Ne istersiniz?

– Ben mi? Hiçbir şey, uyumaya çalışacağım ya da birkaç ağrı kesici hapım kaldı, onlardan içeceğim, hadi Berthe, ateşi söndür ve güzelce uyu kızım. Fox sen de kulübene git!

Avluya bakan kapıyı açtı, Fox söz dinlemedi, yere yatıp Bay Ohmlin'in ayaklarına kapandı, sahibiyse onu bırakıp aceleyle odasına çıktı, ateşinin yükselmesiyle ilaç alıp yattı ve altın rüyalara daldı. Uykusunun ağır olmasına rağmen Berthe, zaman zaman merdivende yatan zavallı Fox'un şikâyetkâr inlemelerine uyandı. Kar azalmıştı, bulutlar sönmüştü, Pilate Dağı'nın zirvelerinin arkasında ay kendini göstermeye başlamıştı. Berthe sabah dokuz gibi kalktı, duasını edip salona indi, kapının açık olmamasına şaşırdı. "Zavallı adam! Bugün ne çok uyudu!" dedi. Yakında odasından çıkacağını düşünürken bu yörenin doktoru Bay Bernardo geldi.

Girerken, "Bay Ohmlin nerede?" diye sordu.

– Galiba odasında, hâlâ uyuyor, bir bakın isterseniz.

Bernardo yukarıya çıkıp nezaketsiz bir şekilde, "Haydi, kalkın artık, geç oldu!" diye bağırarak odaya girdi.

Bay Ohmlin yanıt vermedi, başı yatağından sarkıyordu, kolları yorgandan çıkmıştı. Bernardo ona yaklaşıp sertçe sarstı.

– Hay aksi! Uykusu ne de ağırmış! dedi.

Ancak bedeni Bernardo'nun hareketine tepki vermedi ve bir ceset gibi, ilk duruşundaydı. Bernardo'nun rengi gitti, onun ellerini aldı, elleri soğuktu. Ağzına yaklaştı, nefes almıyordu! Parmaklarını göğsüne getirdi, kalbi atmıyordu! Rengi soldu ve şaşkın bir şekilde kalakaldı, göz kapaklarını açıp baktı, herhangi bir bakış yoktu. Ölülerin derin uykudaki donuk ve

aralanmış gözlerinden başka bir şey görmedi. Bernardo, koşarak doktorun odasından çıktı, Berthe ne olduğunu sordu ancak yanıt alamadı. Bernardo solgundu ve dudakları bembeyaz kesilmişti. Birkaç saat sonra, her biri üzgün ve sessiz on iki doktor meslekdaşının başında toplanmıştı, dudaklarından bir tek sözcük çıktı: Ölmüş!

Her biri cansız bedene yanaşıp onu bir o yana bir bu yana çevirip, korku ve tiksintiyle uzaklaşarak: "Ölmüş!" dedi. Aralarından biri onun yalnızca uyuduğuna inanmak istedi ve aksi kanıtlanınca görüşünü destekleyemedi ve diğerlerinin görüşüne katılmak zorunda kaldı. Hüzünlü ve yağmurlu kış günlerinden biriydi, yağmur ince ince çiseliyordu, kar taneleri köy sokaklarını beyazlaştırmıştı. O gün köy bile hüzünlüydü. Babasını, şifa veren hekimini kaybetmişti. Evler kapanmıştı, insanlar konuşmuyor, meydanda çocuklar gülmüyordu, herkes duygulanmış ağlıyordu.

Mütevazi bir konvoy mezarlığa doğru ilerledi. Acılarından siyahlara bürünen birkaç adam, karın siyah örtüsünün beyazlaştırdığı tabutu taşıyordu. Sarı saçlı çocuklar sessizce ve şaşkınlıkla arkadan geliyordu, papazlar sessizce şarkı söylüyordu, çünkü gözyaşları seslerini boğuyordu. Bir dost ölüyü mezarına kadar izledi, bu dostun acısı orda bulunan insanlarınkinden daha derin ve çaresizdi, bu kişi bir kadın mıydı? Yoksa bir çocuk muydu? Metresi miydi? Hayır! Bu bir köpekti, başını eğerek yürüyen, bir insan gibi yaşlara boğularak ve inleyerek sahibini takip eden zavallı Fox'tu! Mezarlık eğimli bir yerdeydi, yol kaygan ve çamurluydu, papazların ve koca demirli kunduraları çamura batan insanların adımları, cenaze şarkısı, karın yağması, eski yolda yağan yağmur ve tabutun örtüsünü sallayan rüzgârın sesi duyuluyordu sadece. Sonunda toprak kazıldı, birkaç dua eşliğinde içine ta-

but yerleştirildi, ebedi uykusu için, mezarcı birkaç kürek toprak attı, çınar ahşabına toprak temas edince kof ve boş bir ses çıktı. İnsanlar mezarlıktan ayrıldı, kapanırken demir parmaklık yankılandı, mezarlık yeniden sükûnete ve huzura kavuştu. Konvoydaki dostlarından bir tanesi orda kalmıştı, siste uzaklaşan ve vadide adeta gölge gibi ağır ağır inen siyah giysili insanları üzüntüyle yere yatarak izleyen Fox'tu bu. Az sonra gece oldu, güzel ve melankolik gecede ayın beyaz ışığı mezarların üstüne yansıyordu. Bay Ohmlin hâlâ uyuyordu, uykusu ağırdı, rüya görüyordu, düşleri güzel, şehvet dolu ve sihirliydi. Doğu'yu hayal ediyordu! Yakıcı güneşiyle, mavi göğüyle, yaldızlı minareleriyle, taş tapınaklarıyla Doğu'yu hayal ediyordu. Tütsülü ve sevda dolu şiirlerini, güzel kokusunu, zümrütlerini, çiçeklerini, bahçelerini, perilerini, kumdaki kervanlarını, Doğu'yu düşlüyordu. Sarayları, tatlı zevklerini, Doğu'yu düşünüyordu. Garip bir şekilde, Peygamberin kulağına Kuran surelerini okuyan meleğin beyaz kanatlarını düşlüyordu, saf ve nemli kadın dudaklarını, sadece ona bakan iri siyah gözleri, gece olunca onları düşleyen şaire ipeksi dokunuşlarla dokunan Asyalı kadınların esmer ve zeytin rengi tenini düşünüyordu. Ancak uyanma vakti yakındı, tıpkı beraberinde getirdiği gerçekler gibi tatsız ve acımasızdı. Mezarın içinde aşkı düşlüyordu! Ancak rüyalar geçici, mezarsa kalıcıydı.

Gözlerini açtı, kıvrımlı bir şeyin onu sardığını hissetti, bundan kurtuldu ve titreyen eliyle başının etrafındaki, yandaki, her tarafındaki ahşabı yokladı. Kendini yokladı ve çıplak olduğunu hissetti. Ah! Bu bir rüya olmalıydı, korkunç bir kâbus, bir karabasan olmalıydı! Sonsuzluk fikrini geride bırakıp hayata asılmak istedi. Ancak sonsuzluk burada, sizi kendine çekerek başınızın arkasında şeytani bir gülümsemeyle

sizinle birlikte gerdek yatağında yatıyor, göğüs kafesine dokununca iğrenç bir iskelete dokunduğunuzu hissedip korkarsınız. Hayır bu imkânsız! Bunlardan arınmak, yeniden uyumak, bunları unutmak, kurşun gibi ağır olan bu gerçeği aklından silmek istiyordu, başka rüyalara dalmak istiyordu. Çok fazla hayal kurmuştu. Başka rüyalar mı? İsterseniz sonsuzluğu düşleyin. Doğu mu? Artık mezarda şehvetli düşüncelerle ve yaldızlı hayallerle Doğu'yu düşleyebilirsiniz. İnsan can çekişince ve cehennem rüyaları görünce saçlarını yolarak ve çaresizlikten kıvranarak şeytanı çağırır ve Tanrı'ya lanet yağdırır.

Buna karşın, ilk anda hissetiği korku sessiz ve sakin bir korkuydu. Aslında affalamıştı, şaşırmıştı, aptalca bir korku gibiydi. Bir rüya olduğuna inanmak istermişçesine, «Hayır olamaz, imkânsız, bu şekilde ölmek, tabutun içinde, açlıktan ve çaresizlikten ölmek, olamaz, bu korkunç!» dedi. Çevresindeki her şeye dokundu. «Delirmiş olmalıyım, hayal görüyorum! Bu ahşap yatağım olmalı, bu kumaşlar da çarşafım olmalı... Burası cehennem mi? Bir mezar, bir kefen!» dedi ve acı dolu bir kahkaha attı. Tabutun içinde olmasaydı kahkahası epeyce yankılanırdı.

Sonra da üşümeye başladı, kendini çıplak hissediyordu, mezarın rutubeti içine işlemişti, ürperip dişlerinin titremesine rağmen damarlarındaki kanına ateş basmıştı. Parmağına bir şeyin battığını hissetti, ne olduğunu görmeye çalıştı ancak göremedi, zifiri karanlıktı. Parmağını dudağına getirince kan kokusunu aldı. Tabutun çivisi parmağını sıyırmıştı. «Ölmek, bu şekilde ölmek, kimse yardım etmiyor, acımıyor! Hayır bu cehennemden çıkacağım, böyle bir şey hiç görülmemiş, çaresizlikten ölmeden önce insan delirir! Öleceğim, evet öleceğim! Ah ölmek, bu dünyada olanları, doğayı, kırları, göğü, dağları hiç göreme-

mek! Onları terk edeceğim, sonsuza dek terk ettim!» dedi ve kaplanın pençesinde kıvranan bir yılan gibi kıvrandı.

Öfkesinden ağlıyor, saçlarını yoluyordu, eskiden güçlü ve sağlıklı olmasına karşın, hayatın arkasından bağırakalmıştı. Mezarının içindeyken ne çok ağladı, haykırdı. Kaç kez öfkesinden tabuta vurdu. Kefenini tırnaklarıyla yırtıp dişleriyle parçaladı, elinin altında yok edeceği, parçalayacağı bir şeyler gerekiyordu. Kaderin onu acımasızca ezdiğini hissediyordu. Sonunda çaresizliğini bir yana bıraktı, uzanıp gözlerini kapattı ve Tanrı'yı düşündü. Mezarında bir umut ışığı parladı, uzun zamandır şüphe duyduğu ruhunu düşündü, az önce küffrettiği Tanrı'ya inandı ve umudunu yitirdiği hayata umutlandı. Kulak verdi, tepesinde belli belirsiz bir ses duydu. Sanki üstünde biri toprağı tırmalıyordu. Dinledi, ses daha da belirginleşti. Mutluluktan gülümseyip ellerini birleştirdi ve Tanrı'ya dua etti: «Şükrediyorum sana! Bana hayatı geri verdin. Demek bana hayatı geri verdin, bu soğuk ve korkunç mezarda ölmeyeceğim. Öleceğim, ama sonra, uzun yıllar sonra, yaşlanınca öleceğim. Yaşayacağım, hayat benim, zevkler benim!» dedi ve mutluluktan ağladı. Az önceki insana özgü dünyevi kuşkuları ve dinsiz önyargıları lanetledi. «Tanrım sana şükürler olsun, bana bunları geri verdiğin için sana şükrediyorum!» Başının üstünde belirginleşen ayak seslerini duydu, onu kurtarmaya gelmişlerdi, kesindi! Birkaç merhametli kişi ona kıyamamıştı, bu mezarın içinde bir ceset değil bir insan olduğunu düşünmüşlerdi ve topraktan çıkarmak için gelmişlerdi. İşte bu kadar. Kesin öyledir. Ah! Hayata kavuşturan kişiyi Tanrı kutsasın, evet evet, bu kişiyi Tanrı kutsasın. Kalbi şiddetle atıyordu, mutluluktan gülüyordu, eğer yapabil-

seydi, mutluluktan zıplardı. Adımlar yaklaştı sonra da uzaklaştı, her şey yeniden sessizliğe daldı. Gelen kişi mezarcıydı, yağmurda kazmanın paslanacağını aklına getirip unuttuğu kazmasını almaya gelmişti. Mezarcı iyi bir çocuktu, küçük alman piposunu tüttürürdü, dağcı şapkası vardı, Rhin şaraplarını severdi. Merhametli biriydi, kutsanmış toprakta oynayan çamurlu pis bir köpek gördüğünde, diğerlerinin yaptığı gibi onu öldürmek yerine, ayağıyla itmekle yetinirdi. Bay Ohmlin uzun bir süre dinledi, bir şey duyulmuyordu! Yeniden kulak verdi, ses yoktu! Vah vah! Sonu gelmişti, ölmesi gerekiyordu! Az önce aklına getirdiği gibi ölmek, dakikalarla usulca yaklaşan o korkunç ve acımasız ölüm, ağır ağır kavuran ve zevkle yutan ölüm gelmişti, ölme vakti gelmişti. Ölme vakti ne zaman mı? Asırlar boyu süren bu işkence, can verme, bu hırıltı son bulduğunda bitecekti. Eskiden inandığı şeyler için acıyarak gülmeye başladı. Maden ki yukardaki onu kurtarmak istememişti, o da cehenneme başvurdu, cehennem yardımına koştu ve ona dinsizliği, çaresizliği ve küfürleri verdi. Önce Tanrı'ya kuşku duydu, sonra da onu inkâr etti, zoraki de olsa ona güldü, «O da kimmiş!» diyerek hakaret etti. «Belaların yaratıcısı neredeymiş? Hani neredeymiş? Eğer Tanrı varsa, gelip beni kurtarsın! İnkâr ediyorum, mutlu insanların söylediği bir sözcüktür, seni inkâr ediyorum, sen, tıpkı yıldırım çarpması gibi, sadece kaderin ve aptallığın bir oyunusun!» dedi. Saçlarını yoldu, yüzünü tırmaladı: «Son saatimde sana dua edeceğimi mi sandın? Ben fazlasıyla gururlu ve mutsuzum, sana yalvarmayacağım, senden tiksiniyorum! Sonsuzluk mu? Onu da inkâr ediyorum! Cennetin de saçma bir hayal ürünü! Tanrısal mutluluğu da hor görüyorum! Cehennemi kutluyorum. Sonsuzluk mu? Sonsuzluk

birkaç ay sonra benim yerimde bulunacak olan kuru kafadır! Gülüyordu, gözyaşları sesini boğuyordu. «Bana vuran eli nasıl öperim, celladı nasıl öpeyim! Ah insan kılığına girebiliyorsan eğer, tabutun içine, yanıma gel ki seni yutacak olan sonsuzluğa götüreyim, sana adını veren hiçliğe teslim edeyim. Gel gel! Gel ki seni ezeyim, mezarımla bedenim arasında ezeyim seni; etini yiyeyim! Dokunabileceğim bir şeye dönüş ki gülerek seni parçalayayım!» Dişleri, İsa'ya yenilen iblisin dişleri gibi titriyordu, öfkeliydi, Tanrı'ya lanet okuyor, çaresizlik içinde ruhu kıvranıyor, haykırarak mezarında dönüyordu. «Neredesin? Yerin göğün Tanrısı, eğer varsan, gel buraya! Niçin beni çıkarmıyorsun? Varsan eğer, neden beni mutsuz kıldın? Benim acı çekmem sana ne gibi bir zevk veriyor? Sana inanmadıysam, acı çektiğim içindi, bana hayat ver, seni seveceğim...bu sana bağlı. Haydi, madem ki her şey elinde, hayatımı geri ver, haydi, bana inanç ver! Neden sana inanmamamı istiyorsun? Ne kadar çok acı çektiğimi görüyorsun, ağlıyorum, acılarıma son ver, gözyaşımı kurut!» dedi ve durdu. Hakaretleri kendisini korkuttu, ürküp titredi. Neden korkuyordu? Dünya yok olabilirdi, devrimler dünyayı yerle bir edebilirdi, bunlar umrunda değildi. Nasıl olsa tabutta neîes alacak kadar hava vardı, en azından, birkaç dakika yetecek kadar, nemli, sıcak ve ceset kokan yeterince hava vardı. Ancak yücelttiği sonsuzluktan korkuyordu, gülerek dalga geçtiği bu sözcükten korkuyordu, sırtüstü göğe doğru yatarken onun için tabutun iki suntası anlamına geliyordu. Acısından da hâlâ şüphe ediyordu, hiçbir şeyden emin değildi. Dinsizim diyen insanlara inanmayın, onlar sadece kuşkucudur ve gururları yüzünden inkâr ederler. Aslında acımız olduğunda ve şüphe duyduğumuzda bütün olasılıkları

ortadan kaldırmak isteriz, çıplak ve boş bir gerçeklik isteriz, ancak artan şüphe ruhumuzu kemiredurur.

Acısını tahmin eden ve öldüğüne ağlayan köpeğin havlamasını duyuyordu sadece. «Zavallı dostum!» dedi ve sevgi yüklü bir gözyaşı damladı, onu teselli eden tek gözyaşıydı. Yorulmuştu, eli ayağı çatlamıştı, acıkmıştı, açtı ve yiyecek bir şey yoktu! Sonunda sırtını çevirdi, iki büklüm oldu ve tabutunu kırmaya çalıştı: «Sana rağmen buradan çıkacağım,» dedi öfkeyle. «İradene rağmen ben yaşayacağım,» dedi. Yüzükoyun yatıp demir gibi sert kapağı yukarıya doğru sıçrayarak açmaya çalıştı. Öfkesini, çaresizliğini toplayıp kapağı kırdı. Mezarının açıldığını, daha doğrusu, tabutun kırıldığını sırtında hissedince zafer dolu bir kahkaha dudaklarında patladı. Özgürlüğe kavuştuğunu sandı ancak üstünde bir yığın toprak vardı, en ufak hareketinde onu ezecek olan toprak yığını vardı tepesinde. Tabutun kapağına kadar dayanmıştı, kapağın en ufak hareketinde yığılacaktı. Bay Ohmlin bunun farkına vardı, yüzü soldu, az kalsın bayılacaktı. Uzun bir süre öyle kalakaldı ve son olarak ya ölümüne ya da kurtulmasına mal olacak olan son çabayı sarf etti: Toprak yeni kazılmış olduğu için pek direnç göstermiyordu, aniden fırlayıp kafasıyla toprağı yarmak istedi. Çaresizlik insanı çılgına çevirir.

Bay Ohmlin kalktı ancak tabutun kapağı başına düştü, düşerken de gördü. En sabırlı insanlar her şeyden sıkılırlar, bu eski bir atasözüdür. Doğru aslında, bizim güzel mezarcımız, üzüntülü köpeğin havlamasından usanıp ne olduğunu merak etti. Bir şey bulmayı, hatta kim bilir, bir hazine bulmaya umutlanıp toprağı kazmaya başladı. Kapağın kırılmış olması onu şaşkına çevirdi. «Vay canına! Bu çok garip! Altında bir şey var!» diyerek kapağı kaldırdı.

Gördüklerini ve ne kadar cesur olduğunu göstermek için ilerde anlattıkları şeyler bu sözler oldu:

«Ceset yüzükoyun yatıyordu, kefeni paramparçaydı, başı ve kolları göğsünün altındaydı. Küreğimle onu çevirdiğimde, sol elinde bir tutam saç olduğunu ve kolunu parçaladığını gördüm.

1837

Aşağıda yayımlanan yazılarda tarihi doku ana hatlarıyla mütevazi bir şekilde temsil edilse de 1836-1837 yılları arasında 3. sınıf öğrencisi olan Flaubert'in tarihe olan tutkusu devam etmektedir. Bu döneme ait henüz yayımlanmayan veya özel baskılarda yer alan birkaç tarihsel yazı bulunmaktadır. İspanya'daki Araplar'ın Ortaçağ Fransız Medeniyeti yazısının tarihi 4 ve 6 Mart 1837 olarak saptanmıştır (French Studies'de E. Vinaver, Ocak 1947 yılında yayınlanmıştır, sayfa 37-43). *Kutsal Görev'le İmparatorluğun Mücadelesi*, Ortaçağ hakkında yazılan bir taslaktır ve 1837 Mart ve Eylül tarihini taşır, tarih ve coğrafya hakkında bir kompozisyondur (G. Dubosc tarafınca Notre Vieux Lycée'de [Eski lisemiz] Eylül 1913 yılında basılmıştır, s.109-127). Aynı zamanda, *Madame d'Ecouy* adında tarihsel bir drama senaryosu bulunmaktadır, tarihi belli olmayan bu drama Jean Bruno tarafınca aynı derlemede basılmıştır (s.99-100). 1837 yılında genç Flaubert felsefi öykülere yoğunlaşmıştır. Şubat 1837 tarihli *Son saat* yarım kalan bir öyküdür ve yazarın yaşamının izlerini

taşımaktadır, Şubat 1837 tarihli *Çelik El* adlı öyküsü aynı şekilde yarım kalmıştır. 8 Ekim 1837 tarihli *Quiquid Volueris*, daha şatafatlı ve iddialıdır, eleştirmenler, konunun "magazin" niteliği taşıdığını, dönemin ilgi odağı olan insan görünümlü maymun konusunu işlediğini vurgulamaktadır. *Tutku ve Erdem*, 10 Aralık 1837 yılında yazılmıştır ve *Madame Bovary*'ye bezetilen bir kadının aldatma hikâyesini işlemiştir. Jean Bruneau'ya göre, bu öykü, 4 Ekim 1837 yılının Gazette des Tribunaux'daki bir köşe yazısından etkilenerek yazılmıştır ve "iri siyah gözlerin" Madame Schlesinger'in gözleri olabileceği üzerinde durulmuştur. 21 Mart 1837 yılında tamamlanan *Cehennem Rüyası*, Ortaçağ görüntüleriyle felsefi ve dini düşüncelerden oluşan değişik bir karışımdır. Flaubert uzmanlarına göre bu öyküde Edgar Quinet'nin *Ahasvérus* eserinin etkileri hissedilmektedir. Colibri dergisinde *F.* kısaltmasıyla 30 Mart 1837 yılında *basılan Hayat Bilgisi*'ne gelince, birçok yönüyle dikkatleri üzerine çekmiştir, öncelikle Flaubert'in basılan ilk öykülerinden biridir (*Kitap Hastalığı* adlı öyküsü 12 Şubat 1837 tarihinde pazar günü, Rouen'da çıkan yerel bir edebiyat dergisi olan Colibri'de basılmıştır), ayrıca dönemin zevkini yansıtan "fizyoloji" iyi irdelemektedir ve gelecekte yazacağı *Bouvard ve Pécuchet*'nin izlerini taşımaktadır (R. Descharne'a göre öyküdeki "memur", yer yer *Bouvard ve Pécuchet*'nin girişimini andırmaktadır).

Bu eser hakkında, Edouard Maynial, *Flaubert'in Gençliği*, Paris, 1913; J. Bruneau, aynı eser, s.145-160'da harika yazılar bulunmaktadır.

Son Saat

(Felsefi Öykü)

Peder der ki: "Bunun anlamı ve kastıyla ilgili düşünceleriniz hakkında görüşleriniz nelerdir?"
(Rabelais- *Gargantua)*

Saatime bakıp yaşamaya daha ne kadar vakit kaldığını hesapladım. Ve neredeyse bir saat kaldığını gördüm. İnsanın varlığı demeye alıştığımız, gözyaşının ve gülüşlerin, günlerin ve gecelerin mantıklı ve aynı zamanda saçma zincirlemesini etkileyen tüm olayları ve hayatımın tüm anılarını aceleyle kaleme almak için masamda yeterince kâğıt vardı.

Odam dar ve basık, pencereleri iyice kapalı, anahtar deliğini bir ekmek somunuyla tıkamaya çalıştım, kömür alev almaya başladı, o halde ölüm yakın. Yaşamın her dakikasının uzaklaştığını ve sonsuzluğun yaklaştığını gördükçe ölümü sükünet ve huzur içinde bekleyebilirim.

I

Mutlu insan deyince, yirmi beş bin livr rantı olan, yakışıklı, boylu poslu, ailesine düşkün olan, her akşam gösterilere giden, içen, gülen, uyuyan, yiyen ve iyi hazmeden bir insan akıllara gelir. Eski bir deyim olmasına karşın yanlış değildir. Bana gelince, yirmi beş bin livr'den fazla rantım oldu, ailem bana çok iyi davrandı, neredeyse Avrupa'nın bütün oyunlarını izledim, içtim, uyudum, bir kez olsun sindirim konusunda zorluk çekmedim, doğduğum günden beri ne kör, ne topal ne de kambur oldum... O kadar mutluyum ki, bugün, on dokuz yaşımda, intihar ediyorum!

II

Hatırlıyorum, o zamanlar on yaşımdaydım, bir gün annem ağlayarak bana sarıldı ve şatonun çimlerini çevreleyen kestane ağaçların altında oynamaya gitmemi söyledi. (Ah! Şimdi o ağaçlar ne kadar büyümüş olmalı!) Dediği yere gittim, ama Lelia'mın gelmediğini fark edince hasta oluğundan endişelenip eve döndüm. Ortalık ölüm sessizliğine bürünmüştü, giriş kapısının parmaklıklarına siyah bir çarşaf germişlerdi, kız kardeşimin odasına çıkarken, sekiz gündür benimle oynamaya çıkmadığı aklıma geldi. Odasına vardım, şatonun kapısına sadaka istemeye gelen iki kadın da odadaydı, beyaz çarşafla sarılı ağır bir şeyi taşıyorlardı. Onu taşıyorlardı. O zamandan beri, bana neden üzgün olduğumu, sık sık sordular.

III

Onu taşıyorlardı! Kız kardeşim ölmüştü! Nefes almıyordu! Kısa bir süre sonra gece oldu. Ah! Ne kadar uzun ve acı dolu bir geceydi! Siyah giysili iki kadın, çarşafa sarılı bedeni kardeşimin yatağına getirip üstüne okunmuş su döktüler. Sonrasında, güneşin, ceset bakışları gibi, donuk kızıl ışığının daireye yansıması sona erdiğinde; gün, camlardan kaybolduğunda, kadınlar komidinin üstünde duran iki mumu yaktı, diz çöktüler ve kendileri gibi dua etmemi söylediler. Dua ediyordum, içtenlikle, varlığımdaki bütün gücümle dua ettim, ama nafile! Lelia hareket etmiyordu! Uzun süre diz çöktüm, başımı soğuk ve nemli yatağın çarşaflarına dayadım, ağlıyordum, sessizce ağlıyordum, telaşlanmadan ağlıyordum. Yuvarlak kısmın başı, alt kısmınsa ayakları olduğu anlaşılan bu şekilsiz bedenin en ufak hareketini, en ufak bakışını ve nefesini göreceğimi umarak, onu düşündüm, ağladım, ruhumun derinliklerinden söylediğim dualarla yırtındım. O kadar çocuksu ve inançlıydım ki, zavallı saf bir çocuk olarak, duaların bir cesede hayat vereceğine inanıyordum! Ah! Hiçlikten yeniden doğmasını istemekle, ağlamakla, ölünün başında dua etmekle geçen bir gecenin ne kadar karanlık ve acı olduğunu bilemezsiniz!

Kabaca dua eden ve fışkıran gözyaşlarıyla ağır ağır şarkı söyleyen iki kadını, iki cenaze mumu ışığında gözyaşı ve çığlık dolu geçen bir gecenin korkunçluğunu ve acı yanını bilemezsiniz! Bu çaresizlik ve ölüm manzarasının insanın kalbinde nasıl bir iz bıraktığını bilemezsiniz: Bunlar üzüntü ve pişmanlık dolu bir çocukluğa, kuşkucu bir delikanlılığa ve çaresiz bir yaşlığa neden olur!

Gün doğmuştu.

Ancak gün doğmaya başlarken ve iki cenaze mumu sönmek üzereyken kadınlar gitmişti; beni yalnız bırakmışlardı. Kadınların arkasından koştum ve ayaklarına dolanarak, giysilerine yapışarak, "Kız kardeşim! Kardeşim! Lelia nerede?" dedim. Bana şaşkın şaşkın baktılar.

– Kız kardeşim! Bana dua etmemi söylemiştiniz, dönmesi için dua ettim, beni kandırdınız! dedim.

– Ruhu içindi, dediler.

Ruhu için mi? Bu ne anlama geliyordu? Bana Tann'dan sık sık bahsetmişlerdi, ama ruhtan asla. Tann'nın ne olduğunu az çok biliyordum, kim olduğunu bana sorsalardı, Lelia'nın başındaki keteni parçalayıp, «Bakın ben de Tann'yım,» derdim. Ama ruha gelince, ne olduğunu bilmiyordum, ruh nedir ki? Bunu onlara sorma cüretinde bulundum, ama bana cevap vermeden gittiler. Onun ruhuymuş! Bu kadınlar beni kandırmıştı! Benim istediğim Lelia'ydı. Benimle korularda çimlerin üstünde oynayan, yosunlann üstünde yatan, çiçek toplayıp onları rüzgâra savuran, büyük mavi gözlü güzel kız kardeşim Lelia'yı istiyordum.

Yatmadan önce kuzucuğunu ve bebeğini öptükten sonra beni de öperdi Lelia. Zavallı kardeşim! Ağlayarak, haykırarak seni istedim! Ve bu barbar insafsız insanlar bana şöyle yanıt veriyordu: "Hayır, onu artık göremeyeceksin, onun için değil ruhu için dua ettin, yabancı bir sözcük gibi, anlamsız ve bilinmeyen bir şey için, bir nefes, bir sözcük için, Hiçlik yani ruhu için dua ettin!"

Onun ruhuymuş! Nefret ediyorum ruhundan, dışlıyorum, artık düşünmüyorum. Bana ne ruhundan! Onun ruhunun ne olduğunu biliyor musunuz? Asıl bedenini istiyorum. Ve bana bunlardan hiçbirini geri

vermediniz. Bu kadınlar beni kandırmıştı, ben de onlara lanet okudum! Lanet bana geri döndü, hecelere ayırmadan bir sözcügü anlamayan bana, hissetmemesine karşın ruha inanan, Eşilyus'un Prometeus'u gibi Tanrı'ya inanan bana, aptal bir filozofa lanet geri döndü.

IV

Güneşe bakarak: "Neden günler bunca acıyı aydınlatıp, meydana çıkarıyor? Aptalca acılara önderlik ediyorsun," diye kendime sıkça tekrar ettim. Ve sık sık kendime bakarak, "Madem ki ağlıyorsun, niçin varsın? Niçin gözyaşlarını bir tek hamlede kurutmuyorsun, bunu Tanrı'nın bile engellemeye gücü yetmez?" dedim.

Birbirinin ardından koşan, kimi isim, kimiyse tahtın bazıları da ideal erdemin peşinde olan, anlamdan yoksun bu şeylere bakınca ve kopan fırtınaları, kavuran ocağı, neşe, kötülük, duygu ve tutku kaosunu görünce: "Nereye kadar sürecek? Bu toz bulutu kimin üstüne çökecek? Madem ki insanı rüzgâr alıp götürüyor, hiçliğin neresinde tutsak olacak?" diyordum. Ormanları ve güzel doğayı, her gece batan ve her sabah doğan, iyi günlerde ve kötü günlerde parlayan bu güzel güneşi izlerken, ağaçlara, denize, her daim yıldızlı olan geceye baktığımda, çaresizliğimin içinde sık sık "Neden bunlar var oluyor?" diye kendime soruyordum.

V

Aklıma bir fikir geldi ve beni etkileyen tek pişmanlık buydu, asla pişmanlık duymamıştım çünkü insanların ne iyi ne de kötü, ne suçlu ne de masum olduğu-

nu düşünüyordum. İrademle değil içgüdülerimle, beni aşan bir şeyin gücüyle hareket ediyordum, düşmanımın yapacağı şeyleri asla yapmazdım, öleceğim an gibi neşeli ve sakin bir şekilde yaşamam gerektiğini, ağlayıp Tanrı'ya lanet okumak yerine gülmem gerektiğini, gözyaşlarımı kahkahalarla kurutmam gerektiğini ve aşkı bulamadığıma göre şehvete yönelmem ve gerçekliği unutmam gerektiğini düşündüm.

VI

Erken yaşta insanlardan tiksindim, onlarla iletişime geçer geçmez tiksindim. On iki yaşında beni yatılı okula yerleştirdiler, orada kestirmeden dünyayı, minyatür halde, kötülüklerini, saçmalıkların filizlerini, küçük tutkularını, ufak caniliğini gördüm. Gücün zaferini, Tanrı'nın zaferinin gizemli amblemini, ilerde kötülüğe dönüşecek olan hataları, suça dönüşecek olan kötülükleri ve adam olacak olan çocukları gördüm.

(Yarım kalmış.)

Çelik El

(Felsefi Öykü)

Artık insanların, kaderin kölesi olduklarını ve doğduklarında onları yönlendiren perilerin kararına uyduklarını düşünüyorum.
(*Raghenard Lodbroy'un Cenaze Şarkısı*)

I

Doğu'nun anıtlarıyla işlenmiş olan İspanyol şehri, Halifelerin antik şehri... Eskiden güçlü ve hayat dolu, şimdiyse geçmişin anılarına dalan ve Güney'in güzel öğle güneşinin ağırlığıyla sıkıntıdan uyuyan bu şehirde, Saragosa'da, limanın taşlarında atını şaha kaldıran Araplar'ın olduğu o zamanlar nerede! Peygamber Camisi'ndeki tütsü kokusunun taraçadaki güllerin kokusuna karıştığı, bahçelerinde taze odalıkların bulunduğu geceler nerede!

Artık, neredeyse her şey donuk ve kuraktı, gotik kulelerde tunç çanı ağır ağır yankılanır gibiydi, katedralin taşlarında sadece birkaç sofu, arada sırada gelen birkaç kadın, genç kız, birkaç yaşlı diz çöküyordu, ama asla erkeler gelmiyordu.

Oysa arada sırada inançla beslenmeye gelen genç ve bakir bir yürek vardı, Tanrı aşkıyla gençleşmeye gelen, inançla canlanmaya, dualarda kurtuluş yolunu bulmaya gelen solgun birine rastlanırdı. Tanrı aşkını gençlik aşkı gibi bilen, inancı bir tutku sayan, kendini tamamen teslim eden bu yürek zevkle diz çöküyor, coşkuyla dua edip bütün güdüleriyle kendini inanca veriyordu. Onun için cenaze ayini saçma bir ayin değildi; rahiplerin şarkısı bir menfaat değildi, kilise kutsaldı. Ona göre umut elle tutulan ve olumlu bir kavramdı. O mutluydu çünkü inançlıydı. Mutluluk için bundan öte bir şey var mıdır? Ve inanç için? İnancı olmayan o kadar çok insan var ki!

II

Manoello işte böyle biriydi, zengin, yakışıklı, soylu ve dinine düşkündü. Garip bir durum olmasına karşın imkânsız değildi. Başına kötü ve garip bir şey gelmemesine rağmen Manoello hüzünlüydü, şairlere has o çaresizlik ve ani üzüntüsünden öte, melankolisinin tatlı bir yanı vardı, incille ilgiliydi. Sözlerinden asillik akıyordu, gururlu hareketleri vardı, bakışları şaireneydi çünkü farkında olmasa da o, bir şair olarak doğmuştu. Çocukken gül toplamayı, kayalara çarpan dalgaları dinlemeyi severdi. Kumsalda uzanırken, dadının ninnisi gibi onu ağır ağır sallayan dalgaların sesiyle mutlu bir şekilde uykuya dalardı. Daha sonra,

on beş yaşındaki bir kızı sevmişti, ama bu aşk kısa bir süre sonra, denizinki gibi, deniz kabukları ve güllerinki gibi geçip gitmişti. On dokuz yaşındayken, bir gün kiliseye girip, görkemli ve olağanüstü sahında yükselen kalın sesleri duymuştu. Bu ses orgun sesiydi, saf ve acıklı çığlıklar atıyor gibiydi ve uzaktan bir çocuğun, tütsüyle birleşen parfüm gibi, narin ve asil sesi, geliyordu. Yaldızlı vitrayların arasından güneş sızarken, mavi ve gizemli bir günde Manoello'nun içi, tatlı bir inanç ve bir aşk hayaliyle dolmuştu. O andan itibaren, Tanrı aşkını farklı bir tutku olarak gördü; bu hayal gençliği gibiydi, bu gençlik hayali de diğerleri gibi geçip gitti! O günden itibaren Manoello katedralde görülüyordu, sabah gelip akşam çıkıyor, günlerini dua etmekle ve içinin derinliklerine inmekle geçiriyordu. Kişiliği ve hayat tarzı hakkında pek bir şey bilinmezdi, ailesiyle inzivaya çekilmişti, bildikleri tek şey onun zengin olduğuydu. Arzulardan, gençlik tutkularından, kadınlara karşı duyulan aşktan yoksun gibiydi. Kadınlara olan kayıtsızlığı, kadınların kendisine daha da yaklaşmasını sağlıyordu. Ancak hiçbirine ne bakmıştı, ne de güzel sözler etmişti. Arzu dolu kıskanç kadınlar, sık sık ayin çıkışı, beklentili bakışlarla okunmuş suyu ikram etmeye geliyordu. Ve genç kadınlar için, asla içini çekmemişti, bir kez olsun bu kadınların elini tutmamıştı. Kadınlar onun kurşun gibi bakışları karşısında gözlerini eğmekle birlikte, solgun alnı bir yaşlınınki gibi onları utandırıyordu. Aynı zamanda ondan nefret ediliyor ve sosyete salonlarında, belli çevrelerde adı lekeleniyordu. Hüznü bir pişmanlık olarak algılanıyor, kayıtsızlığıysa ukala bir küçümseme olarak görülüyordu. Halk da ondan nefret ediyordu, dinginliği ve yüksekliği, halka göre bir hakaret gibiydi. Bir fakire sadaka verdiğinde, bunu öyle soğuk ve dingin bakışlarla yapıyordu ki,

dilenci, altın paranın aslında onun kalbinden değil de kesesinden çıktığını, bunun içtenlikle değil de alışkanlıktan yaptığını çabalamadan görebiliyordu. Saragosa'nın eski günlerinindeki muhteşem âlemlere asla kapılmamıştı.

Ne Prado yarışlarındaki Endülüs kısraklarını, ne kadınların şehvetli dans gösterilerini alkışladığı görülmüştü. Gerçekte ailesini, Tanrı'sını ve yurdunu seviyordu. Aslına bakılırsa, artık ne Tanrı'sı, ne ailesi ne de yurdu olmayan birinin topluma ne faydası vardı?

(Bitmemiş.)

Cehennem Rüyası
(Fantastik Öykü)

Çoğu zaman zırlavamak yerine başkasının yanlış düşüncelerini kabulleniriz.
(La Bruyère)

I

Toprak derin bir uykuya dalmıştı, yeryüzünden en ufak bir ses çıkmıyordu. Sacede kayalıklara çarparak köpüren okyanus sularının sesi duyuluyordu. Baykuş ötüyor, mezar taşlarının üzerinde salyalı kertenkeleler geziniyordu. Savaş alanında çürümüş iskeletlerin üzerine akbabalar konmuştu. Sağnak yağmur ayın kuşkulu ışığını karartmıştı. Gökyüzünde gri bulutlar yuvarlanıp geçiyordu, dalgalar fırtınayla çalkalanıyor, ormandaki yapraklarsa titriyordu. Keskin bir çığlığın fısıltıları bastırması gibi, rüzgâr havada yer yer güçlü, yer yer zayıf bir uğultuyla esiyordu. Bir ses

toprağı yarıp, "Dünya'nın sonu! Dünya'nın son saati!" dedi. Yo, Hayır, tüm saatlerin çalması gerek.

– Acele etmelerini sağla, dedi ilk ses.

İnsanı yedinci kaosta yok et ve başka dünyalar yaratma.

– Bir tane daha var, bundan daha üstün.

– Daha zavallısı var mı, demek istedin? diye yanıtladı topraktaki ses.

Ah, bitti artık, mahlukların iyiliği için, madem ki şimdiye dek bir şey yapmadın, en azından şimdi bir şey yapma.

– Evet evet! diye yanıtladı gökteki ses. Diğer insanlar ne tutkularından ne de zayıflıklarından yakındılar. Bu seferki tutkunuz arınmış ve güçlü olacaktır; ruha gelince... O an dünya, engin kibirin girdabını dolduran bir kahkaha atmaya başladı.

II

Arthur Almaroes Dükü bir simyacıydı, her ne kadar hizmetçileri ender çalıştığını, sobasında her daim kül olduğunu, açık duran kitapların sayfalarının hiç değişmediğini fark etmiş olsa bile, simyacı olduğu düşünülüyordu. Buna karşın, çalışan biriymiş gibi derin düşüncelere dalıp, günlerce, geceler boyu hatta aylarca laboratuvarından çıkmadığı olurdu. Ölümsüzlük iksirini, felsefe taşını ve altın aradığı sanılırdı. Epey soğuk biriydi, görüntüsü yanıltıcıydı. Dudaklarında ne bir tebessüm oluşmuş, ağzından ne sıkıntılı bir söz, ne de bir çığlık çıkmıştı. Büyük şeylerin peşinde olan adamların ateşli ve uzun geceleri asla olmamıştı onun, ciddi ve soğuk yapısını görenlerde onun için insan gibi düşünen bir robot demişlerdi. Halk (halktan her yerde söz etmek gerek çünkü halk

artık Tanrı'dan başka en güçlü iktidarı ve en kutsal değeri oluşturuyor: Azizliği ve iktidarı), evet halk, onun bir cadı olduğuna emindi. Mezarlığın köşesinde geceleri gülen, baykuş çığlıkları atarak yalıyarların kenarında usulca dolaşan oydu. Tarlalarda ateşle dans ederken görmüşlerdi onu. Kış gecelerinde, eski bir kanlı efsane gibi, mezarların harabelerinde, eski derebey şatolarının zindanında karamsar ve solgun bir suratla dolaşırken görmüşlerdi onu. Akşam olunca, köylüler, kapı önlerinde, dedelerinin gençlik döneminde öğrendikleri ve kendi çocuklarına aktardıkları, yüksek tepelerde keçileri otlatmaya gittiklerinde söyledikleri yöresel şarkıları söyleyerek günün yorgunluğunu attıklarında, işte o an ay çıkınca, yarasalar çanların etrafında uçuştuklarında, karga öttüğünde, güneş battığında, bazen dük Arthur ortalıklarda görünürdü. Adımlarını duyunca herkes susmaya başlar, çocuklar annelerine koşturur, adamlar ona şaşkın şaşkın bakardı. Kurşuni bakışları, soğuk tebessümü ve solgun yüzü herkesi korkuturdu. Biri eline dokunduğunda, bir sürüngenin derisine dokunmuş gibi soğuk bir şeye dokunduğunu hissederdi. Yaklaştıkça sessizleşen köylülerin arasından aceleyle geçerdi, ceylan gibi, efsanelerdeki hayali yaratıklar gibi, bir gölge gibi, kısa sürede gözden uzaklaşıp kaybolurdu. Geçtiği yerlerde adımları tozun üstünde kaybolurdu ve ardından hiçbir iz kalmazdı, tıpkı fırtına sonrası sessizlik gibi, kaygı ve korkudan başka bir şey kalmazdı. Bu adamın aceleyle nereye vardığını görmek için, koşu yarışındaymış gibi, onu takip edecek kadar cesur biri çıktığında, kimsenin geceleri yaklaşmaya cesaret edemediği zindan harabelerinin içine girdiğini görmüştü, kulelerin parmaklıklarının ardından garip sesler duyulurdu. Burada, büyük kollarını bulutlara uzatan, zincirlenen birinin can çekişmesi ve inle-

mesi duyulurdu. Ve kemikli elleriyle şatonun taşlarını titreten büyük siyah bir hortlak dolaşırdı. Öyle şeytani ve korkunç görünen, cehennem mahluğu olduğu, lanetli bir simyacının eseri olduğu düşünülen bu adam, çatlamış dudaklarını taze kanla besler gibi görünen, insan eti kokusu yayan beyaz dişlerini gösteren, cehennemden fırlayan bu yaratığın, bu korkunç vampirin, soğuk ve mükemmel, düzenli ve sonsuz bir ruhu vardı, tıpkı düşünen ve harekete geçen, iradesi olan ancak damarlarında soğuk kan akan, gözleri tutkusuz bakan, yüreği duygusuz olan mermer bir heykel gibiydi. Tüm maddi gerçekliği, hayatın gerektirdiklerini geride bırakmıştı. Her şey akıl içindi, aklın yoğunluğu içindi, bulutların içinde kaybolan, aya yansıyan ve kokunun çiçeğe bağlanması gibi bağlanan bir şeydi bu belirsiz akıl yoğunluğu. Yüzü ve bakışları güzeldi, uzun saçları rüzgârda harika bir şekilde dalgalanıyordu, eğildiğinde, karlı uzun sırtını eğdiğinde, ay gibi beyaz bir satenin yansıması gibiydi. Diğer insanların tutkuları olmuştu, insanların bir canı ve bedeni vardı ve acı bir çığlık ya da hayat dediğimiz bu büyük karmaşanın akıntısına öyle ya da böyle kapılmışlardı. Ancak o, ruhani, yaradılışın son sözü gibi toprağa atılmış bu garip mahluk, insana aykırı yapısıyla insanların arasına karışıyordu. Üstün doğasında insan bedenine ve aklına sahipti. Güçlü bir yüreği olan ve beslenmek için tutku arayan, içgüdüleriyle onları dünya'da ararken insanlarla karşılaşan bu yaratık ne yapıyordu? Bizim geleneklerimiz ve içgüdülerimizden dolayı adeta küçülmüş, kullanılmış bir şekle bürünmüştü. İnsanın sadece görüntüsüne sahip olan bu kişi, bizim tensel zevklerimizi anlayabilmiş miydi? Kadının sıcak öpücükleri, nemli kolları, sevgi yaşları, çıplak gerdanı onu, bir sabah, hiç heyecanlandırmış mıydı? O ki kalbinin derinliklerinde

sonsuz bir bilimi, engin bir dünyayı barındırmıştı. Bizim aciz şehvetimiz, değersiz şiirlerimiz, tütsümüz, neşeyle zevk dolu bu dünya, ruhani özelliklere sahip olan bu kişi için ne gibi bir anlam taşıyordu? Ayrıca dünyevi şeylerden sıkılıyordu, kanser gibi kemiren bu sıkıntı insanın içini kavuran, parçalayan ve intaharla son bulan bir sıkıntıydı. O ve intahar mı? Ah! Onu kaç kez yüksek yalıyarların tepesinde, ölümle burun buruna gelip acı bir kahkahayla ona kafa tuttuğunu görmüşlerdi. Onu yutmayı reddeden boşluğu küçümserken kaç kez görmüşlerdi. Bir tabancanın ucunu kaç kez seyretmiş ve yaşama mahkûm olduğundan tabancayı öfkeyle fırlattığı olmuştu. Korularda geceler boyu dolaşıp kumsalda sesini duymuş, kayaları karartan yosunların kokusunu hissetiği olmuştu. Nice geceyi bir kayanın tepesinde dikilerek enginliğin arasında uçuşan düşüncelerini gezdirmişti. Ancak doğanın tümü, deniz, ormanlar, gökyüzü, aciz ve zavallıydı; burnuna getirdiği çiçekler kokmuyor, çıplak kadının güzelliğini hissetmiyor, müziğin melodisini işitmiyor, denizin kokusunu algılamıyordu. Göğsü sıkışıyor, havasız kalıyordu, gözleri için yeterince ışık yoktu, kalbindeyse yeterince aşk yoktu. İstekleri mi? Aklına bir taht ya da şöhreti hiç getirmemişti. Ya bilim? Geçmiş zaman? Geleceği biliyordu ve arada sırada tam mezarlığın yanından geçerken onu gülümseten bir şey vardı. Tanrı'dan korkar mıydı? Kendini neredeyse eş tuttuğu Tanrı'dan hiç korkmuş muydu? Bir gün canını alacak olan Tanrı için, sonsuzluğun da bir gün Tanrı'nın canını almasından korkmuş muydu? Asırlarca lanetlediği Tanrı'yı hiç sevmiş miydi? Zavallı yürek, ne kadar çok acı çektin, uzak yerlerde zorluk çektin ve bedendeki ruh gibi dünyada sıkışıp kaldın. Çoğu zaman alaycı dürtüleriyle kupayı dudaklarına getirmişti, dudakları gülümse-

meden şaraba dokunuyor, sonra da anlamsız bir şey yaptığını fark ediyordu. Bir gül aldığında, dikenini çıkarır gibi hemen atıveriyordu. Günün birinde müzisyen olmak istemişti, insanların anlayamadığı ve Mozart'ı kahredecek olan harika ve fantastik bir fikir gelmişti aklına. Harikaydı, cehennem gibi, sinir bozucu ve insanı öldüren bir fikir gelmişti aklına. Faaliyete başladı, kendini kaybeden, bağıran ve heyecanlı kalabalığın bulunduğu yerlere gitti. Sahında saf ve acıklı sesler yükselmeye başlamıştı ve duvarların arasında dağılmaya başlamıştı, olağanüstü bir Prelude'dü. Devam etmek istedi ancak org elinin altında parçalandı. Onun için her şey duraksadı. Her şey bomboş ve anlamını yitirmişti, inanılmaz bir sıkıntı ve korkunç bir yalnızlık içini kapladı, varoluşu lanetleyeceği ve yaşaması gereken asırlar vardı. Oysa onun ne tutkuya ne de arzulara ihtiyacı vardı. Buna karşın mutsuzdu.

III

Kendini olayların akışına bıraktı, olağanüstü yapısı kabullenmesini sağladı. Yalnız yaşamak ve canını sıkan insanlardan uzaklaşmak için Almanya'nın bir köyüne gitti. Yüksek kayalıkların arasında harabe içinde bir şato beğendi ve akşamına oraya yerleşti. Böylelikle tek başına, yanına uşak almadan yaşamaya başladı, içine kapanıp kendisiyle baş başa yaşadı. Gün geçtikçe adı sorun yarattı. Ona hizmet eden insanlar sesini duymamışlardı, gözlerinde korkunç ve donuk bir ifade vardı. Hizmetçileri özgürdü, çünkü yanında çalıştıkları kişi onlara hiçbir şey söylemiyor, neredeyse hiç emir vermiyordu. Kontun oturduğu şato, sahibi gibi karamsar olmaya başlamıştı, duvarları

kararmış, taşları dökuntülü ve yosun tutmuş, kuleleri sessizdi. Tüm bunların büyülü ve garip bir yanı vardı. Daha garip olan şatonun içiydi. Karanlık uzun koridorlar, gece olunca çarpan kapılar, yuvalarında gıcırdayan yüksek ve dar pencereler vardı. Lambriler isliydi, yer yer odalarda bazı antika eşyalar, eski bir şövalye zırhı, bir prenses portresi, bir geyik başı, bir av bıçağı, paslı bir hançer vardı. Kışın uzun koridorlarda her zamankinden daha şiddetli bir rüzgâr estiğinde, uğultuların arasında karanlık köşelerden alçı parçaları düşüyordu. Şato kadar yıpranmış olan şato sorumlusu, her gün öğleden sonra şatonun bakımı için dolaşıyordu. Öncelikle merdivenlerden başlıyordu, eski sahibi merdiven korkuluklarını bir parça toprak karşılığı satmıştı. Basamaklardan ağır ağır yukarıya çıkıp kapılarında eski numaraların bulunduğu bomboş odaları açardı. Eski salon kare şeklindeydi, çürümüş kadife perdeleri hâlâ duruyordu. Bu perdeler geçen asırda görkemli süslemelerin ve taze bir güzelliğin kalıntısıydı. Oda, öncelikle tartışma odası, sonra ayin odası, sonra da salona dönüşmüştü. Şimdiyse, akşam rüzgârı estiğinde pencereden kolayca giren yağmurun çürüttüğü saman yığınları vardı salonda. Salonun geri kalan kısmında eski koltuklar, kullanılmış koşum takımları ve kurtların kemirdiği eyerler ve bol miktarda kuru kütükler bulunuyordu. Şato sorumlusu salonu pek açmazdı, açtığındaysa kırık dökük eşyalar koyardı, özensizce salona atılan eşyalar bir tablonun, yayı çıkmış eski koltukların ya da bahçe heykelinin üstüne düserdi. Bakımı yapan kişi işine geri döner, ayakkabı pençelerinin izini taşıyan döşemedeki yankısıyla koridordan ağır ağır geçerdi. Gün geçtikçe şatoya yerleşen ve camları kırık pencerelerden girerek koridorlarda uçan kuşların yuvalarına bakarak şatoda dolaşırdı. Şatonun kenarında bü-

yük söğütler vardı, okyanustan gelen rüzgâr estiğinde bükülürlerdi, dalgaların sesi, rüzgârın kavurduğu yaprakların sesine karışırdı. En yüksek pencereden bakıldığında, dalların arasından, bu karanlık şatonun karşısındaki engin deniz görünüyordu. Sonra da köprü vardı, şimdi bir teras olarak kullanılan bir köprüydü. En ufak darbede taşlar dökülüyordu, tepedeyse kule vardı. Bakımını yapan kişi asla kuleye çıkmazdı, bu mekânı ve üst katları, akşamları çatının tepesinde keskin çığlık atarak uçan baykuşlara ve yarasalara bırakmıştı. Şatonun duvarları çatlak ve yosun içindeydi. Duvarlara dokununca, nemli ve yağlı bir dokuya, sanki bir sürüngenin salyalı izine dokunmuş hissi uyanırdı. İşte burada yaşardı, geceleri kuşların uçtuğu ve denizin esintisini duyduğu bu uzun koridorları severdi. Sarmaşıkların sardığı bu harabeleri severdi, yıkıntı ve ölüm görüntüsünü severdi, kendisi gibi yükseklerden düşen şeyleri severdi. Harabe istemişti, sonsuzluktaki hiçliği buldu, zamanın içindeki yıkımı istiyordu. İnsanların arasında tek başınaydı! İnsanlardan tamamen uzaklaşıp, en azından hayalini kurduğu ve olması gereken bir mekânda yaşıyordu.

IV

Dük Arthur siyah maroken bir koltukta oturuyordu, dirseğini masaya, elini başına dayamıştı. Oturduğu oda geniş ve havadardı, tavanda kömür isi vardı, lambrilerse toprak saksıların, vazoların ve alet yığınının bulunduğu masanın arkasında gizlenmişti. Bir köşede ocak vardı, büyülü işlemler için bir oyuntu vardı ve hâlâ sıcak olan küllerin yanında sayfaları açık birkaç kitap bulunuyordu. Kitapların bazı sayfaları, henüz okumadan, ateşli birinin yırttığı sayfalara ben-

ziyordu. Salonda ışık yoktu, sadece ocaktaki korlardan hafif bir ışık çıkıyor ve bulanık bir şekilde tavana çember şeklinde yansıyordu. Simyacı uzun süredir aynı konumdaydı, sonunda hareket etti ve oyuğa doğru ilerleyip bir süre düşündü. Kömürün kırmızı ışığı birdenbire yüzünü aydınlattı ve büyülü bir görüntü oluştu. Cehennemden gelen simyacılarınki gibi alnı solgundu, gözleri oyuk ve kızarmıştı, derisi beyaz ve gergindi, elleri ince uzundu, bunlar uykusuz geçen geceleri, ateşli rüyaları ve cin fikirleri ele veriyordu. Bu acı dolu gülümsemenin kibir gülüşü olduğunu mu düşünüyorsunuz? Çukur yanakların kitap okumaktan, beyaz teninin kömür yüzünden solgunlaştığını mı sanıyorsunuz? İnsan olsaydı öfkeden ağlayacağını, bir ismi, ölümsüzlüğü aradığını mı sanırdınız? Öfkeyle kenara atılan bu kitapların, yırtılan sayfaların, gerilen bu ellerin altın bulamamaktan ya da yaşam iksirini bulamadığından bu halde geldiğini mi sanıyorsunuz? Tam yerine dönecekti ki karanlık duvarda parlak çizgilerden oluşan şekiller gördü. Duvardaki şekil korkunç ve garip bir yaratığa dönüştü, katedrallerin duvarlarında gördüğümüz aç, vahşi, köpek başlı, memeleri yere sarkan, kırmızı kıllı ve ateşli gözlü yaratıklara benziyordu. Canavar duvardan sıyrılıp ocağın yanına zıpladı, ince ayaklarının zemindeki sesi duyuldu.

Arthur, "Benden ne istiyorsun?" dedi.

– Ben mi? Hiiç!

– Ama sen insanları kaçıran, onlara işkence eden lanetli ruh değil misin?

– Evet! diye sevinç çığlığı atan canavar, Ben şeytanım! dedi.

– Benden ne istiyorsun, burda ne işin var?

– Sana yardım etmeye geldim.

– Ne için yardım etmeye geldin?

– Aradığın şeyi, altını, iksiri bulman için.

– Gerçekten mi? Bu dünyada yaşayabileceklerimi, aklıma gelen bir fikirle altınları ayağımın altına serebileceğimi bilmiyor musun? Şeytan, sadece bu konuda yardımın dokunacaksa, git, yardım edemezsin.

– Yo hayır, kalacağım, dedi garip bir şekilde gülen şeytan.

Kibir en sevdiğim çocuğumdur, herkesin ruhunu bana teslim etmesini sağlıyor, ruhunu alırım, diye içinden geçirdi. Sönmekte olan kömürden çıkan son ışık Arthur'un yüzüne vurdu, bu görüntü, şeytanın en lanetlilerininkinden daha güzeldi.

– Haydi, buradan çıkalım, dedi Arthur. Rüzgâr ağaçları estiriyor, deniz dalgalanıyor, fırtına kopuyor. Benimle gel, fırtınanın uğultusunda, okyanusun öfkesinin karşısında sonsuzluktan ve hiçlikten konuşuruz, dedi. Çıktılar. Sahile giden yol kayalıktı, şatoyu çevreleyen iri ağaçların gölgeleri yansıyordu. Hava soğuktu, toprak kuru ve sertti, kapkaranlıktı, ne bir yıldız, ne de ay parlıyordu. Arthur yürüyordu, yüzü ve başı açıktı. Ağır ağır yürüyordu, mavimtrak saçlarının yüzüne çarpmasının tadına varıyordu. Rüzgârın ve şiddetle sarsılan ağaçların ürkütücü sesini dinlemeyi severdi. Şeytan arkasından geliyor, taşların üstünden zıplıyordu, önüne bakıyor ve uluyordu. Sonunda sahile vardılar, kumsal ıslak ve serindi, dalgaların kıyıya sürüklediği deniz kabukları ve yosunlar vardı. İkisi de durdu. Arthur dalgaların sesine vahşice güldü.

– Sevdiğim şey budur, dedi ya da en azından en az kin duduğum şey budur, öfkem vahşi değil, ilahi bir öfkedir, dedi.

– Ah, keşke deniz sahili ve kayaları aşsa, uzaklara koşarcasına ulaşsa, ne güzel olurdu, ama...

– Demek ölümü çağırıyorsun, her şeyin ölmesini istiyorsun? dedi şeytan.

– Hiçliğe hayranım.

– Niçin? Bedenden sonra bir şeyin kalmadığını mı sanıyorsun? Kapanan gözlerin bir şey görmediğini, soğuyan solgun başın aklından bir şey geçmediğini mi sanıyorsun?

– Evet, öyle olduğunu düşünüyorum.

– Peki ne istiyorsun? Neyi arzuluyorsun?

– Mutluluğu!

– Mutluluk mu? Mutlu olmak mı istiyorsun? Bilimde, zaferde, aşkta mutluluğu bulursun.

– Yo hayır, onu her yerde aradım, asla bulamadım, bilim çok kalabalık, zafer çok dar, aşk ise aşağılık bir şey.

– Kendini diğer insanlardan üstün mü tutuyorsun? Sandığın şey ruhunun...

– Ah! Ruhum!.. Ruhum!

– Ruhun yok mu? Hiçbir şeye inanmıyorsun... Tanrı'ya bile! Ah pişman olacaksın zavallı yaratık! Tekliflerimi geri çevirdiğin için, ilk insan gibi pişman olacaksın! Bakışı nasıl guruluydu, mutluluk konusunda ne kadar güçlüydü, Cennet bahçesinde dolaşırken, gözyaşlarımı ve başarısızlığımı gördü. Ancak sonra pişman oldu, ayağıma geldi, ağladığım gibi ağladı, benim gibi lanetledi, Tanrı'ya hakaret etti, çığlıklarımız birbirine karıştı ve o günden beri acı çeken yol arkadaşı olduk. Evet! Onun gibi düşeceksin, bir şeyi seveceksin elbette.

– Benim insan olduğumu mu sanıyorsun? Kötü bir rüzgârın beni attığını ve hissedemediğim, anlayamadığım sevemediğim ve daraldığım bu dünyada beli bükülen basit varlıklardan biri olduğumu mu sanıyorsun? Boğazımdan bir lokma geçtiğini, dişlerimin parçaladığını, maskenin ardında gizlenen bir yüz gibi, hayatta işe yaramaz biri olduğumu mu düşünüyorsun? Yüzümü kaplayan deriyi çıkarsam, benim de se-

nin gibi lanetli biri olduğumu, senin dengin belki de senden üstün olduğumu görürsün. Şeytan, dalganın birini durdurabilir misin? Ellerinle taşa şekil verebilir misin?

– Evet.

– Şeytan, istesem, seni ellerimle parçalarım. Seni her şeyden üstün yapan şey nedir peki? Ne özelliğin var? Bedenin mi? Başını eğdiğinde ayağımla onu ezerim. Gururlandığın şey nedir? Şu gurur, üstün ruhların özü olan şu gurur! Neyin var? Cevap versene!

– Ruhum var.

– Peki sonsuzlukta bu ruh sana kaç dakika boyunca mutluluğu tattırdı?

– İnsan ruhunun benimkisi gibi acı çektiğini gördüğümde, acılarım diniyor, bunlar çaresizliğimin mutluluğudur. Peki sende ilahi olan şey nedir? Ruhun mudur?

– Hayır, çünkü ruhum yok.

– Ne yani? Bir dehanın yıldırımla can verdiği bir robot musun?

– Ah o deha! Saçmalık! O deha ben miyim acaba?

– Demek ruhun yok, peki sana bunu kim söyledi?

– Kimsenin söylemesine gerek yok, tahmin ettim. Dinle anlayacaksın. Bu dünyaya geldiğimde, geceydi, bu gece gibi soğuk ve karanlıktı, beni sahile dalgaların attığını biliyorum. Kalkıp yürüdüm. Kendimi mutlu ve huzurlu hissetmiştim, özümde saf ve yitirilmemiş bir şey vardı, beni karmaşık ve bulanık hayallere iten bir şeydi. Geldiğim yer hakkında, daha huzurlu ve sakin o yer hakkında hayal meyal hatıralarım canlanmıştı. Sanki denizi dinleyip gözlerimi kapadığımda, her şeyin şairane, sakin ve aşk dolu olduğu o yerlere dönüyor gibiydim, sanki uzun bir uykuda olduğumu sanıyordum. Bu uyku ağır ve saçmaydı, buna karşın tatlı ve derindi. Bir an, her şeyin arkamdan

geçtiğini, hayal gibi dağıldığını hissettim. Hayata ve sıkıntılı dünyaya sarhoş ve mutlu bir halde geldim. Yeryüzünde bulduğumu sandığım bu hayaller bir bir kayboldu, kalbim daraldı, doğa sanki yüzü kırış kırış buruşan kambur bir çocuk gibi, yıpranmış gibiydi. İnsanları taklit etmeye çalıştım, onlar gibi tutkulu olmaya, ilgili olmaya çalıştım, onlar gibi davrandım, ancak boşunaydı! Serçe yuvasına yerleşmeye çalışan bir kartal gibiydim. O anda her şey karardı, her şey siyah bir örtüyle gizlendi. Varoluş uzun bir can mücadelesiydi, yeryüzüyse canlı canlı gömülenlerin mezarıydı. Yıllar ve asırlar geçtikçe, insan ırklarının ve imparatorlukların geçtiğini görünce, hiçbir şeyin beni heyecanlandırmadığını farkına vardım. Düşüncemde her şey son bulunca, "Hayret, kim mutluluğu istiyorsa ruhsuzdur, kimin ruhu ve kalbi yükseklerdeyse hiçliğini anlayacaktır, kim hiçbir şeyi sevmiyor? Kim mutluluğu bedende ve maddede buluyor? Bu ruh çok yükseklerde, bu güzel beden mükemmel, ancak ruhu yok, inancı ve umudu yok," dedim. Memelerini kumda sürükleyen ve yayılan şeytan, "Bundan şikâyetçi misin?" diye sordu. "Buna sevinmelisin, bir gün öleceksin! Arzuladığın bir şey yok, Arthur sevdiğin bir şey yok, mutlusun, çünkü bir taşa benziyorsun, hiçliğe benziyorsun. Ah! Neden şikâyet ediyorsun? Canını sıkan nedir? Kimdir seni sıkan?"

– Sıkılıyorum.

– Bedeninde erkeklerdeki arzular yok mu?

– Şehvetler mi? Ateşli öpüşmeler, ılık sarılmalar mı? Ah, bunları hiç yaşamadım ve hor görüyorum.

– Ya bir kadın?

– Bir kadın mı? Ah, onu kollarımın arasında boğarım, öperken çiğnerim, nefesimle öldürürüm. Ah, haklısın, bir şeyim yok, sevdiğim bir şey yok, hiçbir şeyi istemiyorum, ya sen şeytan, bedenimi istiyorsun değil mi?

– Beden mi? Evet, elle tutulur, hisseden, kendini gösteren bir şey istiyorum, çünkü benim bir tek görüntüm ve nefesim var. Ah! Bir insan olsaydım, geniş bir göğsüm ve diri kalçalarım olsaydı keşke! İnsanlara özeniyorum, onları kıskanıyor ve onlardan nefret ediyorum. Ah, bende sadece ruh var, o yakıcı nefes kendi kendini parçalıyor. Ancak elimden gelen bir şey yok. Öpücükleri sıyırıp geçiyorum onları hissedip, görüp dokunamıyorum. Benim bir şeyim yok, sadece bir ruhum. Ah, kaç kez genç kızların soğumamış cesedlerinin etrafında dolaştım ve lanet okudum. Ben bir hayvan, bir sürüngen değil miyim? En azından onların mutluluğu, ailesi arzuları var, en azından tutkularını tatmin ediyorlar. Arthur sen bir ruh mu istiyorsun? Emin misin, iyi düşündün mü? İnsanlar gibi olmayı mı diliyorsun? Kaybettiğin bir kadın için ya da malın için ağlamak mı istiyorsun? Çaresizlikten zayıflamayı, gerçek hayatın düşkırıklığına düşmeyi mi istiyorsun. İstediğin bir ruh mu? Çaresizlik çığlıkları mı istiyorsun? Çılgınlık, aptallık mıdır istediğin? İnamak mı istiyorsun? Çaresizliğe dek sürünmek mi istiyorsun? Bir ruh istiyorsun, ağaçtan biraz üstün, köpekten biraz alçak olan, insan olmak mı istiyorsun?

Arthur denize doğru ilerleyerek, "Hayır, bir şey istemiyorum," dedi ve sustu. Şeytan onun dalgaların üstünde yürüyerek kaybolduğunu gördü, adım attığı dalgalar parlıyordu.

Kıskanan şeytan, "Ne mutlu sana!" dedi, "Dünyada sıkılıyorsun, ama sonrasında uykuya dalacaksın. Oysa ben, sonsuza kadar çaresiz olacağım ve cesedine baktığımda..."

– Cesedim mi? Sana öleceğimi kim söyledi? dedi Arthur. Sana öleceğimi söylemedim, hiçbir beklentim yok, ölümü bile beklemiyorum, dedi.

– En korkunç yollar...

– Dene, dedi dalganın üzerinde durup yavaş yavaş sallanan Arthur.

Şeytan uzun süre sessiz kaldı ve simyacıyı düşündü. "Onu kandırdım, ruhuna inanmıyor. Ah! Seveceksin, bir kadını seveceksin, o kadına o kadar zarafet, güzellik ve aşk vereceğim ki sevmek zorunda kalacak... Çünkü bilimine ve gururuna rağmen o bir erkek," diye aklından geçirdi.

– Dinle Arthur, yarın dağlarda bir kız göreceksin ve onu seveceksin, dedi.

Arthur gülmeye başladı,

– Zavallı aptal, deneyeceğim ya da en güzeli sen canımı almayı dene, dedi.

– Yapamam, sadece ruhlar üzerinde etkiliyim, dedikten sonra şeytan gitti.

Arthur kayalıkların üstünde kalmıştı, ay çıkmaya başladığında, yeşil kanatlarını açtı, beyaz bedeni ortaya çıktı, bulutlara doğru uçmaya başladı.

V

Gece olmuştu ve batmakta olan kızılımtrak güneşin vadiyi ve dağları aydınlatacak gücü kalmamıştı. Bu vakitlerde kırlarda kadınlar saçlarına beyaz kurdelalar ve giysilerine dantel takar ve ipek kumaşlar giyerdi, otlarda ve başak tarlalarında leylekler bu vakitlerde öterdi. O saatlerde tarlalarda gizemli sesler, uzaklarda çanların ve uzaklaşan sürünün sesi duyulurdu. Keçilerin ve ineklerin hızlı adımlarla, ardına bakmadan yürüdüğü ve nefes nefese kalıp titreyerek durdukları saatlerdi, çünkü gece olmak üzereydi. Yolda bazı kişiler ve gençlerle karşılaşılır, hızlı adımlarla yürünülür, çünkü kız daha on altısındadır ve zavallı yavrucak

korkuyordur. Julietta ineklerini toparlıyor ve uzakta birkaç evi görünen köyüne doğru gidiyordu. O gün üzgündü, saçına koymak için çiçek toplamamıştı. Ezmek üzere olduğu bir papatya gördüğünde zıplamamıştı, neşeli şarkılar söylememişti, yuvarlanmamıştı. Neşeli değildi, arkaya gerinerek güzel boynunu bükmemişti, hafif ezgilerin tatlı melodisi yoktu. Tam aksine, sürekli iç çekiyor, düşüncelere dalıyordu, ağlamaklı bir hali vardı. İneklerini kaybettiğinin ve nemli yerlerde yürüdüğünün farkına varmadan melankolik bir şekilde ağır ağır yürüyordu. Bu gibi günlerde sürüsünün peşinden koşar, oturur ve düşüncelere dalardı, ancak aklından bir şey geçmezdi. Heyecanlanmıştı ve yüreğine ateş basmıştı. Canı bilmediği bir şeyi istiyordu, her şeye bağlanıp her şeyden bıkıyordu, arzular, belirsizlik, geçmişi, gelecekle ilgili hayaller, her şey canını sıkıyordu. Başını ellerinin arasına alarak yere uzanan genç kızın aklından geçenler bunlardı. Tarlalarda büyümesine rağmen, kırların içinde yalnız olmaktan korkuyordu, oysa küçükken ormanda oynar, ekinlerin arasında koşardı. Yaprakların sesi onu ürküttü, dönmeye cesareti yoktu, sanki arkasında korkunç bir kahkaha atan canavar görecek gibiydi. Güneşin gittikçe azalan kızıl ışığına uzun uzun baktı, yer yer büyüyen ve kaybolan aydınlık yerler vardı. Uzakta kilisenin çanının çaldığını duydu, çanın son sesleri uzakta yankılanarak kaybolmuştu. O anda kalkıp sürüsünü toplayacak babasının evine dönmek için sürüye doğru koştu. Birdenbire elli adım ötesinde topraktan alevlerin çıktığını gördü, alevler kayboldu ancak birkaç dakika sonra yine alevleri gördü. Alevlere doğru ilerledi, biri söndüğünde diğeri yanıyor, genç kız aralarında zıplıyor ve çılgınca eğleniyordu. Sanki içgüdüleri durmalarını tembihlemiş gibi inekler aniden durmuştu ve monoton bir şekilde böğürmeye başla-

mışlardı. Alevler çoğalmıştı, çocuğun kahkahaları duyuluyordu. Julietta yorulduğunda, korkudan buz kesilen ineğinin boynuzuna yaslandı, arkasında birinin adımlarını duydu ve sıcak nefesini hissetti. Karşısına adamın biri çıkmıştı. Giysileri pahalıydı, siyah ipek giysileri vardı, eldiven takmıştı ve parmağındaki elmaslar göz alıyordu. En ufak hareketinde, altın paraların birbirine değdiğinde çıkardığı ses gibi, sesler geliyordu. Yüzü çirkindi, kızıl bıyıkları vardı, yanakları çukurdu, ancak gözleri, iki kömür parçası gibi, parlıyordu. Gür kirpiklerin arasındaki iri gözbebeği parlıyordu. Alnı solgun ve kırışıktı, kemikli başında kırmızı kadife bir şapka vardı. Sanki başını gizlemek ister gibiydi. Julietta'ya, "Çocuk! Güzel çocuk!" dedi

Sertçe kızı kendine çekerken yumuşak bir şekilde gülmeye özen gösterdi ancak gülüşü korkunçtu.

– Sevdiğin biri var mı?

– Ah! Bırakın beni, kollarınız arasında öleceğim, beni eziyorsunuz! dedi genç kız.

– Ne yani? Sevdiğin biri yok mu? diye konuşmayı sürdürdü şövalye.

– Merak etme, birini seveceksin çünkü ben güçlü biriyim, insanlara aşkı ve nefreti veririm. Gel buraya oturalım, beyaz ineğine yaslanalım, dedi.

İnek yere yattı, yabancı boynuna oturdu, bir eliyle boynuzu, diğeriyle Julietta'yı belinden kavramıştı. Alevler sönmüştü, güneş batmıştı, neredeyse gece olmuştu ve solgun ay günle mücadele ediyordu. Julietta yabancıya korku dolu gözlerle bakıyordu.

– Bırakın beni, dedi, Tanrı aşkına beni bırakın!

– Tanrı mı? diyerek gülmeye başladı.

– Julietta, Arthur Almaroes Dükü'nü tanıyor musun? diye sordu yabancı.

– Onu birkaç kez gördüm, sizin gibi, beni korkutuyor... Bırakın beni, gitmem gerek... Babam öğrenir-

se görürsünüz...

– Ne olmuş baban öğrense?

– Bilse, akşam vakti beni böyle tuttuğunuzu bir öğrense... Sizi öldürürdü!

– Seni bırakıyorum Julietta, gidebilirsin.

Kollarının arasında sıkıca kavradığı Julietta'yı bıraktı. Julietta bir süre yerinden kalkamadı, sanki bir şey onu yere uzanan, otları çiğneyen ve salyalarını otlara süren hayvana bağlamıştı. Hayvan can çekişircesine böğürüyordu. Hareket etmeye çalıştı ancak bu adamın büyülü gücü karşısında kalakalmıştı.

– Git artık Julietta, seni tutan mı var? dedi.

– Kimsiniz? Size ne zararım dokundu?

– Bana bir şey yapmadınız, Dük Arthur Almaroes hakkında konuşalım, zengin ve yakışıklı biri değil mi? dedi ve sustu ve iki eliyle alnına vurdu "Gelse, gelse ya!" dedi. İkisi uzun bir süre öylece kaldı, titreyen genç kız ondan gözünü ayırmıyordu.

– Mutlu musun? diye sordu.

– Mutlu muyum? diye yineledi genç kız. Hayır değilim, dedi sonra.

– Ne isterdin?

– Bilmiyorum, hiçbir şey sevmiyorum, hiçbir şey hoşuma gitmiyor, özellikle de bugün. Mutsuzum, üstelik bu gece siz geldiniz ve kötü haliniz... Ah, delireceğim!

– Julietta, kraliçe olmak ister miydin?

– Hayır!

– Julietta, kiliseyi seviyorsun değil mi? Kokusunu, sahını, kararmış duvarlarını, gizemli şarkıları...

– Hayır!

– Denizi, sahildeki deniz kabuklarını, ayın parladığı geceleri ve bol düşlü geceleri seviyorsun değil mi?

– Evet, seviyorum, hepsini seviyorum.

– Peki geceleri kimi düşlüyorsun?

– Bilmem! dedi genç kız ve düşüncelere daldı.

– Başka bir hayat tarzı istediğin, uzaklara gitmek istediğin doğru mu? Havada dalgalanan bir gül goncası olmayı, uçan kuş olmayı, kaybolan bir şarkı olmayı, uzayan bir çığlık olmayı istemez miydin? Dük Arthur yakışıklı, zengin ve güçlü biri, değil mi? Üstelik o da hayallere ve bu zevklere düşkün, dedikten sonra içinden "Gelsin artık, gelsin, bu kız onu ateşli bir şekilde sevecek ve ikisi de kaybedecek," diyordu.

Ay bulutların arasında yuvarlanıyordu, aynı zamanda dağları, vadiyi ve eski gotik şatoyu aydınlatıyordu. Şatonun karanlık gölgesi, mezar duvarındaki bir hayalet görünümündeydi.

Yabancı, "Kalkıp yürüyelim biraz," dedi. Julietta'yı alıp sürükledi, inekler zıplıyor, kırlarda dolaşıyordu, birbirinin ardından koşuyorlardı ve zıplayarak Julietta'nın çevresine geliyorlardı. Yalnızca ineklerin adımlarıyla bir org sesiyle konuşan garip şövalyenin sesi duyuluyordu. Uzun süre yürüdüler, yol engebeli değildi, otlar tazeydi, üzerine basınca buz gibi kaygandılar. Julietta yorgundu, neredeyse ayakları tutmuyordu.

Sık sık, "Ne zaman varacağız?" diye soruyordu. Karanlık ufuğa bakıp duruyordu. Sonunda uzakta babasını gördü. Yabancı hâlâ onun yanındaydı, bir şey söylemiyordu ve mutlu biri gibi gülümsüyordu. Ağzından başka bir dilde sözcükler çıkan yabancıyı, şaşkın bir şekilde dinliyordu.

Yine, "Dük Arthur'u seviyor musun?" diye sordu.

– Onu tanımıyorum, hem sizi ilgilendirmez, dedi kız.

– Bak, geldi, dedi

Dediği doğruydu, önünden bir adam geçti, göğsü çıplaktı, bedeni kar gibi bembeyazdı, saçları maviydi ve gözlerinde büyülü bir parıltı vardı. Yabancı derhal

ortalıktan kayboldu. Julietta koşmaya başladı. Tahta kapıya varınca ısrarlı bir şekilde kapıyı çalmaya başladı. Yaşlı biri kapıyı açtı, babasıydı.

– Yavrum, neredeydin? Gir bakalım! dedi. Genç kız hemen içeriye girdi, ailesi kaç saatten beri endise içinde onu beklemişti. Herkes sevinç çığlıkları attı, öpüp soru sormaya başladılar. Masaya oturdular, büyük bir kazandan güzel kokan buharlar yükseliyordu.

Annesi ona, "İnekleri getirdin mi?" diye sordu.

İnekleri getirdiğini söyleyince, annesi onları sağmaya gitmesini söyledi. Julietta çıktı ve kısa bir süre sonra zar zor taşıdığı bir kovayla döndü. Kovayı masanın üzerine koyunca, "Aman Tanrım! Kan!" diye çığlık attı, sonra rengi sarardı ve annesinin dizlerine düştü, "Biliyorum, bu onun işi!" dedi.

– O kim?

– O işte, beni yolda tutan kişi.

– O kim.

– Bilmiyorum!

Dairenin ucundan yırtıcı bir kahkahayla, "Benim, dedi bir ses. Duvarın dibinde Yabancı ve Almaroes dükü yan yanaydı. Yaşlı adam şöminenin üzerinde asılı duran tüfeğine koştu ve onları hedef aldı.

– Ona bir şey yapmayın! diyerek genç kız boynuna atladı. Ancak çok geçti, babası ateş açmıştı, hiçbir şey duyulmadı, iki hayalet kaybolmuştu, kısa bir süre sonra, camlardan biri kırıldı ve mermi yere düştü. Şeytan mermiyi geri göndermişti.

VI

Olanlar çok garipti, bu işte büyülü ya da sihirli bir tuzak vardı. Süt kana dönüşmüştü, bu tuhaf görüntü-

ler, Julietta'nın gecikmesi, korku dolu bakışları, titreyen sesi, çevrelerinde dolaşan bu mermi, duvardan sızan korkunç kahkaha, aile fertlerini korkutmuştu, birbirlerine sımsıkı sarıldılar. Julietta dirseğini masaya dayadı, saçlarındaki kurdelayı çözdü, eski bir şarkıyı söylemeye başladı, ağır ve monoton bir parçaydı, sandalyesinde sallanıyor gibiydi ve uyumaya çalışan, hayallere dalan bir havası vardı. Onu hayretler içinde dinlediler. Ağzından aynı sesler, vızıltı gibi çıkıyordu ve yavaş yavaş son buluyordu. Gece bitmek bilmedi, kimse yerinden kımıldayamadı, kimsenin ne konuşmaya ne de arkasına dönmeye cesareti vardı. Yaşlı adam ahşap koltuğunda gevşedi, karısı korkudan ve sıkıntıdan gözlerini kapattı, iki oğlansa başını ellerinin arasına alıp zar zor uyudular ve korkulu rüyalar gördüler. Uykulu başların eğilmesini, herkesin boğuk bir ateşin etrafında toplanmasını, alınlardaki korkulu ve endişeli ifadeleri görmek gerekirdi. Yaşlı adamın alnı endişeliydi, ağzı açıktı, beyaz saçları alnına düşmüştü, yıpranmış elleri kalça hizasındaydı. Önünde duran karısı başını bir o yana bir bu yana çeviriyordu, yüzünü acı ve endişe dolu bir ifade kırıştırmıştı. Julietta'nın yüzü solgun ve sakindi, uzun sarı saçları masaya yayılmıştı, dudaklarında garip ezgilerin, sarhoş bakışlarının hoş bir yanı vardı. Uyumuyordu, kendisi gibi acı çeken ahırdaki zavallı beyaz ineğinin sesini duyuyordu, zavallı hayvancağız, belki kan ter içinde can çekişiyordu. Gün doğdu ve Julietta hayvanları otlatmak için tarlaya gitti, boynunda tırnak izi vardı. Tepeye çıktı, zirveye ulaşınca oturdu, ayakları ve etekleri ıslanmıştı, o kadar dalgındı ki suyun içinden yürümüştü, koşturup duruyor, etrafına bakıyordu, yabancının gelip gelmeyeceğine bakıyordu. Onu arıyordu, çünkü zavallı kızcağız onu seviyordu, zengin, güçlü, yakışıklı şövalyeyi seviyordu, garip

bir adamı, bir yabancıyı, şeytanımsı birini seviyordu, onun şairane ve kibar olduğunu düşünüyordu.

Yo! Almaroes Dükü'nü seviyordu. Sık sık hayallerine dalıyor ve gelecekten endişelenircesine acı acı gülümsüyordu. Onu düşünüyor, hayalinde canlandırıyordu, sanki otların üzerinde yanında oturuyor gibiydi, ona hoş sözler söylüyor, ona uzun uzun bakıyordu. Gür sesi aşk doluydu, yeni ve harika bir ezgi gibiydi. Anlamsız, donuk hatta cansız gibi görünen ufuk çizgisine uzun uzun bakıyordu. Akşam olunca, önceki gece kadar uzun süren gün bitince, güneş battıktan sonra uzun bir süre bekledi Julietta, ikide bir durup arkasında birinin olup olmadığına baktı, otların arasında öten leylekleri, yuvasına dönen kuşları gördü. Üzgün bir şekilde dönüyordu, içini çekip boynunu büküyordu, sağ tarafından toplallayan beyaz ineğinin ipini sol eliyle tutarak yürüyordu. Şeytan ineğin sağına oturmuştu. Yabancının onu bıraktığı noktaya gelince, dük Arthur'ü gördüğü yerde farkına varmadan durdu ve ilerleyen hayvanı güçlükle tuttu. Birdenbire karşısına Arthur çıkınca ipi bıraktı, inek ahıra doğru ilerlemeye başladı. Julietta ona sevgiyle istekle ve kıskanarak baktı, dük otlara kırlara bakar gibi ona bakarak yoluna devam etti. Genç kız adıyla çağırdı onu, Arthur kuzuların, kuşların köpeklerin sesini duymadığı gibi onu da duymadı.

– Arthur! Dinle beni Arthur! dedi. Julietta peşinden gitti, giysilerine tutundu, ağlayarak bir şeyler söylüyordu, kalbi küt küt atıyor, öfkesinden ve aşkından ağlıyordu. Çığlıkları, gözyaşları ve yüreği tutku doluydu, diz çökmüş aciz ve zavallı varlığında tutkuluydu. Çığlıkları, bir kadının porselen kırıldığında attığı çığlıklardan, kuzuların melemesinden, kuşların ötmesinden, köpeğin havlamasından çok farklıydı. Sonunda Arthur sesine kulak verip durdu, bir süre ona bakıp yoluna devam etti.

– Ah! Arthur, yalvarıyorum dinle beni, seni seviyorum! Seni seviyorum! Benimle gel! Burdan uzakta, deniz kıyısında yaşarız ya da birlikte can veririz!

Arthur hâlâ yoluna devam ediyordu.

– Dinle Arthur! Yüzüme bir bak, çirkin ve iğrenç biri miyim? Sen bir insan değil misin? Yüreğin mermer gibi soğuk, taş kalpli misin? dedi ve ayaklarına kapanıp ölürmüşcesine yere serildi. Aslında yorgunluktan ve bitkinlikten ölecek gibiydi, çaresizlikten yerde kıvranıyordu, saçlarını yoluyordu ve zoraki gülerek hıçkırıyordu. Gözyaşlarında boğulurken, taşların parçaladığı diz kapakları kan içindeydi. Aşkı yırtıcı, büyük ve şeytaniydi, aşkı içini parçalıyordu. Arthur'sa sinirli ve sıkkındı. Garip çığlıklarıyla, ruhu parçalayan çığlıklarıyla cehennemden fırlamış gibi bir aşktı, o kadar garip ve güçlüydü ki insanı deliye çeviriyordu.

– Yarın görüşürüz değil mi Arthur? Merhametli ol, ne olur! Sana her şeyimi vermeye hazırım, kanımı, ruhumu veririm ve elimde olsaydı sonsuzluğu da verirdim! Öldür beni öldüreceksen! Yarın görüşelim, falezin tepesinde görüşelim... Dolunay olunca. Tamam mı? Kayalıklarda dalgaların sesi arasında tatlı bir gece geçirmek ne güzel değil mi Arthur? Yarın görüşürüz.

Arthur'un küçümseyen dudaklarından belli belirsiz iki sözcük çıktı:

– Yarın görüşürüz

VII

Yarın görüşürüz, ah yarın görüşürüz! dedi ve yalıyara doğru koşmaya başladı, köyde onu bir daha gören olmadı, ortalıktan kaybolmuştu.

Şeytan onu alıp götürmüştü.

VIII

Gece olmuştu, bulutların arasından sıyrılan ay ışığı Arthur'un çalışma odasının açık penceresinden içeriye giriyordu. Arthur demir rampaya doğru eğilip gecenin serin havasının tadına varıyordu. Ocağın başındayken duyduğu o ayak seslerini duydu ve arkasını döndü. Şeytan arkasındaydı, daha iğrenç ve solgundu, kemikleri ortaya çıkmıştı ve ağzındaki dişler mezarda biten otlar gibi yeşildi.

Arthur, "Şeytan, şimdi birini sevdiğim doğru mu? Bu çığlıkların, yakarışların, zoraki gözyaşlarının beni etkilediğini mi düşünüyorsun?" diye sordu.

Dört ayaklı iblis titreyerek, "Gerçekten de hissizmişsin! Onu ölüme terk ettin!" dedi.

Arthur soğuk bakışlarıyla, "Öldü mü?" diye sordu.

– Ölmedi, seni falezde bekliyor.

– Beni mi bekliyor?

– Evet, falezde bekliyor, söz vermemiş miydin? Seni uzun zamandır bekliyor.

– Tamam gideceğim.

– Gidecek misin? İyi o zaman, senden tek isteğim bu, sonra da benimle ilgili ne yaparsan yap.

– Ne işime yarayacaksın? Ruhuna değer verdiğimi mi sanıyorsun?

– Onu seveceğini söylüyorum. Arthur, tutkulu olmayı, ateşli ve güçlü bir aşkı tatmak istediğini söylememiş miydin? Bu aşkı yaşayacaksın... Karşılığında ruhunu alacağım. Öyle anlaşmamış mıydık?

– Benim ruhum yok.

– Olmadığını sanıyorsun, ama yanılıyorsun, sevdiğine göre insanoğlusun.

Şeytan kibir ve gurur görmeye alıştığı için sadece bunlara inanıyordu, acı sadece kötülüğü görür, aç olan sadece açlığını hisseder.

– İnsanoğlu mu? Söyle bana şeytan, hiç bulutlara erişen bir insan gördün mü? dedi ve yeşil kanatlarını açtı. Saçlarını göstererek, hiç böyle saç gördün mü? Karbeyaz bedeni olan bir insan gördün mü? Benimkisi kadar güçlü eli olan birini hiç gördün mü? dedi ve şeytanın elini sıkarak tırnaklarını geçirdi. Söyle bana, benim gibi sana hakaret etme cesaretini gösteren birini hiç gördün mü? Madem ki ruhumu istiyorsun, beni hemen öldür, dişlerini geçir, başımı ez, tırnaklarınla beni parçala ve gör insan olup olmadığımı, dedi.

Şeytan öfkeden ter ter tepiniyor, kuduruyordu. Kasılarak sıçrarken kendini yerden yere attı. Arthur'se sakindi.

– Şeytan, biliyorum güçlüsün ve beni bir darbede öldürebilirsin, haydi, öldür beni, öldürmeyi dene, ne olur canımı al!.. Doğru, ruhum var ve onu sana veriyorum, öldür beni, hemen öldür çünkü yalnızca bir insanım.

Şeytan, böğründen çıkan çığlıklar atarak boğazına atıldı, tam ısıracakken dişleri etini kavrayamadı. Arthur göğsünü açtı, şeytan öfkeyle üzerine sıçrayıp yere düştü, Arthur'ün bedeni darbe almamıştı. Şeytan yerinde tepindi, kanlı dudaklarından boğuk bir uluma sesi çıktı. Arthur yere yatıp kanatlarını serdi. Şeytan üstüne atladı, onu parçalamak için ağzını açtı, etine geçirmek istediği pençeleri adeta kayaları sıyırıyor gibiydi. Öfkesinden kudurdu, kızardı, ilk kez yenilmişti. Diğeriyse gülüyordu, sakin gülüşü yankılanmaya başladı, demir gibi çınladı. Boğazından çıkan soluğu iblisi uzaklaştırıyordu, tıpkı sahına düşerek sütunları ve duvarları yıkan çanın sarsıtısı gibi. Biri ruhani, diğeri dünyevi iki olağanüstü ve garip yaratığın mücadelesi görülmeye değerdi, ruhun ve ruhu taşıyan bedenin mücadelesi, buhar gibi uçuşan, sürünen güçsüz ruhun, saçma ve kaba maddenin kıvran-

ması karşısındaki durumu görmek gerekirdi. Yaratılan bu iki canavar mücadele etmek ve birbirinden nefret etmek için bir araya gelmişti, amansız bir çatışmaydı, korkunç bir savaştı, insanlarda olduğu gibi, bu savaşın aralarında sonlanması gerekiyordu, şüphe ya da bıkkınlık yoluyla. Yüz yüze savaşan iki karşıt ilkeydi, bedenin sabrı karşısında ruh yorgunluktan ve bıkkınlıktan pes etti. Bu iki olağanüstü yaratık birleşselerdi, tanrısallaşırlardı, kötülüğün ve iktidarın gücünü oluştururlardı! Bu mücadele ne kadar büyük ve korkunçtu, kahkahalar öfke doluydu, çığlıklar cehennemi andırıyordu. Adım attıkça yıkıntılar sarsılıyor, harabeler rüyalardaki gibi dönüyordu. Sonunda, şeytan defalarca yere düştüğünde, yorgunluktan nefes nefese kaldığında, buz gibi soğuk ecel teri döktüğünde, pençeleri kırıldığında, Arthur yerde sürünen şeytan'a uzun uzun baktı, böğründen çıkan inlemeleri zevkle dinledi, can çekişirken şeytanın art arda soluklarını dinledi ve yüreği incindi. Yenilen şeytan başını kaldırdığında, karşısında yine o soğuk ve duyarsız, kibirle gülümseyen robot bakışı gördü.

Arthur ona, "Sen de insanoğlu gibi yenildin... Hem de gururun yüzünden! Şimdi dediklerime inanıyor musun?" dedi.

Şeytan, "İnsan olmayabilirsin, ama .. Bir ruhun var... dedi

– O halde yarın faleze gideceğim.

Ertesi gün, şatonun bakımını yapan kişi koridorlarda yürürken döşemelerin yerinden oynadığını ve demir pençelerle çizilmiş gibi parçalandığını gördü, zavallı adam aklını kaçırdı.

IX

Julietta Dük'ü bekliyordu, onu gece gündüz bekledi, kayalarda koşarak, ağlayarak onu dört yıl bekledi. Hi-

kâyelerde, düşüncelerde yıllar çabuk geçer, anılarla yıllar su gibi akıp geçer, ancak umutlanınca zaman ağır ve topallayarak geçer. Gündüzdü, sahilde dolaşırken denizi dinliyor, onu görme umuduyla dört bir yana bakıyordu. Güneş kayaları kızgınlaştırınca yorgunluktan kumsada yatıp uyuyor, kalkınca meyve toplamaya ve ona acıyan insanların kayaların üzerine bıraktıkları ekmeği almaya gidiyordu. Geceleri, beyaz ve uzun giysilerin içinde, saçı başı dağınık bir şekilde, inleyerek falezlerde dolaşıyordu. Sivri kayanın üstünde saatlerce oturup ay ışığında kumsalda can veren parçalanmış dalgaları ve çakıllarla kayalarda oluşan deniz köpüğünü izliyordu. Onu görenler, "Zavallı deli kız! Hem de gencecik ve güzel! Yirmi yaşında bile değil... Umudunu yitirmiş!.. Kahretsin! Ama onun da hatası var, deli divane âşık olmuş... Hem de bir prense, gururundan mahvoldu ve kendini şeytana verdi!" diyorlardı.

Evet! Delirmişti, Arthur'ü sevmekten delirmişti ve aşkını bırakmayacak kadar aklını yitirmişti, çaresizlikten intahar etmeyecek kadar delirmişti, Tanrı'ya inanıyordu ve bu yüzden intahar etmedi. Sık sık falezin tepesinde dikilip, yükseklerde denizi seyrederek çocukları korkutan bir ifadeyle için için gülüyordu, Tanrı'ya inancından hayatta kalıyordu ve ona inanmaya, onun için acı çekmeye, ağlamaya razı olmuştu. İnsanların söyledikleri sözler bunlardı: Julietta, Tanrı'ya inanmak mutlu olmak demektir, sen inançlısın ancak acı çekiyorsun! Doğru, sen delirmişsin! Yo hayır! Çaresizliğine kabullenerek son verdi, öfkeli çığlıklar yerini gözyaşlarına bıraktı. Artık iç çekmiyor, haykırmıyordu, fısıldayarak, dudaklarının ucuyla bir şeyler söylüyordu, çünkü haykırırsa öleceğinden korkuyordu. Acılar insanı yaşlandırır, zaman gibidir, su gibi akıp geçer, ağırdır insanın göğsüne çöker.

Bu yüzden Julietta'nın saçları beyazlamıştı. Kayada mezar taşı oymak için fırtınaya yağmur damlası gerek, çaresizliğin insanı zayıflatması için bundan daha az gözyaşı gerek. Saçları bir gecede beyazlamıştı. Saçları, yırtık giysileri gibi beyazdı ancak yürümekten ayakları sertleşmişti, taşlar ve dikenler ayaklarını paramparça etmişti. Aniden basan ve kuzey soğuğu gibi kavuran okyanusun sert havası ellerini parçalamıştı, solgun Julietta zayıflamıştı, çöken fersiz gözlerinde, cehennemin körüklediği aşkının kalıntısı duruyordu. Ağzı açıktı, sanki iradesi dışında kasılıyor gibiydi. Buna karşın teni hâlâ buğday rengindeydi, garip bakışları hâlâ çekiciydi. Şeytan, tahrik etmek için uykudaki bu maddeyi, bu şehvetsiz, hissiz bedeni seçmişti, tutkulu ve harika bir ruhtu. Biri geçtiğinde Julietta koşarak yanına gidip Arthur diyerek ayaklarına kapanıyor, sonra da onun olmadığını fark edip çaresiz bir vaziyette dönüyor ve "O değil, o hâlâ gelmedi," diyordu. Onun hakkında, "Ah zavallı kızcağız, yirmisinde bile değil, aklını kaçırmış, umudu kalmamış!" diyorlardı. Kayalara ve faleze tatlı tatlı sokulan deniz gibi sakin, güzel ve bol yıldızlı aydınlık bir geceydi. Julietta hâlâ ordaydı, düşüncelere dalmıştı ve Arthur ya da onun hayali karşısına çıktı.

Julietta ona, "Seni bekliyorum, hem de uzun zamandır bekliyorum!" dedi. Sesi titriyordu.

– Ah Arthur'üm, kayaya otur, yanıma otur. Otur da konuşalım. Ne istiyorsun? Ay parlıyor, yıldızlar parlıyor, deniz sakin, her şey güzel Arthur...

Arthur yanına yaklaştı.

– Benden ne istiyorsun Julietta? Niçin diğer kadınlardan üzgünsün? Niçin buraya gelmemi istedin?

– Ah Arthur... Niçin gelmeni mi istedim?.. Seni seviyorum.

– Neden?

– Çünkü sana baktığımda ve gülümsediğimde, dedi ve kolunu beline sardı, nefesimi hissettiğinde, saçlarım dudaklarına dokunduğunda, göğsünün içinde küt küt atan ve nefes alan bir şey hissetmiyor musun? dedi.

– Hayır! Sen bir kadınsın, senin bir ruhun var, seni anlıyorum. Ama benim ruhum yok. dedi ve ona gururlu bir şekilde baktı ve ruh dediğin nedir Julietta? dedi.

– Nereden bileyim! Ben seni seviyorum! Ah! Aşk! Arthur, aşk ikimizin saçlarına ak düşürür! dedi.

Julietta ona baktı, göğsüne dokundu ve öpücükler kondurup okşadı. Arthur ise okşamalara ve öpücüklere karşın soğuk ve sakindi.

Tutkusunu sergileyen, Arthur'un cansız bedenini canlandırmak için aşkını, şiirleri, yakıcı ateşini sergileyen bu kadını görmek gerekirdi. Arthur onun ateşli dudaklarına, kasılan kollarına, kayıtsız kalıyordu, tıpkı bir kertenkele gibi. Şeytan nasıl öfkesinden sıçradıysa Julietta da aşkından sıçrıyordu. Saatlerce Arthur'le yanak yanağaydı, Arthur gökyüzüne bakıyordu, muhtemelen harika hayallere dalıyordu ve yanında, kollarının arasında duran büyük bir gerçeği, istisnai aşkı, heyecanlı ve yakıcı aşkı aklına getirmiyordu.

"Julietta!" dedi ve tükenmiş kızı bıraktı, Julietta son bir girişimde bulundu... Ve en yüksek kayalara koşup sıçradı. Birkaç saniye boyunca sessizlik oluştu ve Arthur ağır bir cismin suya düştüğünü duydu. Sakin bir geceydi, gökyüzü deniz gibi masmaviydi, deniz sakindi, dalgalar tatlı tatlı kıyıya sürüklenip can veriyordu, yuvarlanarak gelen dalgalar sahile deniz kabuklarını, yosunları ve batık gemilerin kalıntılarını getiriyordu. Dalganın biri ağır ağır yuvarlanarak geldi, geri çekilip tekrar geldi, kıyıya ağır ve büyük bir şey bıraktı. Bu bir kadın bedeniydi,

Şeytana bakarak Arthur, "Eeeh?" dedi.

Şeytan Arthur'un değişmeyen ve soğuk ifadesini görünce, gözlerinde en ufak bir damlanın olmadığını fark edince:

– Yo! Hayır! Senin ruhun yokmuş! Yanılmışım! dedi ve kıskanarak bakıp, "Ancak onun ruhunu alırım!" dedi. Ve pençeli ayağını cesedin boğazına sapladı.

X

Bunun üzerinden yüzyıllar geçti, yeryüzü derin bir uykuya dalmıştı, yüzeyinde en ufak bir gürültü yoktu, sadece kıyıya çarpan ve köpüren okyanus sularının sesi duyuluyordu. Dalgalar hırçındı, dönerek havada sıçrıyordu ve kıyıya çarpınca bir devin sarstığı gibi ortalığı titretiyordu. İnce ve sağnak yağmur ayın şüpheli ışığını gölgeliyordu. Rüzgâr ormanı kasıp kavuruyor, ağaçlar göldeki sazlıklar gibi bükülüyordu. Havada garip bir ağlama sesi duyuluyordu, sanki dünya inliyor gibiydi. Topraktan bir ses yükselip: "Yeter, yeter çektiklerim! Ne olur, başka dünya yaratma!" dedi.

Tatlı, saf ve melek sesi gibi yumuşak bir ses, toprağa dedi ki: "Hayır! Sonsuza dek başka dünya olmayacaktır!"

Memur Türünün Hayat Bilgisi Dersi

Aristotales'ten Cuvier'ye, Pline'den Bainville'e, doğa bilimleri konusunda dev adımlar atıldı. Her bilim adamı araştırmalarıyla ve gözlemleriyle katkıda bulundu, dönemin insanları seyahat etti, önemli keşifler yapıldı. Genellikle tehlikeli yolculuklardan sarı, siyah ya da rengârenk kürklerle döndüler, ayının bal yediğini ve kremalı tarta dayanamadığını öğrendiklerine sevindiler. İtiraf etmeliyim ki, bunlar önemli keşiflerdi, ancak zamanımızın en ilginç hayvanı olan memur'u incelemeyi kimse aklına getirmedi. Memurlar hakkında doğru bilgiler edinmek için bu alanda yeterince okuyan, düşünen, memurları inceleyen ya da seyahat eden olmadı. Bilim adamlarının karşısına bir engel daha çıktı: Bu hayvanı hangi sınıfa sokacaklardı?

Bradypus tridactylus sınıfına mı? Çakal sınıfına ait olup olmadığı konusunda uzun süre düşündüler. Bu

sorun muallakta kaldı, köpek cinsinin özelliklerinin keşfedilmesiyle ilerde çözümlenmesine karar verildi. Aslında mantık dışı yapısını bir sınıfa sokmakta zorluk çekildi. Susamuru başlığı ve uzun kıllı redingotu nedeniyle bu hayvanın suda yaşadığı düşünüldü. Dört karış kalınlığındaki yün yeleği, Kuzey ülkelerde yaşayan bir hayvan olduğunu kanıtlıyordu, sivri dişleri ve tırnakları olsaydı, etobur olduğu sanılırdı. En sonunda, Bilimler Akademisi, onu farklı aşamalara göre konumladırdı: Ne yazık ki, memurun demir gibi sert bastonu olduğunu, bazen faytonla yılbaşı ziyaretlerine çıktığını ve köyleri yolcu arabasıyla ziyaret ettiğini tanımak zorunda kaldılar.

İnsan türünden edindiğim bilgilere dayanarak, bir hayvan bilimcinin mütevazı yaklaşımıyla, konuşmaktayım. Sık sık dairelerine yaptığım yolculuklar sırasında, buralardaki hayvanların anatomi ve davranışlarını betimlemeye yarayan çok sayıda izlenimim oldu. Bu türün bütün cinslerini, geçit memurundan kayıt memuruna, hepsini gördüm. Bu yolculuklar sırasında paramdan oldum, kendini bilime adamış, bilim uğruna iki şemsiye, on iki cilalı şapka ve altı çizme pençesi kaybeden biri için okuyuculardan destek olmalarını rica edeceğim.

Memur otuz altı ila altmış yaş arasındadır. Küçük, capcanlı, bıngıl bıngıl tombuldur. Fare kuyruğu tarzı bir enfiye kutusu vardır, kızıl bir peruğu ve mendili vardır, masa başındayken gümüş gözlük takar. Sık sık aksırır ve hapşırdığınızda, "çok yaşayın" der. Mevsimlere göre tüy değiştirir; yazın saman şapka takar; mürekkep lekelerini önlemek amacıyla üzerine mendil serdiği bir pantolonu vardır. Kunduz derisi ayakkabıları, çadır kumaşı yeleği vardır. Mutlaka kadife bir yakalık takar. Kışın, mavi pantolunuyla ve büyük redingotuyla soğuktan korunur. Balık nasıl suya muh-

taçsa memur da redingotuna muhtaçtır. Kökleri Eski Kıta'ya dayanan memur, maalesef ülkemizde çok yaygındır. Hoş huyları vardır, sarıldığında kendini geri çeker. Memurlar genellikle bekâr kalırlar ve bekâr erkek hayatı sürerler. Yani bir kafeye gittiklerinde kasadaki bayana "Matmazel" derler, tepside duran şekeri alırlar ve bazen üç kuruşluk ince sigara içerler. Memurları çekmek ne kadar zordur!

Sigara içtiği gün memur kendini asi hisseder, güzel yazmak için kalemi dört kez açar, masadaki çocuğa bağırır, gözlüklerini düşürür, evraklarını lekeler ve buna çok üzülür.

Bazen de memurlar evlidir, erdemli ve huzurlu bir vatandaş olup durgunlaşırlar. Memur mesaisini tamamlar, saat dokuzda yatar ve yanına şemsiye almadan dışarı çıkmaz. Her pazar sütlü kahve içer, *Le Constitutionnel, L'Echo, Les Débats* ve buna benzer gazeteler okur. Temmuz 1830 kararnamesinindeki hakların taraftarıdır. Ülkesinin kanunlarına saygı duyar, havai fişek gösterisi sırasında "Yaşasın Kral" diye bağırır ve her cumartesi akşamı kemerini temizler. Ulusunu korumak memuru heyecanlandırır, tambur sesini duyunca kalbi küt küt atar, yakasını sıkarak kan ter içinde, "Asker olmak ne güzel," diyerek atış meydanına koşar. Memurun karısı bütün gün evde durur, sökülen çorapları diker, eşi için kolluk diker, melodram okur ve çorba pişirir, bunlar memur karısının uzmanlığıdır.

Memur namusuna düşkün olsa da, yılışık ve laubali tavırları vardır: Daireye giren genç kızlara "güzelim" der. Ayrıca Paul de Kock romanlarının müptelasıdır, her akşam terliklerini giyip, başına siyah başlığını geçirir ve sobanın yanında bu romanları okur. Bu ilginç iki ayaklı hayvanı dairede teftişleri kâğıda geçirirken görmek gerekir. Redingotunu ve yakalığını

çıkarır, gömlekle çalışır, yani yün süeteriyle. Çalışma masasına eğilir, kalemi sol kulağının arkasına koyar. Büyük kâğıdın üzerine yayıldığını gördüğü mürekkebin kokusunu zevkle koklayıp ağır ağır yazar, yazdıklarını diline takılan bir şarkı gibi fısıldar ve sürekli burnuyla ses çıkarır. Acele ettiğinde noktaları, virgülleri, çizgileri, "son"ları, paragrafları şiddetle yazar. Yeteneğinin doruğundadır. Arkadaşlarıyla buzların çözülmesi hakkında, salyangozlar, limanın onarılması, demir köprü ve gaz hakkında konuşur. Eğer gün ışığını engelleyen kalın perdelerin arasından yağmur yağdığını görürse, "Lanet olası! Sırılsıklam olacağız!" diye söylenir ve işine döner. Memur sıcağı sever, sürekli buharlı bir ortamda yaşar. En büyük zevki, dairedeki sobayı yakmaktır. Sobayı yaktığı zaman sevinir ve sevinçten boncuk boncuk ter damlası akar, düzenli nefes alıp verir, mendiliyle yüzünü siler. Ancak mutluluğun yükü altında boğulur ve "burası sımsıcak" demekten kendini alıkoyamaz. Coşkunun doruğundayken hararetle yazmaya başlar. Her zamankinden hızlı yazar, gözleri parlar, enfiye kutusunun kapağını kapatmayı unutur ve coşkunun sarhoşluğuyla aniden yerinden kalkar, elinde odunlarla tapınağa geri döner, çeşitli açılardan sobaya yaklaşır, cetvelle sobanın kapağını açar ve "Al sana bir kibrit daha" diyerek odun atar. Bir süre mutlu bir halde ayakta dikilir, alevin, soba borusunu gürleten güçlü ve hoş sesini dinleyedurur. Eğer daireye girerken kapıyı aralık bırakırsanız, memur öfkeden köpürür, tırnakları belirginleşir, peruğunu kaşır, tepinerek söylenmeye başlar. Defterlerin, evrakların arasından "Kapıyı kapatın yahu! Okuma yazmanız yok mu? Kapıda ne yazıyor? Açık bırakırsanız ısınmaz yazıyor". Sakın ona "memur" demeye kalkmayın, tam aksine, "sayın görevli" deyin!

Görevlinin uzun tırnakları vardır, vakit geçirmek için, en sevdiği uğraşısı onları törpülemektir. Görevli sabah gelirken cebinde ekmek taşır, masasına yerleşir, yeşil çerçeveli kasketini alır ve kahvaltısını etmek için, orda çalışan çocuğun tuzlu tereyağı ya da peynir getirmesini bekler her gün. Gün sona ermeye başlayınca, dairenin kapısını açıp lambaları yakmaya gelen kişiyi görmekten mutlu olur. Bürokratlara göre, lambaların yanması, kendileri ve benzerleri için sohbet, tartışma ve kavga konusudur. Lambalar yanar yanmaz, dilin iyi olup olmadığını inceler, ayarını kaçırdığında ya da beş-altı cam kırdığındaysa kaderinden şikâyet eder ve en hüzünlü ses tonuyla ışığın gözlerine dokunduğunu ve bu yüzden yanındakinin kâğıdını bile gölgeleyen kocaman kasketini taktığını sık sık tekrarlar. Yanındakiyse, karanlıkta yazmanın imkânsız olduğunu söyler ve şapkasını çıkarmasını ister. Ancak akıllı memur şapkasını kulaklarına kadar geçirir, üstelik boyunluğunu da takar. Memur her pazar gösteriye gider, arka sıralarda ya da yerde oturur, perde kalkınca ıslık çalar ve vodvili alkışlar. Genç memursa arada domino oynar. Genç memurun dominoda kaybettiği de olur, bu gibi durumlarda evine dönüp bir iki tabak kırar, karısına "karıcığım" demez, Azor'u unutur, önceki günden kalan ısıtılmış haşlamayı hızla yer, fasulyelere sinirli bir şekilde tuz döker, teftişleri, karların erimesini, onarımları ve hesapları düşünerek uykuya dalar.

Sanırım genel hatlarıyla memur hakkında söylenecekleri dile getirdim, en azından okuyucunun sabrının tükendiğini görüyorum. Notlarımın arasında hâlâ memur türünün cinslerine ilişkin gözlemlerim var, barikat memurundan gümrük memuruna kadar örnekler var, gümrük memuru bazen işveren olacak kadar yükselebilir, yazılar yazar, afişler, kitapçıklar

hazırlar, gezgin memur, belediye memuru gibi bin bir örnek var. Çalışmakla geçen hayatımın uykusuz gecelerimin sevimsiz meyveleridir bunlar. İlerde daha güzel günlerde, siyasetin yükselen kara bulutlarının azaldığı zaman, tekrar sahneye dönüp bu zooloji derslerinin, toplumdaki kademelerin, barikat memurundan hazine memuruna kadar oluşan bu dev yelpazenin devamını yayınlayabilirim.

Kutsal Görev'le İmparatorluk Mücadelesi

İçindekiler

I. Sergi. Modern toplumun temelleri. Toplum için gerekli şeyler. İki ilke, kılıç ve haç. Bu unsurların Antik toplumun ilkeleriyle çatışması.

II. Feodal yapının kökeni, gelişimi, IV. Henri dönemine kadar olan sürenin özeti, feodal yapı nasıl ve niçin gelişti.

III. VII Gregoire'a kadar din tarihinin özeti.

IV. VII Gregoire ve IV Henri'nin portreleri, görüşleri, görevleri.

V. Bu kişilerin faaliyetleri (uzun ve felsefi bir bölüm).

VI. Kutsal Görev'le İmparatorluk mücadelesinin devamı.

VII. Kilise'nin zaferi. Ahlakın, sanatın, edebiyatın simgeleri.

VIII. Sonuç.

UIDQUID VOLUERIS

PSİKOLOJİK DENEME

I

Ey uykumu kaçıran anılarım! Ey zavallı çılgın rüyalarım! Gelin, cinler, dostlarım, hepiniz gelin! Gece olur olmaz ayaklarıma atlayan, camların üstünde koşan, tavana çıkan iri kanatlı uzun sakallı mor, yeşil, sarı, siyah, beyaz cinler, odanın duvarlarını, kapıların kilitlerini oynatın, yeşilimtrak dudaklarınızın gölgelediği lambayı titretin. Soğuk kış gecelerinde sık sık karşıma çıkıyorsunuz, karın üstünde iz bırakmadan yürüyüp sessizce geldiğinizi, cesedinki gibi kuru kafanızla anahtar deliğinden girdiğinizi, için için yanan şömineye uzun tırnaklı ellerinizi uzatıp ısıttığınızı görüyorum. Hepiniz gelin, hayal gücümün yaratıkları! Bana deliliklerinizden birini, garip gülüşlerinizden birini verin, çağdaş yazarlarınki gibi bir önsözden ve eskilerin beklediği ihlam perisinden beni kurtarmış olursunuz!

II

Güzel bir ağustos gecesinde, Bayan Lansac Paul'e, "Sevgili dostum, Brezilya'daki yolculuğunuzu anlatın, Adèle'in hoşuna gider," dedi. Adèle, parkın çakıllı yollarından yürürken koluna giren güzel sarışındı. Bay Paul yanıt verdi:

– Teyzeciğim, harika bir yolculuktu, inanın! dedi.

– Biliyorum, daha önce söylemiştiniz.

Genç adam, "Hıı!" dedi ve sustu. Yürüyüşe çıkan bu kişilerin sessizliği uzun sürdü. Her biri, yanındakini düşünmeden yürüyordu, biri bir gülün yapraklarıyla oynuyor, diğeriyse yoldaki çakılları ayağıyla deşiyordu. Üçüncüsü karaağaçların arasından görünen aya bakıyordu. Seyrek dalların arasından ay sakin ve parlaktı. "Yine ay çıktı!" Ay, dişlerin titremesi ya da tüylerin diken diken olması gibi, korku hikâyelerinin olmazsa olmaz unsurudur ve önemli bir yeri vardır, neyse, o gece ay vardı. Neden benden zavallı ayımı almak istiyorsunuz? Ah! Benim ayım, seni seviyorum! Bir şatonun eski çatısına yansıyorsun, gölü gümüş bir tepsiye dönüştürüyorsun, ışığın sayesinde yağmur yağdığında düşen her damla, gül yaprağının üstündeki su damlası, bir kadın göğsüne konan bir inciyi andırıyor. Panurge'un dediği gibi, bu sözler eski laflardır, konuyu dağıttım, asıl konumuza dönelim.

Kuzeninin koluna narin bir şekilde belini yaklaştıran ve hayalleri yarıda kesilen bu olgun kızın, gülerken kendini göstermeye hazır güzel beyaz dişleri ve hoş bir yanı vardı. Minyon ve beyaz yüzünü iri lülelerle çevreleyen sarı saçlarında, insanın ruhuna işleyen bir aşk kokusu vardı. Güneyli güzellerden biri değildi, volkan gibi yakıcı bakışlı, ateşli ve tutkulu Orta

Fransa kızlarından biriydi. Gözleri siyah değildi, tenindeyse Endülüs şehveti yoktu, ancak albatros boyunlu, gizemli ve buğulu bir havayla çevrili, dağlarda yalınayak yürüyen ve yıldızlı gecelerde şelale kıyısında aşk şarkıları söyleyen, âşığa görünen çekingen İskandinav perileri gibiydi. Bakışları buğulu ve masmaviydi; açık tenli, doğduğundan beri karın ağrısı çeken, bol bol su içen, piyanoda Liszt müziği çalmaya çalışan, şiirleri ve acıklı hayalleri, melankolik sevdaları seven kızlardan biriydi. Neyi mi severdi? Gölde süzülen kuğuları, güzel eliyle kafese uzattığı cevizi yiyen maymunları, kuşları, sincapları, parktaki çiçekleri, cildi simli güzel kitapları ve... On beş gün sonra onunla evlenecek olan iri yarı, siyah favorili çocukluk arkadaşını, kuzenini, Bay Paul'u. Onun gibi bir kocayla mutlu olabileceğinden emin olabilirsiniz. Son derece duyarlı bir adamdı, aslında şiiri hiç sevmeyen, midesi sağlam, kalbi taş gibi olanları da anlıyorum, bunlar, yüz yıl yaşamak ve köşeyi dönmek için şart olan özelliklerdir. Duyarlı bir erkek, borçlarını ödemeden yaşamasını bilen, güzel şarabı tatmasını bilen, kadının aşkından, bir süre giyip modası geçince attığı giysiler gibi, faydalanan bir erkekti. Aslında aşk nedir sorusuna nasıl yanıt verilir? "Bir saçmalık, aşktan faydalanırım!" diye. Peki ya sevgi? "Geometriciler bir saçmalık olduğunu söylerler, şefkat duygusu bende yoktur." Peki ya şiir? "Ne demek istiyor?" ya da "Bundan uzak dururum," der. Peki ya din? Vatan. Sanat? "Saçmalık ve budalalık!" diye yanıtlar. Ruh konusunda da, "Canabis ve Bichat, damarların kalbe gittiğini kanıtlamış, hepsi bu kadar," der. İşte saygı duyduğumuz, onurlandırdığımız duyarlı adam! Vatanı için çalışmıştır, herkes gibi giyinir, ahlak ve insanseverlik hakkında konuşur, demir yollarının yapımı

ve kumarhanelerin kapatılması için oy verir. Şatosu, karısı ve noter olacak olan bir oğlu ve bir kimyagerle evlenecek olan kızı vardır. Onunla operada karşılaşırsınız. Simli gözlüğü, siyah takımı ve bastonu vardır, puronun kokusunu gidermek için ağzında naneli şeker vardır, pipodan nefret eder. Paul'un karısı yoktu, ama yakında bir eşi olacaktı, evlilikleri mantık evliliği olacaktı, çünkü evlenerek mal varlığını iki katına çıkaracaktı. Okuldayken matematiği iyiydi, evlenirse elli bin livr rant elde edeceğini görmek için toplama işlemi yapması yeterliydi. Edebiyata gelince, edebiyatı hep saçma bulmuştu. Ay ışığının sızdığı bulutun etrafında sanki hava, gazlı bezle örtülmüş gibiydi, yürüyüş uzun sürmüştü, gölü, ağaçları saran mavi geceyi sessizce izleyerek geçti. Saat on bir civarı salona döndüler, mumlar ışıldıyor, akaju bahçesinde düşen birkaç gül cilalanmış parkenin üzerine konmuş, ayak altında duruyordu. Bunun ne önemi vardı! Nasıl olsa bir sürü gül vardı! Adele, çiğin saten ayakkabılarını ıslattığını fark etmişti, başı ağrıyordu, kolunu aşağıya sarkıtarak kanapenin üzerine uzanmıştı. Bayan Lansac, ertesi gün yapılacak işler için talimat vermeye ve bütün kapıları kapatıp kilitlemeye gitmişti. Sadece Paul ve Djalioh kalmıştı. Paul, yaldızlı avizeleri, gümüşvari bir tınıyla gece yarısı çalan bronz sarkacı, Papa'nın piyanosunu, tabloları, koltukları, mermer beyaz masayı, halı dokumalı kanapeyi izliyordu. Sonra da pencereye çıkıp parkın derinliklerine baktı ve

– Yarın saat dörtte güzel bir ava çıkacağım! dedi.

Djalioh, uyuyakalan genç kızı izliyordu, bir şey söylemek istedi, ancak öyle alçak sesle ve çekinerek söyledi ki, iç çektiği sanıldı. İçini çekmesinin ya da bir şey söylemesinin bir önemi yoktu.

III

Ertesi gün, güneş doğunca, gözde tavşanı ve iki av köpeğiyle, barut kutusu, av malzemeleri ve iki gün önce sipariş edilen kaz ciğeri ezmesini taşıyan yardımcısıyla ava çıktı damat adayı. Onun emriyle av borusu çalındı, ovada ilerlemeye başladılar. O anda, ikinci katta bir pencere açıldı, şatonun kırmızı beyaz duvarlarını saran yaseminlerin arasından sarı uzun saçlı biri görüldü. Saçlarının dağınıklığından, duruşundan, omuzlarına düşen ve dirseğe kadar inen muslin gömleğinden rahat bir kız olduğunu sanırdınız. Kolları beyaz ve toplu, yuvarlak hatlıydı, ancak Paul'ü uğurlamak için pencereyi aceleyle açığı için kolunu duvar sıyırmıştı. Ona el işareti yapıp küçük bir öpücük göndermişti. Paul dönüp çiçeklerin arasından uzanan bu saf ve çocuksu yüze baktı, yakında bu kızın da, bu çiçeklerin de, bu aşkın da kendisine ait olacağını aklına getirip "Ne kadar iyi bir kız!" dedi. Beyaz el kepengi kapattı, saat dördü gösterdi, horoz ötmeye başladı, doğan güneş çatılara yansımaya başladı. Her şey yeniden sessizliğe ve sessizliğe büründü. Saat on olmuştu, Bay Paul hâlâ dönmemişti, kahvaltı çanının çalmasıyla masaya oturdular. Oda yüksek ve geniş tavanlıydı, XV Louis tarzı mobilyalarla döşenmişti, söminenin üstünde, neredeyse tozdan silinen pastoral bir resim vardı: Beyaz kuzuların arasında yüzü pudralı, yapma benli, koluna sepetini takmış bir kadın çoban vardı. Tepesinde melekler uçuyordu, ayaklarının dibine güzel bir örtü serilmişti, yaldızlı kurdelelerle bağlanmış gül demetli desenli bir halının üzerinde oturuyordu. Resmin köşelerinde, yeşil çizgilerin arasında beyaz boyalı, iç içe geçmiş güvercin yumurtaları bulunuyordu. Yer yer portreler ve resimler vardı, Norveç ya da Rusya görüntüleri, karlı

dağlar, bağ bozumu, hasat sahnelerini işleyen renkli manzara resimleri vardı. Daha da ilerde, siyah çerçevenin içinde birkaç gravür vardı, bazı Kurul başkanlarının boydan portreleri, vardı, başkanların üç kıvrımlı peruğu vardı. Daha da ilerde, uzun ve büyük kuyruğu havada bir yılan gibi kıvrılan atını şaha kaldıran bir Alman atlısı vardı. Flaman ekolünden kabare sahnelerini işleyen tablolar da vardı. Biranın taştığı, yiğit yüzlerin, dumanlı bir havanın, neşenin ve çıplak göğüslerin, iri dudaklarda kahkahaların bulunduğu bir tabloydu. Ayrıca, şarap sürahisine kıvırcık saçlarıyla başını daldıran bir çocuk resminden, isli ve kararmış yuvasında oturan yuvarlak hatlı Meryem Ana resmine dek, zengin bir hava egemendi. Yüksek ve geniş pencerelerden odaya canlı bir ışık girmişti, mobilyaların ağırlığına rağmen odada taze bir hava vardı. Odanın iki köşesindeki mermer çeşmelerle siyah beyaz taşlı döşemeleri görmeliydiniz. En çok dikkat çeken ve en dokunaklı olan asıl parça, büyük kanapeydi. Bu, yumuşacık, canlı renkli, yeşil ve sarı, cennet kuşlarıyla ve çiçek demetlerinin, zengin motiflerin bulunduğu, alt tarafı saten bir kanapeydi. Uşaklar akşam yemeğini kaldırdıktan sonra şatonun sahibesi sık sık güzel saten yastıkların üstüne oturup, kimseyi rahatsız etmeden kendine soğuk bir içecek almaya gelen beyini beklediği çok olmuştur. Evet, şüphesiz bu kanapede birçok kısa etekli, pembe tenli, elleri güzel markiz ve büyük kontes, birçok dinsiz veya papaz felsefeciyle ruhun ihtiyaçları ve hisleri hakkında konuşmuştur, belki bu kanapenin üzerinde kesik kesik solukların, gözyaşlarının ve kaçamak öpücüklerin anısı vardır. Bütün bunlar geçmişte kalmıştı, markizler, din adamları, şövalyeler, beyefendiler ve mevzuları, öpücükler, aşklar, ateşli sarılmalar, kırmızı topukların cazibesi, hepsi zaman-

la akıp gitmişti, kanapeyse dört ayağının üzerinde, yerindeydi ancak ahşabı solmuş ve yaldızlı kaplaması silinmişti. Djalioh Adele'in yanına oturmuştu, otururken Adele telaşlanıp sandalyesini geriye çekti, kızararak şarabını içmeye başladı. Yanında oturan kişi hoş değildi, bir aydan beri Bay Paul'le şatodaydı ve henüz ağzından tek kelime bile çıkmamıştı, bazılarına göre hayalperest, bazılarına göreyse melankolik, aptal ve delinin tekiydi. En akıllı olanlar onun dilsiz olduğunu iddia etmişti. Bayan Lansac'ın evinde Bay Paul'un arkadaşı olarak geçiyordu. Onu görenlerse, "Ne garip bir arkadaş," diyordu. Ufak tefek, marazlı biriydi, ancak elleri yapılıydı. Parmakları kısa ve bodurdu, tırnakları sert ve içe doğru kıvrımlıydı. Vücudu çok zayıftı, teninin rengi öyle hüzünlü ve karamsardı ki bu genç adamın mezara girmek için doğmuş olduğunu, yapraksız ve bükülmüş bir ağaç gibi yaşadığını düşünüp üzülürdünüz. Kapkara giysileri, teninin donuk rengini daha da vurguluyordu. Teni, bakıra çalan sarı renkteydi, iri dudaklarının arasından iki sıra beyaz dişleri vardı, tıpki zencilerinki ve maymunlarınki gibi. Başıysa, cepheden dar ve basık, arkadan bombeliydi. Başının şeklini fark etmek kolaydı çünkü saçları seyrekti. İnsandan çok fantastik bir hayvana benzemesi dolayısıyla, garip bir şekilde hayvansı ve yabani bir havası vardı. Gözleri yuvarlak, iri, yanıltıcı ve donuktu; bu adamın kadifemsi bakışlarına hedef olduğunuzda, tuhaf bir hayranlığın ağırlığını üstünüzde hissederdiniz. Oysa hatları ne sert ne de vahşiydi, herkese gülücükler dağıtıyordu ancak gülüşü aptal ve soğuktu. Kalın ve siyah derisini gizleyen gömleğini açmış olsaydı, sporcununkine benzeyen yapılı göğsünü görmüş olurdunuz. Kıllı göğsünde gizlenen iri akciğerleri havayı fazlasıyla rahat bir şekilde soluyordu. Ah kalbi büyük ve engindi, deniz gibi engin,

yalnızlığı gibi boştu. Ormanda ya da yüksek dağlardayken, okyanusun yanındayken, kırışık alnı birdenbire gevşemeye başlar, burun delikleri şiddetle solar ve güneşte açan bir gül gibi, ruhu doğanın karşısında gevşerdi. İçindeki ihtirasın ağırlığı altında her yeri titrer, başını ellerinin arasına alıp ölüm sessizliğine dalardı. Bu gibi anlarda, siyah örtünün ardında gizlenen güzel kadın gözleri gibi, ruhu vücudunun içinde parlardı. Çirkin ve iğrenç hatları, sarı marazlı teni, dar kafatası ve zayıf bedeni heyecan ve mutluluğa dalardı. Çirkin maymununsu gözleri öylesine yakıcı ve şairane olurdu ki, ruhunun sanki kışkırtmaların şiddetiyle sarsıldığını sanabilirdiniz. Onun için tutku şiddetli olmalıydı, aşksa bir sapkınlık, kalbindeki dokular diğer insanlarinkinden daha duyarlı ve hassas olmalıydı, acıyı kasıntılarla, zevki şehvetin doruklarında yaşardı. Gencecik, saf biriydi, on yedi yaşındaydı, kalbindeki fırtınalardan ve ruhundaki şimşeklerden o kadar sarsılmıştı ki ve o denli yıprannıp yaşlanmıştı ki, altmış, yetmiş hatta yüz yaşında olduğunu söylemek daha doğru olurdu. Okyanusa sorun, alnında ne kadar çizgi var, fırtına sırasında kabaran dalgaları sayın! Belli ki çok şey yaşamıştı, hayatını meşgul eden ne düşünceler, ne meditasyonlar, ne de hayallerdi. O ruhunu büyütmüştü, kalbi yaşlanmıştı bile. Aslında birine bağlanmış değildi, en garip duyguların karmaşasını yaşıyordu, mantığın yerini şiir almıştı, bilimin yeriniyse tutkular almıştı. Bazen, güllerin arasından ona seslenen sesleri, gökten gelen ezgileri duyar gibiydi. Ruhundaki şehvetle, tutkuların şiddetiyle, doğa bütün gücüyle kendini ona adamıştı. İşte, kalbin ateşiyle, her engelde kendiliğinden yıkılan, ahlaki ve bedensel zayıflığın özeti! Tıpkı sarayları yıkan, taçları yakan, ocakları dağıtan ve bir su birikintisinde kaybolan devasa bir şimşek gibi. Bu canavar, Bay Pa-

ul'le yani diğer canavarla, daha doğrusu engin bilgisiyle ve sert kalbiyle bütün özelliklerini taşıdığı bu medeniyet harikasıyla görüşüyordu. Biri ruhun sarılması için, kalbinin sesi için sevgi ve şefkat besliyorsa, Djalioh da gecenin rüyalarını ve aklından geçen hayalleri seviyordu. Ruhu, güzel ve muhteşem olana tutuluyordu, tıpkı sarmaşığın harabelere, çiçeklerin ilkbahara, mezarın cesede, uğursuzluğun insana bağlandığı gibi. Bunlara bağlanıp onlarla birlikte ölüyordu, aklın bittiği yerde kalbi hüküm sürüyordu. Kalbi uçsuz bucaksızdı çünkü dünyayı kalbiyle algılıyordu. Bir de Adèle'i seviyordu, önce doğasını tatlı ve evrensel bir sevgiyle sevmişti, diğer insanlara karşı sevgisi azaldıkça Adele'ye karşı duyduğu sevgi yavaş yavaş artmıştı. Aslında, hepimiz belli miktarda şefkat ve sevgiyle doğarız, sonra da karşımıza çıkan ilk şeylere sevgimizi saçarız, atlara, meydanlara, onura, tahta, kadınlara, zevklere tutuluruz. Sonunda elimize ne geçer? Rüzgârın üstesinden fırtına gelir. Bunları toplasak bir hazine elde etmiş oluruz. Çöle tonlarca altın atın, kumun içinde kaybolur, ama bir araya getirdiğinizde bir piramit meydana çıkar. Evet o bütün ruhunu bir tek şeye topladı ve bu düşünceyle yaşadı.

IV

Kısmetli on beş gün genç kız için bitmek bilmedi, damat adayı içinse su gibi akıp geçti. Genç kız kocasını, kaşmir giysiler giymeyi, operadaki locayı, Boulogne ormanlarında yürüyüşleri, kış boyunca dileğince baloya gitmeyi, bir genç kızın yaldızlı hayallerinde ve kapalı yatağında düşleyeceği bütün şeyleri düşlüyordu. Kocasıysa tam aksine, evlilik deyince aklına bir

kadın, alması gereken kaşmirler, giydirmesi gereken bir taş bebek ve karısını baloya götürdüğünde bir kocanın aklından geçenleri düşünüyordu. Bu kişi, bütün kadınların kendisine âşık olduğunu düşünecek kadar kendini beğenmişti. Her aynaya baktığında ya da siyah favorilerini taradığında, aklından bunlar geçiyordu. Evinde tek başına olmaktan sıkıldığı, metreslerden usandığı ve uşağının da bir karısı olduğunu öğrendiğinden beri, bir kız almak istiyordu. Ayrıca evlenince eve bağlanacağını, daha sağlıklı olacağını ve ava gitmemek için bir bahanesi olacağını, en önemlisi sevgiye, bağlılığa, huzura kavuşup çoluk çocuğa karışacağını düşünüyordu. İşin aslında, mutluluk ve aşktan çok eline geçecek olan elli bin livr rantı, İspanya fonlarına yatıracağı güzel banknotları düşünüyordu. Paris'e gidip elli bin franklık süsleme satın almıştı, yüz yirmi kişilik bir balo düzenlemişti ve kayınvalidesinin şatosuna dönmüştü. Bütün bunları sekiz günde tamamlamıştı, becerikli bir adamdı. Düğün eylül ayında, güzel bir pazar gününde gerçekleşti. O gün hava nemli ve soğuktu, vadiye yoğun bir sis çökmüştü, hanımların ayakkabılarına bahçe kumu yapışmıştı. Kilise ayini saat onda başladı, katılım azdı. Djalioh köylülerin arasından sıyrılıp girdi, sahında tütsüler yakılmıştı, parfümlü ve sıcak bir hava vardı. Kilise eski, basık, küçük ve beyaz süslemelerle kapılydı. Bakımını yapan kişi vitrayları da düzenlemişti. Koronun çevresinde davetliler, belediye başkanı, belediye kurulu üyeleri, arkadaşları, noter, doktor ve beyaz giysili ozanlar bulunuyordu. Ortam sakindi, herkes beyaz eldiven giymişti, keselerinden beş franklık bozuk para çıkarıp tepsiye koymuşlardı. Tepsiye konulan paraların gümüşümsü tınısı, kilise korosunun tekdüzeliğine müdahale etmişti. Çanlar çalmaya başlamıştı. Bu ses Djalioh'a tanıdık geldi, cena-

zede de çanların çaldığı aklına geldi, cesedin yanında dua eden siyah giyimli insanları hatırladı. Beyaz elbisenin içinde başına çiçekten taç takan ve gerdanında üç sıra inci kolyesi olan güzel geline baktığında aklına gelen korkunç şey yüzünden kanı dondu. Eli ayağı titredi ve bir aziz heykelinin yuvasına dayandı. Gizlendiği yuvadan bir tek yüzü görünüyordu, insanları ürkütecek kadar korkunç ve kabaydı. Kızın yanında, abanoz kutunun içine yerleştirilmiş iki elmas gibi, mavi ve siyah kirpikleriyle şefkatle baktığı eşi vardı. Damat adayının altın yaldızlı gözlüğü vardı, eski bir kadife koltuğa oturup kadınlara bakıyordu. Djalioh da oradaydı, ayakta dikilmiş, hareket etmeden sessizce duruyordu. Yüzündeki solgunluğun ve gülüşündeki acının farkına varan olmadı. Çünkü herkes onun kayıtsız ve soğuk biri olduğunu düşünüyordu, tıpkı tepesinde yüzünü buruşturan canavar heykeli gibi. Oysa ruhunda fırtınalar kopuyordu, kalbini öfke kaplamıştı, tıpkı karlı tepenin altında gizlenen İzlanda yanardağları gibi. Hissetikleri kaba ve dışa vurduğu bir sapkınlık değildi, tam aksine, sessizce ve ağlamaksızın, lanet okumadan ve çaba sarf etmeden içine gömdüğü şeylerdi. Sessizdi ve bakışları da tıpkı dudakları gibi, kendisini ele vermiyordu, bakışları kurşun gibiydi, yüzünde aptal bir ifade vardı. Güzel genç kızların, taze teni, beyaz ve kadifemsi cildi vardır, uzun süre böyle kalırlar ve sonra, gözlerindeki parıltı söner, zayıf düşerler ve hayata göz yumarlar. Başında güzel çiçeklerle salonda koşan bu alımlı genç kız, beyaz elleriyle misk ve gül kokusu saçan bu güzel kız var ya, günün birinde doktor arkadaşı göğsünün iki üç parmak aşağısında kanserli bir ur olduğunu söyler, ölümünü ilan ederse, tenindeki serinlik cesedin soğukluğuna dönüşür. Bu, özel tutkuların ve donuk gülümsemelerin bir hediyesidir. Lanetin

kahkahası korkunçtur, acıyı içine atamamanın kıvranışlarıdır. Artık ne gülüşlere, ne neşeye ve de mutluluğa inanın. Peki neye mi inanmanız gerek? "Mezara inanın, huzuru ihlal edilmez, ölümün uykusu da derindir." Sonsuzluk! Bu sözcüğün altında ne dehlizler vardır. Hayatın, ölümün, çaresizliğin, neşenin, mutluluğun ne anlama geldiğini düşünelim biraz. Uykunuz kaçtığında, çok değer verdiğiniz birinin başında ağlayacağınızı hiç aklınıza getirdiniz mi? Niçin yaşadığımızı, neden öldüğümüzü, ne uğruna yaşayıp hayata veda ettiğimizi hiç düşündünüz mü? Hangi acı ve çaresiz fırtına bizi, kum tanecikleri gibi, sürükler durur? İç çekmemizi izleyen ve gözyaşlarımızla beslenen bu canavar nedir? Neden bunlar başımıza gelir? İşte o zaman, uçurumun dibinden lanetlilerin kahkahaları yankılanırken, dengemizi kaybedip uçsuz bucaksız uçuruma sürüklenmiş buluruz kendimizi. Hayatta bazı şeyler ya da ruhunuzdaki düşünceler sizi şeytani şeylere iter. Kafanız sanki bir demirmiş ve bir mıknatısla kötülüklere yapışmış gibi olur. Ah! Kuru kafalar! Sabit ve boş gözleri, sarımtrak yüzeyi, aralık çenesi! Gerçek bu mudur? Böyle mi olacaktır? Djalioh en can alıcı şüphenin ve en derin acıların bulunduğu bu dipsiz uçurumda hissediyordu kendini. Bu şenlik havasını, gülen yüzleri, aşkı, hayatı, Adèle'i ve hatlarının cazibesini, bakışlarındaki yumuşaklığı izleyerek neden bunların kendisine yasak olduğunu sorguluyordu. Tıpkı demir parmaklıkların hayattan ayırdığı, açlıktan ölmeye mahkûm olan ve erişemeyeceği yiyeceklerle çevrilen biri gibi. Bu duygunun diğer duygulardan farklı olmasına bir anlam veremiyordu. Eskiden sıcak Amerika'da biri ondan palmiyenin gölgeli yerini veya bahçesinden bir meyveyi istediğinde ona verirdi. Ama niçin ona duyduğu aşk böylesine farklı ve bambaşkaydı? Aslında aşk bir dünya gibidir,

birlikse bölünmezdir. Sonra, başını eğip bir çocuk gibi uzun uzun sessizce ağladı. Ağzından sadece bir kez bir çığlık çıktı, baykuş sesi gibi keskindi, Teo Deum çalan orgun tatlı melodisine karıştı. Sesler saf ve gürdü, sahında yankılanarak yükselip tütsü dumanıyla harmanlandılar. Daha sonra, kalabalığın içinde bir uğultu duydu, sandalyeler itiliyor, insanlar çıkıyordu, güneş kilisenin vitrayından sızıp gelinin altın tarağına yansıdı, o an için ışıklar kilise ve belediye binası arasındaki mezarlığın yaldızlı parmaklıklarında da yansıyordu. Mezarlığın yeşil, yüksek, kalın ve gür çimleri vardı. Davetlilerin ayakkabıları, beyaz çorapları ıslanmıştı, parlak iskarpinleri kirlenmişti ve ölülere lanet okumuşlardı. Belediye başkanı, yeşil örtülü kare masanın yanındaydı, görevinin başındaydı. Hayat; önem taşıyan "evet" sözcüğünü duyduğunda Bay Paul gülümsedi, Adèle sarardı ve Bayan Lansac ayılmak için çantasından tuz kabını çıkardı. Zavallı kız şaşırmıştı, kısa bir süre önce kırlarda koşan, düşüncelere dalan, şiir, öykü, roman okuyan, duman rengi kısrağıyla ormanda dolaşan, yaprakların ve ırmakların sesini seven bu genç kız, birdenbire bir kadın olmuştu; yani büyük bir şalı olan ve sokağa tek başına çıkabilen biri olmuştu! Sezgileri ve kalbinin derinliklerinden gelen bir ses, gelecekle ilgili hayal kurmasını sağlayan şairane ve duyarlı ses, her şeyin aydınlığa kavuşacağını söylüyordu. Sanki bu rüyadan uyanacakmış gibiydi! Ne yazık ki hırçın birinin, koca dediğimiz, bakım ve ilgi isteyen, ayakları nasırlı ve romatizmalı birine koşmaktan hayalindeki çocuklar beşikte boğulacaktı. Gelinle damadın geçmesi için insanlar yol açtıklarında Adèle, demir gibi sivri bir şeyin elini çizildiğini hissetti. Djalioh geçerken tırnağıyla çizmişti, eldiveni kana bulandı ve vaftiz mendiliyle sardı. Adèle faytona binerken döndüğünde, yine Djalioh'u gördü,

basamağa dayanmıştı. Birdenbire ürperdi ve faytona bindi. Djalioh gelinlik gibi solgundu, ateşten çatlayan uçuklu dudakları aceleyle konuşurcasına kımıldıyordu, gözlerini kırpıyordu. Gözü dönmüştü, geri zekâlı biri gibi duruyordu.

V

Akşam olunca şatoda şenlik vardı, bütün pencereler süslenmişti. Maiyetin, atların ve uşakların oluşturduğu kalabalık bir kortej meydana gelmişti. Arada sırada karaağaçların arasında bir ışık göründü, engebeli yollardan geçtikçe daha da belirginleşen ve atların nefes nefese kalarak çektiği fayton sonunda mekânın önünde durdu. Faytonun kapısı açıldı ve bir kadın indi. Kadın nasıl isterseniz, genç ya da yaşlı, güzel ya da çirkin, pembe ya da beyazdı. Saçını aceleyle düzeltip girişte, meşalelerin ışığında, yeşil ağaçların ve duvarı kaplayan çiçeklerin arasından geçerken mantosunu ve boasını uşaklara verdi. Geldiğini haber verdiler. İki taraftan kapılar açıldı ve içeri girdi. İçerde bir hareketlilik oluştu, sandalye sesleri duyuldu, herkes ayağa kalkıp onu selamladı, sonra da sıcak seradaki hafif sis gibi, konuşmalar, boş muhabbetler, salonda uğuldayan tatlı konuşmalar ortalığı sardı. Dans saat onda başladı, ayakkabıların parkede kayarken çıkardığı sesler, elbiselerin sürtünme sesi, dansın ve müziğin sesi duyuldu. Dışardaysa yaprakların sesi, ıslak toprakta giden araba sesi, gölde kanat çırpan kuğu sesi, şatodan gidenlerin ardından havlayan köpeklerin sesi ve şatonun camında kafaları gözüken birkaç köylünün cahil ve saf konuşmaları duyuluyordu. Paul'un arkadaşları, sarı ya da mavi el-

divenli, gözlüklü, fraklı ve yüzleri Ortaçağ adamlarına benzeyen, Flaman okulunun akla hayale sığmayan Rembrand gibi sakallı dostları, eski zevk yoldaşları bir köşede toplanmıştı. Aralarından biri, binicilik kulübüne üye olanı, "Baksana, kadının arkasında, yaşlı biri gibi kırışık suratlı olan kim?" diye sordu.

– O mu? Djalioh.

– Ne?

– Boş ver, uzun hikâye.

Saçlarını iki kulağının arkasına yapıştıran alçak bakışlı genç.

– Anlatsana bize, dedi.

– Anlatsana, eğlencemiz yok, eğlenelim biraz.

Uzun ve sıska, açık tenli ve yanakları belirgin genç, "En azından kadeh kaldıralım!" dedi.

– Ben almayayım... Çünkü çok sert, dedi. Binicilik kulübü üyesi

– Puro isteyen var mı? diye sordu.

– Ne puro mu? Ernest bunu gerçekten içecek misin? Hem de kadınların önünde!

– Kadınlar buna bayılıyor. Edjerha gibi sigara tüttüren on tane sevgilim var, iki tanesi bütün puralarımı bitirdi.

– Benimkisi sarhoş olasıya kadar Kirsch içiyor.

Ne purodan ne içkiden ne de dans ve müzikten hoşlanan bir arkadaşı, "İçelim o zaman!" dedi.

– Hayır! Paul bize hikâyesini anlatsın!

– Dostlarım! Hikâyem uzun bir hikâye değil, anlatayım: Brezilya'da tarım işletmecisi olan bir arkadaşım Bay Petterwell'le bir iddiaya girmiştim. Mirsa karşılığı bir çuval Virjinya tütününe. Kölelerinden birinin yani, şey, bir maymunla... Yani aslında, bir maymunun insan gibi olabileceğine iddiaya girmiştik.

– Eeeeeh? Djalioh bir maymun mu?

– Hayır aptal! Maymun değil!

– Ama aslında...

– Size anlatmam gerek, Brezilya'ya gittiğimde, değişik eğlencelere katıldım. Petterwell'in, Eski Bahama kanalından gelen, bir dişi zenci kölesi vardı. Hay aksi! Adını hatırlayamıyorum! Neyse, bu kadının kocası yoktu. Saçma olan şeyse, ortalıkta dolaşıyordu, güzelce bir kadındı, Peterwell'den onu satın aldım. Geri zekâlı kadın beni asla istemedi, büyük olasılıkla beni vahşilerden daha çirkin buluyordu.

Herkes gülmeye başlayınca Paul kızardı.

Sonra da, güzel bir günde, can sıkıntısından, zenciye bir orangutan aldım. Bilimler Akademisi uzun zamandan beri bir konu araştırıyordu: İnsanla maymundan melez olup olmayacağını... Benim de aptal kölemden intikam almam gerekiyordu, bir gün avdan dönünce, gitmezden önce köleyle birlikte odaya kapattığım maymunun kaçtığını, kölenin yara bere içinde ağladığını gördüm. Birkaç hafta sonra kölenin karnı ağrımaya başladı, bulantısı vardı, beş ay sonra sürekli kusmaya başladı. Aklımdan geçen şeyden emindim. Hatta bir keresinde öyle şiddetli bir sinir krizi geçirdi ki, kollarını kesip kan almak zorunda kaldık, ölmesine dayanamazdım, neyse, yedinci ayın sonunda ahırda doğum yaptı ve birkaç saat içinde vefat etti. Bebeğin sağlık durumu iyiydi, sorunun çözüme kavuşmasına sevindim. Derhal Enstitü'ye ve Bakan'a bir rapor yazdım ve bundan ötürü bana onur nişanı verildi.

– Sevgili Paul, dert etme, o artık koca bir oğlan!

– Çocukça bir şey, kadınların hoşuna gidiyor, onun hakkında konuşunca gülüyorlar, neyse, çocuğu babasıymış gibi büyüttüm.

Sürekli gülen beyaz dişli bir bey, "Ha ha!" deyip, "Peki diğer seyahatleriniz sırasında niçin onu Fransa'ya getirmediniz?" diye sordu.

– Kesin dönüş yapıncaya kadar yurdunda kalmasını tercih ettim iddiada konuştuğumuz yaş on altı yaştı, Janeiro'ya ilk gelişimde bunun iddiasına girmiştim, neyse mirsayı kazandım, yirmi yaşında onur nişanına sahip oldum ve hiç kimsenin yapmadığı yollardan çocuk yapmış oldum.

Rengi kaçan bir arkadaşı, "İnanılmaz, korkunç bir şey," dedi.

Dolgun kırmızı yanaklı diğer arkadaşı da, "Gülünesi bir şey," dedi.

Diğeri, "Bravo!" dedi. Lastik bir koltuğun üzerinde gülmekten kıvrılarak, "Sen insanı gülmekten öldürürsün!" dedi.

Balık gibi sıçrayaran kısa, bodur, alnı basık, küçük gözlü, ezik burunlu, ince dudaklı ve elmacık kemikleri belirgin ve bir kavun gibi toplu olan bir adam, "Oyun harikaydı, belli ki usta birinin eseri! Vasat biri bunu asla başaramazdı," dedi.

İki eliyle puro uzatıp, kasıtlı olarak bir bayanın kucağına düşen adam, "Eeeh, Djalioh ne yapıyor, puro seviyor mu?" diye sordu.

– Hayır, nefret ediyor, dedi.

– Peki ava çıkmayı seviyor mu?

– Pek ava çıkmaz, ateş edince korkuyor.

– Peki bütün gün yazıp çizer, okur mu?

– Okuma yazması yok.

– Atları sever mi?

– Kesinlikle sevmez.

– O halde tepkisiz ve aklını kullanmasını bilmeyen bu hayvan cinselliği sever mi?

– Bir gün onu kızlarla gördüm, yanına bir gül ve ayna alarak kaçtı.

Herkes hep bir ağızdan, "Aptalın tekiymiş," dedi.

Göz kaş hareketi yapmak ve dansçıların yokluğunda esneyip mızmızlanan kadınlara kur yapmak ama-

cıyla grup dağılıverdi. Müzik eşliğinde, dansın ve kadınların arasında, saatler su gibi akıp geçiyordu. İnsanlar gittiğinde saat on ikiydi. Balo başladığında Djalioh müzisyenlerin yanında koltuğa oturmuştu, arada bir yerinden kalkıyor ya da koltuğunun yerini değiştiriyordu, baloda kedersiz ve mutlu göğüs dekolteli kadınların gülümseyen dudaklarından ve tatlı bakışlarından oluşan bu zincirin sarhoş ettiği biri onu fark ettiğinde, Djalioh'un rengi soluyor, hüzünleniyordu. İşte bu yüzden varlığı diğerlerini rahatsız ediyordu, çünkü ruh gibiydi, şeytanımsı bir yanı vardı. Yorulan dansçılar oturduğunda, ortalık sakinleşmeye başladı, arpa şerbeti getirildi, konuşmalara bir tek tepsideki kadehler müdahale edebiliyordu. Piyanonun kapağı açıktı, üstünde bir keman ve yay duruyordu. Djalioh kemanı aldı, eline bir oyuncak geçiren bir çocuk gibi, onu inceledi, yaya dokundu ve öyle sert bir şekilde büktü ki neredeyse kıracaktı. Sonunda kemanı çenesine yaklaştırıp çalmaya başladı. Çıkan ses öyle çirkin ve uyumsuzdu ki ki herkes gülmeye başladı. Banklarda, sandalyelerde ve koltuklarda oturan, eğilen, kıvrılan kadınlara ve erkeklere baktı şaşkın gözleriyle. Gülmelerine ve bu ani coşkuya anlam veremeden devam etti. Sesler ilk önce ağır ve yumuşaktı, yaylar tellere dokunuyor ve yukardan aşağıya geziniyordu. Sonra yavaş yavaş canlanmaya başladı ve başını kemana doğru eğmeye başladı, alnı kırıştı, gözlerini kapattı. Yay adeta lastik top gibi tellerde zıplamaya başladı, müzik kesik kesikti, keskin notaların yırtıcı sesi duyulduğunda notalar kurşunmuşcasına korkunç bir baskının ağırlığı göğüslerde hissedildi. Arpejler cesur, oktavlar yüksekti, notalar sivri bir ok gibi yaydan çıkıyordu. Telaşlı sıçramalar, değişen akorlar, tellerden çıkan bu sesler, çalan ölçüsüz

ve uyumsuz notalar, cinlerin el ele tutuşup dönmeleri gibi, garip rüyalar ve amansız bir yarış gibi, tekrarlanan tuhaf düşünceler gibiydi.

Djalioh aletin ucunu sıkıca tutuyordu, parmağının birini kaldırdığında, tırnağı teli titretiyor ve telin acayip sesi son buluyordu. Gürültüyü duyduğunda bazen korkup aptal aptal gülmeye başlıyor ve hayallere dalıyordu. Sonunda yorulup durdu, dikkatini verdi, ama nafile! Son notanın son tınısı yorgunluktan ölmüştü. Böyle bir gürültünün oluşmasına izin veren insanlar şaşkın şaşkın birbirine baktılar. Dansa yeniden başladılar, saat üç olunca *cotillon* dansı başladı, bekâr genç kadınlar kalmıştı, yaşlı kadınlar, evliler ve nefes darlığı çeken erkekler gitmişti. Vals için salonun kapıları ve hemen yanındaki yemek odasının ve bilardo salonunun kapıları açıldı, herkes damını dansa kaldırdı, kemanların çatlak sesi çalar çalmaz herkes harekete geçti. Djalioh ayaktaydı, kapının kanadına yaslanmıştı, tam önünde dönerek, neşe ve coşkuyla gülerek vals dansı ediliyordu, Adele'in bir gelip bir gittiğini, karşısına çıkıp kaybolmasını görüyordu ve her seferinde zevkten ve danstan yorgun düşen belini kavrayan kola dayandığını gördüğünde, içindeki şeytanın titreyip ruhundaki yabani içgüdünün, kafesteki aslan gibi kükrediğini hissediyordu. Tekrarlanan her notada, aynı keman sesinde, gözünün önünden pembe güllü beyaz bir elbise ucunun ve aralanan iki saten ayakkabının geçtiğini görmüştü, uzun sürmüştü, yaklaşık yirmi dakkika sürmüştü. Dans durdu. Gelin durduğunda nefes nefeseydi, sonra da kalktı, hiç olmadığı kadar narin, canlı, güzel ve pembeydi. Onun için bir cehennem azabıydı, lanetlenen birinin ızdırabını çekiyordu. Sevmek için yüreğinde bunca gücü olan ve yakıcı bir ateşle, üzgün bir ruha sahip olmasına rağmen mahveden bir volkanı söndü-

rememek, bağlayan bu bağı koparamamak ne acıydı! Öylece durmak, Prometeus gibi aç susuz bir şekilde sert bir kayaya bağlanmak, yüreğini gagalayan vahşi kuşu öylece izlemek ve öfkeyle onu iki eliyle tutup ezememek ne acıydı! Zevkin doruklara ulaştığı, kadınların dans ettiği ve müziğin yankılanarak çaldığı vals, bütün coşkusuyla devam ederken, boynu bükük ve acı çeken Djalioh, "Ah, Neden" diyordu. "Neden onlar gibi değilim, dans edemiyor mutlu olamıyorum? Neden çirkinim, neden kadınlar çirkin değil? Neden güldüğümde kadınlar benden kaçıyor? Neden böyle acı çekiyorum, sıkılıyorum ve kendimden nefret ediyorum? Ah, keşke onu alabilseydim, üstündeki giysileri yırtar, onu gizleyen örtüleri parçalardım, kollarıma alıp uzaklara kaçırırdım. Onu ormana, kırlara götürür, denizleri aşardık, sonra da bir palmiyenin gölgesine ulaşırdık, onu uzun uzun izlerdim; o da beni, çıplak kollarının arasına alırdı ve ah ah!" dedikten sonra öfkesinden ağlamaya başlamıştı. Lambalar sönmüştü, saat beş kez çaldı, birkaç araba gelip durmuştu, dans edenler giysilerini alip gitti, uşaklarsa pancurları kapatıp çıktı. Djalioh hâlâ yerindeydi, başını kaldırdığında her şey yok olmuştu, kadınlar, danslar, sesler, her şey uçup gitmişti ve son şamdan geriye kalan son damlayla titrek titrek yanıyordu. O anda ıhlamur ağaçlarının arkasında şafak sökmeye başlamıştı.

VI

Mumu alıp odasına çıktı. Giysilerini ve ayakkabılarını çıkardıktan sonra yatağa attı kendini, kafasını yastığın altına sokup uyumaya çalıştı ancak nafile! Kafasında bitmek bilmeyen bir uğultu, garip bir gürültü,

tuhaf bir müzik vardı, damarlarından ateş fışkırıyordu, şakaklarındaki damarlar meydana çıkmıştı, yemyeşildiler, damarlarındaki kan kaynayıp beynine sıçramıştı, bunalmıştı. Kalkıp pencereyi açtı, sabah serinliği sinirlerine iyi gelmişti. Gün ağarmaya başlamıştı, bulutlar ve ay uzaklaşıyordu; gece boyunca bulutların oluşturduğu fantastik şekillere bakmıştı, yeşil ipek perdelere yansıyan mumuna bakmıştı bir saat sonra çıkmıştı. Neredeyse gece hâlâ sürüyordu, ağaçların her yaprağında çiğ vardı, çok yağmur yağmıştı, arabaların deştiği yollar çamur içindeydi. Djalioh en dolambaçlı ve en karanlık sokaklara daldı. Uzun süre parkta dolaştı, sonbaharda rüzgârın savurduğu ilk sarı yapraklar ayaklarına doladı. Islak çimenlerde yürürken ağaçları sarsan rüzgârın sesiyle, uzakta uyanan doğanın ilk seslerini duyuyordu. Kurumuş yapraklarda adımlarının sesini zevkle dinleyerek, kuru ahşap parçalarına basarak, engel tanımadan yollarda yürüyerek, ruhunu hayallerin akıntısına bırakarak hayal kurmak ne güzel! Düşen yaprakları, uğuldayan ağaçları ve sanki mezardan çıkmış gibi şarkı söyleyen üzgün doğayı seyrederken hüzün dolu derin bir düşünce sizi uzun süre alıkoyar. O zaman sevdiğiniz birkaç kişinin, annenizin, sevdiğiniz kızın yüzü gölgenin içinden karşınıza çıkar, beyazlar içinde somurtkan hayaletler de siyah duvarı boylar, geçmişiniz de adeta başka bir hayalet gibi geri gelir, acılarıyla hüzünleriyle, gözyaşıyla ve birkaç tebessümle geçmişiniz geri gelir, en sonunda da gelecek kendini gösterir, daha değişik, daha belirsiz, çalıların arasından çıkıp kuşlarla uçup giden periler gibi ince örtüler içinde karşınıza çıkar. Ağaçların tepesini bükerek geçen, ölüler konvoyu gibi şarkı söyleyen, saçlarınızı darmadağın edip ateşli alnınızı serinleten rüzgârı dinlemeyi severiz. Djalioh o korkunç düşüncelerden birine dal-

mıştı. Kaprislerle ve fantezilerle dolu hayalperest melankolisi, ılık ve uzun bir acıdan kaynaklanıyordu. Ancak çaresizliği ele tutulabilirdi ve somuttu, yüreğini parçalayan acı gerçeklikti. Ah gerçekler, karabasan gibi çöken bir hayalet, zamandan ibaret bir ruh gibidir! Onun için kaybolan geçmişin pek önemi yoktu, gelecek de anlamsız bir sözcükle: Ölüm'le özetlenebilirdi. Aklını alan şimdiki zaman, dakika ve andı. Tam olarak şu yaşadığı anı yok etmek, ayağıyla parçalamak, elleriyle boğmak istiyordu. Kendini, çaresiz ve zavallı halini, bomboş kollarını düşündüğünde, baloyu ve çiçekleri, kadınları, Adele'i, çıplak göğüslerini, beyaz ellerini ve omuzlarını düşündüğünde, dudaklarının arasından vahşi bir kahkaha patlayıp dişlerinin arasında yankılanıyordu, adeta ölmek üzere olan aç bir kaplan gibi. Paul'ün öpücüklerini, karısının öpücüklerini aklına getiriyordu, ipek çarşafların üstüne uzandıklarını, birbirlerine sarılıp soluk soluğa kalmalarını, zevkten inlemelerini hatta altlarındaki çarşafın kırıştığını, masanın üstündeki çiçekleri, halıyı, mobilyaları bile, her şeyi aklına getiriyordu. Sonra kendine baktığında, ağaçlarla çevrildiğini, çimlerin ve kuru dalların üstünde yalnız yürüdüğünü gördüğünde bedeni titriyor, kendisini onlardan ayıran mesafenin uzaklığını anlıyordu. "Neden?" sorusunu sorduğunda karşısına aşılmaz bir engel ve düşüncelerini karartan kara bir örtü çıkıyordu. "Niçin Adèle ona ait değildi?" Ah onun olsaydı, ne mutlu olurdu! Kollarına alır, başını göğsüne dayar onu ateşli öpücüklerle kaplardı. Hıçkırarak ağlamaya başladı. Bizler gibi, bilseydi, insanın aklını başından alınca hayatın gittiğini, tabanca horozuyla sonladığını, altı altın parayla insanın mutlu olduğunu ve ırmağın ölüleri yuttuğunu keşke bilseydi! Yo hayır, acı aslında doğanın kendi düzenindedir, varlık kavramı o acıyı daha uzun süre

yaşatmamız içindir. Kısa bir süre sonra göl kıyısına geldi, kuğular yavrularıyla oynuyor, kanatlarını açıp boynunu sırtına doğru eğerek kristalin üstünde kayıyorlardı, akarsuyu kesen küçük ırmağın akıntılarında iri olan erkek yanında dişisiyle yüzüyordu, arada bir uzun beyaz boyunlarını birbirine çeviriyor, yüzerken bakışıyorlardı, sonra geri gelip suya dalıp kanat çırpıyorlardı, oynarken göğüslerini eğdiklerinde suyun yüzeyinde dalgalar oluşuyordu. Djalioh hareketlerindeki narinliği ve bedenlerinin güzelliğini izliyordu. Neden bir kuğu olmadığını, onlar gibi güzel olmadığını düşünüyordu. Birine yanaştığında hemen kaçıyordu, insanlar onu küçük görüyordu, neden onlar gibi güzel değildi? Neden sevilen, şarkı söyleyen hafif bir şey olarak, bir kuğu veya bir kuş olarak doğmamıştı? Ya da hiçlik neydi? Ayağıyla bir taşa vurarak "Neden, neden bunun gibi değilim? Vuruyorum yuvarlanıyor, acı çekmiyor!" dedi. Kayığa atlayıp ipini çözdü, küreklerini alıp diğer tarafa, birkaç hayvanın olduğu kırların tarafa gitti. Kısa bir süre sonra şatoya döndü, uşaklar pencereyi açmış, ortalığı toplamıştı bile, masa hazırlanmıştı çünkü saat dokuza geliyordu, Djalioh'un yürüyüşü o kadar uzun sürmüştü. Hayat neşeyle çabuk geçiyor, gözyaşıyla da çabuk geçiyor, bu yaşlı soluk soluğa hâlâ koşuyor. Koşadur, ara vermeden yürü, acımadan vur ve öldür, beyaz saçlı yaşlı şey, yürü, ara vermeden koş, yaşamaya mahkûm olan sen, acını sürükle peşinden, yolunu kesenleri attığın o toplu çukurun içine atacaksan at bizi!

VII

Öğle yemeğinden sonra, yürüyüşe çıktılar, bulutların arasından güneş açmaya başladı. Bayanlar kayıkta

gezmek istediler, suyun serinliği gecenin yorgunluğunu alacak gibiydi. Topluluk üçe ayrıldı, Paul, Djalioh ve Adèle aynı gruptaydı. Adèle yorgun görünüyordu, yüzü solgundu, beyaz çiçekli mavi muslin elbisesini giymişti ve hiç olmadığı kadar güzeldi. Evlilik duygusu yüzünden eşine eşlik ediyordu Adèle. Djalioh bunu anlayamıyordu, içinden sevgi ve sıcakkanlılıkla yaklaşkan her şeye kucak açmak geliyordu, ancak inceliğe, adaba, onura, ters düşüyordu. Öne geçip kürekleri çekmeye başladı. Kuğulara barınak olan küçük bir ada gölün ortasındaydı, adaya gül ağaçları ekilmişti ve düşen birkaç çiçeğin arasından bükülmüş dalları suda yansıyordu. Genç kadın ekmek parçasını ufalayıp suya attı, ırmağın akıntısıyla giden ekmek parçalarını kapmak için kuğular uzun boyunlarını uzatarak hemen geldiler. Genç kadın eğildiğinde ve beyaz elini uzattığında, Djalioh nefesinin saçlarına geldiğini ve yanaklarınının ateşler içindeki başını sıyırdığını hissediyordu. Gölün suyu berrak ve sakindi ancak kalbinin içinde fırtınalar kopuyordu, Djalioh kaç kez delirdirdiğini sandı, hayal gördüğünü sanan ve aklını kaçıran bir adam gibi elleriyle başını tutuyordu. Aceleyle kürek çekiyordu, ancak kayık diğerlerinden daha az ilerliyordu, onun hareketleri kesik kesik ve sinirliydi. Gri ve donuk gözlerini bazen yavaş yavaş Adèle'e çeviriyordu sonra da Paul'e bakıyordu. Paul sakin gibiydi, ancak sakinliği için için yanan bir kor gibiydi, sadece küreğin suya dalışı, usulca çarpan suyun sesi ve eşler arasında söylenen birkaç sözcük duyuluyordu. Eşler birbirine bakıp gülümsüyordu, kuğular hızla yüzüyordu, rüzgâr, gezintiye çıkanların üstüne birkaç yaprak serpiştiriyordu, uzakta, ırmağın dolambaçlarının bulunduğu yeşil tarlalarda güneş açıyordu, kayık sessizce ve aceleyle bunların arasından kayıyordu. Bir keresinde Djalioh

yavaşlayıp eliyle gözlerini kapattı, elini çektiğinde eli sıcak ve ıslaktı, kürekleri yeniden aldı, elinin üstünde yuvarlanan gözyaşları suda kayboldu. Onun düşüncelere daldığını gören Paul, Adèle'in elini tutup saten eldivenine, Djalioh'un kulaklarını çınlatan uzun ve mutlu bir öpücük kondurdu.

VIII

Bayan Lansac'ın maymunları vardı, tıpkı köpekler gibi sevgi dolu ender yaratıklardı ve yaşlı kadının onlara tutkusu vardı. Art niyetsiz bir şekilde söylenebilir ki o maymun, kendisinden ölesiye nefret edenlere kendini beğendirmek istiyordu. Lord Byron, güzel bir kadını yemek yerken gördüğünde tiksinmeden duramadığını söylüyordu, belki bu kadının kırk yıl sonra şefkatle beslediği hayvanıyla özetlenen ortamını düşünmemişti. Gördüğünüz bu güzel ve genç kızların hepsi, altmışından önce ölmezlerse, ilerde erkekler yerine köpekleri seveceklerdir ve bir sevgiliyle yaşamak yerine bir maymunla yaşayacaklardır. Ne yazık ki doğru! Melek gibi güzel kadın, kedisiyle ve hizmetçisiyle birlikte şöminenin yanında, yemeğini yiyerek romanını okuyup, onlarca yıl bu şekilde, eski bir parşömen kâğıdı gibi kuruyup sarardıktan sonra bir cesede, yani kokuşan bir leşe dönüşecektir. Sonra da tozlar içinde, hiçlik ve pis kokan havayla mezarında hapsolacaktır. İskelet gibi insanlar görüyorum, sararmış derileri onları yutacak olan toprakla yoğurulmuş gibi görünüyor. Maymunları sevmeme rağmen haklı olduğumu biliyorum, maymunlar insan doğasının mükemmel bir taklitidir. Bu hayvanlardan birini gördüğümde –insanlardan söz etmiyorum– büyüteçli aynada kendimi gördüğümü sanıyorum: Aynı duygular,

aynı kaba iştahlar, biraz daha az kibir, işte bu kadar. Djalioh tuhaf bir sempatiyle kendini onlara yakın hissediyordu, saatlerce onları izlerdi, ya derin düşüncelere dalardı ya da en ufak ayrıntılara kadar incelerdi. Adèle kafeslerine yaklaştı –çünkü bazen maymunlar genç kadınlara çekici gelir, belki kocalarına benzedikleri içindir– onlara fıstık ve kurabiye attı. Maymunlar birden attıklarının üstüne yumuldu, bakanlık koltuğundan düşen vekiller gibi yiyecekleri kapmaya çalıştılar, avukatlar gibi bağırdılar. Bir tanesi büyük kurabiyeyi kaptı ve hemen ağzına attı, en güzel fındığı alıp tırnağıyla kırdı, özgürlük havasında kabuklarını arkadaşlarına attı. Dar kafatasının üstündeki seyrek kıllar bir taç gibiydi, bir krala benziyordu. Diğeri alçakgönüllü bir şekilde köşede oturuyordu, gözlerinde mütevazi bir hava vardı tıpkı bir rahibinki gibiydi, ön tarafta atılanları alamayıp arkadakileri topluyordu. Sonuncusu dişiydi, eti pörsmüş, kılları uzun, patlak gözlüydü. Bir o yana bir bu yana gidiyordu, genç kızları utandıran azgın hareketler yapıyordu, erkekleri ısırıp çimdikliyordu, kulağına bir şey fısıldıyordu. Bu maymun, gördüğüm nice eğlence kızına benziyordu. Herkes maymunların hareketlerine ve sevimli havalarına gülüyordu, çok komikti. Bir tek Djalioh gülmüyordu, yere oturup dizlerini çekmiş, elleriyle bacaklarını sarmıştı, gözlerini kısıp tek bir noktaya odaklanmıştı. Öğleden sonra Paris'e gidildi. Djalioh Adèle'in karşısına oturmuştu, sanki kader acılarına gülmekten usanmamıştı. Herkes yorgundu, araba tatlı tatlı sallıyordu, atların ayaklarının çamura saplanıp kaydığı yolda, yağmurun oluşturduğu olukların arasından ağır ağır geçen tekerleklerin sesiyle herkes uyuyakalmıştı. Djalioh'un arkasındaki cam açıktı, arabanın içini havalandırıyordu, rüzgâr ensesine ve omuzlarına çarpıyordu. Herkes uyukluyordu, başını at arabasının

sallantısına bırakmıştı. Bir tek Djalioh uyumuyordu, başını öne eğmişti.

IX

Mayıs ayının ilk günleriydi, sanırım saat sabahın yedisiydi, güneş doğmuş, bir ilkbahar gününde uyanan Paris'in güzelliğini aydınlatmıştı. Bay Paul de Monville'in eşi erken kalkmıştı, yıkanma vaktinden, kahvaltı ve yürüyüşten önce Balzac'ın bir romanını bitirmek için salona çekilmişti. Yeni evli çiftin oturduğu sokak Saint Germain mahallesindeydi, ıssız ve geniş bir yerdi, çevredeki yüksek duvarlı malikâneler gölge yapıyordu. Malikânelerin bahçesindeki ıhlamur ve akasya dalları duvarların üstünden taşıyor, duvar taşlarının arasından otlar çıkıyordu. Pek gürültülü bir yer değildi, arada sırada, iki beyaz atıyla geçen arabanın tekerleklerinin sesi ya da gece olunca, bir eğlenceden ya da gösteriden dönen çıplak göğüslü kadınlarla, gözleri kızarmış, giysileri yırtılmış gençlerin kahkahaları duyulurdu. İşte bu malikânelerin birinde Djalioh Bay Paul ve karısıyla birlikte oturuyordu, iki yıldan beri ruhunda epey şeyler olmuş, içindeki gözyaşları derinlerde bir yerde birikmişti. Bir sabah –size bahsettiğim o günde– Djalioh kalkıp, yakında bir yaşına girecek olan çocuğun bulunduğu bahçeye çıktı. Tüllerle, oyalarla, rengârenk örtülerle kaplı olan çocuk, başlığı güneşte parlayan bir beşikte uyuyordu. Dadısı yanında değildi, Djalioh etrafına bakıp beşiğe yanaştı, telaşla örtüyü açtı. Bir an, uyuyan bu zavallı yaratığa baktı, tombik elleri, bembeyaz boynu ve küçücük tırnakları vardı, sonra bebeği ellerinin arasına aldı, tepeye kaldırıp bütün gücüyle çimlere fırlattı. On adım öteye düşen çocuk çığlık attı ve karanfillerin

arasında beyni dağıldı. Djalioh solgun dudaklarını açıp ölülerinki gibi derin ve donuk bir kahkaha attı. Hemen sonra eve yöneldi, merdivenleri çıkıp yemek odasının kapısını açtı, kapıyı kapatıp odanın ve koridorun anahtarını yanına aldı, salonun girişine geldiğinde anahtarları camdan sokağa attı. Sonunda salona usulca girdi, ses çıkarmamak için ayaklarının ucuna basıyordu, kapıyı iyice kilitledi. Kapalı panjurlardan çok az bir ışık girebiliyordu, içerisi alacakaranlıktı. Djalioh durdu, kırmızı kadife kanapenin üstüne yatan Adèle'in beyaz elinin çevirdiği sayfaların sesini ve yeşil jaluziden terastaki kuşların sesini, demirin üstünde kanat çırpmalarını duyuyordu yalnızca. Salonun köşesinde şöminenin yanında güzel kokan pembe, beyaz, mavi çiçekli bir akaju vardı, akajunun yüksek ve dolgun yaprakları yeşildi, arkadaki büyük aynada gövdesi parlıyordu. Sonra kadına yaklaştı ve yanına oturdu. Ürken kadın mavi gözleriyle ona korkuyla baktı. Beyaz tülden robdeşambrının önü açıktı, adeta dalgalanıyordu, giysisine rağmen bacak bacak attığı için kalçalarının şekli meydana çıkıyordu. Sarhoş eden bir koku yayılmıştı etrafına, koltuğun üstündeki beyaz eldivenleri, kemeri, mendili, öyle güzel bir koku yaymıştı ki, tadına varmak için Djalioh'un iri burun delikleri iyice açılmıştı. Ah, sevdiğimiz kadının çevresinde insanı sarhoş eden mis kokulu bir hava vardır! Onu tanır tanımaz korkuyla, "Benden ne istiyorsunuz?" dedi. Uzun bir sessizlik oluştu, ona yanıt vermedi, yiyecekmiş gibi baktı, sonra daha da yaklaşıp kadının beline sarılıp boynuna yakıcı bir öpücük kondurdu, sokan bir yılan gibi öpmüştü, Adèle'in teni kızarıp titriyordu. Korkan kadın, "İmdadıma yetişmeleri için bağıracağım," dedi. "İmdat, İmdat! Ah canavar!" dedi ona bakınca. Djalioh cevap vermiyordu, dili tutulmuştu ve öfkesi başına vurmuş-

tu. Ah, ona bir şey söyleyememek ne acıydı! Ona çektiği acıyı ve ızdırabı anlatamamak, ona sadece bir hayvanın gözyaşlarını ve canavarın soluğunu vermek ve bir sürüngen gibi itilmek! Sevdiği kişinin ondan nefret etmesi ve karşısında bir şey diyememek, lanetlenip küfredememek ne acı! "Bırakın beni, yalvarıyorum bırakın beni, sizden tiksindiğimi görmüyor musunuz? Paul'ü çağırıyorum, sizi öldürecek." Djalioh elindeki anahtarları gösterdi ve durdu. Saat sekiz olmuştu, kafesteki kuşlar ötüyordu, geçen bir at arabasının sesi duyuldu, kadın uzaklaştı. "Artık çıkın, Tanrı aşkına bırakın beni!" Kalkmaya yeltendi, ama Djalioh eteğinden tuttu, tırnaklarını geçirince eteği yırtıldı. "Çıkmam gerek, gitmek istiyorum, çocuğumu görmem gerek, bırakın çocuğumu göreyim!" Aklına gelen korkunç şeyler kadının bütün bedenini sarstı, rengi attı, "Evet çocuğumu görmem gerek... Hemen, şimdi görmem gerek," dedi. Döndüğünde karşısında duran Djalioh'un, şeytan gibi, yüzünü buruşturup durmadan kahkaha attığını gördü. Adèle taş kesildi, onun dizlerine yıkıldı. Djalioh da diz çöktü, onu tuttu ve zorla kucağına oturttu, elleriyle kadının giysilerini parçaladı, bedenini örten tülleri paramparça etti, kadının yaprak gibi titrediğini, elleriyle çıplak göğsünü gizlemeye çalıştığını, ağladığını, yanaklarının kızardığını dudaklarının morardığını gördüğünde, Djalioh'a tuhaf bir sıkıntı bastı, çiçekleri alıp yere serpiştirdi, pembe ipek perdeleri çekti ve üstünü çıkardı. Adèle onu çıplak görünce korkudan titredi ve başını çevirdi, Djalioh yaklaştı, onu göğsüne dayayıp uzunca sıktı, Adèle sıcak ve ipeksi teninde hilkat garibesinin soğuk ve kıllı derisini hissetti, Djalioh divanın üstüne atlayıp yastıkları attı, bir harekette sırtüstü serildi, arada bir boğucu bir çığlık atıyordu, dişlerini sıkıp gülüyordu. İsteği olmuştu, karşısında bir kadın, ayak-

ları altında çiçekler, aydınlatan pembe bir gün, kuş kafesinden gelen tatlı sesler ve ortalığı aydınlatan birkaç güneş ışığı vardı! Başka ne dileyebilirdi! Faaliyetine son verip Adèle'e koştu, tenine tırnaklarını geçirdi, kendine doğru çekip gömleğini çıkardı. Adèle aynada kendini çırılçıplak Djalioh'un kolları arasında görünce korku dolu bir çığlık attı, Tanrı'ya dua etti, imdat çığlıkları atmak istiyordu ancak ağzından bir sözcük bile çıkmıyordu. Onu çırılçıplak, saçları darmadağın omuzlarına süzülmüş görünce, tıpkı kadın gören ilk erkek gibi, Djalioh korkudan kalakaldı, kısa bir süre boyunca onu izledi, sonra da sarı saçlarını yolup ağzına attı, çiğnedi, öptü, aşkından deliren biri gibi, kendini yere attı ve yastıkların ve Adèle'in giysileri arasında yuvarlandı. Adèle ağlıyordu, bembeyaz göğsünde kan izleri vardı. Sonra vahşi ve hayvani yanı sınırı aştı, kadının üstüne sıçradı, iki elini kavrayıp yere yatırdı ve üstüne yumuldu. İkide bir vahşi çığlıklar atıp iki kolunu gerip kaskatı oluyordu ve zevkten inliyordu.

Birdenbire altında Adèle'in kasıldığını hissetti, kasları demir gibi gerilmişti, Adèle çığlık attı ancak öpücükler çığlığı boğuyordu. Sonra adèle'in buz kesildiğini hissetti, gözleri kapanmıştı, cansız bir şekilde döndü ve ağzı açıldı. Hareketsiz ve soğumuş bedenin başında durdu, kalkıp ortalıkta döndü, ayaklarını, ellerini, dudaklarını öptü, koşup duvarlara vurdu kendini, başını mermer şömineye vurdu ve kaskatı kesilip kanlar içinde Adèle'in üstüne yığıldı.

X

Adèle'i bulduklarında, bedeninde derin tırnak izleri vardı, Djalioh'unsa kafatası korkunç bir şekilde yarılmıştı. Namusunu korumak için genç kadının onu bı-

çakladığı sanılmıştı. Bu olay gazetelere çıkmıştı ve bir hafta boyunca konuşuldu, "vah vah" denildi. Ertesi gün ölüleri gömdüler. Olağanüstü bir konvoy vardı, annenin ve çocuğunun tabutu siyah süslemelerle ve mumlarla geçti, rahipler şarkı söylüyordu, siyah takımlı beyaz eldivenli insanlardan oluşan kalabalık vardı.

XI

Birkaç gün sonra, güzel kokan kocaman bir yahninin etrafına pederşahi bir şekilde toplanan bir bakkal ailesi, "Ne korkunç bir olay!" dedi. Bakkalın karısı, "Zavallı çocuk, vah vah, çocuk da öldürüldü ya, onun ne suçu vardı! Son derece ahlakına düşkün, askeriyedeki tutumundan ve örnek davranışından dolayı şeref nişanı alan ve Constitutionnel' e üye olan, bakkal, "Nasıl olur! Bu zavallı kadıncağızı öldürmek şerefsizliktir!" dedi. Baba, gençliğe kötü örnek olduğunu savunduğu için, dördüncü sınıfı on yedisinde bitiren evin tombul yanaklı oğlu, "Sanırım tutkusundan yaptı," dedi. Üçüncü kez tabağına fasulye isteyen bakkalın oğlu, "İnsanların doğru dürüst davranması gerekir," dedi. Bakkal dükkânının kapısı çaldı, iki paraya fişek satmaya gitti.

XII

İllaki bir son istiyorsunuz değil mi? Sonuna bir türlü gelemediğinizi mi düşünüyorsunuz? İşte size bir son! Adèle toprağa verilmişti ancak iki yıl sonra bütün güzelliğini kaybetmişti çünkü Père Lachaise'e götürmek için onu mezarından çıkardılar, o kadar kokuşmuştu

ki mezarcı bile zor dayandı. Djalioh'sa, o harikaydı, cilahlandı, verniklendi, o sürekli bakımdan geçiyor, çünkü zooloji bölümü onu aldı ve harika bir iskelet oldu. Paul mu? Az daha onu unutuyordum, Paul de yeniden evlendi, yakında onu görmüştüm, Boulogne ormanındaydı, bu akşam da İtalyan' lardır belki.

TUTKU VE ERDEM

(FELSEFİ ÖYKÜ)

Hiç hissetmediğin bir şeyden söz edebilir misin?
(**Shakespeare**, *Romeo ve Juliette*; III; v.)

I

Sanırım kadın onu iki kez görmüştü, ilkinde bakanın evinde, sonra da Fransız'ın evinde görmüştü. Ne üstün biriydi, ne de yakışıklıydı ancak onu düşünmeden edemiyordu, akşam lambasını söndürdüğünde, saldığı saçları çıplak göğsüne dağıldığında, başını pencereye çevirip gecenin solgun aydınlığını izlediğinde, kollarını yorganından çıkarıyordu, ruhu korkutan ve belirsiz duyguların arasında dalgalanıyordu, tıpkı sonbahar gecelerinde tarlalarda yükselen karmaşık sesler gibi. O, kitaplardaki ya da dramalardaki istisnai kişilerden biri değildi, aklı başında, duyguları-

na hâkim olan ve her şeyin ötesinde bir kimyagerdi. Cazibenin sırlarını, kurallarını, ilkelerini ve doğruyu söylemek gerekirse becerikli bir adamın emeline ulaşması için gereken her şeye sahipti. İlk aşaması iç çekmelerle, ikincisi güzel mektuplarla ve sonrasında Faublas'taki gibi ya da ikinci sınıf komedyalardaki ya da Marmontel'in ahlak hikâyelerindeki gibi bir bağlanmayla devam eden XV. Louis tarzı pastoral yönteme değinmeyeceğiz. Şimdi bir erkek bir kadına doğru yönelir, onu süzer; beğenir, arkadaşlarıyla iddiasına girer, kadın evliyse iddia daha da eğlenceli hale gelir. İşte o anda kadının evine gider, kitaplarını ödünç verir, onu gösteriye götürür, özellikle şaşırtıcı, saçma, daha doğrusu tuhaf şeyler yapmaya özen gösterir, gün geçtikçe evine daha rahat bir şekilde gitmeye başlar, aile dostu olmaya, kocasına, çocuklarına, hizmetçilerine kendini sevdirmeye başlar. Zavallı kadın tuzağın farkına vardığında onu bir uşak gibi kovmak ister, ancak bu sefer erkek küçük düşmüş bir durumda bulur kendini, hitap ettiği kişinin önemsiz olduğu ancak kısa mektupları herkese göstermekle acımasızca tehdit eder, şehvet ve övüngenlik anında söylediği bir iki şeyi kocasına söylemekle tehdit eder, kadavraları inceleyenlerinkine benzeyen bir acımasızlıktır, ancak, bilimde sürekli gelişmeler olur, bazı insanlar kalbi bir kadavraymış gibi inceler. O zaman zavallı kadın ağlayıp yakarır, ancak ne kendisi, ne kocası, ne çocukları ne de annesi bağışlanır. Yumuşamaz, çünkü bir erkektir, kaba kuvvet ve zor kullanabilir, onun, metresi olduğunu herkese söyleyebilir, gazetelere açıklayabilir ve onunla ilgili uzun bir anı kitabı yazabilir, gerekirse de kanıtlar. O halde kadın ona yarı ölü bir şekilde teslim olur. İstese, patronunun yanına sabahları gelmesini, bıyık altından gülen uşaklara kadını gösterebilir de. Sonra onu kırıp, piş-

manlığıyla baş başa bırakıp, aşk konusunda uğradığı hayal kırıklığıyla bırakıp terk eder, kadını geçmişteki anılarına bahtsızlığa bırakır, onu tanımakta zorlanır hatta bazen ondan nefret eder, ama nihayet iddiayı kazanmış olur, kumarda kazanan biridir. Altmış yıl önce dendiği gibi bir Lovelace değildir, daha güzeli, bir Don Juan'dır. Bu bilimle uğraşan, püf noktalarını ve inceliklerini bilen adamların sayısı epey artmaktadır. Aslında kalbinizde acıma duygusu yoksa, ruhunuz yoksa, sizi seven bir kadını cezp etmek, onu, diğerleri gibi, terk etmek çok kolaydır! Kıskançlık, övüngenlik, yetenek, kibir, korku hatta kaygı yoluyla ya da davranışlarınızdaki ukalalıkla, kravatınızı özensizce bağlamakla, çaresiz olduğunuzu iddia etmekle, bazen giysinizin kesimiyle ya da botlarınızın güzelliğiyle kendinizi sevdirebilirsiniz. Terzisinin ya da kunduracısının yeteneğiyle kaç kişi gönülleri fethetmiştir!

Ernest, bakışlarına gülümseyen Mazza'yı fark etmişti. Her yerde Mazza'yı takip ediyordu. Örneğin baloda Ernest yoksa Mazza'nın canı sıkılıyordu. Onun bir retorik öğrencisi gibi, elinin aklığına paklığına, yüzüklerinin güzelliğine övgüler yağdıracak kadar acemi olduğunu sanmayın, Mazza'nın önünde, dans eden diğer kadınların yüreğini hoplatıyordu, her biriyle acaip maceralarının olduğunun herkes biliyordu. Bunları aklına getirince Mazza içten içe seviniyor, hoşuna gidiyordu, çünkü kendisi hakkında kimse bir şey söylememişti. Uçurumdan aşağı baktığında, Ernest'i terk etme kararı alacaktı, onu asla bir daha görmeyecekti, ama sevgilinin dudaklarındaki tebessümle bu kararlar hemen uçup gidiyordu. Mazza'nın şiiri, tiyatroyu, denizi, Byron'u sevdiğini fark etmişti ve bu gözlemlerini şu şekilde özetledi: "Aptalın teki, onu elde ederim." Mazza'ysa onun gittiğini gördüğünde, salonun kapıları aniden açıldığında "Ah! Seni se-

viyorum," demişti. Mazza'nın otuz yaşında saf ve kocasına sadık biri olduğunu, içinde her gün doğan ve ertesi gün ölen arzularını reddetiğini, bir bankacıyla evli olduğunu ve bu adamın kolları arasındayken tutkunun – çocuklarını giydirmek ya da uşaklarını denetlemek gibi– bir görevden öte bir şey olmadığını, frenomenolojiyi (kafatası bilimi) ye ve manyetizmi Ernest'in aklına soktuğunu eklemek gerekir.

II

Bu yarı gizemli aşk, uzun süre Mazza'nın hoşuna gitmişti, yeni zevklerden hoşlanıyor, bu aşkıyla diğerleriyle oynadığından çok oynuyordu, sonunda kendini kaptırdı, bu durum önce alışkanlığa sonra da ihtiyaca dönüştü. İnsanın yüreğine gülmek ve onunla oynamak tehlikelidir, çünkü zararsız bir şeymiş gibi görülen tutku, birdenbire patlayan ve insanı öldüren bir silaha dönüşür. Bir gün Ernest erkenden Bayan Willer'e gelmişti, kocası borsadaydı, çocukları çıkmıştı, baş başa kalmışlardı. Bütün gününü onun evinde geçirdikten sonra akşam beş gibi gittiğinde Mazza hüzünlendi, hayallere daldı ve bütün gece gözüne uyku girmedi. Saatlerce konuşmuşlardı, birbirlerini sevdiklerini söylemişlerdi, şiir hakkında, Byron'daki âşıklar gibi, güçlü ve sınırsız aşklardan konuşmuşlardı ve içinde bulundukları durumun, toplumsal görevlerin kendilerine nasıl yük olup birbirlerinden sonsuza dek ayırdığından şikâyet etmişlerdi. Aşk acısından, ölümden, hayattan, doğadan, geceleri uğuldayan okyanustan söz etmişlerdi ve sonunda dünyayı, tutkularını düşünmüşlerdi, ikide bir kavuşan dudaklarından çok bakışlarıyla konuşmuşlardı, Mart ayında, insanın ruhunu sıkan garip, karamsar ve sıkıntılı günlerden biriydi. Sözleri hüzünlüydü, özellikle Mazza'nınkiler melanko-

li doluydu. Ernest onu sonsuza dek sevdiğini söylediğinde, ona gülümsediğinde, baktığında, tatlı sözler söylediğinde, yüzü solgunlaşan, dudaklarını aralayan Mazza yanıt vermiyordu, iri siyah gözleriyle ona bakıyordu sessizce. O gün sıkıntılıydı, sanki görünmez bir el göğsüne bastırıyor gibiydi, tedirgindi, ancak tedirginliğinin nedenini bilmiyordu, aşkla gizemin, hayallerin birbirine karıştığı bu garip his aslında hoşuna gidiyordu. Bir keresinde Ernest vahşi ve hayvani bir şekilde güldüğünde, Mazza korkudan koltuğa sığınmıştı. Mazza'nın korkuğunu gören Ernest daha da yaklaşıp ellerini yakalayacak dudaklarına götürmüstü, Mazza kızarmıştı, ama sakin ve etkili bir ses tonuyla:

– Bana kur yapmak mı istiyorsunuz? dedi.

– Mazza, kur yapmak mı! Size kur yapmak ha? Aslında bu yanıt her şeyi açıklıyordu.

– Yoksa beni seviyor musunuz?

Ernest gülerek baktı ona.

– Ernest, hata ediyorsunuz.

– Niçin hatalıymışım?

– Kocam var! Bilmiyor musunuz?

– Ne olmuş kocanız varsa, ne anlama geliyor?

– Onu sevmem gerekiyor.

– Bunu söylemesi kolay, eğer kanunlar size: "Onu seveceksiniz," diyorsa kalbiniz buna elle bükülen bir çelik gibi boyun eğecektir, üstelik eğer ben sizi seviyorsam...

– Ernest susun, kocasının haberi olmaksızın sabahtan beri sizinle görüşen, kendisini inceliğinize teslim eden, benim gibi bir kadını düşünün.

– Tamam, ama ben sizi seviyorsam, "öyle gerektiği" için artık sevmemem mi, gerekecek; bu doğru bir şey mi peki?

Parmaklarında fildişi bir kapağı döndürüp başını onun sol omzuna yaslayan Mazza, "Çok güzel mantık

yürütüyorsunuz," dedi. Saçının bir tutamı çözüldü ve yanağına düştü, ani bir baş hareketiyle saçını arkaya attı. Ernest birçok kez kalktı, gidecekmiş gibi, şapkasını aldı, sonra yeniden oturup konuşmaya devam etti. İkisi de arada sırada durup, nefesini tutarak diğerine sessizce uzun uzun bakıyordu, bakışları ve iç çekmeleri hoşuna gidiyor, gülümsüyorlardı. Odadaki halının üstünde Mazza, Ernest'in ayaklarının dibinde, başını dizlerine dayadığı, saçlarını arkaya attığı ve gözleri göğsünün dibinde, gergin beyaz alnını dudaklarına yaklaştırğını görünce, aşktan ve mutluluktan düşeceğini, başını kollarının arasına alacağını, göğsüne sımsıkı sıkacağını ve her yerini öpeceğini sanmıştı.

Ernest, "Yarın size yazarım," dedi oysa.

– Elveda!

Ve Ernest çıktı. Mazza garip sıkıntılarla belirsiz önseziler arasında kalakalmıştı, ruhu sıkılıyor, kelimelere sığmayan düşler görüyordu. Gece olunca uyandı, tavana titrek bir ışık veren lambaya baktı, tavandaki yansıma sanki lanetlenmiş birinin gözü gibi geldi. Sabaha kadar çanların çalmasını, gecenin sesini, yağan yağmuru, damlaların duvara çarpmasını, karanlıkta esen rüzgârı, sallanan camları, her hak etetinde çatırdayan ahşap yatağını duyuyordu. Endişeli düşünceler ve korkunç şeyler aklına geliyordu, Mazza çarşafının içinde sürekli dönüyordu. Ateşler içindeyken, aklını kaçırmak üzereyken, kalbinin derinliklerindekileri kim hissetmez ki! Yerinde duramayan ve tanımlanamayan düşüncelerle kıvrılan ruhunun sancıları, hem endişe hem de şehvet dolu düşünceler, belirsiz aynı zamanda de hayalet gibi bulanıktı. Bu düşünce somutlaşıp bir şekle bürünüyor, bir bedene giriyor, bir görüntüye, sizi ağlatan bir görüntüye dönüşüyordu. Sıcak ve yakıcı gecelerde, bedeniniz ateş gibiyken,

uykunuz kaçtığında, yatağınızın ucunda otururken yüzünüz solduğunda, kim hayallere kapılırken hüzünle etrafa bakmaz? Hep aklınıza o gelir, balo kıyafetleriyle baloda dans ederken ya da kara örtüler arasında ağlarken, sözlerini, sesini duyar gibi olursunuz, gözlerinizi süzmesini görürsünüz. Zavallı Mazza! İlk kez birini sevdiğini, ona ihtiyaç duyduğunu, delicesine sevdiğini ve sevdasının öfkeye dönüşeceğini hissetti, ama cehaleti ve saflığı yüzünden mutlu bir geleceğe, huzurlu bir hayata, tutkunun kendisine mutluluk ve yaşama sevinci sağlayacağına inandı. Aslında kocasını aldattığı kişinin kollarında mutlu olamaz miydi? "Nedir bunlar, aşk mıdır?" dedi. Bu arada, yüreğindeki çılgınlık ona acı veriyordu, ama gün geçtikçe bu çılgınlığa kendini kaptırıyordu, tıpkı içkinin içini kavurduğunu bile bile sarhoş olanlar gibi. Ah, elden giden erdemli dünya ile yaklaşan sevgi dolu geleceğin arasındayken, yüreğindeki çarpıntılar, ruhundaki sıkıntılar ne çok acı verir insana!

Ertesi gün Mazza'ya bir mektup geldi, gül ve mis kokan yumuşak bir kâğıttı, parafla ve E harfiyle imzalanmıştı. Mektupta ne yazdığını bilmiyorum, ama Mazza mektubun iki sayfasını birkaç kez okudu, kıvrımlarına baktı, kokusunu içine çekti ve avcunun içinde yuvarladı ve ateşe attı. Ateşteki kâğıt bir anlığına uçuştu ve kırışmış beyaz bir örtü gibi şöminenin zeminine kondu. Ernest onu seviyor! Ona söyledi! Ah Mazza çok mutlu, ilk adımı attı, gerisi kendiliğinden gelecek, artık ona bakarken yüzü kızarmayacak, kendini sevdirmek isteyen kadınların başvurduğu oyunlara başvurmasına gerek kalmayacaktı, o kendiliğinden gelmişti, kendini Mazza'ya vermişti, artık utanmasına gerek yoktu. En ateşli, en şehvetli aşklarda bile kadınlarda utangaçlık duygusu vardır, tıpkı kadınsı yönlerini bir örtünün altında gizledikleri, son

tutku ve aşk tapınağı gibi. Birkaç gün sonra örtülü bir kadın neredeyse koşar adımlarda Arts Köprüsü'nden geçiyordu, saat sabahın yedisiydi. Epey yürüdükten sonra, arabayı kapının önünde durdurup Bay Ernest'i sordu, henüz çıkmamıştı, içeriye girdi. Merdivenleri çıkarken sanki basamaklar hiç bitmeyecekmiş gibi geldi, ikinci kata gelince korkuluğa dayandı, baygınlık geçirir gibi oldu, başı dönüyordu, fısıltılar duyar gibi kulağı çınladı, titreyen elleriyle zili çaldı. Kalbinde çarpıntı hissetti, sanki kalp atışları yankılanıyordu. Sonunda kapı açıldı, karşısına Ernest çıktı.

– AA, Mazza!

Mazza cevap vermedi, rengi kireç gibi olmuştu, ter içindeydi. Ernest robdöşambrının ipek bağını havada sallayarak soğukkanlılıkla ona baktı, kendini tehlikeye sokmaktan korkuyordu.

Sonra, "Buyrun," dedi. Mazza'yı kolundan tuttu ve güçlükle bir koltuğa oturttu. Bir süre sessiz kaldıktan sonra:

– Size bir şey söylemek için geldim Ernest, sizinle son kez konuşuyorum, beni bırakmanız gerek, sizi bir daha görmemeliyim, dedi.

– Neden?

– Çünkü bana yük oldunuz, sıkıntı yarattınız, ölmeme neden olacaksınız!

– Ben mi? Nasıl olur Mazza? dedikten sonra kalktı, perdeleri çekip kapıyı kapattı.

Korkuya kapılarak, "Ne yapıyorsunuz?" dedi;

– Ne yaptığımı mı soruyorsunuz?

– Evet.

– Geldiniz, Mazza, evime geldiniz, inkâr etmeyin, kadınları tanırım, dedi gülümseyerek.

Kızarak, "Devam edin," diye ekledi

– Evet Mazza, yeter artık.

– Sevdiğinizi söylediğiniz kadının yüzüne bunu söyleyecek kadar terbiyesizsiniz!

– Özür dilerim, özür dilerim!

Ernest diz çöktü ve ona uzun uzun baktı.

– Ben de seni seviyorum, seni canımdan çok seviyorum, kendimi sana veriyorum.

Bu dört duvar arasında, ipek perdelerin ardında, koltuğun üstünde, insanı deliye çevirebilecek ya da öldürebilecek güçte bir aşk, öpüşmeler, sarhoş eden okşamalar, ateşli bir şehvet vardı. Ernest onu kollarının arasında kullandıktan, yıprattıktan, lekeledikten sonra, onu kırdıktan, soluğunu kestikten sonra, kaç kez göğsünü onunkine yaslayıp Mazza'nın mahvolduğunu gördü, Mazza'yı bırakıp gitti. Akşam Véfoure'da harika bir yemek vardı, frape şampanya su gibi tüketiliyordu, tatlı yemeye başladıklarında, yüksek sesle "Sevgili arkadaşlarım, yine bir kadını düşürdüm!" dediği duyuldu. Söz konusu kişi evine dönmüştü, ruhu hüzünlü, gözleri yaşlıydı, namusunu kaybettiği için değil – namusu umrunda değildi, ne olduğunu düşündüğünde, sadece bir kelimden ibaret olduğunu gördü– eskiden hissetiği duyguları aklına getirip hayal kırıklığına ve hüsrana uğradığı için ağlıyordu. "Hayalini kurduğum şeyler bunlar değildi!" demişti. Sevgilisinin kollarından ayrıldığında, giysileri gibi kırışan bir şey hissetmişti içinde, bakışları gibi yorulan ve yıpranan bir şeyi hissetmişti. Sanki uçurumdan atlamıştı, aşkına sınır bulamıyordu, bu şehveten başka, daha büyük bir şehvetin varlığını sorguluyordu, zevkten öte, daha yüce bir şey var mıydı? Aşka susamıştı, doymak bilmiyordu, tutkuda sınır tanımıyordu. Aşkın, öpüşmelerden, dokunuşlardan, birbirine sarılıp geçirdikleri tatlı anlardan, sevinç çığlıklarından ibaret olduğunu gördü, her şeyinin böyle noktalandığını, erkeğin kalkıp gittiğini, kadının da başka bir yöne gittiğini ve tut-

kularının tatmin olup sarhoşluğa dalması için sadece bir vücut parçasına ve birkaç harekete ihtiyaç duyduğunu gördü. Yemek bulamayan aç insanlar gibi ruhuna sıkıntı bastı. Geçmişle ilgili şeyleri bir yana bıraktı, ona gülümseyen şimdiki anı düşünmeye başladı. Olup bitenlere göz yumdu, kendini akıntıya bırakmak için sınır tanımayan eski hayallerini, bulanık sıkıntılarını bir köşeye attı, neredeyse baygınlık durumuna girecekti, uyuduğumuzu sandığımız, sarhoşluğa kapıldığımız, dünyanın bizden uzaklaşıp gittiği, bizimse tek başına kaldığımız, dalgaların bizi salladığı, okyanusun sürüklediği o uykulu hale dalmaya başladı. Ne kocasını, ne de çocuklarını düşünüyordu, salonlarda diğer kadınların ne yapıp edip lekelemeye çalıştığı şerefini hiç düşünmüyor, Ernest'in genç arkadaşlarının kafelerde ve birahanelerde zevkle kötülediği şerefini umursamıyordu. Doğada ve ruhunda şimdiye dek hiç bilmediği bir melodiyle karşılaştı, devasa alanları, sınırsız ufukları, yeni bir dünyayı keşfetmişti.

Her şeyin aşk için var olduğunu, insanoğlunun tutkulu ve duygu yüklü üstün bir yaratık olduğunu, kalbi için yaşadığını sanıyordu. Kocasına gelince, onu hâlâ seviyor ve ona duyduğu saygı gitgide artıyordu. Çocuklarını sevimli buluyordu, ancak onları başkasının çocuğunu sever gibi seviyordu. Her geçen gün sevgisinin arttığını hissediyordu, var olması için bir ihtiyaca dönüşmüştü Ernst, onsuz yaşayamazdı, başta gülerek oynadığı tutku ciddi ve korkunç bir durum olmaya başladı, kalbine girdikten sonra şiddetli bir aşka, sonra da sapkınlığa ve öfkeye dönüştü. Damarlarında, derisinin altında, tepeden tırnağa her yerinde ateş ve devasa arzular, zevke ve şehvete susamışlık vardı ki deliye dönmüştü, sarhoştu, sersemlemişti, aşkının, doğanın sınırlarını aşmasını istiyordu. Şehvet dolu dokunuşları esirgemediğinde, ateşli ge-

celerde hayatını yaktığında, tutkunun en güzel ve en sapkın yolunda yuvarlandığında, zevkin ve şehvetin devamı gelecek gibiydi. Çılgınlık anında, hayatın tutkudan ibaret olduğunu, aşkın onun için her şey anlamına geldiğini bağırarak söylemişti, saçları darmadağın, gözü dönmüş halde, nefes nefese kalıp sevgilisine onunla birlikte asırlar boyu baş başa; dağın tepesinde, dalgaların çarptığı bir kayanın tepesinde yaşamayı isteyip istemediğini sordu, ikisi doğaya, göklere karışacaktı, nefesleri fırtınanın sesiyle harmanlanacaktı. Sonra bir süreliğine durdu ve yeniden öpüşmelerini ve sarılmalarını istedi ve kollarının arasına düşüp bayıldı. Akşam kocası huzurlu ve sakin bir şekilde eve geldiğinde ve kazandığını söylediğinde, bu sabah iyi spekülasyon yaptığını, bir çiftlik satın aldığını, bir rantı sattığını, bir uşak daha çalıştırabileceklerini, iki at daha alabileceklerini söyleyerek geldiğinde ve bunları düşünüp onu "hayatım" ve "aşkım" diyerek öptüğünde Mazza öfkelenip lanet okuyor, maymununki gibi soğuk öpücüklerini ve dokunuşlarını tiksintiyle geri çeviriyordu. Demek ki aşkında acı ve üzüntü vardı, tıpkı şarabı daha acı ve keskin yapan tortu gibi. Evini, düzenini ve uşaklarını bırakıp Ernest'le buluştuğunda, yanına oturduğunda, onun kollarında boğularak ölmek istediğini anlatmıştı ve artık hiçbir şeyi sevmediğini, her şeyin anlamsız geldiğini sadece onu sevdiğini, onun için, aşkı için fedakârlık yapıp Tanrı'dan vazgeçtiğini, kocasını bıraktığını ve kocasıyla dalga geçtiğini, onun için çocuklarını terk ettiğini, büyük bir zevkle elinin tersiyle bunları geri çevirdiğini, dini; iffeti ayaklar altına aldığını, şerefini dokunuşları uğruna sattığını, bunlardan vazgeçerken zevk aldığını ve mutlu olduğunu söyledi. Onun beğenisini kazanmak, onun bir öpücüğü ya da bir bakışı için inandığı şeyleri, düşlerini, namusunu, sevdiği

her şeyi mahvetti. Ve kollarına atılınca, adeta tatlı bir koku yayan solmuş menekşe gibi dudaklarına dayanınca daha güzel bir kadın olacağını sandı.

Bir kadının hoplayan iki memesinin altında bazen hangi tatların, hangi sapkınlığın olduğunu kim bilebilir! Bu arada Ernest onu bir yosmadan ya da alelade bir kadından biraz daha fazla sevmeye başlamıştı, hatta onun için bir iki dize bile yazıp vermişti. Geçen gün Ernest'i gördüm gözleri kızarmıştı, ağladığını ya da sadece... Uykusuz kaldığını düşünebiliriz.

III

Bir sabah, büyük bir plastik koltukta oturup ayaklarını şömineye uzatan ve çıtırdayan alevlerle kızıla çalan plakalara robdöşambrının içine burnunu sokarak bakan Ernest, Mazza'yı düşünürken aklına bir fikir geldi, tuhaf bir şekilde tedirgin oldu, korktu. Esirgemeden ve hiç tereddüt etmeden güzelliğini ve aşkını feda eden, Mazza gibi bir kadın tarafından sevildiğini hatırladı, denizin enginliğinden korkup kaçan çocuklar gibi, bu kadının tutkusu karşısında korktu ve titredi. Aklına bir fikir geldi, *Journal des connaissances utiles* gazetesinde ve Musée des familles' de çalıştığından beri olaylardan ders çıkarmayı alışkanlık haline getirmişti, evli bir kadını baştan çıkarmanın, onu evli kadın vazifesinden ve çocuklarından uzaklaştırmanın ahlaka uymadığını, ayağına kadar gelip adak verircesine sunduklarını kabul etmenin yanlış olduğunu düşündü. Sonuçta, zevki ciddiye alan, yüce ve paylaşılmaz bir aşkı düşünen bu kadından artık sıkılmıştı ve yorulmuştu, onunla romanlar, moda ve opera hakkında konuşmak imkânsız hale gelmişti. İlk önce ayrılmak istedi, onu terk edip, aynı şekilde kullandığı diğer kadınlar gibi sokağa atmak istedi. Maz-

za Ernest'in kayıtsızlığını ve durgunluğunu fark etti, ama bunu inceliğine bağladı ve daha çok sevmeye başladı. Ernest onu sık sık atlatıyor, ondan kaçıyordu, ancak Mazza baloda, yürüyüşte, parklarda, müzelerde, heryerde onunla karşılaşmayı beceriyor, kalabalıkta bekleyip ona bakan bunca insanın arasında, yüzünü kızartacak bir iki şey söylemesini biliyordu. Bazen Ernest yüzünü asarak, ciddi bir havayla evine gidiyordu, o zaman saf ve âşık genç kadın boynuna atlayıp öpüyordu onu, ancak Ernest soğuk davranarak tersliyordu Mazza'yı, artık birbirlerini sevmemeleri gerektiğini, aralarındaki çılgınlığın sona erdiğini, her şeyin bittiğini, artık kocasına saygı göstermesi gerektiğini, çocuklarını sevmesini ve eviyle ilgilenmesini söylüyordu. Ayrıca çok düşünüp taşındığını ve kaderin doğru olduğunu, doğanın kusursuz, toplumunsa güzel bir kavram olduğunu, yardımseverliğin özünde iyi bir şey olduğunu ve insanları sevmek gerektiğini söyledi. O anda Mazza ağlamaya başlamıştı, aşkından, öfkesinden, gururundan ağlıyordu, dudaklarındaki tebessümü, kalbindeki acıyı, güzel olup olmadığını ve eğer güzelliğini yitirdiyse de onun beğenisini kazanmak için ne yapması gerektiğini sormaya başlamıştı. Beyaz alnını, siyah saçlarını, boynunu, omuzlarını ve çıplak göğsünü sergileyerek soruyordu bu soruları. Ernest davetkâr tavrına kayıtsız kalmıştı, çünkü onu sevmiyordu artık, evinden heyecanla çıktıysa da, bir deliyle karşılaşan insanın heyecanıydı bu. Arada sırada tutkunun kalıntıları ya da aşkın parıltıları içinde canlandığında, gerekçeleri ve nedenleri aklına getirip hemen söndürüyordu bunları. Kitapçının verniği gibi kitaplara yapışan ahlakla, sözcükleri kullanarak kalbiyle çatışan ve ruhunun derinliklerine kök salan tutkuyu yok eden insanlar ne mutludur! Bir gün Mazza zevkin doruklarındayken onu göğsün-

den ısırmıştı ve boğazına tırnaklarını geçirmişti. Aşkları kana bulandığında, bu kadın tutkusunun vahşi ve korkunç olduğunu, zehirli bir havayla çevrildiğini ve eninde sonunda bu zehirin Mazza'yı boğacağını ve öldüreceğini anladı, bu aşk bir volkandı, her daim kasılan, parçalayacağı bir şeyle beslenmesi gereken bir yanardağdı, şehvetleri de kalbi yakan mağmaydı. Gitmek, onu sonsuza dek terk etmek gerekiyordu ya da yutan bu kasırgaya onunla atılmak, bir tebessümle başlayıp mezarda biten bu engin tutku yoluna düşmek gerekiyordu.

Ernest gitmeyi tercih etti.

Bir gece, saat onda Mazza'ya bir mektup geldi:

"Elveda Mazza, sizi bir daha görmeyeceğim, içişleri bakanı, Meksika'nın zeminini ve ürünlerini incelemek üzere beni araştırma komisyonunda görevlendirdi. Elveda! Havre'da gemiye bineceğim. Mutlu olmak istiyorsanız, beni sevmeyi bırakın, tam aksine, erdemli olmayı ve görevlerinizi sevin, bu son tavsiyemdir. Tekrar elveda diyorum! Sizi, öpüyorum. Ernest". Mektubu tekrar tekrar okudu, "elveda" sözcüğü onu sarsmıştı, çaresizliğini ve acısını deşen bu mektuba gözlerini dikti, donakaldı, mektupla birlikte hayatı ve mutluluğu akıp gitmişti. Gözünden yaş gelmedi, sesi çıkmadı, ama uşağını çağırdı, atları yola hazırlamasını emretti ve aracı hazırlamasını söyledi. Kocası Almanya'da seyahatteydi, kimse onu durduramazdı. Gece yarısı olunca gitti, atları kamçılayarak, aceleyle gitti. Köyün birinde durup su içti ve yeniden yollara düştü, döndüğü her köşede, aştığı her tepede, yolun her kıvrımında, arzularının ve kıskançlığının emellerine, sevdiği birini ondan ayıran denize ulaştığını sandı. Nihayet, öğleden sonra saat üç civarında Havre'a vardı. İner inmez iskeleye koşup denize baktı... Beyaz bir yelken ufuğun derinliklerine dalmıştı.

IV

Gitmişti, sonsuza dek gitmişti! Gözyaşlarına boğulan yüzünü çevirdiğinde bir şey göremedi... Sadece engin okyanusu görebiliyordu. Kavuran yaz günlerinden biriydi, fırından çıkar gibi topraktan buhar çıkıyordu. Mazza iskeleye geldiğinde, deniz havasının serinliğiyle biraz canlandı, güney yeli dalgaları kabartmıştı, dalgalar ağır ağır kumsalda sönüyor, çakıl taşlarında inliyordu. Solda, kara bulutlar, batmakta olan ve denizde kızıl kızıl parlayan güneşe yanaşıyordu, bulutlar ağlamak üzereydi sanki. Deniz sakindi, cenaze havasına bürünmüştü, dalgalanıyordu, iskelenin taşlarına çarptığında, dalgalar havaya sıçrayıp gümüş pullar gibi serpiliyordu. Yabani bir uyum oluşmuştu, doğanın gücünden etkilenen Mazza uzunca dinledi, ona göre dalgaların sesinin bir dili vardı, onunki gibi bir sesi vardı, kendisi gibi üzgün ve sıkıntılıydı, dalgalar taşlara çarparak ölüyordu, ıslak kumsaldaysa sadece izleri kalıyordu. İki çakıl taşının arasında açan bir çiçek, başını eğmişti, hâlâ çiğin izleri taşıyordu, her dalga çiçeği kökünden ayırmak istiyordu, gitgide çözülüyordu ve sonunda yok oldu, gözden kayboldu, oysa çok gençti ve çiçek açmıştı. Mazza acı acı güldü, çiçek onun gibiydi, dalgalar onu da hayatının baharında alıp gitmişti. Kayıklarının içine gömülen, ağları çeken denizciler dönüyordu, uzaktan sesleri yankılanıyordu, siyah kanatlı gece kuşları Mazza'nın tepesinde uçuşup, gelgitin kıyıya bıraktığı kalıntılara doğru yöneliyordu. Girdabın derinliklerinden bir ses çağırıyordu onu, uçuruma bakıp kaç dakikada ve kaç saniyede bağırıp öleceğini hesaplıyordu. Doğadaki her şey onun gibi mutsuzdu, dalgalar iç çekiyor, deniz ağlıyordu sanki. Hangi duygu ona yaşaması gerektiğini, dünyada hâlâ mutluluğun ve aşkın olduğunu, umutla-

nıp beklemesi gerektiğini, belki bir gün sevgilisini yine göreceğini söyledi bilmiyorum. Ancak gece olunca, haremdeki bir sultan gibi, ay, dostlarıyla çıktığında, dalgaların sadece köpüğü görüldüğünde, şehrin gürültüsü sisin içinde kaybolmaya başladığında, ışıklar söndüğünde, Mazza geri döndü. Gece olunca –belki saat iki olmuştu– Mazza camı açıp dışarıya baktı. Ovanın içindeydiler ve yolun kenarında ağaçlar vardı, dalların arasından ayışığı sızıyordu, ağaçlar Mazza'nın önünde koşan, rüzgârla sallanan, yapraklarıyla uğuldayan, dağınık saçlı korkunç hayaletlere benziyordu. Araba kırların ortasında durdu, ortalık kapkaranlıktı, sadece ağaçların sesi, kan ter içinde atların solukları ve tek başına ağlayan bir kadının sesi duyuluyordu. Sabah olunca, yakındaki şehre giden insanları gördü, şarkı söyleye söyleye ellerinde yeşil yapraklarla kaplı meyveleri pazara götürüyorlardı. Yokuşu çıkarken araba yavaşladığı için Mazza onları uzun bir süre dinleyebildi, "Ah, ne mutlu insanlar var!" dedi.

Uzun bir gün başlamıştı, pazar günüydü, Paris'e birkaç saat uzaklıktaki bu köyde herkes kilise meydanına çıkmıştı, kilisenin tepesindeki maden horoz şeklindeki işaret güneşte parlıyordu, mütevazı vitrayları ışıldamaya başlamıştı. Mazza arabadayken, sonuna kadar açılan kapılardan sahının gölgesinde parlayan mumları görebiliyordu, maviye boyanmış ahşap kubbe ve çıplak beyaz taş sütunlara ve rengârenk giyinmiş köy halkın oturduğu banklara baktı. Orgun sesini duydu, bir hareketlilik oluştu ve insanlar çıkmaya başladı. Birçoğunun elinde yapma çiçekler vardı, genellikle beyaz çorap giymişlerdi, Mazza düğün olduğunu anladı, meydanda havaya ateş ettiler ve gelinle damat kiliseden çıktı. Gelinin beyaz duvağı vardı, belindeki dantel saçaklara bakıp gülümsüyordu, damat yanındaydı, sevinen kalabalığa bakıyor, arka-

daşlarına el hareketi yapıyordu. Hancı ve aynı zamanda belediye başkanı, kızını, yardımcısı olan ilkokul öğretmeniyle evlendiriyordu.

Birkaç kadın ve çocuk güzel bir faytona ve sarkan kırmızı mantoya bakmak için Mazza'nın önünde durdu, gülümseyerek yüksek sesle konuşuyorlardı. İlerlediğinde, düğün alayını belediye binasına girerken gördü, gelin ve damadın üstüne atlarının köpüğü bulaşınca, beyaz giysilerinin tozdan pislendiğini görünce gülmeye başladı, başını eğip onlara acıyarak ve kıskanarak baktı, çektiği acılar sonucunda kıskanç ve kötü biri olmuştu. Zenginlere kinlenen halk, küfürlerle hakaret ederek yanıt verdi ve arabayı taşladı. Yola devam ettiklerinde, arabanın sarsıntılarından uykusu gelen ve siyah saçları tozlanan Mazza, köydeki düğünü düşünüyordu. Düğündeki org sesini, alaydaki kemanın ve çevresinde konuşan çocukların sesini aklına getiriyordu, vızıldayan arı ya da tıslayan yılan gibi kulağı çınlıyordu. Yorgun düşmüştü, arabanın deri tavanı altında sıcaktan bunalmıştı, yüzüne güneş vuruyordu, başını eğip beyaz kılıflı yastıklara dayadı ve uykuya daldı. Uyandığında, Paris kapılarına varmışlardı. İnsan kırları bırakıp kendini sokalarda bulunca, günler karanlık ve basık gibi geliyor, tıpkı doğru dürüst aydınlanmayan karanlık fuar gösterileri gibi. Mazza kıvrımlı sokaklara memnuniyetle daldı, gürültü ve uğultu sayesinde iç dünyasından kopup döndü. Penceresinin önünden gördüğü, hızla geçen yüzler, Çin gölge oyunu gibiydi. Her şey ona soğuk ve solgun gibi geliyordu. Hayatında ilk kez, yalın ayak rıhtımlara giden acıyı, kalbinde nefreti ve yüzünde acı tebessümü gördü, sanki giysilerindeki delikleri gizlemek için, kafelere tiyatrolara giden insan seline bakıyordu, şenlikteki renkli mantolar gibi yayılan hizmetçilerden ve beylerden oluşan yığına bakıyordu.

Devasa bir gösteri gibiydi sanki, taş saraylarıyla, ışıklı mağazalarıyla, eğlence giysileriyle, saçmalıklarıyla, karton asasıyla, bir günlük saltanatıyla büyük bir tiyatro gibiydi. İşte burda, dansözün arabası geçerken halka çamur atıyor, camların ardındaki altın yığınları görünce insanlar kıvranarak açlıktan ölüyor, her yerde kahkahalar ve gözyaşları var, zenginlik ve sefalet heryerde, heryerde kötülük erdeme hakaret edip suratına tükürüyor, tıpkı hayat kadınının geçerken eskimiş şalıyla rahibin siyah giysisini sıyırması gibi. Ah, büyük şehirlerde pis ve zehirli hava insanı sarhoş edip sersemletir, akşam olunca ağır ve sağlıksız bir şey, karanlık bir sis gibi çatıların üstüne çöker. Mazza bu pis havayı ciğerlerine çekti, ona parfüm gibi geldi ve hayatında ilk kez, şerrin yüceliğini ve suçun zevkini hissetti. Kısa sürede o kadar çok acı çektiği için, evine döndüğünde, gideli uzun zaman olmuş gibi geldi. Bütün gece ağladı, Ernest'in gidişini ve kendisinin eli boş dönüşünü düşündü, geçtiği köyler, katettiği yollar aklına geldi, sanki hâlâ iskeledeydi, denize, uzaklaşan gemiye bakıyordu. Düğünü, takım elbise giyen insanları, neşe dolu kahkahaları düşündü, arabasının yoldaki sesini, aşağıdaki kabaran ve kükreyen dalgaları duyar gibi oldu. Zamanın bu kadar uzun sürmesinden ürktü, sanki asırlar boyu yaşayıp yaşlandığını, içindeki üzüntüden saçlarının beyazlaştığını hissetti. Bazı günler vardır yillar gibi insanı yaşlandırır, bazı düşüncelerse yüzde çizgiler oluşturur. Hasretle gülümseyerek mutlu günlerini, ormanda koştuğu, çiçeklerle oynadığı, ağladığı ve dilencilerin geçtiğini gördüğü Loire kıyısındakı huzurlu tatilini hatırladı. İlk balosunu ve nasıl güzel dans ettiğini, nazik gülüşleri ve tatlı sözleri sevdiğini hatırladı. Sonra da sevgilisinin kollarındayken ateşli ve aklını yitirmiş halini, bakışların asırlar boyu sürdüğü, sonsuzluğun

bir öpüşme olduğu, kendinden geçtiği arzulu anları düşündü. Yoldaki toz, denizde geminin bıraktığı iz gibi, her şeyin bitip sonsuza dek silindiğini sorguladı.

V

Sonunda dönmüştü ancak yalnız dönmüştü! Ona destek olacak kimse kalmamıştı, sevecek kimse yoktu. Ne yapmalı? Ne etmeli? Onun gitmesine ve kendi sıkıntısına rağmen kalbinde en ufak bir umut kalmasaydı yüz bin kere ölmeyi, mezarı seçmiş olurdu. Peki ne umuyordu?

Bunu kendisi bile bilmiyordu, ancak hâlâ hayata karşı bir inancı vardı. Ondan bir mektup alınca Ernest'in hâlâ onu sevdiğini sandı ancak yeni bir hayalden başka bir şey değildi. Mektup uzundu, anlamlı sözlerle, metaforlarla özenle yazılmıştı, Ernest artık onu sevmeyi bırakmasını, görevlerini ve Tanrı'yı düşünmesini yazmıştı –ayrıca aile ve anne şefkati konusunda öğüt vermişti– ve De Bouilly Bey ya da Cottin Hanım gibi pek duygusal olmayan bir şekilde sonunu yazmıştı. Zavallı Mazza, bunca aşka, sevdaya ve şefkate karşın böyle soğuk bir kayıtsızlıkla ve mantık yüklü bir durgunlukla karşılaşmıştı! Tiksinesi geldi. "Bir zamanlar insanın üzüntüden ölebileceğine inanıyordum," dedi. Tiksintiden pişmanlığa geçti. Sonra dünyanın sesi ona cehennem azabı gibi geldi, Doğaysa Tanrı'nın bir şakası gibiydi. Hiçbir şeyi sevmiyor, her şeye kinleniyordu, kalbinden ne kadar duygu çıktıysa o kadar nefret girmişti, bir adam dışında dünyada sevdiği bir şey kalmamıştı. Çoğu zaman parklarda anneler ve çocuklarını gördüğünde, birbirlerini sevdiklerini, birlikte oynadıklarını gördüğünde, kocalarıyla birlikte olan kadınları, sevgilileri gördüğünde, mutlu olan, gülen ve hayatı seven bu insanları gördüğün-

de, onları kıskanıyor aynı zamanda onlara lanet okuyordu, onları ayağının altına alıp ezmek geliyordu içinden, yanlarından geçerken, alaylı dudaklarıyla aşağılayıcı sözler söylemeden edemiyordu. Bazen, parasının, şanının, sağlığının yerinde olduğuna göre, yanaklarının tazeliğini koruduğuna, bir eksiği olmadığına göre onun hayatta mutlu olduğunu düşünenler vardı. Ruhundan öfke taşan Mazza gülüp geçiyordu. "Ah aptallar, mutluluğu sakin bir alında arıyorlar, azabın dudaklardan gülüşleri sildiğini bilmiyorlar." dedi. O zamandan beri hayatı uzun bir azap çığlığı gibi gördü. Ahlakıyla ya da aşkıyla övünen kadınları gördüğünde onlarla alay ediyor, mutlu ve Tanrı'ya inanan insanları bir kahkahayla ya da bir sözle rahatsız ediyordu. Rahipleri de, önlerinden utanmaz bir bakışla geçerek ve kulaklarının dibinde gülerek utandırıyordu. Genç kızlara ve bakirelere aşk hikâyeleri ve tutkulu hikâyeler anlatarak hayretler içinde bırakıyordu onları. Yakıcı bakışlarıyla ve lanetli yüzüyle ortalıkta hortlak gibi süzülen bu solgun ve zayıf kadının kim olduğu merak ediliyordu, onu tanımak isteyenler, bu kadının varlığında acıyı ve davranışında gözyaşlarını gördüler. Ah şu kadınlar! Onlardan içten içe nefret ediyordu, özellikle de genç ve güzel olanlardan. Balo da ya da gösteride, güzel gerdanlarını mumların ve avizelerin ışığında sergileyen dantellerle ve pırlantalarla süslenmiş kadınları gördüğünde ve heyecanlı erkeklerin gülücüklerine yanıt verdiğini, onlara övgüler yağdırdığını gördüğünde, dantelli tüllü giysilerini buruşturmak, sevimli yüzlerine tükürmek ve soğukkanlığından gururlu ve sakin yüzlerini çamura batırmak istiyordu. Kötülükten ve ölümden başka bir şeye inanmıyordu artık. Ahlak onun için sadece bir sözcüktü, dinse bir hayalet, namı da, kırışıklıkları gizleyen bir örtü gibi, aldatıcı bir maske olarak görüyordu.

Mutluluğu kibirde buluyor, aşağlamaktan zevk alıyor ve geçerken kilisenin eşiğine tükürüyordu. Ernest'i düsünüp, sesini, sözlerini, aşkın doruklarındayken onu sarıp duran kollarını düşünüp kocasının öpücükleriyle karşılaşılaştığında, sıkıntıdan ve acıdan kıvranıp duruyordu, tıpkı inleyen ve can çekişen, birini sayıklayan ve anılarına ağlayan bir adam gibi. Bu adamdan çocukları vardı, bu çocuklar, üç yaşındaki kızı, beş yaşındaki oğlu babalarına benziyordu. Oyun oynarken, gülüşleri kulaklarında yankılanıyordu ve gülerek onu öpmeye geldiklerinde, inanılmaz sıkıntılar çekerek uykusu kaçan annelerinin yanakları hâlâ gözyaşından nemliydi. Çoğu zaman onu düşündüğünde, belki denizde fırtınanın yuttuğunu, belki dalgaların içinde kaybolduğunu, yapayalnız kaldığını, hayata bağlanmak istediğini aklına getiriyordu, dalgaların salladığı ve akbabaların üstüne yumulduğu bir ceset görüyordu, işte o zaman dalları çiçek açmış bir ağacı ya da güneşin, çimin üstündeki çiğe yansımasını göstermek için koşan çocuk seslerini, neşeli sesleri duyuyordu. Yere düşen ve etrafındaki insanların gülüp dalga geçtiği adamın acısı gibiydi kendi acısı. Peki, uzaklarda olan Ernest ne düşünüyordu? Doğrusu yapacak bir şeyi olmadığında, keyifli olduğu ve boş anlarında onu düşünüp, ateşli kucaklaşmaları, beyaz memeleri, uzun siyah saçları aklına geldiğinde onu özlüyordu. En yüce ve en kutsal aşkın içinde alevlenen bu ateşi, bir kölenin kolları arasında söndürmeye gidiyordu. Ayrıca kısa sürede ayrılığa bir teselli bulmuştu, doğru bir karar aldığını, iyi bir vatandaş gibi davrandığını, Franklin'in ya da Lafayette'in bile daha iyisini yapamayacağını düşündü, çünkü vatanseverliğin, köleciliğin, kahvenin anayurdundaydı, yani Amerika'daydı. Değer yargılarına ve mantığa öyle düşkün insanlardı ki rahatsız bir komşu gibi kalbini yediler.

Ayrı dünyaların insanları oldular, Mazza üzüntüye ve çılgınlığa daldı, oysa zevkine düşkün sevgilisi, zencilerin ve melezlerin kolları arasında keyfine bakıyordu, Ernest'in de sadece onun için yaşadığını, hayvani ve vahşi kahkahasıyla dalga geçtiği o acıyı hissetiğini düşünen Mazza sıkıntıdan ölüyordu, Ernest başka kadınlarla diye düşünüyordu. Bu zavallı kadın ağlarken ve Tanrı'ya lanet okurken, cehennemden yardım isterken ve kıvrılarak şeytanı çağırırken, saçlarındaki bir tokayı bile sapkınlıkla öperken, belki tam o anda Ernest ABD'de şehir meydanlarında, tarım işletmecisi gibi beyaz ceket ve pantalon giyip ciddi bir havayla dolaşıyor, pazara gidip kolları kaslı, memeleri sarkmış ve altın aramaya meraklı birkaç güçlü köle satın alıyordu. Geri kalan zamanında kimya işleriyle ilgileniyordu, sileks katmanlarının üzerinde iki büyük kartonun içinde notları, maden araştırmaları sonuçları vardı. Ayrıca iklimi de hoşuna gitmişti, bilimsel araştırma, demiryolu, buharlı gemi, şeker kamışı ve indigo kokan bu havada kendini harika hissediyordu. Mazza'nın içinde bulunduğu hava nasıldı peki? Çevresi o kadar geniş değildi, onun dünyası apayrıydı, çaresizlik içinde gözyaşlarına boğuluyordu ve sonunda suçun girdabında kendini kaybetmişti.

VI

Malikânenin giriş kapısına siyah bir örtü gerilmişti, ortası kıvrımlıydı. Kırılmış kemere benzeyen bu örtünün arasından bir tabut ve iki mum görünüyordu. Sanki gözyaşlarının adeta gümüş yıldızlar gibi serpiştiği siyah örtünün üstünden geçen soğuk kış rüzgârıyla, mumların ateşi, can veren kişinin sesiyle titriyor gibiydi. Törende görevli iki mezarcı, yana geçip da-

vetlilere yol veriyordu. Beyaz kravat ve siyah takımla, pileli jabotla ve saçlarını yaptırarak sırayla gelen davetliler, meftanın karşısına gelince şapkalarını çıkarıyor, siyah eldivenlerinin ucunu okunmuş suya daldırıyorlardı. Kıştı, kar yağıyordu, insanlar gittikten sonra, siyah bir tül örten bir kadın, yolları kaplayan karda parmak ucuyla yürüyerek avluya indi, uzaklaşan cenaze arabasını görmek için siyah örtüden solgun başını çıkardı, hâlâ yanan iki mumu söndürdü, sonra da geri dönüp mantosunu çıkardı, beyaz ayakkabılarını şömineye uzatıp ısındı, başını tekrar uzatıp baktı, ancak sokağın köşesine varan, konvoydaki son kişinin siyah sırtını görebildi. Yoldan geçerken cenaze arabasının tekerleklerinin çıkardığı ağır ses kesildiğinde, her şey bittiğinde, rahiplerin şarkıları bittiğinde, cenaze konvoyu ve herkes gittiğinde, yatağa kendini zevkle atıp döndü, neşesinden coşkusundan sevinç cığlıkları atarak: "Gel artık, hepsi, bütün bunlar senin için! Seni bekliyorum! Gel hadi! Hepsi senin için sevdiceğim! Aşk yatağı ve zevkleri için! Senin, bir tek senin için! Şehvet ve aşk dolu dünya ikimiz için! Gel buraya, bana dokunman için buraya serileceğim, sen beni öperken döneceğim!" Komidinin üstünde Ernest'in verdiği küçük kutuyu gördü. O gün gibi, bir kış gününde gelmişti, üstünde mantosu vardı ve şapkası kar içindeydi, onu öptüğünde teni soğuktu, gençliğin kokusu öpücüklerine sinmişti, tıpkı tatlı güller gibi. Bu kutunun üstünde iç içe geçmiş M ve E harfleri vardı, ahşabı kokuluydu, Mazza kutuyu koklayıp hayallere daldı. Kısa bir süre sonra çocuklarını getirdiler, çocukları ağlayıp babalarını istiyorlardı, Mazza'ya sarılıp teselli bulmak istediler ancak Mazza ağzını açmadan, gülmeden onları hizmetçisiyle geri gönderdi. Çok uzaklarda olan ve geri dönmeyen Ernest'i düşünüyordu.

VII

Bu halde birkaç ay geçti, tek başına, ilerleyen geleceğiyle yapayalnız yaşıyordu, kalbindekilerin gidip aşka yer açmasıyla, her geçen gün daha özgür ve daha mutlu hissediyordu kendini. İnsanın ruhunda yer edinen her şey, bütün tutkular, bütün duygular, tıpkı çocukluğun sıkıntıları gibi yok olmuştu, önce utangaçlık duygusundan, sonra dinden, sonra da ahlaktan ve bunların kalıntılarından, paramparça kırılan bir bardak gibi, kurtulmuştu. Aşktan başka, kadınlığa özgü bir şeyi kalmamıştı, ancak aşkı çok güçlü ve korkunçtu, kendi çevresinde dolambaçlı ve etrafındakileri yakan bir aşktı, tıpkı patlama anında kendini parçalayan ve kaynar mağmasını vadinin çiçelerine saçan Vezüv Yanardağı gibi.

Çocukları vardı ve çocukları da babaları gibi öldü, gün geçtikçe yüzleri soluyor, zayıflıyorlardı, geceleri çığlık çığlığa uyanıp bir yılanın göğsünü yediğini tekrarlayarak yorganlarına sarılıp can çekişiyorlardı, çocukların durmadan içini parçalayan ve yakan bir şey vardı, Mazza can çekişmelerini gülerek izliyordu, dudaklarındaki gülümseme öfke ve intikam doluydu.

İki çocuğu da aynı gün öldü. Tabutlarının çakıldığını izlediğinde gözleri yaşlı değildi, kalbinden iç çekmek bile gelmedi, tabutlarında sarılı çocuklarına bakışı soğuk ve kuruydu. En sonunda yalnız kaldığında, geceyi mutlu ve huzurlu bir şekilde geçirdi, ruhu dingin ve kalbi neşe içindeydi. Ne çığlık attı, ne de pişmanlık hissetti, çünkü ertesi gün Fransa'dan gidecekti. Dinsizleşmiş aşkın, yaşamındaki ve kaderindeki korkunç olaylardan intikamını alacaktı. Bir zamanlar onunla oynamış olan Tanrı'yla, insanlarla, hayatla ve kaderle alay edip, yaşam ve ölümle, keder ve göz-

yaşıyla oynama sırası ona geldiğine göre, verdiği ızdıraptan dolayı Tanrı'ya cinayetlerle karşılık vermişti.

Elveda, sis ve buzul dolu kalplerin, havası gibi ılık olduğu, aşkların gri bulutlar gibi hımbıl Avrupa toprakları! Elveda sana! Amerika ve ateşli toprakları, yakan güneşi, temiz havası, palmiyeleri ve bahçeleri arasında güzel geceleri, geliyorum! Elveda dünya, gemiye atlayıp gideceğim. Haydi güzel gemim, çabuk git, rüzgâr yelkenlerini şişirsin, burnun dalgaları kırsın, fırtınada zıpla, dalgaların üstünden atla ve eğer batacaksan da, beni onun nefes aldığı topraklara atıver! O gece çılgına dönmüştü ve çok hareketliydi, ancak bu, sevincin ve umudun heyecanıydı. Onu düşündüğünde, onu öpeceğini ve sonsuza dek birlikte yaşayacaklarını aklına getirdiğinde yüzü gülüyor, sevinçten ağlamaya başlıyordu. Çocuklarının toprağı hâlâ kurumamıştı ve kutsanmış suyun ıslaklığı duruyordu.

VIII

Sabah olunca ona bir mektup getirdiler, yedi ay önceydi tarihi, Ernest'ten gelmişti. Mazza titreyen elleriyle mührünü cıkardı, hızla okudu, sonuna gelince tekrar okudu, heyecandan rengi kaçmıştı ve güçlükle okuyordu. Mektupta yazılanlar şunlardı:

"Bayan niçin mektuplarınız bu kadar ahlaksız? Özellikle de sonuncusu! Onu yakmak zorunda kaldım, biri okusaydı yerin dibine girerdim, tutkularınıza bir sınır koyamaz mısınız? Niçin hatıranızla sürekli karşıma çıkıp çalışmalarımı, uğraşılarımı engelliyorsunuz? Beni böyle sevmeniz için size ne yaptım?

"Tekrar ediyorum hanımefendi, aklı başında bir aşk istiyorum, Fransa'yı terk ettim, ben sizi nasıl unuttuysam siz de unutun beni, kocanızı sevin, mutluluğu insanların geçtiği yollarda bulabilirsiniz, dağ-

lardaki patikalar taşlı ve yosunludur, sizi kısa sürede hırpalayıp tüketir.

"Şimdi mutlu bir hayatım, ovada, nehir kıyısında sevimli ve güzel bir evim var, böcek avına çıkıyorum, eve döndüğümde zenci kölem beni karşılıyor, yere eğiliyor, benden bir sey isteyeceğinde ayaklarıma kapanıyor, doğanın ve bilimin içinde kendime mutlu bir hayat kurdum, niçin siz de kendinize mutlu bir hayat kurmuyorsunuz? Sizi engelleyen şey nedir? İnsan isterse yapar. Siz ve mutluluğunuz için, artık beni düşünmemenizi ve bana yazmamanızı tavsiye ediyorum, nereye kadar yazışmalarımızı devam ettireceğiz? Yüz kere beni sevdiğinizi söylediğinizde, yüz kere seni seviyorum yazdığınızda elinize ne geçecek? Hanımefendi, her şeyi unutmamız gerekiyor ve birbirimiz için yaptıklarımızı unutmamız gerekiyor, geçmişte isteklerimizi gerçekleştirmemiş miydik?

"İyi bir konumdayım, maden ocaklarında deney komisyonunda genel müdürüm, birinci sınıfın müdürünün kızı on yedi yaşında sevimli bir kız, babasının altmış bin livr rantı var, tek çocuk, iyi kalpli ve tatlı, aklı başında bir kız, evin düzenini iyi bir şekilde idare eder.

"Bir ay içinde evleneceğim, eğer dediğiniz gibi beni hâlâ seviyorsanız buna sevinmelisiniz çünkü bunu kendi mutluluğum için yapıyorum.

"Elveda Bayan Willer, sizi sevmeme inceliğini gösteren bu adamı sevmeyi bırakın, eğer benim için bir şey yapmak istiyorsanız, bana en kısa zamanda yarım litre prusik asit gönderin lütfen, benim istediğimi söylerseniz, becerikli bir kimyacı olan Bilimler Akademisi'nin sekreteri size verir.

"Elveda, size güveniyorum, asidi unutmayın. Ernest Vaumont."

Mazza mektubu okuduğunda, kızgın tutacaklarla yakmışlar gibi çığlık attı. Şaşkınlıktan uzun bir süre

kendine gelemedi. "Vay, korkak! Beni cezp etti ve başka biri için terk etti! Her şeyimi ona verdim elimde bir şey kalmadı! Her şeyi denize atıp, elinizde sadece bir tahta parçasının kalması gibi ve tahta elinizden kayarsa, dalgaların arasına gömülürsünüz!" dedi. Bu zavallı kadın onu ne çok sevmişti! Ona iffetini vermişti, aşkını vermişti, Tanrı'yı inkâr etmişti ve daha kötüsü, kocasının ve çocuklarının can çekişip ölmesini gülerek seyretmişti çünkü onu düşünüyordu. Ne yapmalı? Ne etmeli? Başka biri, başka birine seni seviyorum diyecek. Bakışlarıyla süzecek, hayatım, tutkum diye çağırıp memelerini okşayacak, başka biri ha! Ya o? Ondan başka kimsesi var mıydı? Onun için kocasını evlendikleri yatakta geri çevirmemiş miydi? Aldatan dudaklarıyla kocasını aldatmış mıydı? Sevinçten ağlayarak kocasını zehirlemiş miydi?

Onun için bir Tanrı, bir yaşamdı; ondan faydalanıp, kullanıp, zevk alıp terk etmişti, onu uzaklara atmıştı, suçun ve çaresizliğin dipsiz uçurumlarına atmıştı. Bazen gözlerine inanamıyor, bu ölümcül mektubu okuyup yaşlara boğuyordu.

Heyecan yerini öfkeye bıraktığında, "Nasıl olur! Beni nasıl terk edersin! Yapayalnızım, ailem yok; yakınım yok. Sana hem aile hem yakın oldum. Yapayalnızım, onurum da kalmadı çünkü senin için onu yok ettim. Şerefim kalmadı, bana metresin diyen herkesin gözleri önünde öpücüklerine feda ettim kendimi. Senin metresin! Evet artık utandığın senin metresin! Korkak!"

"Ya ölenler, neredeler?

Ne yapmalı? Bir tek düşünce vardı kalbimde ve artık o da kalmadı. Seni bulmalı mıyım? Beni bir köle gibi kovarsın, diğer kadınların arasına girersem, bana gülecekler, beni kibirle, parmakla gösterecekler, çünkü onlar kimseyi sevmediler, gözyaşı nedir bilmi-

yorlar. Hatta, madem ki hâlâ aşk, tutku, şehvet istiyorum şüphesiz zevkin satıldığı yerlere gitmemi söyleyecekler; akşam olunca da, lüks takılarımla, camın önünden geçenleri çağıracağım, geldiklerinde onlara çok zevk vermeliyim, para karşılığı zevk vermeliyim, giderken memnun olmalılar, şikâyet etmemeliyim, gelene geçene gülmeliyim, mutlu olmalıyım çünkü hak ettiğim cezayı çekiyor olacağım!

"Ben ne yaptım? Seni diğerlerinden çok sevdim, Ah bağışla Ernest! Çığlıklarımı duysan belki bana acırdın, onlara acımayan bendim, ama artık lanetlendim. Sıkıntı içinde kıvranıyorum, giysilerim gözyaşımdan ıslandı." dedi. Kendini kaybedip bir o yana bir bu yana koşuyordu, yere düşüp Tanrı'ya, insanlara, hayata, yaşayan ve düşünen her şeye lanet okuyordu, siyah saçlarını yoluyordu, tırnakları kan içindeydi.

Ah, hayatı kaldıramamak, bir annenin kollarına atılır gibi ölümün kucağına atılmak! Ancak son anda mezarın acılarından ve hiçlikte acının varlığından kuşkulanmak! Her şeyden tiksinmek! Hiçbir şeye inanmamak, kalpteki ilk dine, aşka bile inanmamak! Sarhoşu içmeye zorlamak gibi bu acılardan kurtulamamak!

– Neden yalnızlığıma geldin, beni mutluluğumdan kopardın? Huzurlu ve saftım ve sen gelip beni sevdin ve ben de seni sevdim! Erkekler size baktığında ne güzel oluyor. Bana aşkı verdin, şimdi onu geri istiyorsun, ben onu cinayetlerle besledim ve şimdi benim de canımı alacak. Eskiden beni gördüğünde iyi biriydim, şimdiyse vahşi ve acımasız biri oldum, parçalayacak, ezecek, buruşturacak sonra da uzaklara atacağım bir şey arıyorum, tıpkı kendim gibi. Ah, erkeklerden nefret ediyorum, Tanrım, senden de nefret ediyorum, hâlâ senin için canımı verebileceğime inanıyorum.

"Seni sevdikçe daha da sevesim gelmişti, tıpkı susuzluğunu gidermek için deniz suyu içenler ve içi ya-

nanlar gibi ve şimdi öleceğim! Ölüm, hiçbir şey kalmayacak, karanlık, mezar ve sonsuz, hiçlik! Ah, yaşayıp çektiğim acıları çektirmek isterdim. Ah mutluluk nerede? O bir düş; iffet nerededir? Bir sözcüktür; ya aşk? Hayalkırıklığı. Mezar nedir? Bilmiyorum, ama yakında öğreneceğim.

IX

Kalkıp yaşlarını sildi, göğsünü yırtan ve tıkayan iç çekmelerini durdurmaya çalıştı, gözlerinin hâlâ ağlamaktan kızarmış olup olmadığına baktı, saçlarını toplayıp çıktı, Ernest'in son isteğini yerine getirmeye gitti.

Mazza kimyacıya gitti, birazdan gelecekti. Birinci katta mobilyaların yeşil ve kırmızı olduğu kücük bir odada Mazza'yı beklettiler. Odanın ortasında akaju masa, lambrilerin üzerinde savaşan Napolyon'u gösteren resimler bulunuyordu, gri mermer şöminenin üstünde altın bir saat vardı, kadranı diğer elinde okları tutan bir meleğin desteğiydi. Saat ikiyi çalar çalmaz kapı açıldı, kimyager içeriye girdi. Ufak tefek bir adamdı, katı ancak kibar biriydi, gözlükleri ve ince dudakları içine göçmüş gözleri vardı. Mazza ziyaretinin nedenini açıkladığında, Bay Ernest Vaumont'a övgüler yağdırmaya başladı ve sonunda asit şişesini ona teslim etti, kolunu uzattı ve merdivenlerden indiler, hatta sokak kapısına kadar geçirmek için avluya kadar geldi ve ayakları ıslandı. Mazza'nın başı öyle ateşliydi, yanakları kıpkırmızıydı, sanki gözeneklerinden kan fışkıracaktı, sokakta yürüyecek hali kalmamıştı. Beyaz duvarlardan düşen renkli bezler gibi; sefaletin hüküm sürdüğü evlerin bulunduğu sokaklardan geçti, sefaleti görünce dedi ki: "Kötülüğünden kurtulacağım." Kraliyet sarayının önünden geçti ve zehiri iki eliyle sıkıp, "Elveda hayat, sıkıntılarından kurtulaca-

ğım." dedi, evine döndüğünde, kapısını kapatmadan önce terk ettiği dünyaya bir göz attı, gürültülü, çığlık çığlığa, uğultulu şehire bakıp "Hepinize elveda!" dedi.

X

Ajandasını açtı, asit şişesine bir şeyler yazdı ve adresi yazdı ve başka bir mektup daha yazdı, merkez karakolunaydı diğer mektup. Zili çaldı ve mektupları uşağına verdi.

Üçüncü kâğıda şunları yazdı: "Birini sevmiştim, onun için kocamı öldürdüm, onun için çocuklarımı öldürdüm, pişman olmaksızın, umutsuz bir şekilde ölüyorum, sadece özlem duyuyorum." Ve şöminenin üstüne yasladı. "Yarım saat kaldı, yakında gelecek ve beni mezara götürecek." dedi. Giysilerini çıkardı, çıplak bedenini birkaç dakika seyretti, bedenindeki şehveti, sevgilisine verdiği sonsuz zevkleri düşündü. Böyle bir kadının aşkı ne büyük bir hazinedir! Sonunda, akıp giden günlerine, mutluluğuna, hayallerine, gençlik kaprislerine ağlayayıp onu düşündü uzunca, ölümün ne olduğunu sorguladıktan sonra, öfkenin ve çaresizliğin içini kemiren, parçalayan düşüncenin dipsiz uçurumlarında kendini kaybettikten sonra, birdenbire kalktı, sanki rüyadan uyanır gibi, zehir döktüğü bitki çayından birkaç yudum içti, uzun süre zevkten kendinden geçtiği Ernest'in kolları arasındayken yuvarlandığı kanapenin üstüne ilk kez uzandı.

XI

Komiser girdiğinde Mazza hâlâ inliyordu, yerde sıçradı, birkaç kez kıvrandı, bütün bedeni kaskatı kesildi, insanın içini parçalayan bir çığlık attı. Ona yaklaştıklarında ölmüştü.

Gustave Flaubert

KRONOLOJİ

Baba tarafı: Soyu, bir cerrahın, beş veterinerin, üç nalbantın bulunduğu Champagne'lı bir aileye dayanmaktadır. Soyadları 18. yüzyıla kadar Flobert ya da Flaubert olarak yazılmıştır. Troyes'da kralın hizmetinde çalışan Nicolas Flobert 1696 yılında armasını kayıtlara geçirir: Armalarında, "tepede altın alevlerle çevrili altın bir şerit, uç noktasında altın bir zambak, altın bir hilal ve iki altın yıldız," bulunur.

Anne tarafı: Normandiya'dan gelmektedir. Büyük amcası danışman Fouet de Crémanville'dir, Marie-Adélaide Danycan d'Annebaut Hanım'la ikinci evliliğini gerçekleştirir. Büyük dedesi: Nicholas Guillaume-Justin Cambremer, Pont- l'Eveque'te adalet işlerinde çalışmaktadır ve ikinci evliliğiyle yeğeni (kız kardeşinin kızını) Anne-Françoise-Marguerite Fouet'yi alır.

1754 15 Ağustos, Nicolas (Gustave'ın dedesi, Constant Falubert'in oğlu, Michel'in torunudur) doğar.

1780 Nicolas Flaubert Bagneux'ye (Marne bölgesinde) veteriner olarak yerleşir. Marie-Apolline Millon'la evlenir ve üç cocuğu olur.

1784 14 Kasım'da Nicolas Flaubert'in üçüncü ve son çocuğu doğar, adı Achille- Cléophas'tır.

1792 Flaubert'in annesinin babası, mesleği doktor olan Jean-Baptiste-François-Prosper, Anne-Charlotte-Justine-Camille Cambremer de Croixmare adında bir hanımı manastırdan alır ve onunla evlenir. Anne, 7 Eylül 1793 tarihinde, (Flaubert'in annesinin doğumu) doğum sırasında hayata veda eder.

1794 Kralcı Nicolas Flaubert sürgüne mahkûm olur, Thermidor onu kurtarır.

1802 Başrahip Salgues'in yönetiminde Sens'ta parlak bir eğitim gördükten sonra, Achille- Cléophas Paris'te tıp okur. Üstün başarısı sayesinde okul masraflarını bakan karşılar. Pelletan ve Dupuytren'in stajyeri olduktan sonra Baron Thénard'ın yanında çalışır.

1803 Dr. Fleuriot vefat eder.

1810 Dupuytren, A. C. Flaubert'i Paris'ten uzaklaştırmak amacıyla onu "anatomi sorumlusu" olarak atar. A. C. Flaubert Rouen'da hastahanede Dr. Laumonier'nin yanında çalışır. 27 Eylül tarihinde *Cerrahi Müdahalerden Önce ve Sonra Hastaların Davranış Biçimleri* başlıklı tezini bitirir.

1812 Dr. Flaubert 10 Şubat tarihinde Anne-Justine-Caroline-Fleuriot'le evlenir. Anne- Justine-Caroline-Fleuriot Honfleur'de (bk *Un coeur simple* (Sade Bir Yürek)) bir yetimhanede büyüdük-

ten sonra Dr. Laumonier ve eşi tarafından yetiştirilmiştir. Evlenince 8, rue du Petit-Salut adresteki eve yerleşirler.

1813 9 Şubat'ta ilk çocukları doğar, adını Achille koyarlar, Achille babası gibi cerrah olacaktır.

1814 Büyük baba Nicolas, Prusyalıların kötü muameleleri sonucu vefat eder.

1816 29 Eylül tarihinde Alfred Le Poittevin doğar, babası Flaubert'in vaftiz babası olacaktır ve Marie-Aglaé-Julie-Louise de Maupassant'la evlenecektir, bu arada Laure Le Poittevin Gustave de Maupassant'la evlenip adını Guy koyacakları bir çocukları doğacaktır (Guy de Maupassant).

1819-1820 Hastahane'de başcerrah Dr. Laumonier vefat edince, A. C. Flaubert yerine geçer ve 17, rue Lecat adresindeki dairesine yerleşir. Déville-les-Rouen yakınında Yonville'de bir mülk satın alır, bu mülkiyet yirmi beş yıl boyunca Flaubert Ailesi'nin yazı geçirdikleri bir mekân olacaktır.

1821 Laure Le Poittevin'den iki buçuk ay sonra 12 Aralık çarşamba günü sabah saat dörtte Gustave Flaubert dünyaya gelir. Gustave ayın 13'ünde La Madeleine Kilisesi'nde vaftiz edilir, vaftiz babası Paul François Le Poittevin'dir.

1824 15 Temmuz'da cerrahın altıncı ve son çocuğu Caroline doğar (üç çocuğu erken yaşta vefat etmiştir). Caroline, Emile Hamard'la evlenecektir ve Bayan Commanville'in (Yeğeni Caroline) annesi olacaktır.

1825 Julie (*Sade Bir Yürek*'teki hizmetçi) Flaubert'lerin yanında çalışmaya başlar ve Gustave'ın ölümüne dek hizmet eder. Flaubert'den üç yıl sonra 1883 yılında vefat eder.

1830 31 Aralık'ta, *Yazışmalar*'ın ilk mektubu yazılır (Ernest Chevalier'ye Hitap). "Eğer yazı konusunda bizimle ortak olmak istersen, ben komedyalar yazarım, sen de rüyalarını yazarsın, nasıl olsa saçma sapan şeyler anlatan bir bayan babamın evine geliyor, ben onları da yazarım."

1832 Şubat. Rouen Koleji'nde, 8. sınıfa başlar. Arkadaşı Ernest Chevalier'yle birlikte doktorun bilardo salonunda düzenlediği tiyatro sahnesinde çalışır. Rabelais'vari bir karakter olan *Garçon*' oluşur, Flaubert ve arkadaşları sırayla bu karakteri canlandırır. Bu dönemde genç öğrenci Gérard de Nerval'in çevirdiği Faust'u keşfeder.

1833 Paris'e, Fontainebleau'ya, Nogent-sur-Seine'e seyahat eder.

1834 Kolejde Gustave Flaubert *Art et Progrès* (Sanat ve Gelişim) adlı elle yazdığı bir gazete çıkarır. Tiyatroya ilişkin haberlerin gazetede önemli bir yeri vardır.

1835 Yaz tatilinde Trouville'de bulunur ve Kaptan (Daha sonra Amiral olan) Collier'nin ailesiyle tanışır. Bay Collier'nin iki kızı Gertrude ve Henriette (İlerde evlendiklerinde Bayan Tennant ve Bayan Campbell olarak isimleri değişen) yakın arkadaşları olacaktır (bazı tarihçiler bu tarihe karşı çıkar, Flaubert'in Collier kardeşlerle karşılaşma tarihinin 1842 yılı olarak önerir).

1836 *Tacın Üzerindeki İki El*'i, *II. Phillipe'in Sırrı*'nı, *Hissedilmesi Gereken Bir Parfüm*'ü, *Dünyevi Kadın*'ı, *Floransa'da Veba*'yı, *Lord Byron'un Portresi*'ni, *Bibliomanya*'yı, Öfke *ve Güçsüzlük*'ü, *10. yy. Normandiya yazısı*'nı yazar. Trouville'de tatildeyken Schlesinger Ailesi'yle karşılaşır. Müzik editörü olan Maurice Schlesinger'le evlenerek Schlesinger soyadını alan Elisa Foucault yirmi altı yaşındadır. Flaubert umutsuz ve tutkulu bir aşka kapılır. Bayan Schlesinger onun "tek tutkusu" olacaktır ve yazarın birçok eserinde karşımıza çıkacaktır.

1837 *Son Saat'i, Cehennem Rüyası'nı, Çelik El'i* yazar. Basılan ilk eseri: *Bibliomanya* ve Memur Türünün Hayat Bilgisi'dir. Bu eserler Rouen'ın yerel gazetesinde, *Le Colibri*'de basılır (12 Şubat ve 30 Mart).

1838 *Loys* XI'i, *Beş Perdelik Bir Drama*'yı, *Can Çekişme*'yi, *Kuşkucu Düşünceler*'i, *Ölüler Dansı*'nı, *Sarhoş ve Ölü*'yü yazar. *Smarh*'ı yazmaya başlar, *Bir Delinin Anıları*'nı bitirir. Ekim ayında Retorik derslerine girer.

1839 *Smarh*'ı, *Sanat ve Ticaret*'i, *Dr. Mathurin'in Cenazesi*'ni, *Rabelais*'yi, *Roma ve Sezarlar'ı* bitirir. Kardeşi Achille Paris'te doktora tezini verir ve evlenir. Ekim ayında felsefe derslerine girer.

1840 23 Ağustos tarihinde Gustave mezun olur, Dr. Jules Cloquet, doktorun kız kardeşi ve başrahip Stephany'yle Pirene Dağları'na ve Korsika'ya gider. Marsilya'da otelde Eulalie Foucaux de Langlade'la tanışır ve 1841 yılında dört aşk mektubu yazar. Döndüğünde gezi yazılarını kâğıda döker.

1841 Bu yılı, ciddi bir şekilde okumalar yaparak geçirir. Nogent-sur Seine'de ve Trouville'de tatil yapar. 10 Ekim'de Paris Hukuk Fakültesi'ne ilk kaydını yapar ancak Rouen'da kalmaya devam eder. Hukuk okurken Yunanca ve Latince derslerini tercih eder.

1842 2 Mart'ta "Gustave Flaubert, bir metre 810 milimetre boyunda 1841 yılı girişli hukuk öğrencisi" askerlik yapmama durumundadır. Flaubert'in yokluğu sırasında Rouen Belediye Başkanı onun yerine çekilişe katılmıştır ve iyi bir numarayı (548) çekmiştir. Temmuz ayında Flaubert Paris'e yerleşir, 5, Rue Le Peletier adresindeki Hotel de l'Europe'ta birkaç gün geçirir sonra da 35, Rue de l'Odeon'da kalır. Eylülde Trouville'e tatile gider. Ekim ayında *Kasım*'ı bitirir. Kasım ayında Rue de l'Est'te yerleşir (günümüzde Henri Barousse Sokağı). 28 Aralık'ta hukuk eğitiminin ilk derslerinden geçer.

1843 Şubat ayında ilk *Duygusal Eğitim'e* başlar. Mart ayında Ernest Lemarié'nin evinde "Maxime Du Camps Baronu"yla tanışır ve aralarında güçlü bir dostluk oluşur. Heykeltraş Pradier'nin atölyesine gider ve ziyaretleri sırasında, aralarında Victor Hugo'nun da bulunduğu birçok kişiyle tanışır. Schlesinger Ailesi tarafından davet edilir. 21 Ağustos: İkinci sınıf derslerinde başarısız olur.

1844 Ocak ayında: Kardeşiyle birlikte Honfleur'de Pont l'Eveque yolunda seyahat ederken ciddi bir sinir krizi geçirir. Ailesi Flaubert'in eğitimini bırakmasını kararlaştırır. Nisan-Mayıs: Doktor Flaubert Déville'i satar ve Croisset'deki evi satın alır ve haziranda yeni evlerine yerleşirler.

1845 Mart ayında Caroline Emile Hamard'la evlenir, balayına Flaubert Ailesi de gelir: Paris, Nogent, Taşra, Ceneviz, Milano, Cenevre (Breughel'in bir tablosu, G. Flaubert'in *Aziz Antuan'ın Günah Eğilimi*'ni yazmasını sağlar, 13 Mayıs 1845 yılında arkadaşı Alfred Le Poittevin'e yazdığı mektup). İlk *Duygusal Eğitim* ocak ayından beri bitmiştir. Haziranda Flaubert Voltaire tiyatrosunu inceler, eski yazarları ve Stendhal'in Kırmızı ve Kara'sını okur. Eylül ayında Treport'a gider. Aralık ayında Doktor Flaubert hastalanır.

1846 15 Ocak: Doktor Flaubert vefat eder. (21 Ocak tarihinde) "yeğeni Caroline"'i dünyaya getiren kızı Caroline de 20 Mart'ta vefat eder. Achille babasının işlerinin başına geçer ve hastaneye yerleşir. Bundan böyle Gustave annesiyle Croisset'de oturmaya başlar. 25, Rue de Crosne-hors-ville'deki kış evine birkaç yıl gider. 6 Temmuz: Alfred Le Poittevin Louise de Maupassant'la evlenir. Yazar, Victor Cousin'in sevgilisi olan Louise Colet'yle Pradier'nin evinde karşılaşır. 29 Temmuz, Rue de l'Est'teki bir otel'de ilk buluşmalarının tarihidir. 4 Ağustos, Louise'e ilk mektubu yazar. Pradier, Dr. Flaubert'in ve kızının heykelini yapar. (Günümüzde bu heykeller Carnavalet Müzesi'nde bulunmaktadır).

1847 Üç aylık bir yolculuk yapılır. Mayıs-ağustosta Flaubert, Du Camps'la Brötanya, Normandiya, Blois, Chateaux de la Loire, Anjou'yu yürüyerek gezer ve kıyı şeridini izleyerek döner. *Kırlarda ve Kumsallarda* gezi notları oluşturulur, bu yazıların çift sayılı bölümlerini Du Camps,

tek sayılı bölümleriniyse Flaubert yazar. (Yalnızca Flaubert'inkiler yayınlanmıştır.)

1848 23 Şubat, Flaubert ve Bouillet isyanı görmek için Paris'e gelir. Ertesi gün Flaubert ve Du Camp isyancılarla birlikte Tuilerie'ye (Tuilerie Sarayı) girer. 3 Nisan'ı 4'üne bağlayan gecede Alfred Le Poittevin ölür. Birkaç gün sonra ulusal muhafız birliği Flaubert'i götürür. 24 Mayıs: Flaubert *Aziz Antuan'ın Günah Eğilimi*'ni (ilk versiyonu) yazmaya başlar. Ağustosta Louise Colet ile anlaşmazlıklar oluşur ve bir süreliğine yazışmaya ara verirler (1851 yılına kadar).

1849 *Günah Eğilimi*'ni bitirmek amacıyla kararlı ancak geçikmiş bir şekilde Du Camp'la birlikte Doğu'ya yolculuk eder (eseri 12 Eylül'de tamamlanır). Flaubert, Du Camps ve Bouilhet'yle birlikte dört gün boyunca odaya kapanır ve elyazmalarını onlara okur. Arkadaşları, eserinin yayınlanamaz halde olduğunu söyler, Bouilhet yazara "Delamare'ın hikâyesi" yazmasını tavsiye eder. 28 Ekim: Arkadaşlarıyla veda yemeğine katılır. 29 Ekim: Paris'ten gider. 4 Kasım: Resmi görevli olarak Flaubert ve Maxime Du Camps, Korsikalı bir yardımcıyla Marsilya'dan deniz yolculuğuna çıkar. 7'sinde Malta, 15'inde İskenderiye, 26 Kasım'da Kahire'ye gider, Şubat ayının 6'sına kadar.

1850 6 Şubat: Kahire'den gider. Nil nehri üzerinden Yukarı Mısır'a gider. 6 Mart: Esneh, Flaubert Kutchiuk-Hanem (Küçük Hanım)'da bir gece geçirir. 22 Mart: Yolcular ikinci çağlayana ulaşır, Maxime Du Camps'a göre "Delamare'ın Hikâyesi"ndeki kadın kahraman o an "Bovary" adını almıştır. 30 Nisan Luksor, 18 Mayıs'ta

Keneh'ten Koseyir'e deveyle giderler, Kızıldeniz'de ve çöldeyken iki yolcu susuzluktan öleceklerine inanmıştır. 25 Haziran: Kahire'ye dönerler. 5 Temmuz'da Beyrut'a gitmek üzere İskenderiye'de gemiye binerler. 8-23 Ağustos: Kudüs'te ve Kutsal mekânlarda gezerler. Balzac 18 Ağustos'ta ölür, bu haberi öğrenince Flaubert çok sarsılır. 1 Eylül: Şam. 14-17 Eylül: Baalbeck seyahati. Trablus (Tripoli) üzerinden Beyrut'a dönüş. Basra seyahatinden vazgeçerler. 1 Ekim: Beyrut'tan Rodos'a gitmek üzereyken karantina nedeniyle dururlar, Flaubert gezi yazılarına yoğunlaşır. 12 Kasım-15 Aralık: İstanbul, 18 Aralık Atina.

1851 Yolculuk devam eder, Pelopones. 9 Şubat tarihinde Brindisi'ye gitmek üzere Patras'tan gemiye binip ordan at arabasıyla Napoli'ye varırlar. Nisan'da Roma'da olurlar, Maxime Du Camps doğrudan Paris'e döner, Flaubert'se müzeleri gezer. Maxime Du Camps'ın yerine oğlunun yanına gelen Bayan Flaubert eşlik eder, Floransa'ya ve Venedik'e giderler. On sekiz aydan sonra haziranda Flaubert Croisset'ye döner. Babasından miras kalan para tükenmiştir. Louise Colet'yle arasında yeniden bir ilişki oluşur. 19 Eylül: Flaubert *Madame Bovary*'ye başlar. Darbe günü Flaubert Paris'tedir ve neredeyse yaralanacaktır.

1852 Gustave'ın Louise Colet'ye yazdığı mektuplar daha tutkulu ve edebi olmaya başlar, bu arada ilham perisinin düşman ilan ettiği Maxime Du Camps'la ilişkisine soğukluk girer. Eylül ayında Du Camps *Revue de Paris* dergisinde yönetici yardımcısı olur, Bouillet *Meloenis*'le

başlangıcını gerçekleştirmiştir. Du Camps dergide Doğu resimlerini yayınlar (ocak ayında Légion d'honneur nişanını almıştır). Flaubert yeniden Rabelais okur, Balzac'ın *Louis Lambert*'ini keşfettiğinde çok heyecanlanır. *Madame Bovary* üzerine çalışır. "Eski bir fikir yeniden aklına gelir": *Dictionnaire des idées reçues* (Yerleşik Düşünceler Sözlüğü olarak çevrilmiştir).

1853 Flaubert ve Bouilhet yoğun bir şekilde Louise Colet'nin Şiir Akademisi Ödülü için yazdığı dizeleri düzeltmeye çalışır. Madame Bovary üzerine çalışırken Flaubert aynı zamanda Ronsard okur, "*Fransa'da Şairane Duygular Tarihi*"ni ve "*Metafizik ve Görüntülü Roman*"ı *Döngü*'yü tasarlar. Eylül ayında vaftiz babasını kaybeder. Boulhet, Du Camps'ın yaptığı gibi "la phalange"da bir yer edinmek amacıyla Paris'e gider. Louise ve Flaubert Victor Hugo'nun Londra üzerinden Paris-Jersey yazışmalarına aracılık ederler (Flaubert ona "timsah" takma adını takmıştır).

1854 Louise Colet Flaubert'e bir sürü iş yükler, reklam metinlerinin redaksiyonu, moda metinleri gibi işler yükler. Bayan Flaubert'le tanışmayı kafasına koymuştur. "İlham perisinin" haber vermeksizin Croisset'deki evi ziyaret etmesi, Flaubert'i sinirlendirir. Kısa bir süre sonra tamamen ayrılırlar (ekimde). Bouilhet'le yazışmalar devam eder. Oyuncu Beatrix Person'la ilişkisi olur. Hamard'ın bir aile tavsiyesine ihtiyacı vardır. Gustave yeğeni Caroline'in eğitimiyle ilgilenmeye devam eder, aynı zamanda

okumalarını hızlandırır ve *Madame Bovary*'yi yazmaya devam eder.

1855 *Madame Bovary*'nin redaksiyonu sonbaharda neredeyse tamamlanır. 6 Mart: Louise Colet'ye son mektup. Ekim ayı: Flaubert Paris'e gider ve 42 Boulevard du Temple, kat 4'e taşınır.

1856 Şubat ayı: Louise Colet *Le moniteur*'de yayınlanan *"Bir Asker Hikâyesi"*nde Leonce karakteriyle Flaubert'i küçük düşürür. *Madame Bovary* biter ve bir nüshası yapılır. Flaubert Du Camps'la barışır ve 31 Mayıs'ta romanının bir nüshasını *La revue* de Paris dergisine gönderir. Mayıs ayından itibaren *Aziz Antuan* üzerine çalışır. Bouilhet iki yıl önce *Théatre Français*'de reddedilen *Madame Montacy* adlı eserinin Odéon'da kabul edildiğini görür (Oyun 6 Kasım'da oynanmıştır). 1 Ekim'de *Madame Bovary* dergi yönetimince talep edilen bazı düzeltmelerden ve sansürden sonra (özellikle fayton bölümü) *Revue de Paris* dergisinde yayınlanır. 21 ve 28 Aralık ve 11 Ocak, 1 Şubat 1857 tarihinde sanatçı yeniden düzenlenen *Günah Eğilimi*'nin bazı bölümlerini yayınlar.

1857 Dinsizlik ve ahlaksızlık nedeniyle *Revue de Paris*'ye ve kendisine karşı açılan davalar için Flaubert, kardeşini ve dostlarını devreye sokar. Söylentiye göre *Madame Bovary*'yi ezbere bilen Lamartine 31 Ocak tarihinde (bazı biyograflara göre 29 Ocak) gerçekleşen davaya karşı çıkacağına söz verir. Rouen'lı Senard beraat eder. Michel Lévy adlı editörün beş yıllığına ortalama 800 frank karşılığı anlaştığı *Madame Bovary,* nisan ayında yayınlanır. Bu eser sayesinde Flaubert birçok kişiyle yazışma fırsatı

bulur (özellikle Bayan Leroyer de Chantepie'yle), hatta yirmi yaşında olan ve daha sonra Bayan De Loynes adını alan Jeanne de Tourbey'in beğenisini kazanır). Esere karşı çıkanlar olsa da, Sainte Beuve, Barbey d'Aurevilly ve Baudelaire Flaubert'e destek olur. İkinci *Günaha Eğilim* tamamlanır ancak ikinci bir skandaldan çekinen Flaubert eseri henüz editöre teslim etmez. *Kötülük Çiçekleri* yazarı heyecanlandırır. Flaubert, "Kartaca Romanı" *Salambo*'ya yoğunlaşır, ilk bölümünü ekim ayından itibaren yazar.

1858 Yılın ilk aylarını Paris'te geçirir. Bayan Sabatier (başkan)'le görüşür. 12 Nisan'da yeni romanı hakkında araştırma yapmak için yolculuğa çıkar, Philipville'e ve Konstantin'e gider. 24 Nisan: Tunus, Kartaca ve Utik'i gezer, Kef'e kadar gider, Souk-Ahras yolundan döner. 6 Haziran'da Paris'e döner, 9'unda Croisset'tedir. *Fanny*'yle ünlenen Feydeau'yla görüşür. Bouilhet'ye ve Achille Flaubert'e nişan verilir.

1859 Flaubert hayran olduğu "Yüzyılların Efsanesi"ni okumak için, her gece sabah dörde kadar" çalıştığı *Salambo*'dan bir süreliğine uzaklaşır. Louise Colet, Flaubert'i duyarsız, cimri ve kötü biri olarak yansıtan *Lui*'yi yayınlar. Flaubert'se bu konu hakkında "katıla katıla güldüğünü" açıklar. Annesinin rahatsızlığı nedeniyle Çin yolculuğunu iptal eder.

1860 Edebi bir "kimliğe" sahip olan Flaubert, aralarında Paul de Saint-Victor'un, Goncourt Kardeşler'in, Renan'ın bulunduğu çeşitli yazarlarla görüşür. Du Camps Garibaldi'yle Mile yolculuğuna çıkar. Mantes'ta oturan ve maddi duru-

mu kötüleşen Bouilhet, *Million Amca* adlı oyununun Odéon'da başarısız olduğunu görür. Bu oyun için Flaubert arkadaşlarını devreye sokar. *Salambo* Flaubert'ye yük olur, ağustos ayında Makar Muharebesi'ni dokuzuncu kez yazar.

1861 Fransızlar Dolorès de Bouilhet'yi kabul eder. Flaubert hâlâ *Salambo* üzerine çalışır. Gitgide "hantallaşır", mayıs ayında Paris'tedir ve haziranda Croisset'ye gidip romanı bitmedikçe bu mekândan ayrılmama kararı alır.

1862 Beş yıllık bir çalışmadan sonra şubat ayında *Salambo* biter. Kontratı imzalamadan önce Michel Lévy'nin eseri okuma talebi Flaubert'i sinirlendirir. Harizan: Eserin bir nüshasını gönderir. Ağustos: Vichy'de tedavi olur. Bouilhet ve Bardoux'yla *Salambo*'nun bölümleri üzerine çalışılır. 11 Eylül: Kontrat imzalanır: Michel Lèvy ortalama 10.000 frank karşılığı kitabın haklarını on yıllığına satın alır ancak 30.000 frank ödediğini çevreye yayar. 24 Kasım: Satış başlar, iki günde iki bin baskı yapılır. Flaubert resimli bir baskının basılmasına karşı çıkar aksi takdirde ona "yüz bin frank ödenmeli" dir. Ancak Reyer'e opera için izin verir. Sainte Beuve *Salambo*'ya yoğunlaşır, Flaubert'se *Sefiller*'e. 23-24 Aralık: Flaubert Sainte-Beuve'ün eleştirilerini yanıtlar.

1863 Bütün şehir *Salambo* hakkında konuşur. Gösterilerde Emma ve Salambo tiplemeleri canlandırılır, karnaval'de bayanlar kitaptakine benzer giysiler giyer, vodvillerde kahramanlar canlandırılır, bazıları Flaubert'i ahlak bozan olarak yansıtır. Gustave Prens Jérome ve Pren-

ses Mathilde'le görüşmeye başlar. 23 Şubat Sainte-Beuve'ün düzenlediği Magny yemeğinde ve 1862'in Kasım ayında Turgenyev'le tanışır. Temmuz: Vichy'de sezonu geçirir. Bouilhet ve d'Osmoy'la tasarladığı *Chateau des Coeurs'e* çalışır, ancak bu hayal, daha bitmeden Porte Saint Martin'de reddedilir. 26 Ekim'de tamamlanır ve gelecek yıllarda tiyatro yöneticileri tarafından reddedilir, Charpentier tarafından *Vie Moderne*'de yayınlanır. Şehirde düzenlenen yemekler sırasında Flaubert Sainte Beuve'le, Girardin'le, Bayan Tallien'in oğluyla, Taine'le ve *İsa'nın Hayatı* adlı eserini beğenmediği Renan'la karşılaşır.

1864 Ocak'ta yeğeni Caroline Hamard, ahşap tüccarı olan Ernest Commanville'le nişanlanır, 6 Nisan'da evlenirler. 20 Şubat'ta Bouilhet'nin *Faustine*' adlı oyunu Porte Saint Martin'de oynanır. Majesteleri prömiyere katılır. Flaubert Tuilerie Sarayı'na davet edilir, kasım ayında Compiègne'e davet edilir. Ağustos: Tasarladığı romanın araştırmaları için yolculuğa çıkar (Villeneuve-Saint George, Melun, Montereau). 1 Eylül: Bouilhet'nin yardımlarıyla mayıs ayında planı oluşturulan *Duygusal Eğitim*'in temellerini atılır.

1865 Şubat ayında Flaubert ve Bouilhet, Prens Napoléon'un büyük balosuna davet edilir. 7 Mayıs: Senatör olarak atanan Sainte-Beuve'ün şerefine düzenlenen Magny yemeğinde Prenses Mathilde Flaubert'e resimlerinden birini hediye eder. Büyük olasılıkla Du Camps'un yazı geçirdiği yerde, Flaubert Bayan Schlesinger'le yeniden karşılaşır.

1866 *Duygusal Eğitim* üzerine çalışır. Porselen fabrikalarını gezer, 1840'lı yılların neo-katolik hareketi konusunda Sainte Beuve'le görüşür. Nisan: Flaubert, Judith Gautier ve Catulle Mendès'in nikâhında şahit olur. Renan'ın *les Apotres* adlı eseri onu heyecanlandırır. Temmuz: Londra'ya seyahat eder. Ağustos: Saint-Gratien'e gider, Prenses Mathilde'i ziyaret eder. 15 Ağustos: Prenses Mathilde sayesinde Ponson du Terrail'la aynı anda Legion d'honneur şövalyesi ünvanını alır. George Sand, *Dernier amour* (Son Aşk)'u yazara ithaf eder, ağustos'ta Croisset'ye uğrar ve kasımda yeniden ziyaret eder. Bouilhet'nin *La conjuration d'Amboise* adlı oyunu (29 Ekim'de yazdığı) Odéon'da yüzüncü kez oynanır. Aralıkta Du Camps *Les forces perdues*'yü (Kayıp Güçler) yayınlar.

1867 Frédéric Moreau'nun mali işlemleri konusunda Flaubert Feydeau'yla görüşür. Magny yemeğinde yakınlaştığı Turgenyev'i ziyaret eder. Sadece politika ve Bismarck hakkında konuşulan bu yemek artık Flaubert'i sinirlendirmeye başlar. Creil'de fayans fabrikasını ziyaret eder. Mart ayında, galiba Flaubert Mantes'ta ya da Paris'te Bayan Schlesinger'le yeniden görüşür. Haziran'da Tuilerie sarayında Çar'ın şerefine düzenlenen baloya davet edilir. Sainte Beuve'ün Senato'daki liberal söylemleri Flaubert'i heyecanlandırır. 1848 yılı hakkında Barbes'e sorular sorar. 2 Mayıs'tan itibaren Bouilhet Rouen'da kütüphaneci olarak atanır ve dört bin franklık geliri olur.

1868 Flaubert araştırmalarına devam eder, kuşpalazına yakalanan çocukları hastanede ziyaret

eder. "kötü bir şekilde surat asılan" Magny yemeğini terk eder ve çarşamba günü Gautier ve Goncourt'la birlikte prenses Mathilde'deki yemeğe katılır. Dieppe'te Commanville ailesiyle birlikteyken Dumas'yla karşılaşır. Kasımda Turgenyev'i ziyaret eder.

1869 Ocak: Dambreuse'ün cenazesi için Père-Lachaise Mezarlığı'na gider. 16 Mayıs'ta *Duygusal Eğitim* tamamlanır. Prenses Mathilde'in evinde eserini okur, her biri eseri dörder saatlik dört seansta okur. Büyük bir başarıya ulaşır. Haziran'da Croisset'ye dönünce *Aziz Antuan*'a yoğunlaşır. Boulevard du Temple'tan ayrılıp 4; Rue Murillo'ya yerleşir. 18 Temmuz tarihinde *Mademoiselle Aissé*'yi yeni tamamlayan Bouilhet vefat eder. Bütün işlemleriyle ilgilenen Flaubert'in acısı büyüktür. Flaubert ziyaret etmeyi düşündüğü sıralarda, Sainte-Beuve13 Ekim'de vefat eder. 17 Kasım, *Duygusal Eğitim* Michel Lévy'nin yayınevinde basılır, Lévy iki cilt için on yıllığına on altı bin frank öder. Flaubert Noel'i George Sand'la birlikte Nohant'da geçirir.

1870 Flaubert, Spinoza'nın teolojiko-politik sözleşmesi'ne hayran kalır. 20 Haziran: Jules Goncourt vefat eder. Savaş başlar, Nogent ailesi, on altı kişiyi barındıran Croisset'ye sığınır. Temmuz-Ağustos: Flaubert *Aziz Antuan* üzerine çalışır. Eylül ayında, Ulusal Muhafız Birliği'ne teğmen olarak atanır. Aralıkta Almanlar Rouen'a kadar ulaşırlar. Croisset'deki evde on kişi, üç subay ve dört at barınır. Flaubert Croisset'deki evini uşağına emanet eder ve Rouen'da Commanville ailesinin dairesinde kalır. Her akşam "Mutfak hesaplarını yapmak" ve

"yemekten sonra sofrayı kaldırmak zorunda" kalır (Yeğenine 30 Aralık 1870 yılında yazdığı mektup).

1871 Ateşkes olur, Flaubert Légion D'honneur nişanını çıkarır. Mart'ta Belçika'ya gider, Prenses Mathilde'i ziyaret eder. Londra ve Dieppe üzerinden döner. Nisan başında Croisset'ye döner. Mayıs: Maurice Schlésinger vefat eder. Prenses Saint-Gratien'e geri döner. Haziran: Paris'e gider. Bouilhet'nin *Mademoiselle Aissé* adlı eserinin oynanması için Flaubert Odéon'un müdürüyle görüşür. Paris'in "ruh halinden" tiksinip geri döner. Saint Gratien'e gidince (10-15 Ağustos) sakinleşir. *Aziz Antuan* hâlâ aklını meşgul eder (12 Kasım'da beşinci bölümü tamamlar). Savaştan yıpranan Bayan Flaubert, Croisset'de sinir krizleri geçirir. Flaubert'in maddi durumu kötüleşir, Commanville maddi işlemlerde yardımcı olur. 8 Kasım'da Bayan Schlesinger Croisset'ye gelir.

1872 6 Ocak'ta *Mademoiselle Aissé*'nin ilk temsili, başarısızlığa uğrar. Flaubert, 26 Ocak tarihli *Le temps* dergisinde, 8 Aralık 1871'de Bouilhet'nin heykelini dikmeyi reddeden Rouen Belediyesi hakkında bir mektup yayınlar. Hugo'yu ziyaret eder. *Tartarin* Flaubert'i büyüler. Flaubert, önsözünü yazdığı Bouilhet'nin *Son Şarkılar*'ını yayınlayan Lévy'yle bağlarını koparır. 6 Nisan'da Bayan Flaubert vefat eder. Croisset Bayan Commanville'e kalır ancak Flaubert dairesinde kalabilmektedir. Her gün annesi için ağlar. Hatta Schlesinger'lerin oğlunun nikâhında "bir aptal gibi ağlar" (12 Haziran). 20 Haziran'da *Aziz Antuan* tamamlanır. 7 Temmuz'dan 10 Ağustos'a kadar Commanville Ai-

lesi'yle Luchon'da kalır. Eylül ayında Flaubert Charpentier'yle karşılaşır, Charpentier, editörü olmasını ve Lévy'den haklarını satın almasını teklif eder. Arkadaşı Laporte'un (*Bilirbilmezler*) *Bouvard ve Pécuchet*'nin planı hakkında görüşürkleri sırada verdiği tazısı Julio'yla ormanda gezer. Elimizdeki verilere göre, Bayan Schlesinger'e son mektup 8 Ekim'de yazılmıştır. 23 Ekim, Théophile Gautier vefat eder.

1873 Flaubert'e göre "teatral" yıllardır. *Aissé*'nin başarısızlığının intikamını almak ve Bouilhet'nin mirasçılarına katkıda bulunmak için, Flaubert Bouilhet'nin senaryosunu kâğıda döktüğü *Zayıf Cinsiyet*'i sahnelemeye karar verir. Ancak Flaubert'in bunları yazması ve düzenlemesi gerekir. Büyük ihtimalle oyun haziranda tamamlanır. Bu arada, 12-20 Nisan arası Turgenyev'le Nohant'ta George Sand'ın evinde kalır. 20 Haziran: Charpentier *Salambo* ve *Madame Bovary* için kontrat imzalamaya Croisset'ye gelir, *Aziz Antuan* ve *Bouvard* için Flaubert söz verir. Flaubert *Zayıf Cinsiyet*'i "Vodvil" müdürü Carvalho'ya okur ve ona *Le Candidat* (Aday) adlı bir oyun tasarısından söz eder. Carvalho bu öneriyi ilginç bulur; komedyanın dört bölümü Kasım'da tamamlanır. 11 Aralık'ta oyuncular oyunu okur ve kısa bir süre sonra prova yaparlar. 29 Ekim'de Feydeau vefat eder.

1874 *Aday*'ın prömiyeri yapılır. Oyun başarısız olur, dördüncü temsilinden sonra Flaubert oyunu iptal eder. 31 Mart 1874: *Aziz Antuan'ın Günah Eğilimi* (3. versiyonu) Charpentier'de basılır ve çok satar. Haziran: Flaubert, *Bouvard et Pécuchet* için Laporte'la birlikte Normandi-

ya'ya gidip araştırma yapar. Temmuz: Doktorunun tavsiyesi üzerine İsviçre'ye gider ve on beş gün kalır. 1 Ağustos: *Bouvard*'ı düzenler. *Aziz Antuan*'ın Almanca çevirisi Stasbourg'da yayınlanır. Ekim'de Banville'i ziyaretine Croisset'ye gider. 2 Aralık: *Les Débats*'da Renan'ın *Aziz Antuan* üzerine bir yazısını yayınlanır.

1875 Flaubert'in sağlık durumu kötüleşir. Egzeması, romatizması vardır ve sinir krizleri geçirir. Commanville Ailesi maddi sıkıntı içindedir, Flaubert Croisset'deki ev için endişelenir. Flaubert Paris'teki dairesinden ayrılır ve Delahante'a iki yüz bin frank karşılığı Deauville'deki çiftliği satar. Bu gelirle ve Laporte'un yardımları sayesinde Flaubert Commanville Ailesi'ni kurtarır. Eylül'de Flaubert Georges Pouchet'nin yanına Concarneau'ya gider ve altı hafta kalır, *Saint Julien l'Hospitalier*'ye başlar. Kasımda Paris'e taşınır, 240, Faubourg Saint Honoré'deki evde Commanville Ailesi'yle kalır.

1876 8 Mart'ta Louise Colet vefat eder. *Aziz Julien* tamamlanmıştır. Nisan'da *Sade Bir Yürek İçin* Pont l'Eveque'e ve Honfleur'e gider. *Hérodias*'ı tasarlar. Mayısta Bayan Pelouze'u ziyaret etmek için Chenonceaux'ya gider. 7 Temmuz'da George Sand vefat eder, Nohant'daki cenaze törenine Dumas ve Prens Napoléon'la birlikte Flaubert de katılır. 13 Haziran'da Croisset'ye döner. *Sade Bir Yürek* 16 Ağustos'ta biter. Eylül: Prenses Mathilde'de on beş gün kalır. *L'assommoir* ve *Nabab* Flaubert'i pek etkilemez, yazar *Prière sur l'acropole*'e hayran olur. Kasım ayında Flaubert *Herodias*'ı yazmaya başlar.

1877 3 Şubat: *Herodias*'ı yazdıktan sonra Flaubert Paris'e gider. Nisan: *Le moniteur universel* dergisi *Sade Bir Yürek*"i, *Le bien public* (Kamu Malı)'nı, *La légende de Saint Julien l'Hospitalier*'yi yayınlar. 24 Nisan'da Charpentier *Les trois Contes* (Üç Öykü)'u satışa çıkarır. Satış oranı pek kayda değer olmasa da, basında çok sayıda yazılar yazılır. Mayıs: Chenonceaux'da üç gün geçirir, haziranda Croisset'ye döner ve *Bouvard*'a yoğunlaşır; *Bataille des Thermopyle*'i (Termopil Savaşı) tasarlar. Eylül'de *Bouvard* için Laporte'la birlikte Aşağı Normandiya'ya gider. Yıl sonunda Bouvard'ın redaksiyonuna yoğunlaşır (Bölüm III ve IV). 27 Aralık'ta kışı geçirmek için Paris'e gider.

1878 Yazar, Charpentier'nin evinde Gambetta'yla tanışır ve yakınlaşır. 20-25 Mayıs arası Bayan Pelouze'un evinde, Chenonceaux'da kalır ve bu süre boyunca *III. Napoleon'un Yönetimi Altında: Paris'in Düzeni"* adlı bir romanı tasarlar. Ekim: *Bouvard* için Guy de Maupassant'la birlikte Etretat'ya gider. Sinir hastası olan Laure de Maupassant'la karşılaşır. Romanı için "metafiziğe ve dine dalmış" bir şekilde yıl sonunu Croisset'de geçirir. Zor ve uzun bir kış geçirir.

1879 27 Ocak: Flaubert buzlu bir zemindeyken düşer, bacağı kırılır, bileği burkulur (altı hafta boyunca yatar). Laporte yardımına koşar. Mart ayında, Flaubert'in yakın arkadaşı olan ve Aralık 1877'den beri Devlet Bakanı olan Bardoux'nun makamına Jules Ferry geçer. Flaubert'in Mazarine Kütüphanecisi olarak atanmasını başaramayan arkadaşları "kadro dışı kütüphaneci" konumunu ve üç bin franklık bir gelir almasını sağlar. Flaubert kendini aşağlan-

mış hisseder ve sürekli ağlar, bu konunun gizli tutulmasını ister. Bu katkı resmen 7 Ekim'de kendisine bağlanır ve 1 Temmuz'da gelirden faydalanır. Bununla birlikte, kardeşi Achille, Flaubert'e üç bin franklık bir rant sağlar, Lemerre ve Charpentier'yse iki ya da üç bin franklık katkıda bulunur. 27 Nisan'da, Saint Polycarpe gününde Flaubert Rouen'a gider ve Lapierre Ailesi'nin düzenlediği yemeğe katılır. 10 Haziran: Jules Ferry Flaubert'i kabul eder. Temmuz'da yazar, *Duygusal Eğitim*'in haklarını geri almıştır ve eser Charpentier tarafınca basılır. 15 Eylül, Flaubert Goncourt'la birlikte Prenses Mathilde'de kalır. Ekim'de "iyilik yapan kız kardeş" Laporte'la Flaubert hakkında söylenti çıkar. Malvarlığını yitiren Laporte için Nevers'de müfettiş kadrosu sağlanır. Flaubert, Havre'daki öğrencilerine *Madame Bovary*'yi okutan Jules Lemaitre'le bağlantı kurar. Turgenyev, Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ının üç cildini Flaubert'e verir, Flaubert'se "büyük bir ressam, büyük bir psikolog! İlk iki cilt harika ancak üçüncüsü korkunç derecede başarısız" diye yazar. Kasım'da *Duygusal Eğitim* Charpentier Yayınları'nca yayınlanır.

1880 Ocak ayında, Flaubert *Bouvard et Pécuchet*'nin 10. bölümüne başlar. 1 Şubat'ta Maupassant'nın *Boule de suif* adlı eserini okur ve bu kitap hakkında "gerek gözlemleri, gerekse esprili yanıyla, harika bir kompozisyonu olan bir şaheser" der. 9 ve 10 Şubat'ta Maupassant'ı ziyaret eder. 11 Şubat'ta J. Lemaitre'le görüşür. Charpentier'de *La vie moderne*'i yöneten Bergerat le *Chateau des coeurs*'ü (Kalplerin Şatosu) resimlerle yayınlar. 15 Şubat'ta

Nana Charpentier'de yayınlanır, Flaubert, Zola'ya "Babil'vari bir eser" diye yazar. *Au bord de l'eau* ve *Le mur* (Su Kenarında; Duvar) adlı iki şiiri dolayısıyla Maupassant'a dava açılmak üzeredir, Flaubert tanıdıklarını devreye sokar. 26 Şubat'ta Du Camps'nun "Academie"ye ataması yapılır, Du Camps'un "başkent'te karşı duyduğu tiksintisi" artar. 28 Mart'ta, Croisset'de, bir aydan beri hazırlıkları yapılan Paskalya Bayramı kutlaması düzenlenir, Goncourt, Zola, Daudet, Charpentier, Fortin, Maupassant şölene katılır. Nisan'da *Les soirées de Médan* (Médan Geceleri) çıkar. 24 Nisan'da, Cezayir'e atanan Jules Lemaitre Flaubert'le vedalaşır. 27 Nisan'da Flaubert son Sainte Polycarpe yemeğini Lapierre Ailesi'yle geçirir, yazara bir sürü hediye verilir. Charpentier'yle Flaubert'in arası açılır, büyük ihtimalde (henüz bitmeyen) *Bouvard ve Pécuchet* "ile başka yere gider". 8 Mayıs saat 11 ile 12 arası, Paris yolculuğuna hazırlanan Flaubert aniden vefat eder. 11 Mayıs'ta Canteleu Kilisesi'nde cenaze töreni düzenlenir, cenazenin başında ağır hasta olan Achille bulunur. Achille'in vefatıyla birlikte Flaubert soyadı son bulacaktır (Ocak 1882 tarihinde). Yeğenleri, Zola, Goncourt, Daudet, Banville, Maupassant, Céard, Copée, Huysmans, Hennique, Alexis Flaubert'in son yolculuğu için Rouen'daki anıtsal mezarlığına dek yazara eşlik ederler. Du Camps ve Renan, romatizmaları nedeniyle törene katılmamıştır.

1881 *La nouvelle revue* dergisi (15 Aralık 1880'den 1 Mart 1881 sayısına kadar) *Bouvard ve Pécuchet*'yi bazı bölümlerini çıkararak yayınlar. Mart ayında eserin tamamını Lemerre yayınlar.

Yüz seksen bin franka satılan Croisset'deki evi yıkılır ve yerine damıtma fabrikası, kimya fabrikası son olarak kâğıt fabrikası kurulur. Maxime Du Camps Flaubert'in "epilepsi hastalığını" ve kuşkulandığı Bayan Flaubert'in kıskançlığını açıklayan *Yazınsal Anılar*'ının bir kısmını *Revue des deux mondes* dergisinde yayınlar.

1882 24 Ağustos tarihinde Rouen'da Bouilhet'nin anıtı dikilir.

1884 Charpentier, Flaubert'in *Mektupları*'nı, Guy de Maupassant'ın incelemesiyle yayınlamaya başlar. Bu mektuplar, Flaubert'le George Sand'ın yazışmalarıdır.

1886 Charpentier, Flaubert'in *Par les champs et par les grèves*'de yazdığı bölümleri yayınlar. Du Camps'un yazdığı bölümler yayınlanmaz. Eserleri Maupassant'ın önsözüyle *Toplu Eserleri* olarak Quantin Yayınları arasında yayınlanır.

1887 *Mektuplar* dört bölüm olarak Charpentier'de yayınlanır.

1888 Elisa Schlesinger vefat eder.

1890 23 Kasım tarihinde Rouen'da, Flaubert'in anısına, Chapu'nün yaptığı bir anıt müzenin bahçesine dikilir. Bir önceki 10 Şubat'ta, Brüksel'de *Theatre de la Monnaie'de* Reyer, *Salambo*'nun operasını sahneler.

1892 Bu operanın Paris temsili 16 Mayıs tarihinde gerçekleşir.

1893 Maupassant vefat eder.

1894 Maxime Du Camps vefat eder.

1906 William Busnach *Madame Bovary*'nin operasını Rouen'da sahneler ancak başarısız olur. Sayfiye yerindeki Croisset Villası, bir önceki yılda yapılan yaklaşık kırk bin frank miktarındaki bağış sayesinde satın alınır, Rouen Belediyesinin mülkiyeti olan "Flaubert Müzesi" yapılır.

1907 Rouen'da Flaubert heykeli dikilir (Bernstamm'ın yaptığı heykel).

1908 Louis Bertrand *La premiere tentation de Saint Antoine*'ın (Aziz Antuan'ın İlk Günah Eğilimi) ikinci versiyonunu, 1856 yılı versiyonunu, Fasquelle yayınevinde yayınlar.

1909 *Toplu eserleri* Conard'da yayınlanır. On sekiz ciltlik bu yayın, *Mektuplar* ve *Gençlik Öyküleri*'ni de kapsar. *Toplu eserleri* ,*Mektuplar*'ın yeni yayınıyla yirmi altı cilde yükselir (1926-1953).

1921 Flaubert'in doğumunun yüzüncü yılı kutlanır, Clésinger Flaubert'in büstünü diker (heykel Paris'te, Jardin du Luxembourg'da bulunmaktadır).

1931 2 Şubat'ta Bayan Franklin- Grout (1900 yılında yeniden evlenen yeğeni Caroline) Antibe'de vefat eder. Bayan Franklin- Grout Rouen Kütüphanesi'ne ve Paris Kütüphanesi'ne Flaubert'in elyazmalarını bağışlar. Elyazmalarının bir bölümü üç ayrı satışla dağılır.

1933 Jean Renoir *Madame Bovary*'nin uyarlamasını ekranlara taşır.

Maxime Du Camp'ın «Yazınsal anılar»ı ve Flaubert

1882 yılında yayınlanan Yazınsal Anıları'nın önsözünde, Maxime Du Camp, Flaubert'in 8 Mayıs 1880 tarihinde meydana gelen ani vefatının kendisine bir şeyi, «kayıp dostların yaşatılması gerektiğini» hatırlattığını açıklar. Bu kayıp dostların arasında Flaubert'in yeri büyüktür, çünkü 1843 yılının Mart ayından beri okul arkadaşı olan «yaşlı senyör»ün ve «sevgili Maxim»in dostluğu hep sürmüştür, her ne kadar geçici anlaşmazlıklar yaşanmış olsa da, dostluk bağı Flaubert'in ölümüne dek kopmamıştır. Buna karşın, Maxime Du Camp'ın Yazınsal Anıları'ndaki ifadeleri romancının yaşamöyküsünü yazanlar tarafından pek beğenilmemektedir, Maxime Du Camp haksız yere kıskançlıkla ve art niyetle suçlanır. Doğrusunu söylemek gerekirse, Maxime Du Camp'dan, verebileceğinden fazla şey istememek gerekir. İyimser ve parlak biri olan, iç dünyadan çok toplumdaki üne ve yüzeyselliğe önem veren Du Camps, Flaubert'in insani yönü-

nü – hatta bazen aşırıya kaçarak – kaleme almıştır ve yer yer yeteneğini ölçüsüz bir şekilde kullanan bir dehanın sabırsızlığını, bazı isteklerini irdelemiştir. Ancak bunlar büyük bir günah değildir. Bütün Flaubert biyografları için Yazınsal Anılar, yazarın hayatına ve eserine ilişkin en yakın ve en eksiksiz ilk kaynak değerindedir. En tartışılan noktaysa yazarın savunduğu anlayıştır: Du Camp'a göre aslında «Gustave Flaubert ender bulunan yetenekli bir yazardır, ancak sinir hastalığına yakalanmaması durumunda deha olabilecek biridir.». Bu noktaya karşı çıkılması doğaldır (ancak bir hatanın olduğu yerde mutlaka bir art niyet olduğu anlamına gelmez). Hatta bu önerinin tersini düşünüp, hastalığa yakalanmaması durumunda Flaubert'in bizim bildiğimiz olağanüstü yazar olamaması da düşünülebilir. Bu tartışmanın ardından uzun zaman geçtiği için, biz olumlu yönünü ele alarak okuyucuyu, yer yer tatlı yer yer acı hatıraların, bazen dostluktan ötürü unutulan acı noktaların bulunduğu aşağıdaki metne kavuşturuyoruz. Bu bölümler, Yazınsal Anıları ilk basan Hachette Yayınevi'nin izniyle yayınlanmıştır.

(Hukuk Öğrencisi)

12 Aralık 1821 tarihinde Rouen'da doğan Gustave Flaubert o zamanlar yirmi bir yaşındaydı. Son derece yakışıklıydı. Son yıllarında onu ağırlaşmış, kelleşmiş, gözleri çökmüş halde görenler, aramızda yıkılmayacak olan dostluğun temelleri atıldığında onun nasıl olduğunu aklıllarına getiremezler. Yanakları hafif pembe olan beyaz teni, dalgalı ince saçları, geniş omuzları, altın sarısı gür sakalı, siyah kirpiklerin çevrelediği deniz yeşili iri gözleri vardı ve borazan gibi gür sesiyle, mimikleriyle, kahkahalarıyla Roma ordu-

larına karşı savaşan genç Galyalı liderlere benzerdi. Sözünü ettiğim liderlerin onun gibi sabırsız, buyurgan, egemen ve buna karşın çekici olduklarını düşünüyorum, çünkü yapılarındaki şiddet, doğanın onlara verdiği gücü kullanmalarından kaynaklanmaktaydı. Gustave bir devdi, Normandiya ve Champagne asıllıydı ve Canada'da bir süre yaşamış olan atalarının birinden dolayı damarlarında gurur duyduğu birkaç damla iroki kanı da vardı. Hukuk okumak için Paris'e gitmişti, kendi isteğiyle değil, babasının isteği üzerine hukuk okuyordu. Düzenli olarak derslere giriyor, derslerde not alıyor ve hocaların konuştuğu kötü Fransızca'dan yakınıyordu. Öğrencilerin yığıldığı basamaklarda takımından dolayı dikkatleri üzerine çekmişti. Sabah sekizde, siyah giysilerini ve beyaz eldivenlerini giymeden, beyaz kravatını takmadan çıkmazdı. Bir damadı andıran giyimini değiştirmesi için Paris hayatı tecrübesi ve ısrar etmemiz gerekmişti. Hastahanenin baş cerrahı olan babası Achille Cléophas Flaubert'in bulunduğu yerde, Rouen'da doğdu. İlk öğretimi doğum yerinde gördü, dersleri ne iyi ne de kötüydü, yer yer kesintiye uğramıştı, öğretmenlerinin onaylamadığı okumalarla bölünmüştü, Virgilius'tan çok Ronsard'la ilgilenmekle, Fenelon'dan çok Brantome okumakla geçti. Orta okulda retorik derslerinde Fransızca söylem ve anlatım konusunda dikkatleri çekmeye başlamıştı. Sözlerinden biri uzun süre akıllarda kalmıştı, Aslan Yürekli Richard'a şunları söyletmişti: «Fransa'nın arılarının ulaşması için ailemin çiçekleri çok yükseklerde!» Bundan ötürü öğretmen onu kutlamış ve Villemain'nin yolunda ilerleyeceğini öngörmüştü. Bu övgüye Flaubert burun kıvırmıştı çünkü bu dönemde Byron ve Shakespeare'in ingilizce metinlerini okuyor ve Villemain'i edebi bir kahraman olarak görmüyordu. Orta okuldayken ken-

disinden daha büyük olan Alfred Le Poitevin adında bir arkadaşıyla arasında eskimeyecek ve güçlü olan bir dostluk oluşmuştu. Gerek yaşından gerekse zekâsından dolayı Le Poitevin Flaubert'i etkilemişti ve bu etki yazınsal alanda olumluydu. Le Poitevin kendisi hakkında «Aşağı İmparatorluktan, bir Yunan'ım». Aşırıya kaçsa da doğruydu. Le Poitevin benmerkezciydi, tartışmalarında daima bir Bizans Kulesi bulunurdu, metafizik konulardan hoşlanır, Antik çağın çöküş dönemi yazarlarını severdi. Sık sık «Apulius'un bir bölümü için Horacius'un bütün lirik yazılarını feda ederim» derdi. Le Poitevin yazar ve eserini nadiren beğenirdi, baştan yazardı, böylelikle Gustave'a kendisiyle titiz olmayı öğretmişti. Her ikisi de edebiyata düşkündü ve bu düşkünlüğü ailelerinden bir suç gizlermişcesine saklamışlardı. Ailelerininse bu konuda kuşkuları olmamıştı ve çocukları için er ya da geç müsteşarlığa ulaşacak olan yüksek bir mevkii hayal ediyorlardı. Yüksek bir meblağla Paris'e hukuk uzmanı olmak için gönderilmişlerdi. Liseyi bitirince Hukuk fakültesine gitmeden önce Flaubert Doktor Jules Cloquet'ye birlikte Korsika'ya yolculuk etmişti. Sarten Körfezi'nde yüzmüştü, bir kılıç satın almıştı ve Roma hukukundan çok haydutluk mesleğine ilgi duymuştu. Paris'te l'Est Sokağı'nda Luksemburg Bahçesi'ne bakan aydınlık bir daireye yerleşmişti. Kısa bir süre sonra evinin yolunu öğrenmiş bulundum çünkü Flaubert'le aramdaki dostluk kısa bir sürede gelişmişti, tanıştığımızda bir saat içinde senli benli konuşmaya başlamıştık. Onu çok takdir ediyordum, entelektüel yapısı olağanüstüydü, hafızası çok güçlüydü. Çok okumasından dolayı, zevkle sayfalarını karıştırdığımız canlı bir sözlük gibiydi. Hayatının bu döneminde, Fouquet'nin *Quo non ascendam*? sözleri onun için yazılmış gibi görünüyordu.

Hiçbir şeyin yıkmadığı sağlığı yorgunlukla başa çıkmasını sağlıyordu. Geceler boyunca anlamadığı hukuk derslerine çalışır, gündüz koşturur, şehirde yemeklere katılır, gösterilere gider, doğasında ağır olmasına karşın araştırmalarıyla zevki bir arada yürütür, çok para harcar, bir yemeğe elli frank verip ertesi gününü bir karış ekmekle biraz çukulayla geçirir, düzyazıyı ilahileşitir, dizeleri bağıra bağıra okur, bir sözcüğe takılıp defalarca tekrarlar, yakışıklılığına tutulan kadınları hor görür, Seine Nehri'nde hilali izlemek için gecenin üçünde beni almak için uyandırır, Paris'te Pont l'Eveque peyniri bulamamaktan isyan eder, değişik soslar icat eder ve Victor Hugo'yu eleştiren Gustave Planche'a öfkelenirdi.

Le Roi s'amuse (Kral Eğleniyor)'da Triboulet rolünü oynayamamış olmaktan pişmanlık duyardı, bunu asla anlamış değilim. Tiyatroyla ilgilenirdi, sık sık birlikte giderdik. Romantik okulun en güçlü şaheserlerinden biri olan şimdiki neslin tasarlayamayacağı kadar önemli olan Antony'ye tutkundu. Gustave ona hayrandı ancak en sonunda garip ve ağır vurgusunu diline taktığı Marie Dorval'i dinlemekten hoşlanmazdı. Taklit yeteneği onu büyülemişti, haftalar boyunca Marie Dorval sesini taklit ederek bizimle konuşurdu. İnsanları taklit etme huyunu edinmişti, ona göre oyuncu ya da imparator olmalarının önemi yoktu. Kişiliğinin çocuksu yanlarından biriydi, sadece kendisini güldüren esprileri aramakta epey vakit harcamıştı. Bir espri aklına geldiğinde, sürekli tekrar eder ve kollarını kaldırarak «bunun büyüklüğünü anlıyor musun bilmiyorum, ama bana göre devasa» derdi, "Çok büyük, çok!" diye bağırırdı. Sevincini paylaşmadığımızda, hemen bizi kentsoylu olmakla suçlardı, ona göre bu en ağır hakaretti. Dışa vurduğu şiddetine karşın sakin biriydi, acılara ortak olurdu. Ayrıca saf ve kolay-

lıkla kandırılabilen biriydi çünkü asla yalan söylemediğinden, onu kandırmaya çalıştıklarını aklına getirmezdi. Louis de Cormenin, Alfred Le Poitevin, Gustave Flaubert ve ben sık sık birlikte yemek yerdik. Yemekler çoğunlukla, Ancienne Comédie sokağında dirseklerimizi masaya dayayıp kapanışına kadar sohbet ettiğimiz Dagneaux'de geçerdi. Siyasetten bir kez olsun konuştuğumuzu hatırlamıyorum, buna karşın, irdelemediğimiz konu kalmamıştı. Tanrı'nın kimliğinden, Ego'nun kimliğine, küçük tiyatroların saçmalıklarına, gürültü patırtılara, her şey tartışma konusu oluyor, ilgimizi çekiyor ve bizi içinde kaybolduğumuz savlara sürüklemeye yetiyordu. Bir konudan diğerine atlıyorduk. Hatırladığım kadarıyla, Palais Royal'da sahnelenen bir soytarılık hakkında başlayan bir tartışma, Gioberti'nin estetik üzerine yazdığı bir kitabın analiziyle devam edip Herder'in *İbrani Düşünceler*'iyle sonlanmıştı. Her konuya dokunuyor, adeta kendini geliştirmek isteyen ve belki de bildiklerini göstermek isteyen kendini beğenmiş insanlar gibiydik. Sonuçta herkes kazançlı çıkıyordu ve bu düzensiz tartışmaların bize çok faydası olmuştu.

Gustave Flaubert'in edebiyatla ilgilendiğini bilmiyordum, tıpkı insanların çoğu gibi. Bunu benden gizlemişti, Le Poitevin de bu konuda tek kelime bile etmemişti. Bazen ona kendi projelerim ve araştırmalarım hakkında konuştuğumda, bakışında değişik bir ifade sezmiştim. Bakışlarının hem yüreklendirici bir yanı hem de "zavallı çocuk, kiminle konuştuğunu bir bilsen!" diyen bir havası vardı. Birlikte geçirdiğimiz bir akşam yemeğinde, onu kapıya kadar geçirmiştim, eşikten geçmek üzereyken birdenbire durup tereddütle bana, "Benimle yukarıya gel, seninle konuşacaklarım var," demişti. Dairesine girince, kilit vurduğu bir sandıktan bir elyazması çıkardı, onu masaya

atıp: "Bunu dinleyeceksin, ama sır gibi saklamanı rica ediyorum. Şu an düşüncelerimizin durumu bunun böyle olmasını, yazılarımızı birbirimizden saklamamızı gerektiriyor; Leon Gozlan *Athalie* nin parodisini yapmakla:

Tanrı küçük kuşlara yem atıyor
Ancak cömertliği edebiyatta son buluyor

demekle haklıymış," diye haykırdı. Asla benim görüşüm olmayan bu düşüncelere karşı çıkmak için fazlasıyla şaşırmış durumdaydım, dinlemeye başladım.

Bana okuduğu kitap Flaubert'in ilk eseriydi. Kasım adlı bir romandı. Sade yapılı bir eserdi ve ruh durumuna değinen bir otobiyografi olarak ele alınabilirdi. Yirmi bir yaşında bir gencin kaleme aldığı psikolojik bir incelemenin, yazarın kendi duygularının incelemesi olması doğaldı. Henüz çok genç olan bu kişi, hayallerle, içine dönmelerle, düşüncelerle her şeyi yoğurmuştu, çünkü hiç sevmemiş, hiç çalışmamış ve hiç yaşamamıştı. Ancak düşüncelerindeki çalışmayla aşktan tiksinip çalışmaktan hoşlanmamaya başladı, varlığa dair umutları suya düşmüştü, içindeki her şey kurudu ve buna çare bulunamazdı. Beyni fikir üretiyor ancak aşırı analitik ruh yapısı duyguları yok etmişti, kaybolmayan duygular varsa eğer, yıpramış haldeydiler ve onları hiçbir şey canlandıramazdı. Buyurgan yanı için aynı şey geçerli değildi, çünkü bedeni kanlı canlıydı, cesede dönen ruhu yorgunluk bilmeyen, doymak bilmeyen bir cismin içinde sıkışmıştı. Kader bu zavallının yollarını genç bir kadınınkiyle daha doğrusu bir kızınkiyle birleştirmişti. Bu karmaşa hislerini yıpratmış olsa da duygularını yitirmedi. Bedeni her daim dinç, ruhu her daim aşka açıktı ancak vücudu hislere kapalıydı. Bu duygusal uyuşmanın fiziksel

uyuşmayla bağı fark ediliyordu. Arzularının içinde kapalı kalan bu iki varlık rol değişmek arzsuyla çaresizliğe kapılıyordu.

Bazı tümceleri aklıma geliyor: "Söyle bana çocuk! Sen dünyaya geldiğinde annenin aklından geçenler neydi? Çölde gezinen vahşi aslanların hayalini kuruyor muydu? Afrika'nın büyük nehirlerinde köklerini dalgalara salan palmiyelerin mi hayal ediyordu?" Medeniyetin yorgunluğunu taşıyan kahraman, yolculuklara ilgi duyuyordu:

"İnce uzun bir sedir kayıkta, örgülü bambu hasırı yelkeninin altında, flütlerin ve vurgulu çalgıların sesi eşliğinde, Çin olarak adlandırdığımız sarı ülkeye gideceğim." derdi. Ancak hayalini gerçekleştiremedi. Kahramanın öldüğü yerde o da öldü. "Canlı canlı gömülme korkusundan dolayı tabutunun açık tutulmasını istedi. Ancak mumyalanmak istemedi." Bu son sözüydü. Kitap, belki bugün gülüp geçeceğimiz bir tarzla yazılmıştı, ancak takdir edilmeyi hak ediyordu. Heyecanlanımı tutamamıştım, çok beğenmiştim. Sonunda, büyük bir yazar doğmuştu ve bu güzel haberi öğrenmiştim. Heyecanım gerçekti, Gustave bunu anlamıştı. Okumayı tamamladığında: "Sence neye benziyor?" diye sordu. tereddüt ederek: "Biraz Théophile Gautier'nin tarzını anımsatıyor," dedim. "Yanılıyorsun, bir şeye benzemiyor," diye yanıtlamıştı.

Flaubert haklıydı, yanılmıştım, ancak kendisi de yanılmıştı. Kitabı bir taklit değildi ancak ikilemin etkisi altında yazılmıştı. İkinci okumada bu ikilemi fark etmek mümkündü. Flaubert'i derinden etkileyen ve son romanlarına kadar iz bırakan iki yazar vardır. Söz konusu iki yazar Chateaubriand ve Edgar Quinet'dir. Ve iki büyük yazarın eserleri arasında René'ye ve Aashvérus'e hayrandı, bu eserleri ezbere biliyordu, onları ezbere söylüyordu. Öyle içine sindirmişti ki, te-

reddüt etmeden tekrar yazabilecek güçteydi. Onu derinden etkileyen üçüncü bir eser vardır, çekincelerime karşın bu eserin Pigault-Lebrun olduğunu yazıyorum. Okuduğu bu eser onu komiklik arayışına itti, ancak bu arayış olumlu bir şekilde sonuçlanmadı.

Flaubert'in realist, natüralist olduğu söylenmişti. Onu, tutkuları ayıran, kalbin otopsisini yapan bir edebiyat cerrahı olarak görmek istediler. Buna ilk gülen kendisi olmuştu çünkü o bir lirikti. Ona göre, en uyumlu sözcük doğru sözcüktü. Tümcelerinin uyumu için her şeyi feda etmişti dil bilgisini bile bazen feda etmişti. Sık sık şunu tekrarlardı: "Söylenenler anlamsızdır, önemli olan nasıl söylendiğidir. Bir şeyi ispat etmeye çalışan bir sanat eseri tek başına bir anlam ifade etmez, anlamsız güzel bir dize, anlamlı bir dizeden üstündür, kurtuluş yolu onun şeklidir, bir kitabın konusu ne olursa olsun, güzel bir dilde yazılmışsa güzel bir eserdir."

Ölümüne dek bırakmayacağı kalemi ilk eline aldığı andan itibaren, ölümün kalemi elinde parçaladığı ana dek, sanat için sanat anlayışının bir işçisi olmuştur.

L'Est Sokağı'ndaki evinin küçük salonunda, yıpranmayan bu kuramları bana uzun uzun anlatmıştı, Kasım adlı eserini okuduktan sonra, lambaların ışığını boğmaya başlayan şafak vaktinde, gecenin tükenip günün başladığı ana dek bunları anlatmıştı. O günü birlikte geçirmiştik, dün gibi hatırlıyordum. Birbirimize projelerimizi, Flaubert'in dediği gibi "planlarımızı" anlatmıştık, bunu özellikle tekrar etmek istiyorum, çünkü gençliğin henüz bir şey yaşamamaktan kaynaklanan kuşkusuzluğunu vurgulamak istiyorum. O zamanlar, Flaubert yazmak istediği iki eseri düşünüyordu, hukuk öğreniminden çok bu eserlere zaman ayırıyordu. Eserlerinden biri Doğu öyküsüydü ancak

tamamını henüz tasarlayamamıştı, bölük pörçük parçalar vardı aklında, bunlar Salambo'da son şeklini aldı. Diğeriyse Dictionnaire des idees reçue' ydu (Saçmalıklar Sözlüğü). Bu sözlükte belli bir yöntemle ortak yerler, tümceler, olaylar, onu hem güldüren hem de sinirlendiren prudhommizmler bir araya gelmişti. Madame Bovary'deki Homais tiplemesi, Bouvard ve Pécuchet romanı yirmi yaş projesinin uzak geleceğe yansımasıydı. Bana gelince, Memoire du Juif'i (Yahudinin Anıları) yazmakla meşguldum. Alexis Monteil'in kötü yöntemiyle mahvolan ve önemli bilgileri içeren L'Histoire des Français des divers Etats (Çeşitli Devletlerde Fransızlar'ın Tarihi) kitabını okumam, 70'li yıllara dek her toplumda ve her dönemde İbrani ırkının yıkıma uğrayışını kaleme alma fikrini uyandırmıştı. Eğer buna, Pombal Markisi'nin başkahramanı olduğu dramayı, Duguesclin üzerine tarihsel bir öyküyü ve Capeluche'ün anısından esinlenerek VI. Charles'ın hikâyesini ekleyecek olursak, itiraflarımın genelini bir araya gelmiş olurdu. Flaubert ve ben sürekli birbirimizi cesaretlendirirdik ve her sırrımızda: İyi niyetle birbirimize "Bu harika olacak!" derdik. Mümkün olduğu kadar birbirimizden ayrılmamayı kararlaştırmıştık ve hayatımızı buna göre düzenlemiştik. (...)

(Flaubert'in Hastalığı)

1843 yılının Ekim ayında Flaubert Pont-Audemer'deydi, kardeşi Achille onu almaya gitmişti. Gustave'ın kullandığı bir faytonla akşam yola çıkmışlardı. Kapkaranlık bir geceydi. Bourg-Achard civarında, faytonun solundan bir araç geçtiğinde ve uzakta bir hanın ışığı görüldüğü sırada Gustave birdenbire kasılıp yere düşmüştü. Olay yerine gelen kardeşi hemen Flaubert'e müdahale etmiş, olayın tekrarlanmamasını umarak

Gustave'dan kan akıtmıştı. Ancak Gustave başka sinir krizleri de geçirmişti, on beş gün içinde dört kez kriz geçirmişti. Flaubert'in babası çaresizdi ve Broussais Ekolüne bağlı olduğu için, tek çarenin kan akıtmak olduğuna inanıyordu, bu tedavi sürdükçe sinir krizinin ağırlaşmasına neden olmuştu. Bir keresinde, babası Gustave'dan kan akıtmak üzereyken kolundaki damarda kan görmeyince eline sıcak su dökmelerini istemişti, Gustave'ın tepkisi üzerine eline döktükleri suyun kaynar olduğu fark edilmişti ve Gustave haftalarca elinde ikinci derece yanıkla durdu ve bundan epey canı yanmıştı. Flaubert'in babası, "Aşırı yoğunluk, aşırı yorgunluk ve çok fazla çaba," demişti. Hastaya likör, şarap ve kahve içmek, kırmızı et yemek ve tütün içmek yasaklanmıştı. Ona sürekli velerian, çivit ve kastoreum veriliyordu. Karşı çıkmadan uyuşturucu hapları yutuyor, beyaz et yiyordu. Sigara içmeyi kesmişti, portakal çiçeği çayı içiyor ve gülerek "vasattan daha kötü bir hayat" diyordu. Babasının kitaplığında sinir hastalıkları üzerine yazılmış olan kitapları alıp okuduktan sonra "ben bittim" demişti. Birçok kez, elim kolum bağlı olarak bu olağanüstü sinir krizlerine şahit olmuştum. Krizler hep aynı şekilde oluyordu, aynı olaylar tekrarlanıyordu. Gustave birdenbire başını kaldırmıştı ve rengi kaçmıştı, ruhun uçup gitmesine benzeyen bu gizemli aura'yı hissetmişti, bakışları tedirgindi, üzgün bir ifadeyle omuzlarını kaldırıp "sol gözümde bir alev var" dedikten kısa bir süre sonra "sağ gözümde bir ateş var, her şey altın renginde gibi," demişti. Bu garip durum bazen birkaç dakika sürüyordu. O anlarda, paniklememek için biraz daha sabrediyordu, bu arada yüzü daha da soluyor ve çaresizliğe kapılıyordu. Aceleyle yatağına yönelip uzanıyor, sanki bir tabutta yatar gibi cansız duruyor ve "Dizginleri tutuyorum, araç geliyor, çakılların sesini

duyuyorum, hanın ışığını görüyorum," diye haykırmaya başlıyordu. Haykırışları keskindi, her yerde yankılanırdı, sonra da kasılmaya başlardı. Şimdi bile kulağımda çınlıyor. Bütün bedenini alt üst eden bu kasılmalardan sonra mutlaka derin bir uykuya dalardı ve birkaç gün halsiz kalırdı. Flaubert'in bazı egzantrik davranışlarının nedeniydi bu, sadece araçla dışarı çıkıyor, yürümekten nefret ediyordu, yürüyüşün "zararlı" olduğu kanısındaydı. Köyde geçirdiği bir ay boyunca bahçeye bir kez olsun çıkmadığı olmuştu. Bir tek dairenin içinde kendini güvende hissediyordu. Bu hastalık hayatını mahvetti, onu yalnızlığa itti, yabancılaştirdi. Hastalığından konuşmayı sevmezdi, ancak güvendiği birine çekincesiz bir şekilde anlatırdı. Asla hastalığının adını söylediğini duymadım, "sinir krizleri" deyip geçiştirirdi. Gerçekte ilk krizini Rouen'da Pont Audemer yolunda mı geçirmişti? Buna inanmıyor, üç ay öncesini hatırlıyordu sadece. Bitkin bir şekilde Paris'te uyanmıştı, bitkinliği bütün hafta boyunca sürmüştü. İlk krizi uykudayken geçirdiğine inanıyordu, büyük bir ihtimalde haklıydı çünkü krizleri genellikle gece vaktı oluyordu. Gece krizleri onu daha az üzüyordu, bu da onda insanlardan kaçma tutumunundaki aşırılığı açıklıyordu. Bir keresinde Sotteville kırlarında yakalanmıştı, dışarıya çıkmak istemediği için aylarca orada kalmıştı.

İnsan her şeye alışıyor, korkuya bile. Ne zaman geleceği belli olmayan bir tehlikeden dolayı kalbi sıkıştıran ve geçmeyen bu korkuya bile insan alışıyor. Flaubert de belli bir süre sonra onu bir an olsun bırakmayan bu hastalığa alışmıştı. İlişkiler kurmaya, belli ölçüde toplum hayatına girmeye başlamıştı. Ancak hastalığının ilk üç ya da dört yılında kendini izole etti ve bundan onu koparamamıştık. Bu sinir hastalığın tek etkisi onu asabileştirmek olsaydı, hafif bir etki

olurdu. Ancak hastalığının etkisi daha da ciddiydi ve bunun önemini yalnızca yakınları biliyordu. Yirmi yaşındayken Flaubert'in olağanüstü bir entelektüel yapısı olduğunu söylemiştim, çok garipti, özgün, açık görüşlüydü ve olayları hızla kavrayan biriydi. Okumaları önemli bir birikime ulaşmıştı, hafızası cömertçe beslenmişti. İşi kolaylaşmıştı ve birikimi onu kolaylıkla besliyordu, tıpkı verimli topraklara usta bir elin diktiği ağaç gibiydi. Sinir sistemi dengesini bozduğunda, Flaubert durgunlaşmıştı. Entelektüel yapısının birdenbire karıştığı söylenmişti, Flaubert bekleme halindeydi. Büyüme çağı aniden kesintiye uğrayan çocukların dadılarının söylediği gibi: Düğümlenmişti. Sivri ve olağanüstü hafızasında da etkiler fark ediliyordu, o da bunun farkındaydı ve bunu aşırı kinin sülfatı almasına bağlıyordu. Ergenlik çağındayken ilgisini çeken büyük olaylara ilgi duymuyordu, etkinlik alanını gitgide daraltıyor, anlık hayallere dalıyor, bazen aylarca gazete okumuyor, dış dünyayla ilgilenmiyordu. Hatta kendisini doğrudan ilgilendirmeyen şeylere tahammülü bile kalmamıştı. Gerçek hayatın bazı kavramlarını kavrayamaz olmuştu, kavramlar, çıkmakta zorlandığı daimi bir hayalin içinde uçuşuyor gibiydi. Dış dünyasına müdahale eden en ufak olayda aklını kaybediyordu. Çakısını bulamadığı için dairesinde koşuştuğunu ve çığlık attığını görmüştüm. O andan itibaren çalışmakta güçlük çekti ve bu güçlük artıyor gibiydi. Bazen kendisinin bile okuyamadığı karalama dolu sayfaları göstermek hoşuna giderdi. Bu karalamaların kaynağı aklındaki karmaşanın bir yansımasıydı. Tıpkı çizgiye ulaşmak için defalarca renklerle boğuşan ressamlar gibiydi. Birçok kez Flaubert bana "artık usanmıyorum, bu ay yirmi sayfa yazdım, benim için çok büyük bir olay ve bundan dolayı bitkinim," diye yazmıştı. Doğru söylüyordu, bu yirmi sayfa, tekrar tekrar

yazılan, düzenlenen yüz elli sayfanın ürünüydü. Penelope gibiydi biraz, sürekli aynı kaftanı dokuyor, ertesi gün yeniden başlamak üzere eserini yok ediyordu. Hayatın içine ne kadar atıldıysa, bu zorluk o denli büyümüştü. Kasım adlı eserini iki ayda yazmıştı, Bouvard ve Pecuchet romanını beş yılda yazdı, bu yarım kalan roman diğerinden uzun değildi. İç çekiyor, söyleniyor, çalışırken çırpınıyordu, çalışırken hamur yoğuran fırıncılar gibi: Hıh! diyordu. Bir yazarın kalemiyle zorlanmasından çok yapılması gereken bir işin manevrası gibiydi bu. Bazen o kadar bitkin oluyordu ki, bir tümceyi bitirdiğinde kendini kanapeye atıp yorgunluktan uyumaya başlıyordu. Onu 1843 yılında şubat ayında hastane odasında nasıl gördüysem son günlerinde öyle olacaktı. On yıl sonra, yirmi yıl sonra, ölümünden önce bile bizi güldüren aynı esprileri yapıyor, aynı kitaplara heyecan duyuyor, aynı dizelere hayran oluyordu. Gerçek hayatındaki bekârlığına rağmen onu yıldırmayan müstehcen kitapları okumayı severdi. Eski arkadaşları, gençliğinin şahitleri, ilk heyecanlarının sırdaşı olan bizler, onda en ufak gelişmenin olmadığını görünce şaşırmıştık. Mevcut yeneteği en ufak bir şey kazanmamıştı, aynı döngüde dönüyordu, bildiğimiz ve onunla döngüye katıldığımız çemberin içindeydi. Sanki yirmi yaşındayken bütün fikirlere ulaşmış ve hayatının geri kalan dönemini düşüncelerine şekil vermekle geçirmiş gibiydi. Tesadüfen mirasçı olan ve dairelerini terk edip taşraya çekilen, eğlenmek için her şeyi denemelerine karşın sıkıntıdan çatlayan ve sonunda basit memurlar gibi gece gündüz demeden eskiden lanet okuyarak yazdıkları basit şeyleri yazan iki kâtibinin hikâyesini yazma isteğini 1843 yılında bana açıklamıştı. Ölüm onu aniden yakaladığında, işte bu romanı yazıyordu. İnandığım şey tek şey, Gustave Flaubert yetenekli ender ya-

zarlardan biriydi, sinir hastalığına yakalanmasaydı, bir dev olurdu. (...)

("Aziz Antuan'ın Günah Eğilimi")

1849 yılının şubat ayında Rouen'da Gustavelar'daydım. Akşam ona yapmayı düşündüğüm yolculuktan ve gideceğim yerlerden bahsetmiştim. Çaresizliğe kapılarak "Ah seninle gelememek ne acı!" demişti. Gece boyu canım sıkılmıştı, yalnız bir hayata sıkışıp kalmış bu zavallı çocuğu düşünüyordum. Rouen'dan Croisset'ye, Croisset'den Rouen'a giden, İncil'de tasvir edilen çölleri ve nehirleri görmeyi düşleyen ve genç yaşına karşın taşrada emekli hayatına mahkûm olan Gustave'ı düşünüyordum. Hayalini kurduğu Doğu ülkelerini görmesi için girişimde bulunmaya karar verdim. Sabah olunca, Gustave'ın kardeşi Achille Flaubert'in cerrah olduğu hastanenin doktorunun ziyareti sırasında onun yanında kaldım. Achille'le baş başa kalınca bu konuyu açtım. "Yapacağım yolculuğa Gustave da katılmak istiyor, hem de çok istiyor, ancak Bayan Flaubert kesinlikle buna karşı çıkıyor, ona oğlunun sıcak ülkelere seyahat etmesinin sağlığına iyi geleceğini söyleyemez miyiz? Siz bir doktor olarak bunu söylediğinizde gitmesine razı olur," dedim. Achille'in cevabı, "çok zor, ama deneyeceğim" oldu. Tesadüfler de bize yardımcı oldu, baba Flaubert'in tanıdığı Doktor Jules Cloquet, Gustave'ın annesiyle hâlâ haberleşiyordu ve ondan bir şey talep edilmeden mektuplarının birinde tesadüfen, "Oğlunuz seyahat etmeli, bunun faydalı olacağını düşünüyorum," diye yazmıştı. Achille de sözünde durmuştu, bir sabah, kahvaltı sırasında yüzü her zamankinden daha donuk olan Bayan Flaubert, Gustave'a "Madem ki sağlığına iyi gelecek, arkadaşın Maxime'le gidebilirsin, bunu

onaylıyorum," dedi. Sevincimi içimde tutamadım, Gustave kıpkırmızı oldu ve annesine teşekkür etti. Gustave'ın sevinçten havaya uçmasını bekliyordum, ama beklediğim olmadı, aşırı derecede istediği bu izin, aklını karıştırırmıştı ve ben de buna şaşırdım. Sanki hayallerine yaklaştıkça, projesi kesinlik kazanınca anlamını yitirmiş gibiydi. İlk kez gözlemlediğim şey beni üzmüştü ve sık sık aynı şeyi gözlemlemiştim, gerçeklerden çok hayaller onu tatmin ediyordu. Acı çekercesine büyük arzuları hayal ediyordu, onlara ulaşamamaktan üzülüyordu, kaderi lanetleyip bu kedere şahit olmamı istiyordu. Sonra da istediği şeyi elde edince hayal kırıklığına uğrayıp onunla pek ilgilenmemeye başlıyordu. Onu iyi tanıyan büyük annem "karnı doyuyor, ama gözü doymuyor," derdi. Aklında sanki mesafeyle baktığı olayları büyüten bir büyüteç vardı. İstekleri gerçekleşir gerçekleşmez onlardan sıkılıyordu çünkü gerçek hayattaki önemsiz oranlariyla karşılaşıyordu. Ömrü boyunca Dalgalanan Çubuklar hikâyesiyle kendini kandırdı, uzaktaki vizyonu görmezden geldi hep ve kendi hatalarını fark ettiğinde hep kızdı. Her şeyi hayalinde yaşıyor gibiydi, büyük şeyleri, sonsuz mutlulukları ve zevkleri düşlüyor ve yanıldığında sanatı suçluyordu çünkü düşlediği şeyler çok fazlaydı. Aşırı heyecanlı bir hayalgücünün yalnız hayatına olan baskısı, gece çalışma alışkanlıkları ona bazen çok acı çektirdi. Şikâyetine çare bulunduğunda, şikâyet edecek bir şeyi kalmadığını şikâyet ederdi, bir etkinlik yapma fırsatı verildiğinde hemen çaresizliğe düşerdi, "Neye yarayacak?" der gibiydi. Sonra da vazgeçip hayallerine dalmaya başlardı. Sık sık Michelet'nin sözünü tekrarlardı: "İmkânsız kadar cezp eden bir şey yoktur," derdi, imkânsız olanı başardığında onu küçümserdi. Onu tatmin edecek bir malvarlığı yoktur, malvarlığı derken bir banka sahibinin ya da

bir kralın malvarlığını kastetmiyorum, arap öykülerindeki sandık dolusu altınlardan, kendi kendine dolan altın sandıklardan söz ediyorum.

"Paris'te bir kış" dediği, Roma İmparatorluğu'nun caniliğini, Rönesans'ın zerafetini, Bin Bir Gece Masalları'nın büyülü yanını irdelediği bir fantazya için saatlerini vermişti. Tahmini bir hesap yapıp "en fazla onlarca milyar tutar," demişti. Hayallerine saplanıyor, düşleri onu felç edip afyon tüketicisine çeviriyor gibiydi. Bulutların üstünde, ruhunda altın rengi hayaller kurarak yaşıyor gibiydi. İşini zorlaştıran etkenlerden biri de buna bağlıdır. Çalışırken, sürekli dikkatini toplamakla meşguldü. Doyumsuzdu, bu nedenle ulaşamayacağı şeyleri arzulardı. Ona "Birlikte Nil nehrini göreceğiz," dediğimde, "İyi de, Ganj nehrinde yüzemeyeceğiz ve eskiden kutsal olan Seylan'i göremeyeceğiz." diye yanıtlamıştı. Sonra da "Kutsal!" Ne güzel bir isim" diye tekrarlamıştı. Aziz Antuan'ı bitirmeden yola çıkamayacağını söylemişti, yolculuğumuz eylül sonuna ertelenmişti. Bu konuyu tartışmadan ve söylediklerini kabul ederek Paris'e dönmüştüm. Paris'e döneli sekiz gün olmuştu, Bayan Flaubert beni ziyaret etmeye geldi. Beni ziyaret etmesine çok şaşırmıştım. Bayan Flaubert, "sizinle konuşmak istiyordum, Gustave'ın sağlığı için sıcak ülkelerde iki yıl geçirmesi gerekiyor, bunu kabul ediyorum, ancak Mısır, Filistin, İran ve Anadolu'dan başka sıcak yerler de var, bu tür yerlere gittiği takdirde çok yorulacağını ve sağlığı için tehlikeli olacağını düşünüyorum. Sizden, bu yolculuktan vazgeçmenizi rica etmeye geldim. Gustave'la birlikte Mader'de iki yıl boyunca yerleşmenizi rica ediyorum, oranın iklimi de sıcak, ona iyi geleceğini umuyorum, hem böylelikle aklım onda kalmaz". dedi. Oğlunun bundan haberi olup olmadığını sorduğumda, "hayır" dedi. Kararlı bir şekilde yanıt verdim:

Hazırlıklarını yaptığım bu yolculuk araştırmalarım için gerekliydi, incelemem gereken konuları tamamlayacaktım ve hiçbir şey uğruna bundan vazgeçemezdim. Bayan Flaubert kırıldı ancak ısrar etmedi, bu konuda beni günün birinde bağışlayıp bağışlamadığını bilmiyorum. (...)

Yola çıkmamız Flaubert'e bağlıydı, ondan haber bekliyordum. Bana haber verdi, mektubunda "Aziz Antuan'ı bitirdim, hemen gel," diye yazmıştı. Ertesi gün Croisset'deydim, orada Bouilhet'yle karşılaştım. Flaubert sözünde durmuştu ve yeni kitabı hakkında en ufak bilgimiz yoktu. Ne taslağı hakkında, ne konusu hakkında bir şey bilmiyorduk, sadece başlığından söz etmişti bize ve son derece heyecanlıydık. Bouilhet'yle meşhur Aziz Antuan hakkında konuşmuştuk ve kitabı hayalimizde farklı bir şekilde canlandırmıştık. Ben Flaubert'in, günaha eğilimi olan bir azizin itiraflarını ve anılarını kaleme alacağını ve bu çerçevede psikolojik bir inceleme yapacağını düşünüyordum. İnce bir kişiliği olan ve Flaubert'i yakından tanıyan Bouilhet'yse başını sallayıp: "Baş kahraman önemsiz biri, ancak olayın geçtiği dönem çok ilginç, III. asırda antik çağı yeniden oluşturmaya çalıştığını, Hıristiyanlığın ilk oluşum aşamasıyla çökmekte olan Roma İmparatorluğu arasında paralellik kurmaya çalıştığını göreceksin," demişti. İkimiz de yanılmıştık. Gustave gizemli, iki ciltlik bir diyalog oluşturmuştu, Edgar Quinet'in Aashvérus adlı eserinin taklidinden çok abartısıydı. Okuma aşaması otuz iki saat sürmüştü, dört gün boyunca öğle vaktinden saat dörde kadar, sekizden gece yarısına kadar yorulmaksızın eseri okudu bize. Görüşlerimizi, eserin tamamını dinledikten sonra, sona saklamamızı kararlaştırmıştık. Flaubert elyazmalarını masanın üstüne koyup başla-

madan önce sayfaları tepesinde sallarken "Heyecan çığlıkları atmıyorsanız eğer, artık hiçbir şey sizi heyecanlandırmıyor demektir," dedi. Bouilhet'yle birlikte, bazen bakışmalarla yetinmek zorunda kaldığımız dinleme aşaması, çok zor geçen saatler olarak hafızamda iz bıraktı. Dinlerken kitapta bir etkinlik olmasını bekliyorduk ve her seferinde beklediğimiz hareketlilik bir türlü karşımıza çıkmıyor, baştan sona aynı durum süregeliyordu. Biraz affalamış, biraz budala ve söylemesi ayıp salak olan Aziz Antuan, çeşit çeşit günahla karşılaşıyor ve "Vah vah! Ah Ah! Aman Tanrım!" gibi ünlemlerle karşılık veriyordu. Hisleri tensel sarhoşluğa eğilim göstermekle birlikte bütün sapkınlıklar, bütün dinler ve felsefi düşünceler dayanaklarıyla birlikte ruhunun karşısına çıkıyordu. Yedi temel günaha sekizincisi ekleniyor, o da, günahlara dayanak bulan ve affeden mantık olarak karşımıza çıkmıştı. Domuz oyuna geliyor ve gururdan ötürü sınıf atlayıp yaban domuzu kademesine ulaşmayı diliyordu. Kitabı okurken Flaubert'e hararet basıyordu, biz de onunla birlikte ısınmaya çalışıyorduk ancak buz kesilmiştik. Güzel ve uyumlu tümceler, büyük imajlardan esinlenerek özenle yazılmıştı, beklenmeyen metaforlarla dolu güzel sözler vardı, kitabın bütününde sadece güzel tümceler vardı. Uzadıkça uzayan bu gizemde herhangi bir gelişme yoktu, diğer tiplemelerin katıldığı tek bir bölüm vardı ve sürekli tekrarlanıyordu. Yeteneğinin ve doğasının temelini oluşturan lirizm onu öyle uzaklaştırmıştı ki neredeyse dünyayla olan bağlarını yitirmiş gibiydi. Ona bir şey demedik ancak Flaubert beğenmediğimizi anlamakta zorlanmamıştı. O anda durup "göreceksiniz, göreceksiniz!" diyordu. Biz, Sfenks'in, Perinin, Saba Kraliçesinin, Sihirbaz Simon'un, Tyane'lı Apollonus'un, Orijen'in, Basilid'in, Montanus'un, Manes'in, Hermogenes'in di-

yeceklerini bekliyorduk. Markoslular'ın, Karpokraslılar'ın, Paternliler'in, Nikolaitler'in, Jimnozofitler'in, Arkontikler'in, Platon'la Diana'nın, hatta Tanrı Krepitus'un söyleyeceklerini duymak için pür dikkat dinliyorduk, ama nafile! Nasıl sonuçlandıracağını, neye varmak istediğini anlamıyorduk, tahmin edemiyorduk, olayın akışı gerçekte hiçbir yere varmıyordu. Üç yıllık emeği suya düşmüştü, eser kül olmuştu. Bouilhet ve ben sessiz kalmıştık. Kısmi okumalardan sonra, Bayan Flaubert "Nasıl buldunuz?" diyerek bizi sorgulamıştı, yanıt vermeye cesaret edememiştik. Son bölümün okunmasından önce Bouilhet ve ben kendi aramızda konuştuk ve okuma faslı bitince Flaubert'e görüşlerimizi dürüstçe açıklama kararı aldık. Tehlikeli bir durumdu. İşi yokuşa sürmemeliydik, söz konusu olan yazınsal hayatının geleceğiydi ve bu konuda ona mutlak bir şekilde inanıyorduk. Romantizmin sınırlarını zorlamak kaygısıyla Flaubert geri adım atmıştı, Abbé Reynal, Marmontel ve hatta Bitaubé gibiydi, karmaşaya kapılmıştı. Temel niteliklerini kaybetme tehlikesiyle karşılaşacağı bu yola sapmasını durdurmamız gerekliydi. Bu kararı almakta çok zorlandık ancak dostluğumuz ve vicdanımız bunu gerektiriyordu. Akşam olunca, son okumanın ardından, gece yarısı sularında Flaubert masaya vurup "Sıra üçümüze geldi, ne düşündüğünüzü dürüstçe söyleyin," dedi. Bouilhet biraz çekindi ancak düşüncelerini açıklamaya karar verdiğinde kimse onun kadar kesin olamazdı. "Bunu ateşe atıp yakalım ve unutalım," dedi. Flaubert sıçradı ve bir çığlık attı. Üçümüzün arasında hem katı hem de yapıcı bir konuşma geçti, tıpkı birbirine güveni olan ve bu konuda duygusallığı bir yana bırakan insanlar gibi. Flaubert'e, "Konu belirsiz ve konuyu işleyiş tarzın onu daha da belirsizleştirmiş, bir açı yakalamışsın, ama eksenleri birbirinden çok

ayrı, o kadar ayrı ki gözden kayboluyor. Ancak edebiyatta, yolunu kaybetme pahasına da olsa, paralel bir yolda adım atmak gerekir. Bir konudan diğerine atlamışsın, sürüklenip başlangıç noktanı unutmuşsun. Su damlasından akarsuya, akarsudan nehre, nehirden göle, gölden okyanusa, okyanustan tufana değinmişsin ve boğulmuşun, tiplemelerini, olayı boğmuşsun, okuyucuyu boğmuşsun, eserin boğulmuş," demiştik.

Flaubert karşı çıkmıştı, bazı bölümleri bize tekrar okuyup "Ama güzel değil mi?" demişti, biz de "evet güzel, bunu inkâr etmiyoruz ancak bunun güzelliği ayrı ve kitabın bütünlüğüyle alakası yok. Bir eser, hem kendi aralarında hem de bütünüyle uyumlu bölümlerden oluşur, yalıtılmış olarak değerli güzel tümcelerin bir araya gelmesinden oluşmaz." demiştik. Flaubert, "Ya tarzı?" diye haykırmıştı. Biz de, "Tarzla retorik birbirinden apayrıdır, sen ikisini birbirine karıştırmışsın, Bruyère'in dediği gibi, "Yağmur yağıyor" demek istiyorsanız: Yağmur yağıyor deyin". Adını sıkça andığın Chateaubriand, "Bana seninle birlikte yetip yetmeyeceğini düşünmeden, korunun bir köşesinde bir çobanın barakasını gördüğüm olmamıştır. Bilgelerin hikâyesini anlattığı bu anlatılardan daha mutlu olarak, barakamızı yalnızlıktan yalnızlığa taşırız ve barınağımız yaşamımız kadar toprağa bağlı kalır," yazdığında tarza değinmiş oluyor; ancak "süvariler, yabani öküzün sert derisinin karanlığına bacaklarını saplıyor," yazdığında retorik yapmış oluyor. Oysa Aziz Antuan'ın eğiliminde sadece savaşçılar ve yaban öküzün derisi var. Harika bölümler var, antik çağa değinen anılar mükemmel, ancak bunlar abartılı bir söylemin içinde kaybolmuş. Müzik yapmak isterken gürültü yapmışsın," dedik.

Flaubert etkilenmişti, "belki haklısınız, konuya yoğunlaşmak isterken saplanmış olabilirim, yolumu kaybetmiş olabilirim. Uyardığınız hataları kabul ediyorum, ama bunlar benim yapımın bir parçası, buna nasıl bir çözüm getirebilirim?" demişti. Ona vereceğimiz cevabı biliyorduk: "Dağınık ve belirsiz olan, güçlükle toparladığın konulardan vazgeçmen gerekir, madem ki lirizme eğilimin var, lirizmin en az olduğu konuları seçmen gerekir, böylelikle kendini kontrol etmiş ve bundan vazgeçmiş olursun. Ayağı yere basan bir konu seç, burjuva hayatında sıkça karşılaşılan konulardan birini seç, Balzac'ın kuzen Bette'i gibi, Kuzen Pons'u gibi ve seçtiğin konuyu doğal bir şekilde işle, aşırılıktan ve abartılardan sakın, bunlar güzel şeylerdir ancak düşüncenin gelişimi için faydasızdır ve okuyucuyu yoran şeylerdir." dedik. Flaubert'in ikna olmuştan çok yenilmiş bir hali vardı. "Zor olacak, ama deneyeceğim" demişti. Bu konuşmanın üzerinde önemli bir etkisi olmuştur, iyi niyeti de yadsınamaz. Her ne kadar gözlemlerimize karşı çıkmış olsa da, doğruluğunu kabul etmişti. Bu olay onu sarsmıştı, ancak onun kurtuluş yoluydu. Ve birlikteyken kaç kez bu konuşmayı kastederek bana "lirizm kanserine yakalanmıştım, beni siz ameliyat ettiniz, gerekli bir müdahaleydi ancak, çok canım yandı," demişti. Konuşma sonlanmıştı, ev gürültüyle yankılandığında sabah olduğunu anlamıştık. Saate baktığımızda sabahın sekizi olduğunu öğrendik. Kapıyı açtığım anda, uzaklaşan siyah bir elbise gördüm, Bayan Flaubert'di, anne şefkatiyle dayanamayıp gizlice dinlemişti. Dürüstlüğümüzden dolayı uzun süre bize gönül koymuştu. Ve affedilmez derecede kırıcı şeyler söylemişti, oğlunu kıskandığımızı düşündüğünü ele verdi. Yanılıyordu. Bouilhet ve ben, her zaman Flaubert'in sanatsal açıdan üstünlüğüne hep inanmıştık ve hiçbir zaman tartış-

mamayı düşünmemiştik. Onun karşısında silik kişiler değildik, eğilen kişilerdik. Yeteneğine güçlü bir şekilde inanıyorduk ve inancımız asla sarsılmadı. Aziz Antuan'ın Eğilimini bırakmakta çok zorlanmıştı ve bunu asla hazmetmedi. Bu doğal bir tutumdu çünkü kaç yıllık emeği acı çekmeden terk etmek mümkün değildir. Her ciddi yazar eserine karşı babacan bir tutum sergiler, bazen hislerin onu zayıflığa sürüklediği olur ancak körü körüne eserine bağlanması bile saygıdeğer bir şeydir. Bir süre sonra, Madame Bovary'nin ve Salambo'nun başarısından sonra, Aziz Antuan'a yeniden yoğunlaştı ve çabalarından memnun kalmayıp çekmeceye geri koydu. Tasarının kendisi hatalıydı, aslında eserde olmayan bir bilgiyi iletmek istiyordu. Son bir girişimle, Bouilhet yokken üçüncü kez her şeyden üstün tuttuğu bu gençlik eserine tekrar döndü. Onu kısalttı, işgal eden gereksiz olaylardan temizledi ve 1874 yılında basıldığı şekle indirgedi. Kitabın cildi, "3 Nisan 1848 yılında La Neuville-Chant-d'Oisel'de vefat eden dostum Alfred Le Poitevin'in anısına," diye yazar. Ve sonra da önerilerimizi dikkate almadığını ve çalışmasını düzenli olarak saklamadığını bana itiraf etmişti. Bu haliyle eser son derece güzeldi. Bu uykusuz gecenin ertesi, bahçede oturmuştuk, Flaubert'in hayal kırıklığını ve ona söylediğimiz acı gerçekleri düşünüp susuyorduk. Bouilhet birdenbire, "Niçin Delaunay'in hikâyesini yazmıyorsun?" demişti. Flaubert başını kaldırıp sevinerek "Harika bir fikir!" demişti. Delauney, Flaubert'in babasının öğrencisi olan, orduda doktor olarak çalışan zavallı biriydi. Onunla tanışmıştık. Rouen yakınlarında, Bon Secours'da yerleşmişti. Zengin olduğunu sandığı yaşça kendisinden büyük bir kadınla evlenip dul kalmıştı. Sonrasında Rouen'da yatılı okulda öğrenim gören genç bir kızla evlenmişti. Donuk sarı saçların çilli su-

ratını çevrelediği çirkin bir kızdı. Bilmiş, embesil olduğunu inandığı kocasını hor gören, yuvarlak hatlı ve kemikleri görünmeyen, beyaz tenli bir kadındı. Hareketleri bir kuşunkine benzerdi, aşağı Normandiya aksanıyla alçalan sesi etkiliydi. Gözlerinin rengi belirsizdi, ışığa göre yeşil, gri ya da mavi olurdu. Delauney onu düşünmeyen ve macera peşinde olan bu kadına tapardı. Anemi olanların başına gelen sinir hastalığına yakalanmıştı. Nenfomanyaktı, sorumsuzdu, onu tavsiyelerle tedavi etmeye çalıştıkları için de bir türlü iyileşmiyordu. Borca batan, borçluları peşine takan, kocasından çaldığı parayı verdiği sevgilileri tarafından dövülen bu kadın çaresizliğe kapılıp kendini zehirlemişti Geriye kızını bıraktı, Delauney de kızı elinden geldiğince iyi bir şekilde yetiştirmeye çalştı. Ancak zavallı adam iflas etmiş, bütün malvarlığını karısının borçlarını ödemek için tüketmişti, parmakla gösteriliyordu, hayattan bezmeye başlamıştı, kendi elleriyle siyanür potasyum hazırlayıp kaybettiği kişinin yanına gitmişti.

Drama, özel hayata değinen ve beş altı kişinin etrafında dönen karanlık bir kargaşaydı. Bouilhet bu dramayı Flaubert'e teklif ettiğinde Flaubert heyecanla kabul etti, drama Madame Bovary olarak karşımıza çıktı. Aziz Antuan Flaubert'i tatmin etseydi, Flaubert kesinlikle bu romanı yazmaya girişmiş olmayacaktı. (...)

(Doğu Yolculuğu)

29 Ekim'de Paris'ten yola çıkacaktık.. Flaubert annesini Nogent sur Seine'e ailesinin yanına götürmüştü ve 26'sından itibaren bende kalmayı düşünüyordu. Bundan haberim yoktu. Akşam eve döndüğümde,

uşağım onun geldiğini haber verdi. Onu ilk önce çalışma odasında aradım ancak bulamadım. Sonunda onu kitaplığın önündeki ayı postunun üzerine uzanmış bir şekilde buldum. Uyuduğunu sanmıştım ancak içini çekmesinden yanıldığımı anladım. Böylesi bir bitkinliği hiç görmemiştim, iri bedeninin gücü onu adeta yüceltmiş gibiydi. Sorularıma inleyerek yanıtlıyordu: "Asla bir daha annemi göremeyeceğim, ülkemi asla göremeyeceğim, bu yolculuk çok uzun sürecek, çok uzaklara gideceğiz, kaderi zorlayacağız, çılgınlık bu! Niçin gidiyoruz ki!" demişti. Croisset'den ayrılırken çalışma odasını sanki ertesi gün dönecekmiş gibi, okuduğu kitabı açık bıraktığını, robdöşambrını koltuğun üzerinde bıraktığını, terliklerini yatağının yanında bıraktığını anlatmıştı. "Önlem almak uğursuzluk getirir" demişti, büyük annemin ölümünü kastediyordu. Ve şu acımasız sözü ekledi "Sen mutlusun çünkü geride kimseyi bırakmıyorsun". O gece onu kendi haline bırakmıştım. Ancak ertesi gün, henüz Flaubert kalkmadan yanına gidip "Hiçbir şey seni bağlamıyor, istediğini yapmakla özgürsün, bu yolculuk içine sinmiyorsa vazgeç, tek başına giderim," demiştim. Anında "Hayır!" diye bağırmıştı. Son günlerimizde bize eşlik etmeye gelen Bouilhet ve Louis de Cormenin biraz olsun onun aklını dağıtmayı başarmıştı. Flaubert kendine geldi. Flaubert benimle gelmeyi kararlaştırdığı için bazı değişiklik yapmak zorunda kaldım. Değiştirdiğim şeyler yolculuğun güzergâhıyla ilgili değildi, ancak koşullarıyla ilgiliydi. İyi gibi görünen, ancak pek iyi olmayan sağlık durumu sıkıntı yaratabilirdi. Her an ona dikkat etmek gerekirdi ve bunu yalnız yapmakta zorlanacaktım. Yanıma hizmetçimi almaya karar verdim. Hizmetçim Korsika asıllı, Sassetti isimli güvendiğim biriydi. 28 Ekim'de veda yemeği düzenlemiştik. Theophile Gautier, Louis

de Cormenin, Bouilhet, Flaubert ve ben Palais-Royal'da toplanıp Trois Freres Provençaux adlı restoranda sanatı, edebiyatı ve antik çağı irdelemekle geçirmiştik. Heyecanlanan Flaubert, Nil'in kaynağını keşfetmekten söz ediyordu, Gautier'yse, ipek giysiler giyip Mekke'deki taşı öpme iznini almam için müslüman olmamı teşvik ediyordu, Louis de Cormenin gideceğim için üzülüyordu, Bouilhet'ye gelince, Kleopatra'yla ilgili bir hediyelik eşya bulduğumuzda onu düşünmemizi söyledikten sonra sessizce purosunun ucunu çiğnemeye başlamıştı. Ayrılırken birbirimize sarılıp vedalaştık. O zamanlar "Hızlı" hat yoktu ve Paris'ten Marsilya'ya gitmek uzun sürüyordu. 29'unda yolcu arabasına bindik ve Chalon'dan Lyon'a buharlı gemiye bindik, Rhone Nehri'nden Valensiya'ya ulaştık. Valensiya'da sisten dolayı durmak zorunda kaldık. Avignon'a kadar yolcu arabasıyla ve bizi dört gün sonra, 1 Kasım'da Marsilya'ya ulaştıran trene bindik. 4 Kasım'da, hava kötüydü ve sis vardı, Nil adlı iki yüz elli beygirlik bir gemiye bindik. Sanki sarhoş gibi sallanıyor ve ilerlemiyor gibiydi. Flaubert'in pişmanlık duymadığını söyleyemeyeceğim çünkü uzun şüre dikilip gitgide uzaklaşan ve sisin arasında kaybolan sahile dalıyordu sürekli. On bir gün boyunca sallandıktan sonra, Mısır'ın kara parçası göründü ve 15 Kasım 1849 tarihinde İskenderiye'ye ayak bastık. (...)

Kanj ya da dahabieh dedikleri ince uzun sivri yelkenlilerden birini kiralamıştık, arka tarafında dört odası vardı, birinin reisi, yani patronu olduğu ve bir dümencinin bulunduğu on iki kişilik mürettebat vardı. Nil'de yelkenlerin kabarmasıyla yolculuk ettik, rüzgâr kesildiğinde mürettebat suya atlayıp karaya ulaşıyor ve yelkenliye bağlamış oldukları halatları çekerek seyrin devamını sağlıyordu. Yolculuğun son noktasına ulaştığımızda –bize göre Vadi-Halfa'ydı, Aşağı Nub-

ya ve Yukarı Nubya sınırı– kürekleri yerleştirip kürek çekerek nehirde ilerlemiştik. Beş kişi ayakta, beşi arkada, diğer beşi de öndeydi. Her birinin elinde on sekiz karış uzunluğunda bir kürek vardı. Mürettebatın başı ağır bir şarkıyla ritim tutuyordu: Şeyh Mohammad an Nabi. Denizciler de tekrarlayıyor, on kürek aynı anda suya dalıyordu. Nil'de çırpan küreklerin sesini hatırlıyorum, hâlâ burnuma çiçek açmış palmiyelerin kokusu geliyor. 4 Şubat 1850 yılında akşam yemeğine ve kalmaya eski Kahire'ye Süleyman Paşa'ya gittik. Ertesi günü kanjımıza bindik, 25 Haziran'a kadar ayrılmadık. Büyük bir martının kanatları gibi yelkenlerimiz açıldığında denizcilerin tamburlara vurarak ve Bismillahirahmanirahim diyerek ritim tuttuklarında neler hissetiklerimi anlatamam. Gençliğimde hep böyle oldum, yolculuğun kendisi bile benim için tatlı bir sarhoştuktu. Chateaubriand Kahire'de, ordumuzun çekilmesinden sonra Mısır'da kalmak isteyen birkaç askeri gördüğünü anlatmıştı. "Aralarından biri, ince ve solgun olanı, devenin üstünde çölde tek başına olduğunda, hâkim olamadığı bir sevince kapıldığını anlatmıştı ona". Bu betimleme bana tamamen uyuyordu. Uzun süreden beri Fransa'ya yerleşmiş ailem İspanyol kökenlidir. Ailede Arap kanı taşıdığımız söylenir. Eğer Arap kanı taşıyorsak buna hiç şaşırmam çünkü çadırın altında geçirdiğim anlarda, kumun üstünde yıldızların altında uyuduğumda harika hislere kapıldım. Bir Hacı'nın hayalindeki Mekke arayışı gibi, kendimi bilinmezliğe bıraktım, belki atalarımın hayatlarına dönüşümün mutluluğudur.

Gezgin ruhu taşıyordum, otuz yaş civarında hayatımı belirleyen bazı olaylar Paris'te kalmamı gerektirmeseydi, yalnız ve özgür olduğum için kendimi Afrika kıtasına atar, çılgınlar gibi Nil'in pınarına giderdim. Yaşlılığın eşiğinde akıp giden yıllara baktığımda, Zam-

bez'i, Nijerya'yı, Kongo'yu göremediğime pişmanım, Stanley'i kıskanıyorum, Livingstone'unki gibi bir ölümü arzluyorum. Flaubert, heyecanımı paylaşmıyordu, sakindi ve kendi halinde yaşıyordu., hareketliliğe ve en ufak etkinliğe karşı antipati duyuyordu. Elinden gelseydi, divanda yatar vaziyette hareket etmeden yolculuk edecekti. Manzaranın, harabelerin ve antik şehirlerin kendi önünden geçmesini diliyordu sanki. Kahire'ye varışımızın ilk günden beri, bıkkınlığını ve bezginliğini fark etmiştim. Yıllardır hayalini kurduğu imkânsız gibi görünen bu yolculuktan tatmin olmamıştı. Ona açık konuştum ve "Eğer Fransa'ya dönmek istiyorsan emrine hizmetçimi veririm," dedim. "Hayır, madem ki geldim, sonuna kadar gideceğim, sen güzergâhı belirle, seni takip edeceğim, nereye gittiğimiz umrumda değil," dedi. Gördüğü tapınaklar ona göre aynıydı, manzaralar da aynı şekildeydi, ona göre camilerin birbirinden bir farkı yoktu. Elefantin Adası'ndayken Sotteville Kırları'nı, Nil'deyken Seine Nehri'ni özleyip özlemediğini bilmiyorum. Philae'ye gelince, İsis Tapınağı'nın serin bir köşesine yerleşip Kahire'de satın aldığı Gerfaut'u okumaya başlamıştı. Annesinin özlemi onu Croisset'ye çekiyordu, Aziz Antuan'ın başarısızlığı canını sıkıyordu ve çoğu akşam yelkenlideyken dalgaların sesiyle ve yıldızların altında yüreğine işleyen bu kitap hakkında çok konuştuğumuz olmuştu. Buna karşın, tasarladığı yeni romana yoğunlaşmıştı, "Buna saplandım," demişti. Afrika manzaralarına bakıp Normandiya manzaralarını hayal ediyordu. İç Nubya'da ikinci katarakta bakan Djebel-Aboucir'in zirvesinde, Nil'in siyah granit kayalara çarpmasını izlerken çığlık atıp "Buldum buldum! Adını buldum, Madame Bovary olacak," demişti. Birçok kez tekrarladı, *o* sesini hızlı söyleyerek Madame Bovary adının tadına varıyordu. Garip bir şekilde bu yol-

culuğun izleri, Salambo'yu yazdığında meydana çıktı. Balzac da böyleydi, etrafına dikkat etmezdi ancak her şeyi hatırlardı. (...)

Kızıldeniz'i görmek, Firavun'u yutan dalgaların arasında yüzmek istemiştik. Keneh ve Koseyir arasındaki mesafe çölden geçerek dört gün sürüyordu. Mayıs ayının sonlarına doğruydu, hava sıcaktı, o kadar sıcaktı ki, tüfeğimin ahşabına dokunduğunda bile elim kavruluyordu. Bu küçük yolculuk sırasında Flaubert'le aramda bir olay geçti –yolculuktaki ilk ve son olayımızdı– kırk sekiz saat boyunca birbirimizle konuşmadık ve çok zordu. Hem gülünesi hem de üzülesi bir durumdu çünkü bu koşullar altında Flaubert bazen kendini kaybediyordu. Bir de çölde insanın sabrı tükeniyor. Koseyir'den yolda ihtiyacımızı karşılamak üzere üç bidonuyla yola çıkmıştık, üç su bidonu devenin bir yanına yerleştirilmişti, diğer yanına başla yükler yerleştirilmişti. Çölde leş yiyen fareler bulunur ve kumun altında yuvaları vardır. Suyu taşıyan deve kumun altındaki fare yuvasına basıp yere düşmüştü. Ayağı kırılan zavallı hayvan düşerken suyun bulunduğu tarafına düştü ve su depolarını patlattı. Bu olay yolculuğa çıktığımızın akşamı olmuştu, Nil'e ulaşmaya üç gün vardı ve ilk su kuyusu Bir Amber'de iki buçuk günlük bir mesafedeydi. Gelirken Bir el Hammamat (güvercin kuyu)'ın kuruduğunu, Bir es Sed (engel kuyusu) kuyusunun kayalıklar altında kaldığını gördük. 23 Mayıs perşembe günüydü, akşam sekiz civarındaydı. Eğer bir engelle karşılaşmasaydık Bir Amber'e pazar günü, 26 Mayıs'ta ulaşacaktık, yani yetmiş saat susuz geçirecektik –önemli değil, bir kervan görürüz ve ondan su satın alırız! Üç kervanla karşılaştık, ne pahasına olursa olsun satın almak istediğimizi belirtmemize rağmen bir yudum su bile alamamıştık. Cu-

ma günü pek zorlanmadık, bir taşı kırıp Flaubert'e ve adamlara dağıtmıştım. Taşları dilin altına koyunca tükürük bezlerini etkiliyor ve salgıları düzenleyip susuzluğu biraz kesiyor. Gece ağır ve sıcak geçti, Mısır araplarının Khamsin (ellinci ya da Paskalya) rüzgârı olarak adlandırdıkları güney rüzgârı esiyordu. Bu rüzgâr düzenli olarak Paskalya'dan elli gün sonra esiyordu, gerçek adı simun (yani balık) rüzgârıydı. Sabaha karşı saat dörtte uyandık, cumartesi günüydü, hepimiz sinirli ve yorgunuk. Gülerek Flaubert'e, "idamından önce Damien 'zor bir gün olacak' demişti," dedim. Develerimize bindik. Sıcaktan korunmak için yüzümü kalın bir kufye'yle örttüm (sarı çizgili kırmızı bir örtü), dudaklarım çatlamış; ağzım kurumuştu, devedeki pireler beni ısırmıştı. Küçük kervanımızda kimse konuşmuyordu, ne ben ne de Flaubert, ne tercümanım, ne de deveyle ilgilenen adamlar, kimseden ses çıkmıyordu. Sabahın sekizinde birdenbire yazılarla kaplı pembe kayalıklardan geçerken Flaubert bana, "Tortoni'de yediğimiz limonlu dondurmaları hatırlıyor musun?" diye sordu, başımla evet işareti yaptım. "Limonlu dondurma harika bir şey değil mi? İtiraf et, canın limonlu dondurma istiyor," dedi. Sert bir sesle "evet" dedim. Beş dakika sonra "Ah limonlu dondurmalar, kâsenin etrafında kara benzeyen beyaz bulutlar," dedi. "Konuyu değiştirsek?" dedim. "Tamam, ama limonlu dondurmalar özen gerektirir, bir kaşık aldığında adeta küçük bir kubbe oluşur, onu dilinle damağında ezersin, yavaş yavaş erir, serin ve hoş bir tadı vardır, bademciklerini gıdıklar, zevkle gelişini bekleyen yemek borusuna ve sevinen mideye iner. Bence Koseyir Çölü'nde limonlu dondurma eksik," dedi. Gustave'ı tanıyordum, saplantılarına daldığında hiçbir şeyin onu durduramayacağını biliyordum, susmasını umarak yanıt vermedim. Ve tepkisiz kaldığımı

görünce daha da abartıp "Limonlu dondurma limonlu dondurma!" diye bağırmaya başladı. Sinirlerime hâkim olamadım, içimden "Onu öldüreceğim!" demiştim. Deveyle ona yaklaşıp kolundan tuttum "Ne demek istiyorsun? Devam edecek misin? Geri mi döneceksin?" diye sordum. "Devam edeceğim" diye yanıtladı. Deveyi durdurdum ve grup iki yüz adım ilerleyene kadar bekledim. Akşam olunca Flaubert'i adamlarla yalnız bıraktım ve yatağımı kamp yerinin iki yüz metre ilersine hazırladım. Sabaha karşı üç olunca, pazar günü, hâlâ birbirimizle konuşmuyorduk. Öğlen üçte, develer hareketlenmeye başladı, yakında bir su kaynağı vardı. Yarım saat sonra, Bir Amber'e vardık, su içtik. Flaubert koluma girip "tüfeğinle kafamı dağıtmadığın için sağol, yerinde olsam dayanamazdım," demişti. Ertesi sabah Tortoni'nin limonlu dondurmalarından güzel bir şeye ulaştık, mahvolduğumuz bir çölden çıkıp en güzel şaraptan değerli olan, Nil'in sularına ulaştık. (...)

(Madame Bovary'nin Basımı)

1869 yılının temmuz ayında Louis Bouilhet vefat etti. Flaubert, "Benim için çok acı bir kayıp, evvelsi gün yazınsal bilincimi, beynimi, pusulamı toprağa verdim," diye yazmıştı. Yazdıkları, acının ilk akla gelen ifadesi değildi, gerçekti. Bouilhet Flaubert'in bilinci olmuştu, heyecanlanan, duygulanan, yazar kaybolduğunda onu doğru yola yönelten kişiydi. Bundan dolayıdır ki, Flaubert bir şey saklamak için hiç çaba göstermemişti, buna kaç kez şahit olmuştum. Bu yüzden Bouilhet'nin Flaubert kadar yetenekli olduğunu söylemek doğru olur muydu? Hayır, Flaubert'in Melaenis'i ya da Les Fossilles'i yazamayacağı gibi,

Bouilhet de Madame Bovary'yi, Salambo'yu, Sade Bir Yürek'i, Aziz Julien'i yazamazdı. Bouilhet şiirden çekinirdi "bir nehir gibidir, hep akar, nasıl durdurulur ki?" derdi. Daha önce söylediğim gibi, Flaubert şiire karşıydı, ayrı oldukları için birbirini tamamlıyorlardı. Flaubert şaireneliğini uyuma indirgemişti, yani sözcüğün titreşimi dediğim şeye. Onun bir tümcesini duyanlar bu konuda şüphe duymamıştır. Sözcükleri söyleme tarzında, vurgulayışında, çoğu zaman sesi ayrıştırmasında yazı diline ne denli büyük bir önem verdiği anlaşılıyordu. Dizelerin uyumuna alışmış olan Bouilhet tarz konusunda farklı nitelikler arıyordu. Antik çağ bilgisi sayesinde eleştiri konusunda son derece ince ruhlu ve güçlüydü. Hayal gücünün şiir için en verimli unsur olduğunu biliyordu. Roman konusunda, tarih bilgileriyle pekiştirdiği büyük bir birikimi vardı, tarihteki hayal ürünü öyküler gerçek hayatta izlenimler uyandırma çabasındaydı. Flaubert'e göz kulak oluyordu ve alışkın olduğu hatalara düşmesini engelliyordu. Doğasındaki lirizmle yanılgıya düştüğü Aziz Antuan bunun ilk örneğiydi.

Madame Bovary ve Salambo Boulhet'nin gözetimi altında yazıldı, Education Sentimentale (Duygusal Eğitim)'ın yazıldığı sırada hayatta olsaydı, eserde değişiklikler olurdu. Bouilhet Madame Bovary'ye eklemeler yapmadı ancak birçok uyumsuz bölümleri çıkardı ve bunu yapmakla Flaubert'e büyük bir iyilik yapmış oldu. Buna şahit oldum. Flaubert, gördüğü ve ilgisini çeken bir oyuncağın betimlemesini yapmayı düşünüyordu. Bu oyuncak romanında eczacı Homais'nin oğlunun oynadığı oyuncaktı. Bu karmaşık aygıtın anlatımı için, Siyam Kralı'nın sarayını tasvir eder gibi, on sayfalık bir yer ayrılmıştı. Flaubert'le Bouilhet arasındaki mücadele sekiz gün sürdü ve mantıklı bir şekilde oyuncak kitaptan çıkarıldı. Aksi takdirde

oyuncak betimlemesi konu dışı olmakla birlikte kitaptaki hareketliliği ağırlaştırırdı. Bouilhet "Kambur güzel de olsa olursa olsun, onu Venüs'ün sırtına koyarsan Venüs kambur olur," demişti. Flaubert'e bir şey anlatmak kolay değildi, her sinirlenişinde hastalığını bahane ediyor, bizi endişelendiriyordu. Ancak Bouilhet bir çocuğa ders verir gibi, asla tükenmeyen bir sabırla Flaubert'le konuşurdu. İkisi bir arada olduğunda, Flaubert yüsek sesle konuşur, sabırsızlanır, önerileri geri çevirir ve her eleştiride yerinden sıçrardı. Bouilhet'yse sakin ve mütevazi görünümlü, ironik, itirazlara esprilerle cevap veren biriydi. Flaubert bir tiran, Bouilhet'yse yenilen biri gibiydi. Ancak durum bunun tam aksiydi, Bouilhet edebiyat konusunda bir üstattı ve emirlere boyun eğen kişi Flaubert olurdu. Flaubert her ne kadar karşı çıksa da, masaya vurup bir tek heceyi bile çıkarmayacağını yemin etse de Bouilhet soğukkanlılıkla tütün tutamını koklayıp "Bu bölümü çıkaracaksın çünkü öykünde gereksiz bir yer kaplıyor, bu gibi durumlarda gereksiz olan şeyler esere zarar verir," derdi. Flaubert boyun eğip dediklerini yapıyordu ve bunun faydasını gördü. Flaubert Madame Bovary'yi üç yılda yazdı, "En ağır çıkardığım kitap," demişti. Bu üç yıl süresinde Bouilhet kitabın her sayfasını kontrol etti ve yapıcı bir şekilde eleştirdi. Böylelikle kitap hafifledi, temele dokunulmadı, ancak bu çabalar sayesinde bildiğimiz şaheser dönüştü.. La revue de Paris dergisi bu eseri altı cilt olarak 1 Ekim tarihiyle 15 Aralık 1856 tarihleri arasında yayınlamıştı. İyi ki şimdi size anlatacaklarım geçmişte kaldı. İlk bölümler yayınlanır yayınlanmaz okuyucular ayaklanmıştı. Ahlaksız olmakla suçladılar onu ve kitap skandal olmuştu. Hakaret dolu mektuplar elimize ulaşıyordu, Fransa'yı küçük düşürmekle ve diğer ülkelere karşı Fransa'yı kötü bir şekilde tem-

sil etmekle suçladılar bizi. "Olamaz! Böyle kadınlar hiç olur mu? Kocasını aldatan, borca sokan, bahçelerde oynaşan ve otellere giden kadınlar hiç var mı! Bu imkânsız! Güzel Fransa'mızda hem de geleneklerin ve saflığın bulunduğu taşrada hiç böyle şeyler olur mu! Hükümeti zor duruma sokmak için mi bunlar yayınlandı? Eğer bu amaçla yayınlandıysa, haksızlığa uğruyoruz ve biz de suçu paylaşmış oluyoruz!" gibi sözler yazılmıştı. Bu mektuplara bir anlam veremiyordum, Flaubert' e bunları gösterdiğimde, "Bu insanlar delirmiş olmalı," demişti. Tepkiler büyüktü ve bunu ona anlatmaya çalıştım. İçeriğiyle ve farklı yapısıyla bu kitap, alışılagelmiş romanlardaki yerleşmiş düşüncelerden farklıydı, alışkın olduğu ılımlı romanları okumaktan hoşlanan tekdüze insanları şaşırtmıştı. Bunun dışında, eser ününü yazarınına borçluydu. Eserde, araştırmanın sınırlarını öyle zorlamıştı ki eseri bir otopsiye benzemişti. Kitap bir otopsi değerinde ve görünümündeydi. Bizimki gibi bir toplumda, duyarsız insanların duyarlılık dersi verdiği, çöpçülerin bu toplumu yola sokmak için dinin gerekli olduğunu söylediği, sefihlerin namusluluk taslayan sözleri hakkında konuştuğu, sözde kalan şeylerin faaliyetinden daha suçlu olduğu toplumumuzda, Madame Bovary'deki olaylar edepsiz olmaktan çok aykırı olarak değerlendirilmişti. Ender olsa da, okumasını bilen okuyucular eserdeki çıkarımların tarzını ve mantığını anlamıştı. Okumasını bilmeyen okuyucular, bunlara alayı diyebiliriz, kahramanın çizmesinde at boku olduğu için tiksinip kitabı fırlatmıştı. Bu tartışmaların başında, ciddi bir şekilde tartışmaya girmiştim, mantığımı, kanıtlarımı sergilemeye çalıştığım sırada ve bu eserin bir "şaheser" olduğunu söylediğim anda "suratına bir şey fırlatın!", "Arkadaşınızı savunuyorsunuz, bu duyguyla kendinizi daha şerefli hissediyorsunuz,"

demişlerdi. Sonunda bu tür tartışmalara sırt çevirdim ve bunları duymazlıktan geldim. Flaubert'in yazınsal tarzı herkesi alt üst etmişti. Oysa yöntemi oldukça basitti, birikimle, olayları birbirine bağlamakla ve ayrıntılara yoğunlaşmakla başarılı olmuştu. Yöntemi fizyolojikti, nesneleri bir bir gören ve onları ardı ardına betimleyen miyopların yöntemiydi. Hayal gücüne değinen literatür ikiye ayrılır, bunlar miyoplar ekolü ve presbitler okuludur. Miyoplar nesneleri teker teker görür, her ayrıntısını inceler, her şeyi yalıtılmış olarak gördükleri için her şeye değer verirler, çevrelerinde buluta benzeyen bir şey vardır ve bundan ötürü algıladıkları şeye daha da önem verirler, sanki gözlerinde her şeyi büyüten bir mikroskop vardır. Théophile Gaultier'nin Venedik betimlemeleri, Saint Marc'ın tepeden görünümüyle ilgili betimlemeleri ve Capitaine Fracasse'taki Sefalet Şatosu betimlemeleri, miyop bakış açısının en güzel örneklerinden biridir. Buna karşın Presbitler, ayrıntıların içinde kaybolduğu bütünlüğü görürler, uyum endişesi taşırlar ve bu yüzden bütüne yoğunlaşırlar. Onlara göre ayrıntıların bir önemi yoktur, sadece sanatsal bir çıkarla karşılaştıklarında bunları vurgularlar. Bir kadın protresini oluşturduklarında, kadının burnunun şeklinden ya da göz renginden çok yürüyüşüne değinirler. Bir şehrin tepeden manzarasını betimlediklerinde hemen şehrin özelliklerini dile getirip şehirdeki insanları uzun uzun betimlemekten sakınırlar. Bir iki sözcük buna yeterlidir. Presbit tarzının en önemli örneklerinden biri Mérimée'nin Colomba adlı eseridir. Miyopların duygularını devreden çıkardıklarını, presbitlerinse duyguları inceleditklerini eklemek istiyorum. Presbit bir edebiyatçı birden bire miyop olsaydı, olayları hissetme tarzı ve dolayısıyla kaleme dökme tarzı anında değişirdi. Benim presbit ekolü olarak adlandırdığıma Theophi-

le Gautier Kokuşmuş Ekolü derdi. Mérimée'ye "Tiplemelerinizin kasları yok," derdi, Merimée'yse ona "Sizinkilerin de sadece dokusu var," diye yanıtlardı. Madame Bovary olağanüstü güçlü bir romandır, gerçekliğe bire bir uyumludur, bu yüzden realist olarak adlandırılmıştır. O dönemde realizm yeni başlıyordu, en azından bu şekliyle, bu tür ifadelerle ve bu denli yoğun bir dille yazılan ilk eserlerden biriydi. Şaşırtıcı olan şey eser hakkında densiz görüşleriydi. Flaubert, eseriyle okuyucunun arasına bir büyüteç yerleştirmişti, büyüteçten bakanlar, aslında kendilerine benzeyen insanları yakından görüp canavar gördüklerini sanmışlardı. Mikroskopla bakıldığında bir damla su, içinde bin bir çeşit yaratıkların bulunduğu bir okyanus gibidir, oysa içinde birkaç pürüzün bulunduğu bir su damlasıdır. Bu illüzyonu oluşturan şey Flaubert'in yeteneğidir, halktaki saçma fikirliler bunun farkına varamamıştı. Daha da ileriye gidip La revue de Paris dergisini ahlak bozuculukla ve dini değerleri bozmakla suçlamışlardı. Kasım ayının başında, bir arkadaşımız, "yüksek mercii" dediğimiz bazı kişilerden, asayiş polisi tarafından takip edileceğimizi öğrendiğini söylemişti. Söyledikleri yüreğime inmişti. Öyle ayrıntılı anlatmıştı ki bu konuda şüphem yoktu. La Revue de Paris yakından takip ediliyordu, bazı profesörlerin 2 Aralık olayıyla istifa etmelerine karşın, İkinci Cumhuriyetin bazı eski bakanlarının işbirliğine rağmen derginin siyasetle bir ilgisi yoktu. Ancak bu olaylar, akla hayale sığmamasına karşın, 17 Şubat kararnamesinin bazı maddelerinin bize uygulanması için yeterliydi. Bize birkaç ihbar mektubu göndermişlerdi, mahküm edilebilirdik. Halkın ahlakını bozmakla suçlanacaktık, edebi eserin mezar taşına kazılan acı bir sözdü, bunun aşağılayıcı yanını kaldırmak çok zordu, ani bir ölümü kabul ederdik an-

cak köhne bir hastanenin birikintisinde ölür gibi olmayı kabul edemezdik. Bu davayı aşmak ve mümkün olduğunca davanın nedenini yok etmek gerekirdi. Bir tek çaremiz vardı, yayınlayacağımız bölümleri dikkatle okuyup, tehlike temsil eden bölümlerden çok tehlike görüntüsünü temsil eden bölümleri yazarın onayıyla çıkarmamız gerekiyordu. Gerekli gördüğümüz yerleri çıkardıktan sonra, yapmayı alışkın olmadığımız, ancak bu tehlikeli durumda varlığımızı korumak için yapmak zorunda kaldığımız, bu değişiklilerin nedenlerini anlayacağını düşünerek Flaubert'e gitmiştim. Flaubert katı davranmıştı. Bunu anlamıştı ancak "sanat" dediği şeyi, kurban verme konusunda pazarlık kabul etmeyen kıskanç bir tanrı gibi görüyordu. Hayatı boyunca gizemli bir edebiyatçı olmuştu, belki de taptığı tanrısallığı anlatan ve bundan ötürü işkence gören biri olmuştu. Zulmün karşısında atılan geri adımı hiçbir zaman anlayamadı çünkü bu konuda en ufak ödünde bulunmamıştı. Sanatçının şerefli davranışı çerçevesinde değerlendirmek gerekir Flaubert'in sarsılmaz direnişini. Sevdiği kişilerin yardımına koşmak için elinden geleni yapardı, her şeyini vermeye hazırdı, ki bunu kaç kez kanıtladı. Ancak üzerinde uzun uzun düşündüğü bir tümceyi değiştirmektense en sevdiği kişileri kırabilirdi. Ona durumu anlatınca, "Beni ilgilendirmez, romanımın burjuvaları kırması da beni ilgilendirmez, bizi asayişe göndermeleri de beni ilgilendirmez, La revue de Paris kapatılması umrumda değil, Bovary'yi kabul etmeseydiniz! Madem ki kabul ettiniz, olduğu gibi yayınlamak durumundasınız," demişti. Israr ediyordum. Bir kez olsun sözünü kesmeden dinlediğim, sanatçının insan üzerindeki kuramını uzun uzun anlattı, ona göre çalmak, öldürmek önemsiz şeylerdi, ancak saçma şeylere boyun eğmek için en ufak bir söz-

cüğü çıkarmak suçtu. Bu konuda kararlıydı. Onu dinlerken, Charles Lambert'in bana söylediği bir sözü içimden tekrarlıyordum: "Gelecek nesli kendin gibi sev, gelecek nesli o nasıl sevilmek istiyorsa öyle sev anlamına gelir."

Annesinin oğlundan daha mantıklı olacağını umarak ve yardım edeceğini düşünerek Bayan Flaubert'le görüşmeye gittim. Bayan Flaubert katı davrandı, Aziz Antuan okumaları sırasında edindiği aptal fikirlerine yine takılmıştı ve bir edebiyat eserinin değerine leke düşürdüğümüzü, eserin başarılı olmasının bizi gölgede bıraktığını ima etti. Bu yanılgılar ve bir annenin insafsızlığı karşısında susmak gerekirdi; ben de sustum. Flaubert'le yeniden görüştüm, görüşmemin amacı tekrar tartışmak değildi, La revue de Paris dergisince alınan kararları kendisine bildirmek için görüştüm. Ona "bölüm çıkarma hakkı bizde saklı, sen de reddetme hakkını saklıyordun, umrunda olmayan bu anlaşmazlığın son bulmanın tek çaresi var, bir mektup yazacaksın, nasıl yazarsan yaz, mektubunda eserinin "zarar görmesini" kesinlikle kabul etmediğini ve okuyucuların ayrıntılara değil de eserin bütününe bakmalarını rica eden bir yazı yazacaksın. Okuyucu mektubu okumaz, romanında bazı bölümlerin çıkarıldığını fark etmez ve böylelikle senin onurun bizim de güvenliğimiz sağlanmış olur," dedim. Flaubert düşünmek için benden yirmi dört saat istedi, çünkü "danışması" gerekiyordu. Ertesi gün mektubu gönderdi, onu yayınladık. Flaubert çok sinirliydi ve düşünmeden davranıyordu, ancak birbirimizin dostuyduk ve dostluğumuzun bağları o kadar güçlüydü ki hiçbir şey dostluğumuzu zedeleyemezdi.

Hatırlatırım ki o zamanlar 1856 yılının sonlarıydı, dergiler ve yayın organları keyfi bir yönetimin baskı-

sı altında hayatını sürdürüyordu –daha doğrusu can veriyordu–, yönetim bizi darağacına göndermek için fırsat kolluyordu. Eserinin öldükten sonra basılmasına şahit olsaydı Flaubert ne yapardı acaba? Bouvard ve Pécuchet'yi basan La nouvelle revue dergisi, hükümet yanlısı bir dergidir, koruma altındadır; hem 1881 yılıyla 1856 yılının arasında dağlar kadar fark vardır. 17 Şubat kararları, asla aşamadığı aşamalardan yeniden geçti, özgürlüğün her türlüsü tartışmaya açıldı, o zaman suçu bulmak için kimse eserleri büyüteç altında incelemiyordu. Buna karşın kitap sansürlü bir şekilde yayınlanabilmişti, sayfalara varan bölümlerin yeri siyah noktalarla doldurulmuştu ve Madame Bovary'de olduğu gibi, her ne kadar yirmi beş yıl önce uyanık olduğu kadar günümüzde uyku içinde olsa da halk bazı yerleri çıkarmanın temkinli olacağı düşünülmüştü. Şimdi zavallı Gustave'in kemikleri sızlıyordur, olduğu yerde sinirlenip bulunduğumuz yüzyılı "edebiyata kin duymakla" suçluyordur.

Olaylar sakinleşmiş gibi görünüyordu, tam davalardan vazgeçilmişti ki bir olay suçlamaları yeniden ateşlendirdi. Asabilerin çoğu gibi, düşüncesizce davranan ve sinirlerine hâkim olamayan Flaubert, La revue de Paris dergilerini taramış, sivri tümceleri, tehlikeli bölümleri toplamıştı ve bunları dosyalayıp yeni tanıştığı bir gazeteciye vermişti. Gazeteci bu konuda bir yazı yazıp yasaklanmış bölümleri yazısında dile getirmişti, bana ait bir sözü yazarak beni şereflendirerek yazarların kendilerini cesur gösterip diğerleri için nasıl alçak durumuna düştüklerini sorgulayan bir yazıyı kaleme almıştı. Yazısı dikkat çekti, ahlakı bozmakla uğraştığımızı kanıtlıyordu ve yönetim, kamu ahlakını bozanların işine son vermek gerektiği kanısına vardı. Tuilerie Sarayı'na gönderilen yazı – kimin gönderdiğini açıklayabilirim- içişleri bakanlığına iletil-

di, ordan adalet bakanlığına nakledildi ve sonunda cumhuriyet savcılığına vardı. Flaubert'in romanı kelimesi kelimesine incelendi, art niyetle okunduğu için yasalara ters düştüğü kanısına varıldı, Gustave Flaubert, Laurent Pichat, Basımevi, A.Pillet, asayiş müdürlüğüne götürüldü. Ceza yasasının 59. ve 60. maddesi uyarınca ve 17 Mayıs 1819 yasasının 1. ve 2. maddesi uyarınca «ahlaka dine aykırılık» söz konusuydu.

31 Ocak 1857 tarihinde, yüzyılın en önemli cerrahlarından biri olan Doktor Flaubert'in oğlu, Madame Bovary'nin yazarı Gustave Flaubert, altıncı mahkeme salonunda hırsızların, haydutların, hayat kadınlarının ve dolandırıcıların oturduğu yerde oturdu. Bana suçlama gelmediği için izleyiciler arasındaydım. Başarılı bir komediydi: Kötü olayları karşısında görmeye alışkın olan mahkeme üyeleriyle, eski bir arkadaşlarının babası olan Avukat Senard bulunuyordu. Yargıç, Bay Dubarle, akıllı, kendini yetiştirmiş ve karşısında doğru dürüst insanlar olunca anlayışlı gibi görünen biriydi, Avukat Esein romanın tehlikeli bölümlerini okuduğunda gülümsemekten sakınan biriydi. Kamu adına bize karşı suçlamada bulunan avukat genç biriydi. Yetenekleri konuşuluyor, cesareti takdir ediliyordu. Birkaç seçkin kitapsever izlemeye gelmişti, kendi açımdan, ben de sanatsal kaygıların irdeleneceğini bekliyordum. Erdem dolu hukuk dedikleri buysa, önemsiz bir şeymiş. Nedeni saçmaydı, bu konuda hemfirkirdim ancak suçlama daha beterdi. Suçlama mantıklı değildi ve dayanak noktası yoktu. Bu yüzden de garip bir suçlamaydı, tehlikeli buldukları bölümlerden farklı bölümlere suçlama getirmişlerdi. Flaubert acımasız davrandı, suçlama iddianamesinin kayıtlara geçmesini istedi ve onu yayınladı. Altıncı mahkeme salonunda, bizler, okumuş insanlardık ve

birçok kez kendi aramızda göz kaş işareti yapıyorduk. Karşı tarafın avukatı Madame Bovary'nin yazarını mahkûm ettirmeye kararlıydı ancak Appolinaire'i Tyane'lı Apollonius'la karıştırıyordu, «Madame Bovary'nin tahrik edici bir güzelliği» olduğu kanısındaydı ve Madame Bovary'nin, günahlarından arınıp azize Magdalena gibi olmamasına üzülmüştü. Matbaacının, yani Bay Pillet'nin «saygıdeğer biri olduğu» kanısına varmıştı. Bu sözleri duyunca Laurent Pichat ve Flaubert kendini tutamayıp gülmeye başladılar. Savcı bile gülümsemeye başladı, mahkemedeki diğer insanlar, Madame Bovary'yi yazıp yayınlamaktan dolayı bir insanın şerefsiz olacağına inanmıyordu. Avukat Bernard konuşmaya başladı, suçlayanları mahvetti, adeta yıktı. Bay Guizot'nun sözlerini, «Attığım her adımda, dış dünya tasvirleriyle ruhun yani insanların iç dünyası tasvirleri konusunda insanoğlunun hayal gücünün, gerçeğin çok altında olduğuna inancım arttı,» diyebilirdi. Savunma için bu sözler yeterdi de artardı da. Karar sekiz gün sonraya ertelendi. 7 Şubat tarihinde, mahkeme esnasında yargıç kararını açıkladı. Kararı uzundu, «Hayal gücünün ürününe ve sanat eserlerine uygulanan böylesi bir sistem, güzelin ve doğrunun inkârı anlamına gelen bir gerçekçiliğe yol açmaktadır» dedi, sanki adaletin bir sanat eserini oluşturması mümkünmüş gibi, sanki Themis Apollon olabilirmiş de ilham perilerini çağırabilirmiş gibi! Lehimize olan bu karar, edebiyata değin iyi niyetle alınmıştı, ancak kamuyu ve bakanlıkları tatmin etmemişti, çünkü «Laurent Pichat'nın, Gustave Flaubert'in ve Pillet'nin kendilerine yöneltilen suçlamalar konusunda yeterli kanıt bulunmadığına göre mahkeme onları suçsuz bulmuştur» ifadesi söz konusuydu. Bu Revue de Paris için bir kazanç, Flaubert için bir zaferdi. Sonuç, yönetimin tasarladığı gibi olmamıştı, asayişe

karşı, suçlayan tarafa karşı zafer elde edilmesi Madame Bovary'nin ününü yüceleştirmişti. Bir gün içinde Gustave Flaubert şanlı ve şöhretli bir isim olmuştu. Herkes geleneklere ve ahlaka ters düşen bu romanı satın almak istiyordu. Utanma duygusundan yoksun, bakanlıkların ahlak dedikleri şeye ters romanda açık sahnelerin fazlasıyla bulunacağı bekleniyordu ancak yasak meyveyi andıran bu tatları arayan insanların merakı giderilmemişti, bu tür sahneler Balzac'ta, Mérimée'de, Sainte Beuve'de, Theophile Gautier'de ve hatta Montesquieu'de bile vardı. Ancak Madame Bovary'de okuyucular, alışık olmadıkları, sade ancak güçlü bir kurguyla ayrıntılı bir analizle karşılaşmışlardı. Merak konusu olan bu kitap edebiyat alanında büyük bir başarıya ulaştı, gördüğüm en büyük şöhretlerden biriydi. Böylesi büyük bir şöhrete karşıt görüşlerin ve eleştirilerin zararı dokunamadı. Alkışlanıyor, yuhlanıyor, onaylanıyordu, Flaubert'in adı ağızdan ağıza dolaşıyordu, en tutkunları Apule'nin Altın Eşek adlı kitabından söz ediyorlardı, bazılarıda, altıncı mahkeme salonunda alınan karar gibi, estetiğin hayal ürünü eserleriyle olan ilişkisi hakkında saçmalıyordu. (...)

(Louise Colet)

Kendileri hakkında belli şeyler konuşulmasını isteyen insanlar vardır, bazı insanlarsa olur olmaz şeyler olsa dahi, kendileri hakkında konuşulmasını ister. Bazı insanlar şanı şöhreti sever, bazıları da dedikoduları. Louise Colet bu tür insanlardandı, harika bir şekilde reklamını yapan ve dikkatleri üzerine çekmek için her şeyi yapmaya hazır olan insanlardandı. Les Belles Femmes de Paris'te, kendi protresini bir

şarkıcı portesi olarak basmıştı. Güzel bir kadındı, biraz yapılı ve ancak ince hatları olan farklı bir kadındı, erkek gibiydi. Uçarılığı ve kalın sesi, eserleri gibi, basitliğini ele veriyordu. Kendi güzelliği hakkındaki görüşleri onu daha da çirkinleştirmişti. Rahatsız edecek kadar kendini beğenmiş biriydi. Saf bir havaya bürünüp baygın bakışlarla, dudaklarını büzerek "Milo Venüs'ünün kolunu nerede buldular biliyor musunuz? Elbisemin kollarında," diyordu. Louis Bouilhet onun için, "Doğal olarak doğallıktan yoksun," diyordu. Gustave Flaubert'le olan hikâyesini şiir ve düzyazı olarak anlattı, ona resmen hakaretler yağdırdı. Ender yetenekli, yalnız çalışan, tutucu olan Flaubert'in bu kadınla olan diyaloğunu asla anlamadım. 1846 yılının ağustos ayında ben Vichy'deyken Pradier'nin atölyesinde karşılaşmışlar. Pradier, işin ucunda art niyet olacağını bilmediğinden, Louise Colet'ye: "Bu gördüğünüz çocuk var ya, edebiyatçı olmak istiyor, ona birkaç tavsiyede bulunsanız iyi olur," demişti. Flaubert'i tanıyanlar, vurguyu hemen anlamıştı. Büyük, yakışıklı ve son derece ciddi olan bir öğrenci ilham perisi olarak adlandırılan kişinin hoşuna giderdi tabii. Colet Pradier'ye "Sevligi Philias" derdi. Pradier'yse onu, "Sevgili Sapho" diye yanıtlardı ve gerçekten birbirlerine tanrısallaşmış isimlerle hitap ederlerdi. Flaubert buna gülüp geçerdi, ancak Sapho akıllı davranmıştı ve "Edebiyatçı olmak isteyen çocuk," kendini savunmak için kendine hâkim olamamıştı, kararsız davranmıştı. Devamı geleceğini düşünmemişti, basit ve zevkli ancak anlık bir olay gibi düşünmüştü, Paris'le Croisset arasındaki mesafeyi düşünerek ve bundan dolayı rahatı bozulmayacağını düşünerek bu maceranın bir geleceği olabileceğini aklına getirmemişti. Yanılmıştı. Çalışana saygısı olmayan, açgözlü olan Colet Flaubert'i sürekli rahatsız etmeye

başlamıştı. Flaubert Paris'e geldiğinde tedirgin oluyordu, saklanıyor ya da arabasının panjurlarını indiriyordu. Bu olaya bazen gülüp geçiyordu ancak çoğu zaman olay karşısında sinirleniyordu. Colet onu denetliyor, takip ediyor, ziyaret etmeye gittiği insanların kapısının önünde bekliyordu. Gecenin birinde, rakibini öldürecek kadar sinirlenen Colet, Les trois freres provençaux adlı mekânın kapılarını zorlayıp içeriye girmişti. Kapıları zorlayıp girince herkes haline gülmüştü, Louis de Cormenin, Bouilhet, Flaubert ve ben yemek yiyorduk ve rahat rahat konuşabilmek için salondan kaçmak zorunda kalmıştık. Flaubert'in Rouen'a döneceği bir gece, bekleme salonunda olay çıkarmıştı ve görevliler ona müdahale etmek zorunda kalmışlardı. Flaubert bıkmıştı ve onu bırakmasını söylemişti. Colet'nin bırakmaya niyeti yoktu. Colet'nin notları arasında, bol karalamalı ve özensizce yazılmış dizeler bulundu. Bu notlar arasında, Flaubert'le birlikte yirmi dört saatliğine gittiği Mantes'ta yazdığı bir şiir bulunuyor, şiirde Flaubert'i, "Amerika çöllerinde bulunan vahşi bufalolara" benzetmişti, oysa kendini La Vallière'le ve Fontages'le özdeşleştirmişti. Flaubert bu saçma şiire gülüp geçmişti. Şiirde özel hayata dair gizli tutulması gerekenler apaçık yazılmıştı, bu da içten içe Flaubert'in hoşuna gitmişti. Laf gelmesinden sakınırdı ve bu yüzden bunları Bouilhet'ye göstermekten çekinmişti. Bazı kadınlar yaşlandıklarında durulurlar. Louise Colet böyle değildi, dedikodusundan asla ödün vermedi. Pradier'nin Colet'ye öğüt vermesini söylediği edebiyatçı, Madame Bovary'yle şöhretin ve yeteneğin doruğuna ulaştığında, Louise Colet çılgına dönmüştü. Hemen bir sonet yayınlayıp bu eserin aslında gezi yazısı tarzında olduğunu iddia etti, Flaubert'i kaba ve kurnaz bir Normandiyalı olmakla suçladı ve eserinin başarısını ga-

zetelerde çıkan reklamlara borçlu olduğunu iddia etti. Bu tür "gönül yazılarıyla" şöhreti yakalayamayacağını ve yeteneksiz insanların bu yazılarla yetenekli olamayacağını herkesten iyi bilmesi gerekiyordu. Öfkeli Louise ölçüyü kaçırdı, Lui adlı romanında, Leonce'u (yanı Flaubert'i) ona gönderdiği bir albüm karşılığında 10.000 frank ödememekle suçluyordu. Bu albümü görmüştüm, beş para etmezdi. Sık sık paraya ihtiyacı vardı, çünkü eserleri vasattı, kendisi de zengin değildi. Kocası 1851 yılında ölmüştü ve maddi durumu kötüleşiyordu. Eğitim ve kültür bakanı 2400 franklık bir gelirin ona bağlanmasını sağlamıştı, ama bilinmeyen bir nedenden dolayı bu gelir yılda 1500 livre düşmüştü. (...)

(Flaubert'in Olgunluk Çağı)

Salambo'nun yayınlanmasının, Flaubert'in hayatında çok önemli bir yeri vardı. Hastalığının uzun süreden beri tekrarlanmaması, Flaubert'in iyileştiğini sanmasına yol açmıştı. Kendini kapalı mekânlara kapatma huyunu yenmişti, dışarıya çıkıyor, insan arasına karışıyordu. İyi niyetliydi ve kendisi hakkında da espri yapıyordu. Dostluk kurduğu ve önem verdiği bir soylunun evine gitmeye başlamıştı. Etrafında kadınlar bulunuyordu, ona ilgi gösteriyorlardı. Kadınların hepsi "Tuilerie Sarayı'nın gelecek balosu için bana Salambo'nun kıyafetinin resmini çizin," diyordu. Flaubert bu konuda Bida'yı görevlendirdi ve böylelikle bundan kurtulmuş oldu. Bana bunu gülerek anlatıp "maskeli baloda bile şöhret oldum" demişti. Flaubert'in betimlemelerinden yola çıkarak Salambo' nun giysilerini ve saçlarını çizmek için çizerler çok uğraşmıştı. Sonuç beklenmeyen bir saçmalıktaydı.

Salambo'nun giysileri, Nubya'da Kalabscheh Tapınağı'nın batı kısmındaki resimde İsis- Kleopatra'nın giydiğinin aynısıydı. 1866 yılında Legion d'honneur nişanını aldı, haç şeklindeki madalyayı almaktan gurur duyuyordu ancak Ponson du Terrail'la aynı günde olmasından dolayı kendini aşağlanmış hissetmişti. Bu konuyu bana açtı, ben de onu teselli ettim, onunla aynı günde madalya almaktan dolayı Ponson du Terrail'in da sinirleri bozulmuş olabileceğini söyledim. Haklı olduğumu kabul etti. Bu arada kendine özen gösterme ve giyimine dikkat etmeye başlamıştı, ona yaşlı bir Almazor'a benzediğini söylüyorduk, o da bizimle gülüyordu. Ona kokulu kremlerin her türlüsünü göndermek hoşumuza gidiyordu, o da bu kremleri yüzüne sürüyordu. Kendine bakınca neşeli ve dinç olmaya başlamıştı, sürekli yazınsal kaygıları olan ruhu biraz neşelenmişti. Gittiği mekânlarda hep dikkat çektiyordu. Gücünden ve parlak zekâsından etkilenmemek imkânsızdı. Beğenmeyi ve beğenilmeyi seven Flaubert, aykırılığıyla ilgisini çektiği bayanlarla vakit geçirmeyi severdi ve genç yetenekleri cesaretlendiren babacan bir tavrı vardı. Şöhreti onu yüceltmişti ve kendini rahat hissediyordu. Mutluydu ve biz de multuluğunu paylaşıyorduk. Tuhaf davranışlarına rağmen çevresi onu seviyordu. Sanki insanın içine işleyip ruhunu cezp ediyor gibiydi. Keyfi yerindeydi, neşeliydi, tiyatro kulislerinde oyuncularla sohbet edip onları inceliyor, not alıyordu, oyunculardan birkaç laf taşıyan kadının sırlarını paylaşıyor, bilinmeyen hayatlar üzerine bir roman yazmak istiyordu. "Gil Blas'ta, sadece bilge kişi gerçeği sıyırdı, ben bu gerçeği tüm çıplaklığıyla sergileyeceğim çünkü akıl almaz derecede komik," demişti bana. O dönemde Compiègne'e davet edilmişti, Madame Bovary yazarının ahlakı ve dini bozmaktan dava edildiği ve impa-

ratorluğun makamlarınca dava edildiği unutulmuştu, Flaubert de bunu unutmuştu ve unutmakla iyi etmişti. Asil çevrelerden rahatsız olmuyordu, yabancılık çekmiyordu. Boyun eğen dar görüşlü bu dünyaya, yazınsal bağımsızlığı getirmişti ve bu değeri her şeyin üstünde tutuyordu. Bir gece, imparatoriçenin çevresinde, biri Victor Hugo hakkında uygunsuz bir şekilde konuşmuştu. Bu sözlerin içtenlikle söylenip söylenmediğini bilemiyorum, belki de kibirdendir. Flaubert olaya sert bir şekilde müdahale edip "Durun, adını andığınız kişi hepimizin üstadıdır, adını saygıyla anmak gerekir," demişti. Karşısındaki ısrar edip "Beyefendi, takdir edersiniz ki Les Chatiments'nı yazan kişinin..." derken Flaubert gözlerini faltaşı gibi açıp "Les Chatiments'daki dizeler harika, isterseniz bu şiiri ezbere söyleyebilirim!" demişti. Bu tartışmayı uzatmalarını engellemek için çevreden biri hemen konu değiştirdi. Herkesin sandığı gibi, tartışmanın nedeni Flaubert'in karşı görüşte olması değildi, mesleğinin gereği, şiire duyduğu saygıdan dolayı müdahale etmişti. Bu gibi konularda karşısında kim olursa olsun kendini tutamazdı, düşüncesini kendine saklamaktansa küçük düşmeyi yeğliyordu. (...)

(Son Yılları)

O andan itibaren (1), hayatı alt üst oldu, hayatının merkezinde olan ve her an onun yanında olan kişiyi yitirmişti, Flaubert yalnızlığa gömüldü. "Daha yavan" diyordu, iki üç ay Paris'te geçirmek dışında Croisset'den ayrılmıyordu. Pazartesi günleri bana gelip kendi ifadesiyle "torbasını boşaltırdı", zorunlu misafirliklerden usandığını, saçmalıklar duymaktan bıktığını, hatta bunlara cevap bile vermediğini anlatırdı.

Bir an önce taşraya dönüp dinlenmek istiyordu, oraya vardığındaysa canı sıkılıyor, yeniden hayallerine gömülüyordu. Bir mektubunda "Ah! Eski dostum! Yalnız geçen günlerimde eski günlerimizi ve özellikle seni ne kadar çok düşündüğümü bir bilsen! Anıların okyanusunda boğuluyorum!" diye yazmıştı. Arkadaşının eşine "Hayatım son derece tekdüze, kimseyle görüşmüyorum, kendimi toplumdan soyutladığımı fark ediyorum, köpeğimle vakit geçiriyor, her gün nehir kenarına iniyorum, işte böyle vakit geçiriyorum" diye yazmıştı. Aziz Antuan'ı yayınlamıştı, üçüncü şekliyle yayınlamıştı. İfadesine göre hem lirik hem de bilgin uzun diyaloglar öyle "hızlı bır şekilde akacaktı ki görüntü etkisi yaratacaktı". Uzun zamandan beri, yirmi yaşından beri, tiyatroya ilgi duyuyordu, oyuncular aracılığıyla doğrudan insanlara seslenmek istiyor, yarattığı duyguları ve etkiyi görmek istiyordu. Üç perdelik bir oyun yazdı: Le candidat. Çağdaş geleneklerin ve seçim geleneklerin irdelendiği bu oyunda, birbirine benzeyen aynı zamanda birbirinden zıtlaşan durumları esprili bir anlatımla dile getirmişti. Vaudeville'de ilk temsilini izledim. Endişeliydim çünkü son provayı izlemiştim ve oyun içime sinmemişti. İlk perde ilgi çekmişti, yazarın ünlü biri olması, yeteneği, karakteri, iyiliği izleyicilerde olumlu bir etki bırakmıştı. İkinci perdede ciddi kaygılar vardı, üçüncü perdede oyun yerle bir oldu. Flaubert her şeyin vurgulandığı büyüteçle gösterildiği sahnede kavramları ve ayrıntıları irdeleyerek tiyatro üzerine psikolojik bir inceleme yapmıştı. Oyun başarısızlığa uğramıştı. Flaubert'in bu başarısızlığı zor atlatacağını sanıyordum, ama yanılmıştım, başarısızlığının üstesinden gelmişti. İkinci temsilinde birkaç arkadaşla birlikte bende yemek yemişti, neşesi biraz yapmacıktı, üzüntüsünü hafifletmek için "oyun kendiliğinden başarıya ulaşa-

cak" dediğimizde "bu gece oyun yuhalanacak, onu geri çekeceğim, ilanlardan kalkacak" diye yanıtladı. Sözünde durdu ve ertesi gün Le Candidat repertuvardan silindi. Ona göre olağanüstü bir hızla (altı haftada) yazığı bu komedya, uzun süreden beri üzerinde durduğu ve yeniden yoğunlaştığı eseri sırasında dikkatini dağıtmak için yazdığı bir oyundu. Gençliğinde yarım kalan eski projesini tamamlıyordu. 1843 yılında söz ettiği iki memurun hikâyesini dile getirecekti. Kısaca hatırlatacağım: İki kâtibe miras kalıyor, bu kişiler taşrada birlikte yaşamayı hayal ediyorlar ve can sıkıntısından ellerine geçen her şeyi boş yere deftere kaydediyorlar. Bu bir deneme konusuydu, ancak bu konuda uzun süre düşünmesiyle konu ölçüsüz oranlar çerçevesinde gelişti, ilk haline her gün yeni şeyler ekleniyordu. Flaubert, insanlığın saçmalıkları üzerine, ansiklopedi dediği bir kitap yazmaya karar verdi. Ona "ne yapmak istediğini tam anlayamadım" dediğimde, "öyle bıkkınlık ve sıkıntı izlenimi yaratmak istiyorum ki kitap okunduğunda, salağın teki tarafından yazıldığının sanılmasın istiyorum," demişti. Değişik ancak içten bir dilekti. Kitabı yazmaya başladı ve iki embesil kahramanın başından gelenleri yazarken öyle sıkıldı ki işinden bıkan bir tarihçi gibi çalışmasını yarım bıraktı. Pisliklerden arınmak için yıkanır gibi kendini lirik çalışmalara verdi. Yeteneğini sergilediği lirik çalışmalarıyla Hérodias'ı ve Saint Julien l'hospitalier'yi yazdı, sonra da Madame Bovary'yi şöhrete götüren analitik gözlemlerine döndüğü Un Coeur Simple'i yazdı. Les trois Conte Flaubert'in mükemmel eserlerinden biridir. Bu kitapta "gueulade" dediği, yani eserin uyumunu sağlamak için bağırma seanslarının faydalarını yansıtmaktadır. Söz konusu üç hikâye uzun zamandan beri aklını meşgul ediyordu. Saint Julien l'hospitalier adlı öykü, bir Normandiya

kilisesinin vitrayını gördüğünde aklına gelmişti. Rouen Katedrali'nin cephesindeki heykellerden biri, Herodias'a ilham kaynağı olmuştur. Un coeur Simple'se, Honfleur'de duyduğu ve geliştirdiği hikâyedir. Bu kitapla ilgili Flaubert'de olağandışı bir sıkıntı oluşmuştu ve bu konuda endişeleniyordum. Bu kitap Nisan 1877 yılında yayınlandı, büyük bir başarıya ulaşırken halkın dikkatini dağıtan 16 Mayıs olayı olmuştu. Fransa'nın ilgisi bu üç öyküden çok siyasal olaya yoğunlaşmıştı. Buna çok sinirlenen Flaubert bana şunu yazmıştı: "1870 Savaşı Education Sentimentale'i öldürdü ve şimdi de Fransa'nın içişlerindeki bu Darbe Les Trois Conte'u felce uğratıyor, edebiyat nefretinin sınırlarını zorluyorlar." Bu düşünce aklını pek uzun bir süre karıştırmadı ancak bir dönem böyle düşünüyordu ve bu iki azizin ve hizmetçinin başkahramanı olduğu üç öyküyle ilgili, siyasilerin edebiyatı engellemek istediklerini düşünüyordu. Siyasi olaylardan biri romanları ya da dramatik eserleri etkilediğinde, öfkeyle: "Tek yaptıkları şey, bizi nasıl derde sokacaklarını hayal etmek! Ortalıkta ne yazar, ne drama yazarı, ne kitap ne de tiyatro kaldığında anca mutlu olurlar!" diyordu. Bunları içtenlikle söylüyordu ve edebiyat öyle içine sinmişti ki onsuz olaylara bakmıyor, algılamıyordu. Bu sıkıcı olaydan usanıp, kendi ifadesiyle iki adamının hikâyesine dönüyordu. Çok işi vardı, hem iki kahramanının saçmalıklarını yazacaktı, hem de kahramanların öğrenmek istedikleri bilgilerin saçmalığına değinecekti. Oysa bu bilgiler konusunda Flaubert'in yeterli birikimi yoktu, bu konuya genel hatlarıyla da olsa değinmek için yazarın çalışması gerekiyordu. Bu nedenle her türlü kitabı okumaya başladı, tarımla, botanikle, jeolojiyle, siyasi ekonomiyle, manyetizmle, eğitimle ilgili kitapları okuyup hararetli bir şekilde ona saçma gelen düşün-

celeri, hatta sözleri not alıyordu. Bana yazdığı mektuplarda "ilköğretimle ilgili elinde ne varsa bana gönder, embesil fizyolojisiyle ilgili bir kitap bul, Le naturalisme du premier page adlı kitabı nasıl bulabilirim? Dupotet Baronu'nun kitabıyla spiritizm'le ilgili kitap sende var mı? Geçenlerde sende kücük bir kitap görmüştüm La fin du monde par les sciences (Bilimlere göre dünyanın sonu), onu bana gönderir misin? Son olarak, elindeki saçma kitapları hizmetçinle bana gönderiver, Bouilhet'yle epey güldüğümüz Dr. Sacombe'un Lucinade'ını eklemeyi unutma sakın." diye yazmıştı. Her seferinde ona yirmi ya da otuz kitap birden göndermiştim, sekiz gün sonra kitapları okuduktan sonra, saçma girişimlerde bulunan Bouvard'ı ve Pécuchet'si için gerekli notları edinmişti.

Bu roman bütün vaktini alıyordu, "İntikamın kitabı olacak" diyordu. Neyin intikamını alacaktı? Bunu asla anlayamadım ve bu konuda söyledikleri pek açık değildi. Flaubert'in hayatını kendi hayatımı bilir gibi biliyorum ve intikam alması gereken durumun veya olayın ne olduğunu çözemedim. Bir günden ertesine meşhur olmuştu ancak bu şöhret onun hakkıydı, üzerine titredikleri şımarık bir çocuk olmuştu, güzel dostları, kıskanılacak bir şekilde kadınlarla dostluğu olmuştu. Neyin intikamını alacaktı? Buna bir türlü yanıt bulamıyorum. Belki de insanlığın saçmalığıydı, onu sıkan, güldüren ya da sinirlendiren, oydu belki. Ölümün yazarın bitirmesine izin vermediği bu kitap Bouvard ve Pecuchet adı altında tek ciltte yayınlandı. Flaubert bu kitabı iki cilt olarak tasarlamıştı. İkinci cilde 1878 yılında mart ayında başlamıştı, bir mektubunda "Sekizinci bölümü bitirmek üzereyim, geriye iki bölüm kaldı, sonra da ikinci cilde geçeceğim, ikinci ciltte epey ilerlemiştim" diye yazmıştı. İkinci cilt dediği büyük ihtimalle intikamların kitabı olmalıydı.

Sözünü ettiği iki kâtip, can sıkıntısından yazıları yeniden yazmaya başladıklarında, eskiden makineymişcesine yazdıkları yazıların tam aksine aklını vererek, kendini yetiştirmek için, "kendileri için" yazmaya karar veriyorlar. "Büyük fikirler"i derliyorlar, bilim, tarih, şiir, kurgu hakkında çağdaş eserlerin tümünü okuyup yazı yazıyorlar, yani, vasat hallerinden dolayı mümkün olduğu kadar yanlış ve hatalı şeyler yazıyorlar. Okumaları sırasında ya da anılarında, barok bir dize, yanlış bir tümce saçma bir fikir aklına geldiğinde hemen not alır ve "tam iki kahramanıma göre" derdi. İkinci cilt o güne dek literatürde bir araya getirdiği ortak yerlerin, söylenmiş sözlerin derlemesi olacaktı. Bu kitapta lafını esirgememişti, en büyük isimler bu prudhommizm antolojisinde yer aldı, arkadaşlarını da esirgememişti. Bana "elimde sana ait on beşe yakın salaklık harikası sözler var" demişti, bu sayı az bile! Birinci cildin açıklamalarını içeren ikinci cildin elyazmasını bulduklarında onu yayınlamaları doğru bir karar oldu. Son yıllarında Bouvard ve Pécuchet'yi yazdığı sırada hayatına gölge düşüren ve son günlerini çekilmez kılan bir döneme girmişti. 15 Ağustos 1878 tarihli bir mektubundan ruh halini tahmin edebiliriz: "Kılıfımın sağlam olması gerekiyordu çünkü kaderin kılıcı acımasızca sıyırdı. Nasıl oldu da üzüntüden ve öfkeden ölmemek için iki yıl direndim? İşte beni aşan olay! Kendimi bir çınar gibi görüyorum ancak bir öküz gibi çalışıyorum!" Annesi vefat ettiğinde, söylendiği kadar büyük bir miras bırakmamıştı, hayatını sürdürmesine yetecek kadar miras kalmıştı. Ancak başka bir mirasçıya ait olan Croisset'deki evde kalma hakkı vardı. Yani maddi durumu kendisine yetecek kadardı ve onu tatmin etmişti. Çalışma tarzıyla, bir kitabı yazmak için dört beş yıl mevcut paradan geçinmesi gerekiyordu ve kitaplarından bir gelir elde

edemeyeceğini biliyordu. Buna karşın, yalvarmalarına, öğüt vermelerine, müdahale etmelerine karşın kimsenin durduramadığı bir müsrifliği vardı. Başkalarının önyargılarıyla hayatı boyunca dalga geçen bu burjuva düşmanı, burjuva gibi yaşamıştı, bu düşünce uğruna yaşlılığının güvencesini geri tepti. Hayatı zorlaşmıştı, sık sık bana "arabaya binmekte tereddüt ediyorum" diyordu. Sıkıntının ne demek olduğunu öğrendi ve yakın bir gelecekte fakirliği de öğrenecekti ve bundan ürktü. Sıkıntısı yüzünden okunuyordu, arkadaşları bu durumun farkına varınca, bütün Rouen halkının bildiği nedeni öğrenmiş oldular. Sonra da ona bir kütüphane'de ya da bir müze'de bir kadro ayarlamaya çalıştık. Arkadaşları onu seviyor ve sayıyordu. O dönemde Mazarine Kütüphanesi'nde yetkili olan Silvestre de Sacy vefat etmişti. Boşalan kadroya Flaubert'i yerleştirmeyi düşündüler. Onun için yaptıklarımızı öğrenince ne karşı çıktı ve de destekledi. Bu konuda tepkisizdi. Ancak bazı engeller çıktı, bu kadro dolmuştu, ona kütüphane kadrosu teklif edildiğinde reddetti. Bu mücadelede zor günler geçirdi. Birine yazdığı mektupta sıkıntısını açıkça dile getiriyordu. "Ben böyle bir yardım istemiyorum, hatta hak etmiyorum. Beni sefalete iten kişiler (isimlerini yazıyor) bana bakmak zorunda, devlet bakmak zorunda değil. Aptalca evet, ama ilginç değil. O kadar sinirliyim ki tek umudum şu Rus vebası. Ah! Keşke şu vebaya yakalansam da kurtulsam!" Üç ay sonra aynı kişiye yazdığı mektupta "Sonunda başıma geldi, dayanacak gücüm kalmadı. Şimdiye kadar direnen gururum pes etti. Açlıktan ölmek üzereyim. Bu nedenle söz konusu olan mevzuyu kabul ediyorum, yılda 3000 frank, yalnız benden herhangi bir işin talep edilmemesini istiyorum, çünkü zorunlu olarak Paris'e gidip gelmem maddi olarak beni eskisinden kötü bir

hale sokacaktır." Böylelikle Mazarine Kütüphanesi'nde kadro dışı bir görev edinmiş oldu, oraya gitme zorunluluğu yoktu. Bu durumda, şaheserlerin yazarına yardım etmek amacıyla, Eğitim ve Kültür Bakanı Jules Ferry, onun için bir girişimde bulundu. Bu konuda teşekkür mektupları bulundu. Kendisine bağlanan bu küçük miktar Flaubert'e yetmiyordu, başından geçen sıkıntılar, moral bozukluğu onu sarsıyordu. Elli sekiz yaşındaydı, yıllar onu ağırlaştırmıştı, iki katı çalışmasına rağmen sıkıntı çekiyordu. Yalnızlıktan yıpranmıştı, eskiden hoşlanmadığı ziyaretleri arıyordu, Rouen'daki arkadaşları sık sık Croisset'ye ziyaretine gitmeye başlamışlardı. Onu yıpratan tedirginliklere büyük bir hayal kırıklığı eklendi. Başından geçen bir olay –puroyla ilgili– hep gizlediği karanlık yönünü ele vermişti. Savcının iddianamesini andıran ve başından geçen acı olayları anlatan uzun bir mektup yazdı. Sıkıntılı günler, gençliğinden beri çektiği hastalığı etkilemişti. Sık sık sinir krizleri geçirmeye başladı. Buna karşın çalışıyordu, bu işçi, en sevdiği aletle son saatine dek çalışıyor olmalıydı. Kitabı yarım kaldı, ancak dediklerine göre "aklında olayı açıklığa kavuşturmuştu", yani yazacağı son sayfalar aklında tasarlanmıştı ve endişelenecek bir durum yoktu. İki aylığına Paris'e gelmeye hazırlanıyordu, Chéron'la Milli Kütüphane'de uzun uzun görüşmeyi diliyordu. Günümüzde vefat eden Chéron, en bilgili kütüphane danışmanlarından biriydi, insanlar ona danışırdı. Flaubert'in bagajları hazırdı, Bouvard ve Pécuchet'nin elyazmaları, son bölüm için gerekli notlar yolculuk için düzenlenmişti. Cumartesi 8 Mayıs 1880'de, sabah vakti, sinir krizi geçirmişti ve eterle yatışmaya çalışmıştı. Kendine geldiğinde, "altın görüntüler" dediği sarı görüntüler devam ediyordu. Başı ağrıyordu ve yüzünün kan içinde olduğunu fark etti, el yordamıyla yolunu bulup

divana sırtüstü yattı, göğsü kan içindeydi. Zor nefes alıyordu ve konuşmaya çalıştı. Herhalde karanlığın onu sardığını ve son saatinin geldiğini fark etti ki doktor arkadaşını iki kez çağırdı, "Hallot! Hallot!" dedi. Ağzı kasıldı, başını çevirdi ve can verdi.

Madame Bovary'nin, Salambo'nun ve Üç Hikâye'nin yazarı Gustave Flaubert'in öldüğünü gazetelerden öğrenince, edebiyat dünyası acıya boğuldu. Çok eleştirilen, tartışılan, dava edilen, şöhreti yakaladığında bunca güçsüz insanın tepki verdiği Flaubert, ölür ölmez büyük adam oldu. Kimsenin itirazı yoktu, yüce biriydi. Onun en güçlü yazarlardan biri olduğunu, tarzının eşi benzeri olmadığını, bir ekol yarattığını, bir üstat olduğunu sonunda insanlar kabul etti, ben bunu otuz yıldan beri biliyordum. Hislerin yorumu hakkında olağanüstü yankılar yaratan yeni bir nota bulmuştu. Yeteneğini meslek bilincine borçluydu. Bazen yanıldığı olurdu ancak bir tümce yazarken onu mükemmeliğe ulaştırmak için her tür çabayı sarf ettiğini biliyorum. Yaşı ilerledikçe mükemmeliğe ulaşması daha da zorlaştı ve yaşlandıkça yazdıklarından daha az tatmin oluyordu. Gururuna – hakkı olan gururuna – rağmen bazen kendi yeteneğinden şüphe duyduğu anlar olurdu. Hiçbir sanatçı onun kadar eserine saygılı, inançlı ve bağlı olmamıştır. Hiçbir şeyi şansa bırakmadı, yaptığı her şey emeğinin ürünüydü. Flaubert'in hayatı, benim bildiğim en şerefli hayatlardandı, yeteneğiyse Fransız edebiyatının en önemli yeteneklerinden biriydi. Bazen hayata küsmesine rağmen hayatı severdi. Can çekişmeden vefat etti, Tanrı'ya şükür. Artık babasının, annesinin, kardeşinin yanında ve çok sevdiği Bouilhet'nin* yakınında yatıyor.

* 6 Nisan 1872 tarihinde annesinin vefatı.

FLAUBERT HAKKINDA

Flaubert, yirmi yaşına kadar romantizmi keşfedip onunla yaşamıştır. En sevdiği yazarlardan Hugo'dan, Dumas'tan, Balzac'tan, Sand'tan, Byron ve Quinet'den, J. J. Rousseau'dan, Rabelais ve Montaigne'den esinlendiği anlarda bile eserlerine kendi özelliğini katmıştır: *Mémoire d'un fou* (Bir Delinin Anıları) adlı eserinin başına «Hayatım düşüncelerimdir,» sözünü yazmıştır. Rouen'lı genç kolejli, hayatını romantik değerlerle temellendirmiştir. Aşka, adalete, özgürlüğe, aklın dehasına inanır, haksızlığa ve insanın içinde bulunduğu koşulların sınırlarına baş kaldırır. Hayatın yaşamaya değer olduğuna ve gelecekte büyük hayallerini gerçekleştireceğine inanmak ister.

Flaubert 1840-1845 yılları arasında, Paris'te, isteksizce hukuk okuduğunda bu dünya görüşü yıkılır, kendi kaderini ve insanlarınkini gözlemlemeye başlar. Hayalleri birer birer yok olur, içindeki tutkunun azaldığını fark edince, Romantiklerin çoğuna göre hayata anlam veren aşka olan inancını yitirir, tıpkı Romantiklerin Don Juan'ındaki gibi, gerçeğe dönüşeceği anda aşkın yok olduğunu görür. Flaubert'in ifadelerine göre, 1840-1845 yılları "yıpratan, acı dolu... Uykusuz ve öfkeli" yıllardır (Bayan Leroyer de Chantepie'ye 30 Mart 1857 yılında gönderdiği mektup). Ve bu yıllarda ruhu

ve bedeni yıpranır. 1844 yılında ocak ayında ortaya çıkan hastalığı yüzünden hayatı boyunca çeker, Maxime Du Camp Flaubert'in ölümünden birkaç ay sonra *Souvenirs Littéraires*"de (Yazınsal Anılar) yazarın hastalığını dile getirir. Romancının ailesi ve arkadaş çevresi tarafınca bilinen bu epilepsi hastalığı Flaubert'e göre, karanlık yıllarda bütün değerlerinin alt üst olduğunu gördüğü sırada yüreğinde ve ruhunda oluşan bir devrimin sonucudur. *Novembre* (1842) (Kasım) adlı eserinde dile getirdiği yaşama ilişkin acılar, *Mémoire d'un fou* (ç.n.: Bir Delinin Anıları)'deki isyan çığlıklarından çok farklıdır. 1843 yılının şubat ayı ve 1845 yılının ocak ayı arasında yazdığı ilk *Education Sentimentale* (Duygusal Eğitim), Flaubert'in yaşamdan vazgeçip, hayatı sanatla yaşama kararıyla noktalanan kriz yıllarının güncesi sayılır. Flaubert'in ilk büyük eseri adeta bir anahtar işlevini görmektedir. Romanı iki kahramanın romantik ergenliğinden, sonra da düşkırıklığından ve iki kahramandan birinin kurtuluşu sanatta bulmasından oluşur. Genel hatlarıyla ana temaları ve temel sanat ilkeleri ilk *Education Sentimentale* (Duygusal Eğitim)'la kalıcı olarak belirlenmiştir. *Education Sentimentale* Flaubert için son derece olumsuz bir tecrübedir, aşkın ve mutluluğun hayallerden ibaret oluğunu bu eserle keşfetmiştir. Flaubert 1846 yılında *Conte Oriental* (Doğu Öyküsü)'de "gerçek aşkın ızdırap dolu olduğunu" yazacaktır. Yazara göre, insanoğlu kendini doyumsuz bir özlemle tanımlamaktadır: "Bu şekilde değerimiz oluşur, özlem'le. Ruhu, ancak içimizdeki arzunun boyutlarıyla ölçebiliriz..." (21-22 Mayıs 1853 tarihinde Louise Colet'ye gönderdiği mektup). Yazara göre, hayattan vazgeçerek, ruhun ve kalbin insan doğasını nesnel bir şekilde incelemesiyle mutluluğa kavuşulur. Böylelikle sanatçı Tanrı'yla eşit durumda olur ve dünyayı yeniden yaratabilir.

Romancının hayal ürünü olan varlıklar yaratıcılarının kaderini paylaşır: Emma, Salambo, Frederic, Féli-

cité, Bouvard, Péruchet aşkı, mutluluğu ve gerçeği ararken var olan bütün güçlerini sarf edeceklerdir. Flaubert'in sırrını açıkladığı ilk *Education Sentimentale*'dan sonra kahramanlar insanların trajik dünyasından kurtuluş yolunu hayatın sanatla temsil edilmesi yoluyla bulurlar.

Flaubert'in eserleri ilk bakışta birbirinden çok farklı gibi görünmektedir. Aslında bu eserler arasında güçlü bir bağ bulunur ve her biri yazarın dünya görüşünü dile getirir. Flaubert, ihtilalin bir medeniyeti yok edip yerini dolduramadığını, içinde bulunduğu dönemin bir geçiş dönemi olduğunu düşünür: "Harabe bir geçmişi, filizlenen bir geleceği görüyorum... Her şey bulanık durumda," (4 Eylül 1850 yılında Louise Bouillet'ye yazdığı mektup). Yazar kendi dönemini betimlemekten vazgeçtiği anlarda, benzer dönemleri betimlemiştir. *La Tentation de Saint Antoine* (Aziz Antuan'ın Günah Eğilimi) antik çağın sona erdiği ve Hıristiyanlığın filizlendiği bir din mücadelesini anlatmaktadır. *Salambo*'da Kartaca'nın düşüşünü... *Herodias*'taysa Hıristiyanlığın kökeni yeniden irdelenir. Flaubert, düşüş sırasında, geleceğin belirsiz olduğu ve mersönerlerin baltayla tutsaklığı sırasında, insanların kurtuluş yolunu aradıkları dönemleri tercih eder.

1848 yılındaki mağlubiyet sırasında aceyle oluşan yeni bir toplumun romantizme ve cumhuriyetçiliğe ilişkin umutları yok olmuştur, yüzyılın ilk yarısında düşünürlerin hayal ettiği güneş siteleri bir ütopyaya dönüşmüştür. Fransa'da ya da Fransa dışında Flaubert gibi düşünenler bulunur. Realist olarak adlandırılan dönem, yönelişler konusunda insanların hayal kırıklığına uğramasıyla, umutsuzluğa kapılıp şüpheci olmasıyla betimlenir. Filozoflar metafiziğin büyük tartışmalarından vazgeçer, yazarlar sanat ya da eleştiri dünyasına sığınır, ressamlar bakıştaki anlamın önemini yeniden fark eder. Eski düşlerinden aniden uyandırılan bu kişiler, mutluluğu aramak için, daha çok bilgi edi-

nerek ve daha az heyecanlanarak düşünmek için birkaç yıl içine kapanmıştır. Tüm dikkatler bilime odaklanmıştır, geleceğin temelleri Rönesans'ta insanları sürükleyen hafiflikten farklı olarak, sağlam adımlarla atılmıştır. Hızlı gelişimiyle *Pascal*'ı hayran bırakan zeki çocuktan çok, üçüncü *Tentation de Saint Antoine*'daki büyük kafalı *Hilarion* önem kazanmıştır. Bu alanda konu birliğine varılmıştır ancak yöntemler farklıdır: Flaubert eserinde iki roman türü saptamıştır, *Bouvard et Pécuchet*'de kendi ifadeleriyle romanı ikiye ayırır: *Tentation de Saint Antoine, Bouvard et Pécuchet* ve *Sept Fils du Derviche* (1846) (Derviş'in Yedi Oğlu) senaryosu "felsefi" niteliklidir; iki *Education Sentimentale, Madame Bovary, Salambo*'ysa "saf ve sade" romanlarıdır (G. Sand'a 1 Mayıs 1874 tarihinde yazdığı mektup). Felsefi romanlarını mantık çerçevesi üzerine kurmuştur: Kahramanlar yaşamdan çok usa ilişkin bir plana göre haraket etmektedir. Böylelikle Dervişin Yedi Oğlu mutluluk arayışının yedi farklı yolunu temsil eder; Aziz Antuan dönemindeki dinleri ve sapkınlığı keşfeder; Bouvard ve Pécuchet dönemin bilimini edinir. Flaubert bu eserlere kavramsal alt başlıklar verir, ona göre *Tentation de Saint Antoine* "4. yüzyılda Aleksandren dünyasında dramatik bir patlama"dır (Bayan Leroyer de Chantepie'ye 8 Temmuz 1870 tarihinde yazdığı mektup); *Bouvard et Pécuchet* (Bilirbilmezler olarak çevrilmiştir) "Bilimdeki yöntem eksikliği" sorunsalını irdelemektedir (Bayan Tennant'a 16 Aralık 1879 yılında gönderdiği mektup). Felsefi nitelikli romanlarının kahramanları hayattan çok insanlığın sembollerini temel alarak yaratılmıştır. Oysa kahramanlarıyla tecrübelerini ve araştırmalarını paylaşa paylaşa Flaubert onlarla bütünleşmeye başlamıştır ve romanlarının mucizevi yanı gerçekleşir. Yazarın kendi hayatını aktarmasıyla birlikte cansız kahramanlar canlanmaya başlar "Aziz Antoine'ın yerinde... Ben varım, günah eğilimi okuyucununkinden

çok benim eğilimimdi" (Louise Colet'ye 5-6 Temmuz 1852 yılında yazdığı mektup). Bouvard ve Pécuchet hayatıma o kadar çok girdi ki, ben onlara dönüştüm! Hataları benim hatalarım oldu ve bu yüzden çok çektim" (Bayan Roger des Genettes'e Nisan 1875 yılında gönderdiği mektup). Hayranı olduğu Voltaire öykülerinin tam aksine Flaubert'in "felsefi" romanları, yazarın evrenselliğinden beslenmiştir, böylelikle bu tür eserlerde pek rastlanmayan dramatik bir gerginlik oluşur, planın betiksel ve keyfi özelliği gizlenir.

"Saf ve sade" romanları Flaubert'in güncel yazılardan ya da tarihi belgelerden faydalanarak araştırdığı ya da anımsadığı hayata ilişkin gözlemlerden oluşmuştur. Bu romanlar arasında Salambo, entrika ve cerçeve bakımından 19 yüzyıl'ın Rouen'lı sanatçının uğraşılarından uzaklaşmış gibi görünmektedir. Buna karşın Kartaca romanının Flaubert Panteizminden, *Voyages en Corse'da* (Korsika Yolculuğu), *Novembre*'da (Kasım), ilk *Education Sentimentale*'da, *Par les Champs et par les grèves*'de (Kırlarda ve Kumsallarda) betimlenen hayranlıktan doğduğunu sanıyorum. Hayranlık derken, bu sözcüğü geniş kapsamıyla algılamak gerekir, meditasyon ya da hayranlıktan öte, ruhun geçirdiği bir tecrübedir, ruhun "doğayla özdeşmek" istediği, "kendini kaybedip doğaya kapıldığı" bir tecrübedir. (*Par les Champs et par les grèves*).

Ancak Flaubert yalnızca yoğun ışığın, güneşin ya da ayın sonsuz yansımasıyla bu hayranlığı yaşamıştır. Fenikeli Tanrılar Moloch ve Tanit güneşi ve ayı temsil eder, insanlara göre güneşin ve ayın canlanmasıdırlar. Romanındaki her önemli sahne iki yıldızın hareketlerine göre belirlenmiştir, güneşin batışı ve ayın doğuşuyla Matho ve Salambo ölür. Bununla birlikte Falubert'in tarihe olan tutkusu, Akdeniz ülkelerini yeğlemesi, korkuya karşı biraz sadistçe sayılabilen sevgisi ve panteism hayranlığı, konu seçiminde ve ışığın romanı Salambo'nun oluşumunda önemli yeri

vardır. Eleştirmenler, iki *Education Sentimentale*'da ve *Madame Bovary*'de hiç çaba sarf etmeden yazarın özyaşamöyküsel izlerini fark etmiştir. Jules ve Henry'nin; Emma ve Frederic'in yazarla yaşıt oldukları, eserdeki mekânların yazarın bildiği mekânlar olduğu tespit edilmiştir. Romanlarında Flaubert'in aşkları, öğrenci tecrübeleri, Paris'teki ve taşra'daki tecrübeleri uyarlanmış bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ancak Flaubert'in anılarınındaki değişiklikler konusunda belki yeterince durulmamıştır: *Mémoires d'un fou*'da, belli bir noktaya kadar *Novembre*'da ve ilk *Education Sentimentale*'da Flaubert, tıpkı romantik üstadlarının yaptığı gibi, kendini eserine yansıtmak istememiştir. Onun hedefi daha büyüktür "taşra adetleri"ni (*Madame Bovary* alt başlığı) ve "bir genç erkeğin öyküsünü" (*Education Sentimentale* alt başlığı)'nü betimlemek ister. Ona göre romancı bütün insanları kapsayan tiplemeleri yaratmalıdır, tıpkı Emma gibi ya da bütün nesiller için geçerli olan Frédéric Moreau... Ve Gustave Flaubert gibi kahramanlar yaratmalıdır. Böylelikle romancı kendi tecrübelerinden faydalanır, Flaubert'in kendi belgeleri tıpkı diğer belgeler gibi kullanılmıştır, hatta özellikleri ve güvenirlikleri açısından yazarın tercih nedeni olmuştur. Kahramanları yaratmak ve entrikalar oluşturmak konusunda Flaubert'in başlangıç noktası kendi anıları ve gözlemleridir. Ancak fazla kişisel olanları, daha doğrusu fazla kapsayıcı bir anlam taşımayanları ayıklar ve yazı aşamasında kahramanlarının içine girer. Geri plandaki kahramanlar nesnel bir şekilde değerlendirilmiştir, çoğu zaman satirik bir özellik taşırlar. Bir insanı canlandırmaktan öte, bir artist olarak Flaubert'in kendi hayatını canlandırırlar. Flaubert Henry'yi Emma'yı, Frédéric'i gayet iyi anlar çünkü yaşadıklarını yaşamıştır, onların çektikleri acıları çekmiştir. Ancak zor koşullarda edindiği bilgeliğin zirvesinden onları yargılar, kahramanlarının kaderlerini çizer, trajik ve tekdüze kaderleri kendisininkinden

çok farklı ve daha belirgindir. Böylelikle kurgudaki kader kendi kaderinden daha gerçekçi görünür. Flaubert'in yazınsal kariyerinde önemli bir gelişim yoktur. Eserleri "saf ve sade" romanlarını kapsayan iki "felsefi" romanıyla açılır ve onlarla kapanır. Zaman geçtikçe Flaubert'in hayata dair bağları azalmış gibidir. Emma'nın biraz hafif ancak tutkulu ruhundan sonra Salambo, Matho ve Frédéric Moreau gibi daha sade ve çekingen kişilikler karşımıza çıkar. Flaubert yalnızca çok iyi bildiği şeyleri hayata geçirir. Parçalardan esinlenerek yaratmak ona göre sanatçının gerçek görevinden vazgeçmesi, dünyayı yeniden yaratmaktan vazgeçmesi anlamını taşır. Buna karşın, hayat tecrübesi sınırlı kalmıştır, hatta yirmi- yirmi dört yaşları arasında "hayata ilişkin tercihler"i aramaktan vazgeçmiştir. Eserler yayın sırasına göre okunduğunda, okuyucu gitgide önem taşıyan bir kopma ve ilerleyen bir entelektüelleşme hissine kapılır. Paris ve Rouen'daki genç öğrenciye Frédéric Moreau'dan çok Emma yakındır. Madame Bovary'nin Flaubert'in en popüler romanı olmasının nedeni, belki okuyucunun bu eserde insani bir sıcaklığı bulmasıdır, bu sıcaklık gün geçtikçe yerini satire ve eleştiriye bırakır.

1845 yılından itibaren ilk *Education Sentimentale*'da Flaubert'in tarz konusundaki tercihleri mükemmel ve kararlı bir şekilde belirginleşmiştir ancak bunların hayata geçirilmesi güçtür. "tarz sıkıntısı" *Par les Champs et par les grèves*'le başlar (1847-48), "yazarken zorlandığım ilk şey" diye yazmıştır Flaubert (Louise Colet'ye 3 Nisan 1852 yılında yazdığı mektup). Bunların sonu gelmeyecektir çünkü Flaubert'in görüşündeki dünyayı sanatla yeniden yaratma fikri, Güzel ve gerçek kavramındaki gibi eksiksiz ve ayrıntılı bir araştırma gerektirmiştir.

Flaubert Eflatun'dan esinlendiğini sık sık dile getirmiştir, kanımca romantik düşünürlerden ve özellikle Hegel'den etkilenmiştir. Flaubert, gerçeğin ifade edil-

mesi konusunda bir tek güzel ifadenin varlığına inanmıştır ve o güzel ifadeyi bulana dek aramıştır. Ölümünden birkaç gün önce 2 Mayıs 1880 tarihinde yeğeni Caroline'ne botanik hakkındaki yazısında "... Haklıyım, çünkü estetik, gerçek olandır, belli bir entelektüel düzeye ulaşıldığında (yöntem bildiğimizde) yanılgıya düşülmez" diye yazmıştır. Bıraktığı çok sayıda karalamalara, geceleri Croisset kıyısından geçenleri korkutan bağırma seanslarına rağmen Flaubert asla sanat için sanat düşüncesinin taraftarı olmamıştır. Ona göre, her fikir bir şekli çağrıştırmaktadır ve bu şekli bulan büyük sanatçıdır. Ancak şekil her şey anlamına gelmez, Flaubert hem önemli bir yaratıcı olan hem de büyük sanatçı olanları, önce Homeros'u sonra da Shakespeare'i sever. Romantik olduğu kadar realist bir romancı ve sanatçı olan Flaubert, döneminin çeşitli önemli akımların temsilcileri tarafından dışlanmıştır. Kimileri Flaubert'in sadece sanatçı yönünü görmek istemişlerdir, bazılarıysa zamanın acımasız satirini görmüştür. Romanları, realismin doğuşunu ya da asrın sonunun estetizmini yansıtmıştır. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılda Fransa'da ya da Fransa dışında çeşitli eleştiriler ve farklı bakış açıları, Beaudelaire'in eserlerinde olduğu gibi, eserlerinin şaşırtıcı derecede zenginliğini yansıtmaktadır. Şair (Beaudelaire), romancının ilk şaheseri hakkında çok güzel bir yazı yazmıştır. Flaubert için "Kötülük çiçekleri"nden daha güzel bir giriş yoktur. İki yazar (Beaudelaire ve Flaubert) birbirlerini iyi tanıyıp severlerdi. 19 yüzyılın son çeyreğinde Fransız edebiyatı, dünya literatüründeki yükselişini bu iki yazara borçludur. Marcel Raymond, "Beaudelaire'den Sürealizm'e" adlı güzel bir kitap yazmıştır. Peki adı "Flaubert'den Varoluşçuluğa" olacak olan önemli bir kitabı kim yazacaktır?

Jean Bruneau
Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Profesör.

Yatakta uzanan ceset çıplaktı, hâlâ yaralarında kan vardı. Yüzü korkunç bir şeklide kasılmıştı, gözleri açıktı ve Garcia'ya doğru bakıyordu. Cesedin bu cansız ve donuk bakışını görünce, dişleri titredi. Ağzı aralıktı, karasinekler dişlerinin üstünde vızıldıyordu. Birkaç karasinek yanağındaki kana yapışıp kalmıştı. Teni mosmor, tırnakları bembeyaz, kolları ve dizleri yara içindeydi.

Flaubert'in ölümü gazetelerden öğrenildiğinde, edebiyat dünyası acıya boğuldu. Çok eleştirilen, tartışılan, dava edilen, şöhreti yakaladığında bunca güçsüz insanın tepki verdiği Flaubert, ölür ölmez büyük adam oldu. (...) Hislerin yorumu hakkında olağanüstü yankılar yaratan yeni bir nota bulmuştu. Yeteneğini meslek bilincine borçluydu. (...) Hiçbir sanatçı onun kadar eserine saygılı, inançlı ve bağlı olmamıştır. Hiçbir şeyi şansa bırakmadı, yaptığı her şey emeğinin ürünüydü. (...) Bazen hayata küsmesine rağmen hayatı severdi. Can çekişmeden vefat etti.

Jean Bruneau

Cehennem Rüyası... **Büyük bir yazarın gençlik yıllarında yazdığı fantastik öyküler...**

ISBN 975-468-483-9
9 789754 684834
SAY YAYINLARI